
ALOYSI9 FERDINA
CO. MARSILY

IOAN. THOMAE
FREIGII I. V. D.

PAEDAGOGVS.

HOC EST, LIBELLVS
OSTENDENS QVA RATIO-
NE PRIMA ARTIVM INI-
tia pueris quàm facillí-
mè tradi pos-
ſint.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI.

CLARISS. VIRO NOBILITATE, PRVDENTIAQ'VE PRAESTANTI, DO. IOAN. MARTINO AMELIO: *illuſtriſsimorum principum, Marchionum ab Hochburg Cancellario digniſsimo*: Domino *ſuo colendiſsimo*, S. P. D.

CVM hæc prima artium elementa, Vir nobiliſsime, præſtantiſsimeq́;, quæ parẽs noſter Io. THOMAS FREIGIVS, nobis priuatim propoſuerat, ſtudioſæ iuuẽtuti ita placerent, ut auidè & certatim à multis deſcriberentur: typographo ea tradere uoluimus, ut quæ priuati antea iuris erant, deinceps publici iuris fierent. In quibus elementis parẽs noſter aliud nihil ſpectauit, quàm ut ad ſimplicia artium uo-

cabula, inſtar nomenclaturæ (ſed in legitimam methodum redactę) compoſita , & intelligenda & memoriæ mandanda nos aſſuefaceret. Nec enim tam ineptus eſt artiū æſtimator, ut ex his tenuibus principijs putet abſolutū philoſophū, medicum aut Iureconſultum cenſendum æſtimãdumq́;: ſed his uocabulis ſimplicibus, eorumq́; definitionibus addiſcendis, balbutire nos in philoſophia , medicina & iuriſprudentia uoluit: ut his initiò breuiter quidem & ruditer, perſpicuè tamẽ & expeditè cognitis, maturiore ætate in maioribus ipſis artibus facilius progrederemur, nulliſq́; ſalebris & teſquis impediremur. Notū enim illi eſt illud uetus, ἀρχὴ ἥμισυ παντὸς, & poëtæ illud:

Dimidium facti, qui benè cepit, habet.

Cur autem ſub tuo nomine, uir amplíſsi-

amplissime, hæc tenuia initia in publicum edere uoluerimus, in causa fuit noster parens, qui & de patria tibi, sibiq; cōmuni, & de ueteri inter te, maioresquе nostros notitia, multa sæpè commemorare solitus est. Nam Friburgū illud Harelungorum ueterum (in quorū locum Brisgoi, nomen à monte Brisiaco adepti, successerunt) Friburgū inquam illud Zasij professione celebre, communem tibi parentiq; nostro patriam esse: & inter auum nostrum paternum, NICOLAVM FREIGIVM (qui in uicina nobis Marchia, in uico Schalbacensi natus est) eiusq; socerū ac inter tuam amplitudinem, familiaritatē olim ex uicinia ortam (quam ille apud Comicū non in minima parte amicitiæ ponit) extitisse, nos docuit. Hæc igitur tenuia initia hasq; pri-

mas ſtudiorum noſtrorum primitias, tua amplitudo in eam partem à nobis accipiat, in quàm optimã fieri poteſt: ac ſicubi ex hac uicinia in Marchiam, ceu auitam patriam postliminio quaſi quodã redeundi ſe occaſio nobis obtulerit, nos ſuo fauore & beneuolentia adiuuet. Nos uiciſsim omnem fidem & gratitudinem, cum parẽte noſtro, pollicemur. DEVS OPT. MAX. tuam amplitudinem Marchiæ iſti diu incolumẽ ſaluamq́ conſeruare dignetur. Dat. Baſileæ. Cal. VII bris. Anno Chriſti

CIↃ. IↃ. XXCII.

Amplitudinis tuæ

ſtudioſiſsimi.

Ioan. Thomas &

Ioan. Oſualdus

Freigij.

DE DIVISIONE ARTIVM.

- Artes sunt uel
  - Exoterice, exq; uel
    - Orationis
      - Solutæ
        - Puræ, Grāmatica.
        - Ornatæ, Rhetorica.
      - Ligatæ, Poëtica.
    - Rationis, Logica.
  - Acroamaticæ, ut
    - Mathematicæ, ut
      - Arithmetica.
      - Geometria, sub qua
        - Architectura.
        - As.
        - Mechanica.
    - Physica: sub qua
      - Musica.
      - Astronomia.
      - Geographia.
      - Medicina.
    - Ethica: sub qua
      - Oeconomica.
      - Politica.
      - Studium antiquitatis.
      - Apodemica.
      - Polemica.
      - Historia.
      - Iurisprudentia.
      - Theologia.

Quomodo diuiduntur artes liberales?

In Exotericas & Acromaticas. Sic enim distinxit Aristoteles.

Quot sunt Exotericæ?

Quatuor: Grammatica, Rhetorica, Poëtica, Logica.

Quot sunt Acroamaticæ?

Tres: Mathematica, Physica, Ethica.

Quot sunt Mathematicæ?

Duæ: Arithmetica & Geometria. Ex his subalternæ sunt, As, Architectura, Mechanica.

Quæ'nam comprehenduntur sub Physica?

Musica, Astronomia, Geographia, Medicina.

Quæ'nam comprehenduntur sub Ethica?

Oeconomica, Politica, Apodemica, Studium antiquitatis, Polemica, Historia, Iurisprudentia.

ADMONITIO AD STVDIOsos adolescentes.

Quoniam in Pædagogo hoc nostro propositũ est nobis ostendere quo compendio pueri ad aliquam πρόσγνωσιν, præcognitionem artium perueniant: operæpretium duximus, ostendere primò qua ratione & progressu pueri docendi sint: deinde qui libri his initijs cognitis legendi sint, ut pleniorem artium γνῶσιν, cognitionem assequantur. Hæc igitur pauca initio præmittenda putauimus.

I. Ratio & progressus docendi in hoc nostro Pædagogo.

Anno primo.

I. Doceantur alphabetum Latinum agnoscere.

II. Syllabas

II. Syllabas coniungere discant; idq; in aliqua Nomenclatura & in exemplis declinationum & coniugationum.

III. Legere doceantur: in eadem nomenclatura & Grammatica nostra illa.

IIII. Statim unà etiam scribere discant.

V. Pingere etiã unà discant, uno die hebdomadæ: delineetur illis pes, manus, caput, caligæ, ocreæ, equus; aut simile quid quod imitentur.

Anno secundo: audiant & discant paulatim ista.

Diebus Lunæ, Martis, Mercurij hora:
- Nona, dialogos sacros, cũ declinationibus & coniugationibus.
- Duodecima, Musicam.
- Quarta, dialogos Viuis cum declinationibus & coniugationibus. Ediscant etiam aliquid è nomenclatura.

Die Iouis, hora:
- Nona, Arithmeticam, quilibet pro suo captu.
- Quarta, epistolas Ciceronis. Detur illis argumentum pro suo captu.

Die Sabbathi, hora:
- Nona, scribant Latinè, Germanicè, Græcè ut elegantẽ manum consequantur.
- Duodecima exponant Germanicè euangelium & Græcè legere idem discant.
- Quarta, Catechesin aliquam ediscant.

Aliquo die hebdomadæ pingendi industriam exerceant.

Anno tertio eadem discant & exerceant, sed accuratius: & Syntaxim Latinam assumant cum Græca Grammatica.

Anno quarto in sequentibus se exerceant.

Diẹ Lunæ, Martis, Mercurij, hora
- Nona, alternis hebdomadibus audiant
  - Poëtas, Virgilium, Ouidium, Terentium, Horatium, Iuuenalem.
  - Historicos, Iustinũ, Cæsarem, &c.
- Duodecima, Musicam.
- Quarta, Artium reliquarum compendia omnia quæ supersunt.

Die Iouis, hora
- Nona, Arithmeticam & Geometriã.
- Duodecima, Musicam.
- Quarta epistolas Ciceronis.

Die Veneris, hora
- Octaua: Vt diebus Lunæ, Martis, Mercurij.
- Duodecima, Musicam.
- Quarta, epistolas Ciceronis.

Die Sabbathi, hora
- Octaua, Græcam Grammaticam & Euangelium, Græcè.
- Duodecima, Hebræam Grammaticam & Hebræum Euangelium.
- Quarta, Catechesin, Euangelium Matthæi: epistolas Pauli.

A cœna

A' cœna quoq; die { Sabbathi, aliquem expoſitorem Euangelij uel Latinè uel Germanicè legant.
Solis, Teſtamentum uetus & nouum.

Horæ poſſunt mutari pro præceptorum arbitrio & in annis ac libris mutandis conſiderandus eſt captus puerorum.

II. Qui'nam libri & quo ordine ſint legendi?

Eo ordine, quo artium compēdia propoſuimus, etiam autores legendi haud dubiè ſunt.

I. In Grammatica ſunt antiqui Donatus & Priſcianus.

Hodie plerique præferunt Philippum, aut Ramum,
In Hebræa ſecuti ſumus Petrum Martinium.

II. In Rhetorica eſt Cicero & Ariſtot. Nos ſecuti ſumus Talæum, utpote pueris aptiorem & utiliorem.

III. In Poëtica eſt Ars poëtica Horatij & Ariſtotelis.

V. In Dialectica eſt Ariſtotelis organum, Philippus, Sturmius, ſed nos Rami Logicam ſecuti ſumus, ut magis Politicam & uſui accommodatiorem.

VI. In Arithmetica & Geometria eſt Euclides. Nos Ramum in Mathematicis ſecuti ſumus.

VII. In Architectura eſt Vitruuius & Grapaldus.

VIII. In Aſſe ſunt Budæus & quem nos ſecuti ſumus, Glareanus.

IX. In Mechanica eſt Ariſtoteles.

X. In Muſica eſt Boëthius & Glareanus in dodecachordo: ex quo nos præcepta ſumpſimus, ſed pleraq; exempla ex Vtendalio ſunt.

XI. In

XI. In Physica est Scribonius, Danæus, Verro. Vide, si placet, & nostram Physicam. Huc pertinēt Vesalius, Matthiolus, Gesnerus, Georgius Agricola.

XII. In Astronomica est Ptolemæus, Peucerus, Liber primus Physicæ Philippi.

XIII. In Geographia est Ptolemęus & Glareanus.

XIIII. In Ethica sunt Ethica Aristotelis, Officia Ciceronis, Zuingeri tabulæ & nostræ Quæstiones Ethicæ. Item Oeconomica Xenophontis.

XV. In Politica sunt Politica Aristotelis, cum tabulis Zuingeri & nostris Quæstionibus Politicis.

XVI. In Apodemica est methodus apodemica Zuingeri: & Hilarij Pirckmaieri, nostri olim discipuli.

XVII. In studio antiquitatis sunt libri Sigonij de antiquo iure Romanorum & de iudicijs, & libri Antiquitatum Ioan. Rosini qui propediem publicabuntur.

XIX. In Polemica sunt Aelianus, Frontinus, Vegetius, Ramus de disciplina militari Cæsaris.

XX. In historia multi sunt & omnium linguarum autores, quos omnes perlustrare oportet eum, qui ueri historici nomen appetit. Sunt autē & compendia quædā ut Chronicon Philippi & Chronologia Funccij. Vide nostram synopsin historicam.

XXI. In Iurisprudentia sunt Institutiones, quibus præmitti possunt Hottomanni partitiones, aut nostræ Quæstiones Iustinianeæ. Pandectis & Codici præmitti debent paratitla Cuiacij & Vuesembecij. Fortasse breui nostra paratitla publicè in pergula proponentur.

XXII. In Medicina compendia sunt Fuchsij, Fernelij, Iouberti.

EPIGRAM.

Theueneni Lothareni.

Atqui spes fuerat nobis iniecta Platonis
Historiæ, Mosisq́ nouem iam pressa per annos,
Expectata diu κοινῶν tua sylua locorum,
Et Logicis tractata notis Geometria Rami,
Et Pandectarum quæ nos paratitla uocamus,
Vt certa tandem Methodi ratione uiaq́
Digereres(cœco monstrum quod inerrat aceruo)
Iustinianeæ disiecta emblemata molis.
En uerò hæc Freigi dudum promissa fides est?
Aut uerò(ut tu uis)puerilia penè reponis?
Atqui post Zasium & Rami prædiuitis artes
Digestosq́ tui dextrè Ciceronis honores,
Et reliquorum operum peramœna fluenta tuorum,
Nostra importunis extorsit epistola uerbis
Ipsa tuis libris ut se Natura uideret
Attonita & melior conferret ut urbibus urbes
Tritus Aristoteles:clarè ut distinctior unà
Iustinianæi instituat farrago libelli.
Et certè uenient(mitto hanc de pectore curam)
Hæc exanthlati dudum monimenta laboris:
Ista sed ursarum in morem dum perpolis arte
Dum fœtum educis lambendo: ne tamen esse
Cessator uideare, facis, quod sæpè uidemus,
Afferat ut tua plus cessans industria fructus,
Quàm reliqua insano desudans turba labore.
In tenui labor, at tenuis non gloria: certè
Non minimum dicas artes cumulasse libello
Vtile cum uero, & facili breuitate iugasse,

Et

Et studijs teneræ sic consuluisse iuuentæ:
Hæc pars Socratici non ultima fertur amoris.

A. d. XXII *Iulij.* anno
CIↃ. IↃ. XXCII.

Psalm. XXXVII.

NE liuor urat æmulus
Te, si beatos uideris
Prauos, nec Euris ijs opes
Fugaciores inuide.
Nam si facessit illico
Vmbratilis felicitas,
Marcent comis arentibus
Vt falce secta gramina.
At tu Dei fiducia
Incumbe rectis artibus:
Diuq; terram ut incolas
Donabit, ac te nutriet.
In hoc sit oblectatio,
In hoc uoluptas unica:
Is te fouebit iugiter,
Votiq; reddet compotem.
Committe uitam, rem, decu
Illius uni arbitrio:
Animi tibi ex sententia
Confecta reddet omnia.
Illustris auroræ ut iubæ
Tua faciet ut sit æquitas:
Vt luce uirtus sit tua
Meridiana clarior.

Perfer

Perfer modestè, quod tulit
Fortuna læua, neu tumens
Ira impiorum prosperas
Res cerne toruo lumine.
Compesce bilem, noxia
Facessat indignatio:
Ne fors nefarium ad scelus
Impellat æmulatio.
Eliminantur impij
Fumo leui uelocius:
Terras modestus incolet,
Serisq; linquet posteris.
Morare paulum, & impium
Nusquam uidebis: aspice
Aedes, superbi uix heri
Agnoueris uestigium:
Modesta bonitas otio
Lætam senectam transiget,
Et incolenda hæredibus
Paterna linquet prædia.
Seu pestis atra, seu furor
Turbabit orbem bellicus,
Nil deerit usq; innoxio,
Famem nec ægram sentiet.
Puer fui, nunc sum senex,
Ope destitutum nec pium
Videre memini, nec stipem
Eius petentes liberos.
Iustus misertus pauperum
Dat usq; & usq; mutuum:
Seræ tamen propagini

Non

Non larga deeſt opulentia.
Vita ſcelus nefarium:
Sectare recta: dum diem
Sol fundet aureum, tui
Terras nepotes incolent.
Deus æquitatem diligit,
Bonos nec unquam deſerit:
At interibit funditus
A ſtirpe ſemen impij.
Iuſtus beata iugera
Agri tenebit, & colet
Cum prole, donec ultimus
Inſtabit orbi terminus.

GRAM-

GRAMMATICAE MINORIS LIBER I.

DE ETYMOLOGIA.

Quid eſt Grammatica?

Eſt ars benè loquendi.

Quot ſunt eius partes?

Duæ: Etymologia & Syntaxis.

Quid eſt Etymologia?

Eſt prima pars Grammaticæ, quæ uocum ſingularum proprietates interpretatur.

Quottuplex eſt Vox?

Duplex: Numeri, & ſine Numero.

Numerus eſt Singularis aut Pluralis.

Quot ſunt Voces Numeri?

Duæ: Nomen & Verbum.

DE NOMINE.

Quid eſt Nomen?

Eſt uox numeri, cum genere & caſu.

Quid eſt Genus?

Eſt differentia nominis ſecundum ſexum.

Quot ſunt Genera?

Quinq; : Maſculinum, Fœmininum, Neutrum, Commune, Omne.

Quid eſt Maſculinum?

Cui præponi poteſt hic: ut hic magiſter.

Quid eſt Fœmininum?

Cui præponi poteſt hæc: ut hæc muſa.

Quid est Neutrum?

Cui præponi potest hoc: ut hoc scamnum.

Quid est Commune?

Cui præponi potest hic & hæc: ut hic & hæc sacerdos.

Quid est Omne?

Cui præponi potest, hic, hæc, hoc: ut hic, hæc, hoc Fœlix.

DE ADIECTIVIS ET *Substantiuis.*

Quottuplex est Nomen?

E differentia generis nomen est, uel Substantiuum, uel Adiectiuum.

Quid est Substantiuum?

Est nomen generis unius: ut pater, mater.

Quid est Adiectiuum?

Quod cum tribus generibus declinatur: ut, bonus, bona, bonum.

Quod'nam est accidens adiectiuorum?

Comparatio.

Quot sunt gradus Comparationis?

Post absolutum, seu positiuum, duo gradus nominantur, Comparatiuus & Superlatiuus.

Quot sunt fines Absoluti seu positiui?

Tres: Desinit enim in finem, uel unum, ut fœlix, amans: uel duos, ut dulcis, dulce, fortis, forte: uel tres: ut doctus, docta, doctũ: pulcer, pulcra, pulcrum: satur, satura, saturum.

Excipe, degener, uber, pauper.

Quid est Comparatiuus?

Qui per absolutum cum magis explicatur, ut doctior magis doctus.

Quot

Quot sunt eius fines?

Duo: Or masculinorum, & fœmininorum: us neutrorum.

Vnde formatur?

Ex absoluto fine in i, addito or & us: ut, docti, doctior, doctius.

Quid est Superlatiuus?

Qui per absolutum cum maximè explicatur: ut doctissimus maximè doctus.

Vnde formatur?

Ex absoluto fine in i addito, ssimus, ssima, ssimum, ut: doctissimus, doctissima, doctissimum. Si tamen absolutus desinat in er, superlatiuus fit addito, rimus, rima, rimum, ut: niger, nigerrimus, nigerrima, nigerrimum.

DE CASV.

Quid est Casus?

Est specialis terminatio nominis.

Quot sunt Casus?

Sex: Nominatiuus, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, Ablatiuus.

DE DECLINATIONE.

Quid est Declinatio?

Est flexio nominis secundum casus.

Quottuplex est Declinatio?

Duplex: Parisyllaba & Imparisyllaba.

Quid est Parisyllaba?

Cuius nominatiuo singulari datiuus pluralis in is parisyllabus est: ut musa, musis, dominus, dominis; estq; duplex prima & secunda.

Quid est prima declinatio parisyllaba?

Quæ nominatiuo singulari desinit in a fœmininum: in genitiuo in æ diphthongum, ut: Musa, musæ, musæ, musam, musa, musa. Musæ, musarum, musis, musas, musæ, musis.

Quid est secunda declinatio parisyllaba?

Quæ nominatiuo singulari desinit in s uel r, masculinũ uel m neutrum: in genitiuo in i, ut:

Dominus, domini, domino, dominum, domine, domino.

Domini, dominorũ, dominis, dominos, domini, dominis.

Vs mutatur in uocatiuo in e: tria tamen communia desinunt in i, filius, fili, meus, mi, genius, geni, Deus uocatiuo manet. A' proprijs in ius tollitur us: ut Antonius, Antoni.

Adiectiua parisyllaba cuius sunt declinationis?

Vtriusq; parisyllabæ, sed uario genere, ut bonus, bona, bonum.

Quid est declinatio imparisyllaba?

Cuius nominatiuo singulari datiuus pluralis in bus imparisyllabus est: & finitur genitiuo singulari in is: estq; duplex prima & secunda.

Quid est prima imparisyllaba declinatio?

Cuius genitiuus singularis non crescit: & Fines habet E, neutrum, S fœmininum, R masculinum. Vt:

Mantile, mantilis, mantili, mantile, mantile, mantili.

Mantilia, mantilium, mantilibus, mantilia, mantilia, mantilibus.

Vulpes,

Vulpes,uulpis,uulpi,uulpem,uulpes,uulpe.
Vulpes,uulpium,uulpibus,uulpes,uulpes,uulpibus.
Venter,Ventris,uentri,uentrem,uenter,uentre.
Ventres,uentriũ,uentribus,uentres,uentres,uentribus.

Quid est secunda declinatio imparisyllaba?

Cuius genitiuus singularis crescit: & est masculinorum: & habet incrementum per uocales,a,e,i,o,u,y.ut Titan,Titanis,Serpens,serpentis,Glis,gliris, Heros,herois,Sus,suis, Chalybs,chalybis.

DE VERBO.

Quid est Verbum?

Est uox numeri cum tempore & persona.

Quid est Tempus?

Est differentia uerbi secundum præsens, præteritum & futurum.

Vnde formatur præteritum perfectum primum?

A præsenti, nouissima litera s uersa in ui: ut amas, amaui,fles,fleui,petis,petiui,audis,audiui.

Quid est Persona?

Est specialis terminatio uerbi.

Quottuplex est Persona?

Triplex est in utroq; numero.Singularis prima Amo, secunda Amas,tertia Amat,Pluralis prima Amamus, secunda amatis,tertia amant.

Quottuplex est forma Verbi?

Duplex:Prima & secunda.

Quæ est prima forma?

Quando thema desinit in o: ac si flecti posſit in or, acti-

uum uerbum dicitur, ut Amo: si non possit flecti in or, dicitur neutrum, ut sedeo.

Quæ est secunda forma?

Quando thema desinit in or: ac si flecti possit in o dicitur passiuum, ut amor, amo: secus dicitur deponens, ut loquor.

Quid est Impersonale?

Quod tertia tantum singulari flectitur, ut pœnitet, amatur.

DE CONIVGATIONE.

Quid est Coniugatio?

Est flexio uerbi secundum tempora & personas.

Quottuplex est Coniugatio?

Duplex: in Bo & in Am.

Quid est coniugatio in Bo?

Cuius futurum primum desinit in bo, uel bor.

Vnde formatur?

A secunda persona singulari temporis præsentis primi, conuersâ s uel ris, in bo uel bor: ut amas, amabo, amaris, amabor, fles, flebo, fleris, flebor.

Quottuplex est coniugatio in Bo?

Duplex: Prima & secunda.

Quid est prima in Bo?

Cuius secunda persona singularis temporis præsentis primi desinit in as actiuè, uel aris passiuè: ut.

ACTIVVM INFECTVM.

Præs. 1. *Amo, amas, amat,*
Amamus, amatis, amant.

Amem,

2. *Amem,ames,amet,*
Amemus,ametis,ament.

Præt. 1. *Amabam,amabas,amabat,*
Amabamus,amabatis,amabant.
2. *Amarem,amares,amaret,*
Amaremus,amaretis,amarent.

Futurū 1. *Amabo,amabis,amabit,*
Amabimus,amabitis,amabunt.
2. *Ama,uel amato,amato,*
Amate,uel amatote,amanto.

PERFECTVM.

Præt. 1. *Amaui,amauisti,amauit,*
Amauimus, amauistis, amauerunt, uel ama uêre.
2. *Amauerim,amaueris,amauerit,*
Amauerimus,amaueritis,amauerint.

Plusq̄.Præt.1. *Amaueram,amaueras,amauerat,*
Amaueramus,amaueratis,amauerant.
2. *Amauissem,amauisses,amauisset,*
Amauissemus,amauissetis,amauissent.

Futurum. *Amauero,amaueris,amauerit,*
Amauerimus,amaueritis,amauerint.

Infinitum. *Amare.*
Amauisse.

Gerundiū. *Amandi,amando,amandum.*

Supinum. *Amatu,amatum.*

PASSIVVM INFECTVM.

Præs. 1. *Amor,amaris,uel amare,amatur,*
Amamur,amamini,amantur.

2. *Amer, ameris uel amere, ametur,*
Amemur, amemini, amentur.

Præt. 1. *Amabar, amabaris, uel amabare, amabatur,*
Amabamur, amabamini, amabantur.

2. *Amarer, amareris, uel amarere, amaretur,*
Amaremur, amaremini, amarentur.

Futurũ 1. *Amabor, amaberis, uel amabere, amabitur,*
Amabimur, amabimini, amabuntur.

2. *Amare, uel amator, amator,*
Amamini, amantor.

Infinitum. *Amari.*

Quid eſt ſecunda in Bo?

Cuius ſecunda perſona ſingularis temporis præſentis primi deſinit in es uel eris. Vt.

INFECTVM ACTIVVM.

Præſens 1. *Fleo, fles, flet,*
Flemus, fletis, flent.

2. *Fleam, fleas, fleat,*
Fleamus, fleatis, fleant.

Præt. 1. *Flebam, flebas, flebat,*
Flebamus, flebatis, flebant.

2. *Flerem, fleres, fleret,*
Fleremus, fleretis, flerent.

Futurũ 1. *Flebo, flebis, flebit,*
Flebimus, flebitis, flebunt.

2. *Fle, uel fleto, fleto,*
Flete, uel fletote, flento.

PERFECTVM.

Præt. 1. *Fleui, fleuiſti, fleuit,*
Fleuimus, fleuiſtis, fleuerunt, uel fleuère.

2. *Fleuerim,*

2. *Fleuerim, fleueris, fleuerit,*
Fleuerimus, fleueritis, fleuerint.

Plusq̃. 1. *Fleueram, fleueras, fleuerat,*
Fleueramus, fleueratis, fleuerant.

2. *Fleuissem, fleuisses, fleuisset,*
Fleuissemus, fleuissetis, fleuissent.

Futurum. *Fleuero uel fleuerim, fleueris, fleuerit,*
Fleuerimus, fleueritis, fleuerint.

Infinitum. *Flere.*

Plusq̃perf. *Fleuisse.*

Gerundiũ. *Flendi, flendo, flendum.*

Supinum. *Fletu, fletum.*

INFECTVM PASSIVVM.

Præs. 1. *Fleor, fleris, uel flere, fletur,*
Flemur, flemini, flentur.

2. *Flear, flearis, uel fleare, fleatur,*
Fleamur, fleamini, fleantur.

Præt. 1. *Flebar, flebaris, uel flebare, flebatur,*
Flebamur, flebamini, flebantur.

2. *Flerer, flereris, uel flerere, fleretur,*
Fleremur, fleremini, flerentur.

Futurũ 1. *Flebor, fleberis, uel flebere, flebitur,*
Flebimur, flebimini, flebuntur.

2. *Flere uel fletor, fletor,*
Flemini, flentor.

Infinitum. *Fleri.*

Quid est coniugatio in am?

Cuius futurum infectum primum desinit in am uel ar.

Vnde formatur?

A' persona prima singulari præsentis primi, o uel or, in am uel ar conuerso, ut peto, petam: audio, audiam.

Estq; duplex: Prima & Secunda. Prima cuius secunda singularis temporis præsentis primi desinit in i's uel ĕris, ut petis, peteris.

INFECTVM ACTIVVM.

Præs. 1. *Peto, petis, petit,*
Petimus, petitis, petunt.
2. *Petam, petas, petat,*
Petamus, petatis, petant.
Præt. 1. *Petebam, petebas, petebat,*
Petebamus, petebatis, petebant.
2. *Peterem, peteres, peteret,*
Peteremus, peteretis, peterent.
Futurũ 1. *Petam, petes, petet,*
Petemus, petetis, petent.
2. *Pete uel petito, petito,*
Petite, uel petitote, petunto.

PERFECTVM.

Præt. 1. *Petiui, petiuisti, petiuit,*
Petiuimus, petiuistis, petiuerunt, uel petiuère.
2. *Petiuerim, petiueris, petiuerit,*
Petiuerimus, petiueritis, petiuerint.
Plusq̃. Præt. 1. *Petiueram, petiueras, petiuerat,*
Petiueramus, petiueratis, petiuerant.
2. *Petiuissem, petiuisses, petiuisset,*
Petiuissemus, petiuissetis, petiuissent.
Futurum. *Petiuero, petiueris, petiuerit,*
Petiuerimus, petiueritis, petiuerint.
Infinitum. *Petere.*
Plusq̃ Præt. *Petiuisse.*
Gerundiũ. *Petendi, petendo, petendum.*

INFECTVM PASSIVVM.

Præsens 1. *Petor, peteris uel petere, petitur,*
Petimur, petimini, petuntur.
2. *Petar, petaris uel petare, petatur,*
Petamur, petamini, petantur.
Præt. 1. *Petebar, petebaris uel petebare, petebatur,*
Petebamur, petebamini, petebantur.
2. *Peterer, petereris, uel peterere, peteretur,*
Peteremur, peteremini, peterentur.
Futurũ 1. *Petar, peteris uel petere, petetur,*
Petemur, petemini, petentur.
2. *Petere uel petitor, petitor,*
Petimini, petuntor.
Infin. *Peti.*

DE SECVNDA CONiugatione in am.

Quid est secunda in am?

Cuius secunda persona singularis, præsentis primi desinit in is uel iris, ut audis, audiris.

ACTIVVM INFECTVM.

Præs. 1. *Audio, audis, audit,*
Audimus, auditis, audiunt.
2. *Audiam, audias, audiat,*
Audiamus, audiatis, audiant.
Præt. 1. *Audiebam, audiebas, audiebat,*
Audiebamus, audiebatis, audiebant.
2. *Audirem, audires, audiret,*
Audiremus, audiretis, audirent.
Futurũ 1. *Audiam, audies, audiet,*
Audiemus, audietis, audient.

Audi,

2. *Audit uel audito, audito,*
Audite uel auditote, audiunto.

PERFECTVM.

Præt. 1. *Audiui, audiuisti, audiuit,*
Audiuimus, audiuistis, audiuerũt, uel audiuêre.
2. *Audiuerim, audiueris, audiuerit,*
Audiuerimus, audiueritis, audiuerint.
Præt. 1. *Audiueram, audiueras, audiuerat,*
Audiueramus, audiueratis, audiuerant.
2. *Audiuissem, audiuisses, audiuisset,*
Audiuissemus, audiuissetis, audiuissent.
Futurum. *Audiuero, audiueris, audiuerit,*
Audiuerimus, audiueritis, audiuerint.
Infinitum. *Audire.*
Plusq̃perf. *Audiuisse.*
Gerundiũ. *Audiendi, audiendo, audiendum.*
Supinum. *Auditu, auditum.*

INFECTVM PASSIVVM.

Præs. 1. *Audior, audiris, uel audire, auditur,*
Audimur, audimini, audiuntur.
2. *Audiar, audiaris, uel audiare, audiatur,*
Audiamur, audiamini, audiantur.
Præt. 1. *Audiebar, audiebaris uel audiebare, audiebatur,*
Audiebamur, audiebamini, audiebantur.
2. *Audirer, audireris, uel audirere, audiretur,*
Audiremur, audiremini, audirentur.
Futurũ 1. *Audiar, audieris, uel audiere, audietur,*
Audiemur, audiemini, audientur.
2. *Audire, uel auditor, auditor,*
Audimini, audiuntor.
Infinitum. *Audiri.*

DE ADVERBIO.

Quottuplex est Vox sine numero?

Duplex: *Aduerbium & Coniunctio.*

Quid est Aduerbium?

***Aduerbium** est uox sine numero, quæ uoci alij adiungitur, ut ualdè constans: differit acutè: benè manè. Huc pertinent & interiectiones, ut hei, heu, heus, ô, uæ, proh: Tum quæ præpositiones dicuntur, præsertim inseparabiles, ut di, dis, re, se, am, con, & separabiles, quæ sunt, ad, apud, penes, erga, extra, cum, ab, abs, absq;, &c.*

Quid est Coniunctio?

Coniunctio est uox sine numero, qua orationis multiplicis partes cōiunguntur: ea est enūciatiua aut ratiocinatiua.

Quid est Enunciatiua?

Qua enunciationis partes coniunguntur.

Quid est Ratiocinatiua?

Est qua ratiocinationis pars alia ex alia uelut asseritur.

LIBER SECVNDVS,

DE SYNTAXIS.

Quid est Syntaxis?

Est secunda pars Grammaticæ, quæ uocum structuram interpretatur. Ea est in conuenientia & rectione.

Quid est Conuenientia?

Quando uoces communibus proprietatibus cōueniunt, quæ primò est uocum numeri, ut nominis cum nomine, & uerbi cum nomine. Conuenientia nominis cum nomine est in numero, genere & casu, ut Cicero: Graui teste priuatus sum, amoris summi erga te mei, patre tuo clarissimo uiro.

Qualis

Qualis est Conuenientia Verbi cum nomine?

Est in numero & persona. Ego & nos primæ, tu & uos secundæ, nominatiui reliquorum nominum tertiæ personæ habentur: ut Ego amo, nos amamus, tu amas, uos amatis, Tullius amat, Tullij amant.

Conuenientia uocum sine numero quottuplex est?

Duplex: Aduerbij & Coniunctionis.

Vsurpatur autem aduerbium aliquando pro nomine relatiuo, ut Digna res est ubi neruos intendas tuos: id est, in qua: Aduerbia quædam comparationis & numeri, conuenientiam certam habent. Quàm conuenit omni gradui, quàm sint morosi qui amant.

Conuenientia coniunctionum in quo spectatur?

In ordine antecessionis, consecutionis uel utriusque.

Ex absolutis antecedunt, atque, ac, &, sed, sedetiam, uerum, uerumetiam, nedum, nec, neque, tum, quin, quinetiam.

Postponuntur tantum, quoque, &, que.

Communes sunt, adeo, etiam, item, itemque, insuper, præterea, uel.

LIBER TERTIVS, DE RECTIONE SVBSTANTIVI.

Quid est Rectio?

Rectio est, quando uox uocem certo fine flexionis regit, quæ primò erit in uocibus numeri, deinde in aduerbijs.

Nominis substantiui rectio quottuplex est?

Duplex: prima, Substantiuum regit substantiuum in genitiuo.

genitiuo. Vt, Cato dicit tanquam in Platonis πολιτείᾳ, *nō tanquam in Romuli fæce, ſententiam.*

Quæ nam eſt ſecunda rectio ſubſtantiui?

Subſtantiuum ſeruit genitiuo uel ablatiuo, cum adiectiuo laudis, aut uituperij. Vt: Accipies hoſpitem non multi cibi, ſed multi ioci: Virgo ſparſo ore, adunco naſo.

Opus ἄπτωτον *ſubſtantiuum, ablatiuum regit. Authoritate tua nobis opus eſt & conſilio & gratia.*

DE RECTIONE ADIECTIVI.

Adiectiui rectio quottuplex eſt?

Varia, ſed ſpectatur ferè in quātitate et qualitate. Quantitate, Gradus, Partitionis, Copiæ.

Gradus comparatiuus regit ablatiuum. Vt: Vilius argentum eſt auro, uirtutibus aurum.

Gradus ſuperlatiuus regit genitiuum pluralem. Craſſus eloquentium iuriſperitiſsimus, iuriſperitorum eloquentiſſimus Scæuola.

Partitiuum genitiuū regit. Quis eſt omniū his moribus?

Adiectiuum copiæ & inopiæ regit genitiuum uel ablatiuum. Vt plenus bonorum & bonis.

Rectio qualitatis in quibus locum habet?

In affinitate, commoditate, ſtudio.

Adiectiuum affinitatis aut contrarij, genitiuum, uel datiuum regit, ut affinis ſuſpicionis & ſuſpicioni.

Adiectiuum commoditatis uel contrarij, da:iuum regit: ut alicui commodum, incommodum.

Adiectiuum ſtudij genitiuum regit. Vt, Amantiſsimus utrinſque noſtrûm, Laudis cupidus, ſtudioſus doctrinarum.

Adiectiua quadā regūt primū ſupinū: Vt optimū factu.

Quæ nam

Quæ'nam est rectio Verbi?

Est finiti primum & personalis, qua modò nomen modò uerbum regitur.

Quottuplex est?

Duplex: Primaria, & Secundaria.

Primariæ rectionis unica regula est: Verbum actiuum regit post se accusatiuum, ut Fortem uirum tibi commendo.

Verbum pasiuum regit ablatiuum.

Neutra & deponentia ex sese nullum casum regunt, ut sedeo, loquor, actiui tamen rectionem imitantur: Vt curro cursum.

Quid est Secundaria rectio Verbi?

Est cùm præter illum primarium casum, alius casus regitur & quidem simplex, aut uarius.

Simplex ut Datiuus, Accusatiuus, Ablatiuus.

Verbum ui acquisitionis datiuum regit.

Sed Plurima uerba eundē casum germana quadam natura regunt.

Primò dandi uerba & contraria. Quæ uictores ciuitatibus. Siculis aut dederunt, aut reddiderunt.

Secundò imperandi, seruiendi, declarandi, promittendi. Vt, Cupiditatibus, quibus cæteri seruiunt, imperare.

Tertiò, repugnandi & contraria: Vt, repugnare & resistere crudelitati.

Verba rogandi accusatiuum alterum regunt. Vt illud te oro. Sic obsecro, rogo, flagito & similia.

Verbum copiæ & pretij regit ablatiuū. Vt abundare doctrina: mercari magno pretio.

Verbum iudiciale regit genitiuum, uel ablatiuum, ut uerba accusandi & absoluendi. Eam tanquam capitis accuset: capitis arcessere.

Verbum

Verbum substantiuum, aut quod eius uim obtinet, regit post se nominatiuum pro eodem sumptum: ut Tullius est Romanus.

Quæ est rectio uerbi à uerbo?

Est in uerbis deliberationis & motus.

Verbum deliberatiuum regit infinitum perpetuum, ut audeo, habeo, incipio, opto, soleo, piget, pœnitet, possum, propero, aggredior, molior, conor. Vt obliuiscar uigilare? Hoc me memini dicere.

Verbum motus ad locum regit supinum secundum. Admonitum uenimus te, non flagitatum.

Verbum motus è loco, rexit aliquãdo primum supinum. Obsonatu redeo, cubitu surgo.

Verbum infinitum personale perpetuum, regit ante se accusatiuum, post se autem regit casum sui uerbi.

Aduerbia loci regunt genitiuum. Vbi terrarum esses.

En, ecce & ô, nominatiuum uel accusatiuum regunt.

Heu, datiuum, accusatiuum, uocatiuum regit. Vt, heu misero mihi.

Væ, datiuum regit. Væ capiti tuo.

Proh, accusatiuum regit & uocatiuum.

Præpositiones quæ dicuntur, natiuam loci significationẽ habent; sed temporibus, personis, rebus frequenter inseruiunt. Ex his quædam regant unicum casum, quædã duos.

Accusatiui casus præpositiones sunt 31.

Præpositiones ablatiui casus sunt 14.

Sanè præpositio sæpè deest, unde & absoluta rectio dicitur: ut in nominibus causæ & mensuræ & oppidi. Item instrumenti & modi.

Proprium nomen oppidi ponitur in accusatiuo, si motus ad locum significetur: uel in ablatiuo, si motus sit per locum

uel è loco. Pauca non propria oppidorum, eandē Syntaxim ſequuntur, ut accuſatiui, domum, rus: ablatiui, domo, rure: genitiui, domi, belli, militiæ, humi: datiuus & ablatiuus, ruri & rure.

FINIS.

FIGVRÆ GRAMMATICÆ.

Proſtheſis apponit caput id, quod Aphæreſis aufert:
Syncopa de medio tollit, quod Epentheſis auget:
Apocope tollit finem, quem dat Paragoge.
Proſtheſis, ut gnatus, pro natus.
Aphæreſis, ut linquere pro relinquere.
Syncopa, ut dixti, pro dixiſti.
Epentheſis, ut nauita pro nauta.
Apocope, ut peculi, pro peculij.
Paragoge, ut claudier, pro claudi, dicier pro dici.
Syncopa & Apocope, ut uin' pro uis'ne, audin' pro audis'ne.
Ellipſis, cùm aliquid deeſt.
Antimeria, cùm uox pro uoce ponitur: ut ubi pro poſtquam.
Pleonaſmus, cùm aliquid abundat: ut ubi gentium eſt?
Anaſtrophe, cùm præpoſitio poſtponitur: ut quibus cum, pro cum quibus.
Tmeſis, cùm uox compoſita diuiditur.
Antiptoſis, cùm caſus pro caſu ponitur.

FINIS.

GRAM-

GRAMMATICA GRÆCA.

Quot sunt literæ Græcorum?

Viginti quatuor: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω.

Quomodo diuiduntur?

In Vocales & Consonantes.

Quot sunt Vocales?

Septem: α, η, ε, ι, ω, ο, υ. *Ex his fiunt diphthongi.*

Quomodo diuiduntur Consonantes?

In Mutas & Semiuocales.

Quot sunt Mutæ?

Nouem.	*Tenues,*	*Mediæ,*	*Aspiratæ.*
	π.	β.	φ.
	κ.	γ.	χ.
	τ.	δ.	θ.

Quomodo diuiduntur Semiuocales?

In Liquidas & Duplices.

Quot sunt Liquidæ?

Quatuor: λ, μ, ν, ρ.

Quot sunt Duplices?

Tres: ζ, ξ, ψ.

Quot sunt Diphthongi?

Vndecim: αι, αυ, ει, ευ, ει, οι, ᾳ, ωυ, οι, ου, ῃ.

Quot sunt Spiritus?

Duo: Tenuis ut ᾿: *& Asper ut* ῾.

Quot sunt Accentus?

Tres: Acutus ut ´: *Grauis ut* `: *& Circumflexus, ut* ^ ῀.

b 2 DE

DE ADIECTIVIS.

Quot ſunt conſideranda in Adiectiuis?

Duo: Flexio & Comparatio.

Quot ſunt fines Flexionis?

Adiectiuum eſt finium uel trium, uel duorum, uel unius.

Quænam ſunt trium finium?

Ος, η, ον: *ut* καλὸς, καλὴ, καλόν. *Excipe deſinentia in* ος *purum uel* ρος, *ut* ἅγιος, ἁγία, ἅγιον.

Εις, εσσα, εν: *ut* χαρίεις, χαρίεσσα, χάριεν.

Ας, αινα, αν, *ut* μέλας, μέλαινα μέλαν. *Excipe* πᾶς, πᾶσα, πᾶν: μέγας, μεγάλη, μέγα.

Υς εια, υ: *ut* γλυκὺς, γλυκεῖα, γλυκύ.

Quænam ſunt duorum finium?

Ης ες, ὁ καὶ ἡ ἀληθὴς, τὸ ἀληθές.

Υς, υ, ἄδακρυς, ἄδακρυ.

Ις, ι, φιλόπατρις, φιλόπατρι.

Ους, ουν, πολύπους, πολύπουν.

Ην, εν, τέρην, τέρεν.

Ων, ον, εὐδαίμων, εὔδαιμον.

DE COMPARATIONE.

Quomodo comparantur adiectiua?

Ex ος *fit* ωτερος, ωτατος: *ut*,

σοφὸς,	σοφώτερος,	σοφώτατος.
σοφὴ,	σοφωτέρα,	σοφωτάτη.
σοφὸν,	σοφώτερον,	σοφώτατον.

Quænam

Quænam sunt anomala?

ἀγαθὸς { ἀμείνων. / ἀρείων, ἄρειστος. / βελτίων, βέλτιστος. / κρείττων, κράτιστος. / λωΐων, λῷστος.

αἰσχρὸς, αἰσχίων, αἴσχιστος.
ἐχθρὸς, ἐχθίων, ἔχθιστος.
λάλος, λαλίστερος, λαλίστατος.
καλὸς, καλλίων, κάλλιστος.

κακὸς { κακίων, κάκιστος. / χείρων, χείριστος.

μικρὸς { μείων. / μικρότερος, μικρότατος. / ἐλάττων, ἐλάχιστος. / ἥττων, ἥκιστος.

ῥᾴδιος, ῥᾴων, ῥᾷστος.
φίλος, φίλτερος, φίλτατος.

Sine positiuis sunt { ὑπέρτερος, ὑπέρτατος. / πρότερος, πρῶτος.

ἁπλοῦς, ἁπλούστερος, ἁπλούστατος.
χαρίεις, χαριέστερος, χαριέστατος.
μέλας, μελάντερος, μελάντατος.
μέγας, μείζων, μέγιστος.

Adiectiua à neutro in υ *formant* υτερος, υτατος: *ut* εὐρὺς, εὐρύτερος, εὐρύτατος. *Sic sex* ἡδὺς, ὠκὺς, ταχὺς, γλυκὺς, βραδὺς, βαθὺς, *quæ etiam habent* ιων *&* ιστος *:ut* ἡδὺς, ἡδίων, ἥδιστος.

Adiectiua duorum finium, neutro ες *habentia, addunt* τερος, τατος: *habentia* ον, *addunt* εστερος, εστατος: *ut*

ἀληθὴς, ἀληθέστερος, ἀληθέστατος.
σώφρων, σωφρονέστερος, σωφρονέστατος.

DE DECLINATIONE.

Quottuplex est Declinatio?

Duplex: Parisyllaba & Imparisyllaba.

Quid est Parisyllaba?

Cuius genitiuus non crescit: estque triplex: Prima, Secunda, Tertia.

Quid est prima Parisyllaba?

Est masculinorum in ας & ης: ut

S. ὁ αἰνείας.
τοῦ αἰνείου.
τῷ αἰνείᾳ.
τὸν αἰνείαν.
ὦ αἰνεία.

D. τὼ ὦ, αἰνεία.
τοῖν, αἰνείαιν.

P. οἱ αἰνεῖαι.
τῶν αἰνειῶν.
τοῖς αἰνείαις.
τοὺς αἰνείας.
ὦ αἰνεῖαι.

S. ὁ χρύσης.
τοῦ χρύσου.
τῷ χρύσῃ.
τὸν χρύσην.
ὦ χρύση.

D. τὼ ὦ χρύσα.
τοῖν χρύσαιν.

P. οἱ χρῦσαι.
τῶν χρυσῶν.

τοῖς

τοῖς χρύσαις.
τὰς χρύσας.
ὦ χρῦσαι.

Quid est Secunda?

Est fœmininorum in α & η: ut,

S. ἡ μοῦσα.
τῆς μούσης.
τῇ μούσῃ.
τὴν μοῦσαν.
ὦ μοῦσα.

D. τὰ ὦ μούσα.
ταῖν μούσαιν.

P. αἱ μοῦσαι.
τῶν μουσῶν.
ταῖς μούσαις.
τὰς μούσας.
ὦ μοῦσαι.

S. ἡ τιμὴ.
τῆς τιμῆς.
τῇ τιμῇ.
τὴν τιμὴν.
ὦ τιμή.

D. τὰ, ὦ τιμά.
ταῖν τιμαῖν.

P. αἱ τιμαὶ.
τῶν τιμῶν.
ταῖς τιμαῖς.
τὰς τιμὰς,
ὦ τιμαί.

Finita in δα, θα, ρα & α purum: genitiuo desinunt in ας: ut

λήδα,	λήδας,	μάρθα,	μάρθας.
ἡμέρα,	ἡμέρας,	φιλία,	φιλίας.

Quid est tertia parisyllaba?

Est in ος masculinorum, fœmininorum, & communium: & in ον neutrorum, ut

S.	ὁ λόγος,	S.	ἡ ὁδὸς,	S.	τὸ ξύλον.
	τοῦ λόγου,		τῆς ὁδοῦ,		τοῦ ξύλου.
	τῷ λόγῳ,		τῇ ὁδῷ,		τῷ ξύλῳ.
	τὸν λόγον,		τὴν ὁδὸν,		τὸ ξύλον.
	ὦ λόγε.		ὦ ὁδέ.		ὦ ξύλον.
D.	τὼ ὦ λόγω,	D.	τὰ ὦ ὁδὼ,	D.	τὼ ὦ ξύλω.
	τοῖν λόγοιν.		ταῖν ὁδοῖν.		τοῖν ξύλοιν.
P.	οἱ λόγοι,	P.	αἱ ὁδοὶ,	P.	τὰ ξύλα.
	τῶν λόγων,		τῶν ὁδῶν,		τῶν ξύλων.
	τοῖς λόγοις,		ταῖς ὁδοῖς,		τοῖς ξύλοις.
	τοὺς λόγους,		τὰς ὁδοὺς,		τὰ ξύλα.
	ὦ λόγοι.		ὦ ὁδοί.		ὦ ξύλα.

Nónne est & quarta parisyllaba?

Ineptè à Grammaticis quarta separata à tertia fingitur: cùm illa non sit communis Græcæ linguæ, sed tantùm Attica dialectos sit: mutato ος & ον per ω, in ως & ων per ω, ut ναὸς, λαὸς, νεὼς, λεὼς

Quid est Imparisyllaba declinatio?

Cuius genitiuus crescit in ος: ut ἕλλην, ἕλληνος, λαμπὰς λαμπάδος, βῆμα, βήματος.

S.	ὁ ἕλλην,	S.	ἡ λαμπὰς,	S.	τὸ βῆμα.
	τοῦ ἕλληνος,		τῆς λαμπάδος		τοῦ βήματος.
	τῷ ἕλληνι,		τῇ λαμπάδι,		τῷ βήματι.
	τὸν ἕλληνα,		τὴν λαμπάδα		τὸ βῆμα.
	ὦ ἕλλην.		ὦ λαμπὰς.		ὦ βῆμα.

D. τὼ ὦ

D.	τὼ ὦ ἱππῆε,	D.	τὼ ὦ λαμπάδε,	D.	τὼ ὦ βήματε.
	τοῖν ἱππέοιν.		τοῖν λαμπάδοιν.		τοῖν βημάτοιν.
P.	οἱ ἱππῆες,	P.	αἱ λαμπάδες,	P.	τὰ βήματα.
	τῶν ἱππέων,		τῶν λαμπάδων,		τῶν βημάτων.
	τοῖς ἱππεῦσι,		ταῖς λαμπάσι,		τοῖς βήμασι.
	τοὺς ἱππέας,		τὰς λαμπάδας,		τὰ βήματα.
	ὦ ἱππῆες.		ὦ λαμπάδες.		ὦ βήματα.

DE VERBO.

Quottuplex est Verbum?

Duplex: Personale & Impersonale.

Quot sunt formæ uerbi personalis?

Duæ: Prima quando thema desinit in ω uel μι, ac si possit etiam flecti in μαι dicitur actiua: ut λύω, λύομαι, τίθημι, τίθεμαι: secus neutra dicitur, ut ὑγιαίνω, εἰμί.

Secunda, quando thema desinit in μαι, ac si flecti possit in ω, uel μι dicitur passiua: ut πάθομαι, τίθεμαι: si nō possit, deponens dicitur, ut δέχομαι.

Forma media quæ dicitur, particeps est utriusq.

Quæ'nam sunt Impersonalia?

Quæ flectuntur tertia tantùm persona singulari, ut ἀρέσκει, χρή.

Quottuplex est Tempus?

Duplex: Infectum & Perfectum.

Quottuplex est Infectum?

Triplex: Præsens, Præteritum & Futurum.

Præsens unicum est ut λύω.

Præteritum duplex est,
- *Distinctum* ἔλυον.
- *Cognatum.*
  1. λύω.
  2. λύοιμι.

Futurum primarium Triplex.
- 1. λύσω. Cog. 1. λύσοιμι.
- 2. λυῶ. Cog. 2. λυοῖμι.
- 3. λύε.

Quottuplex est Perfectum?

Duplex.
- *Præteritum*
  - *Definitũ.*
    - *Præter.* λέλυκα.
    - *Plusquãprate-ritũ* ἐλελύκειν.
    - *Cognatũ.*
      - 1. λελύκω.
      - 2. λελύκοιμι.
  - *Indefinitũ*
    - 1. ἔλυσα. Cog.
      - 1. λύσω.
      - 2. λύσαιμι.
    - 2. ἔλυον. Cog.
      - 1. λύω.
      - 2. λύοιμι.
- *Futurum*
  - 1. λέλυκε.
  - 2. λύσον.
  - 3. λύε.

Coniugatio in ω primæ formæ.

INFECTVM.

Præsens. Λύω, λύεις, λύει.
Λύετον, λύετον.
Λύομεν, λύετε, λύουσι.

Præteritum. Ἔλυον, ἔλυες, ἔλυε.
Ἐλύετον, ἐλυέτην.
Ἐλύομεν, ἐλύετε, ἔλυον.

Cogn. 1. Λύω, λύῃς, λύῃ.
Λύητον, λύητον.
Λύωμεν, λύητε, λύωσι.

Λύοιμι,

2. Λύοιμι, λύοις, λύοι.
Λύοιτον, λυοίτην.
Λύοιμεν, λύοιτε, λύοιεν.

Futurum. Λύσω, λύσεις, λύσει.
Λύσετον, λύσετον.
Λύσομεν, λύσετε, λύσουσι.

Cognat. Λύσοιμι, λύσοις, λύσοι.
Λύσοιτον, λυσοίτην.
Λύσοιμεν, λύσοιτε, λύσοιεν.

2. Λυῶ, λυεῖς, λυεῖ.
Λυεῖτον, λυεῖτον.
Λυοῦμεν, λυεῖτε, λυοῦσι.

Cognat. Λυοῖμι, λυοῖς, λυοῖ.
Λυοῖτον, λυοίτην.
Λυοῖμεν, λυοῖτε, λυοῖεν.

2. Λύε, λυέτω.
Λύετον, λυέτων.
Λύετε, λυέτωσαν.

PERFECTVM.

Præterit. Λέλυκα, λέλυκας, λέλυκε.
Λελύκατον, λελύκατον.
Λελύκαμεν, λελύκατε, λελύκασι.

Plusq̃præt. Ἐλελύκειν, ἐλελύκεις, ἐλελύκει.
Ἐλελύκειτον, ἐλελυκείτην.
Ἐλελύκειμεν, ἐλελύκειτε, ἐλελύκεισαν.

Cognat. 1. Λελύκω, λελύκῃς, λελύκῃ.
Λελύκητον, λελύκητον.
Λελύκωμεν, λελύκητε, λελύκωσι.

2. Λελύκοιμι, λελύκοις, λελύκοι.
Λελύκοιτον, λελυκοίτην.
Λελύκοιμεν, λελύκοιτε, λελύκοιεν.

Ἔλυσα

Aorist. Ἔλυσα, ἔλυσας, ἔλυσε.
Ἐλύσατον, ἐλυσάτην.
Ἐλύσαμεν, ἐλύσατε, ἔλυσαν.

Cogn. 1. Λύσω, λύσῃς, λύσῃ.
Λύσητον, λύσητον.
Λύσωμεν, λύσητε, λύσωσι.

2. Λύσαιμι, λύσαις, λύσαι.
Λύσαιτον, λυσαίτην.
Λύσαιμεν, λύσαιτε, λύσαιεν.

Aorist. 2. Ἔλυον, ἔλυες, ἔλυε,
Ἐλύετον, ἐλυέτην.
Ἐλύομεν, ἐλύετε, ἔλυον.

Cogn. 1. Λύω, λύῃς, λύῃ.
Λύητον, λύητον.
Λύωμεν, λύητε, λύωσι.

2. Λύοιμι, λύοις, λύοι.
Λύοιτον, λυοίτην.
Λύοιμεν, λύοιτε, λύοιεν.

Futurū 1. Λέλυκε, λελυκέτω.
Λελύκετον, λελυκέτων.
Λελύκετε, λελυκέτωσαν.

2. Λῦσον, λυσάτω.
Λύσατον, λυσάτων.
Λύσατε, λυσάτωσαν.

3. Λύε, λυέτω.
Λύετον, λυέτων.
Λύετε, λυέτωσαν.

INFINITVM.

Præs. et Præt. Λύειν.
Futurū 1. Λύσειν.
2. Λυεῖν.

Præt.

Præt. & Plusq̃. λελυκυῖα.
Aorist. 1. λύσα.
2. λυεῖν.

PARTICIPIA.

Præs. et Præt. λύων, λύουσα, λύον.
Futurum 1. λύσων, λύσουσα, λῦσον.
2. λυῶν, λυοῦσα, λυοῦν.
Plusq̃. Præt. λελυκὼς, λελυκυῖα, λελυκός.
Aorist. 1. λύσας, λύσασα λῦσαν.
2. λυὼν, λυοῦσα, λυοῦν.

DE PRÆTERITO
Infecto.

Vnde formatur præteritum infectum?

A præsenti, mutato ω in ον, & præposito incremento.

Quid est Incrementum?

Quo uerbum crescit supra thema præsentis.

Quottuplex est Incrementum?

Duplex: Syllabicum & Temporale.

Quid est Syllabicum?

Cùm uerbo præponitur ε, ideóq; crescit una syllaba: quod fit quando thema incipit à consonante: ut λύω ἔλυον, ρ etiam geminatur, ut ῥίπτω, ἔῤῥιπτον.

Quid est Temporale?

Quando thema incipit à uocali α, ε, ο: aut diphthongo αι, αυ, οι. A enim & ε mutantur in η, ο in ω, ut ἀνύω ἤνυον, ἐλεύθω ἤλευθον, ὀπάζω ὤπαζον. Αι mutatur in ῃ, αυ in ηυ, οι in ῳ: ut αἴρω ᾖρον, αὐλίζω ηὔλιζον, οἰκίζω, ᾤκιζον.

DE FVTVRO PRIMO.

Vnde formatur futurum primum?

A themate: sed uidendum est quænam sit figuratiua: id est,

Pra.

id est, penultima litera: aliter enim formatur futurum, si figuratiua est cõsona, aliter si uocalis: & rursus uerba quædam consonam mutant, quædam retinent.

Quænam mutant consonam?

β. *I. Desinentia in βω, πω, φω, πτω: mutant figuratiuam seu characteristicam in ψω: ut λείβω, λείψω, τρίβω, τρίψω, γράφω, γράψω, τύπτω, τύψω.*

γ. *II. Desinentia in γω, κω, χω, mutant figuratiuam in ξω: ut λέγω, λέξω, πλέκω, πλέξω, τρέχω, θρέξω.*

δ. *III. Desinentia in δω, τω, θω: mutant figuratiuam in σω: ut ᾄδω, ᾄσω, ἀνύτω, ἀνύσω, πλήθω, πλήσω.*

ζ. *IIII. Desinentia in ζω, mutant figuratiuam plerunque in σω: ut πειράζω, πειράσω, φράζω, φράσω.*

Desinentia in σσω uel Atticè in ττω, mutant figuratiuam plerunque in ξω: ut ὀρύσσω, ὀρύξω, πράττω, πράξω.

Quænam retinent consonam?

λ, μ, ν, ρ. *Desinentia in ρω, λω, μω, νω: sed circumflectunt ultimam penultima correpta, tollendo secundam uel liquidam uel diphthongi uocalem: ut σπείρω σπερῶ, ψάλλω ψαλῶ, νέμω νεμῶ, φαίνω φανῶ.*

Quomodo formant futurum ea uerba quæ uocalem habent pro characteristica?

Vocalis. *Illa ultimæ præponunt σ, ut, ἰάω, ἰάσω, γελάω, γελάσω. Sed quædam anomala sunt quæ figuratiuam mutant in alias uocales.*

Nam.

1. *Aω mutat α in η. Excipe ἰάω, ἀλοιάω, ἀνιάω, &c.*

2. *Eω mutat ε in η. Excipe τελέω, ἀρκέω, Dissyllaba assumunt υ: ut ῥέω, ῥεύσω, πλέω, πνέω. Sic καίω, κλαίω.*

3. Oω

3. *Oω mutat ο in ω, ut χρυσόω, χρυσώσω.*

DE FVTVRO.

Vnde formatur futurum secundum?

Fit à primo futuro, reuocando simplicem consonam thematis: ut à τύπτω fit τυπῶ. Et

1. *Pro ζ uel σσ futurum in σω faciente, sumitur hîc δ: ut φράζω, φράσω φραδῶ.*

Item pro ξ sumitur γ: ut ὀρύσσω, ὀρύξω ὀρυγῶ.

2. *Penultima ferè est breuis: Itaque*

Vocalis
- *ε mutatur in α: ut δέρω, δαρῶ, πλέκω, πλακῶ, at τέμνω ταμῶ & τεμῶ.*
- *η & ω mutantur in α: ut λήβω λαβῶ, τρώγω τραγῶ.*

Diphthongus
- *αι, αυ, ου abijcit secundam uocalem: ut καίω, καῶ, παύω, παῶ, ἀκούω, ἀκοῶ.*
- *ευ & ει abijciunt primā uocalem: ut φεύγω, φυγῶ, λείπω, λιπῶ.*

Liquidæ ρω uel λω in
- *Dissyllabis mutant ε in α: ut σπείρω, σπαρῶ.*
- *Trisyllabis abijciunt ι: ut ὀφείλω, ὀφιλῶ.*

DE PRÆTERITO perfecto?

Quot syllabarum ratio habenda est in præterito perfecto?

Trium: Primæ, Penultimæ & Vltimæ.

Quænam ratio est primæ syllabæ?

Prima

Prima est prima thematis, si non possit augeri, ut ὑβρίζω, ὕβρικα. Secus crescit ut infectum præteritum: & repetit in incremento breui uel ancipiti literam thematis, sed tenuem: ut θυρσύω, τεθύρσυκα, præterquam in γν & γρ, ut γνόω, ἔγνωκα, γρηγορέω, ἐγρηγόρηκα.

Quænam ratio est penultimæ?

Ea formatur ut penultima futuri primi: ut λαλέω, λαλήσω, λελάληκα. Sed thematis in ρω, λω, μω, νω mutat ε, αι, ει in α: retinetq; liquidam: ac si duplex sit, sequentem tollit: addit υ ad μ: tollit ν in dissyllabis in ινω, υνω, ωνω: ut, στέλλω στελῶ ἔσταλκα, χαίρω κέχαρκα, σπείρω σπερῶ ἔσπαρκα, νέμω νεμῶ νενέμηκα, τέμνω τεμῶ τετέμηκα, κτείνω κτενῶ ἔκτακα, κρίνω κρινῶ κέκρικα, θυνῶ θυνῶ τέθυκα.

Quænam ratio est ultimæ?

Vltima pro futuri
- Σω *habet* κα, *ut* ὑβρίζω ὕβρικα, θυρσύω τεθύρσυκα.
- Ξω *habet* χα, *ut* λέγω λέλεχα, ὀρύσσω ὤρυχα.
- Ψω *habet* φα, *ut* τύπτω, τέτυφα.

DE PLVSQVAMPRÆterito.

Quomodo formatur plusquamperfectum præteritum?

Inchoatum à consonante syllabicè augetur: secus est idem initium cum perfecto, ut λέλυκα, ἐλελύκειν, ὤρυχα, ὠρύχειν.

DE AORISTO.

Quomodo formatur Aoristum?

Aoristi primi penultima & ultima eadem est quæ futuri infecti, ω in α conuerso: sed penultima ferè producitur.

Itaq;

Itaque mutat α in η, ε in ει, ut ψάλλω ἔψηλα: στέλλω ἔστειλα.

Quomodo formatur Aoristum secundum?

Aoristi secundi figuratiua eadem est, quæ secundi futuri infecti, τυπῶ, ἔτυπον.

CONIVGATIO IN ΟΜΑΙ secundæ formæ.

- **Tempus**
  - *Infectũ*
    - *Præsens* λύομαι.
    - *Præteritũ*
      - *Distinctum* ἐλυόμην.
      - *Cognat.*
        - 1. λυόμαι.
        - 2. λυοίμην.
    - *Futurũ*
      - 1. Λυθήσομαι. Cogn. 1. λυθησοίμην.
      - 2. Λύσομαι. Cogn. 2. λυσοίμην.
      - 3. Λύου.
  - *Perfectum*
    - *Præteritum*
      - Definitum.
        - *Præteritum* λέλυμαι.
        - *Plusquampræteritum* ἐλελύμην.
      - *Indefin. ἀόριστον*
        - 1. Ἐλύθην. Cog.
          - 1. Λυθῶ.
          - 2. Λυθείην.
        - 2 Ἐλύην. Cogn.
          - 1. Λυῶ.
          - 2. Λυείην.
    - *Futurum*
      - 1. Λελύσομαι. Cogn. Λελυσοίμην.
      - 2. Λέλυσο.
      - 3. Λύθητι.
      - 4. Λύητι.

INFECTVM.

Præsens. Λύομαι, λύῃ, λύεται.
Λυόμεθον, λύεσθον, λύεσθον.
Λυόμεθα λύεσθε, λύονται.
Præter. Ἐλυόμην, ἐλύου, ἐλύετο.
Ἐλυόμεθον, ἐλύεσθον, ἐλυέσθην.
Ἐλυόμεθα, ἐλύεσθε, ἐλύοντο.
Cognat. 1. Λύωμαι, λύῃ, λύηται.
Λυώμεθον, λύησθον, λύησθον.
Λυώμεθα, λύησθε, λύωνται.
2. Λυοίμην, λύοιο, λύοιτο.
Λυοίμεθον, λύοισθον, λυοίσθην.
Λυοίμεθα, λύοισθε, λύοιντο.
Futur. 1. Λυθήσομαι, λυθήσῃ, λυθήσεται.
Λυθησόμεθον, λυθήσεσθον, λυθήσεσθον.
Λυθησόμεθα, λυθήσεσθε, λυθήσονται.
Cognat. Λυθησοίμην, λυθήσοιο, λυθήσοιτο.
Λυθησοίμεθον, λυθήσοισθον, λυθησοίσθην.
Λυθησοίμεθα, λυθήσοισθε, λυθήσοιντο.
Futur. 2. Λυήσομαι, λυήσῃ, λυήσεται.
Λυησόμεθον, λυήσεσθον, λυήσεσθον.
Λυησόμεθα, λυήσεσθε, λυήσονται.
Cognat. Λυησοίμην, λυήσοιο, λυήσοιτο.
Λυησοίμεθον, λυήσοισθον, λυησοίσθην.
Λυησοίμεθα, λυήσοισθε, λυήσοιντο.
Futur. 3. Λύου, λυέσθω.
Λύεσθον, λυέσθων.
Λύεσθε, λυέσθωσαν.

PERFECTVM.

Præter. Λέλυμαι, λέλυσαι, λέλυται.
Λελύμεθον, λέλυσθον, λέλυσθον.

Λελύ-

Λελύμεθα, λέλυσθε, λέλυνται.

lusquam. Ἐλελύμην, ἐλέλυσο, ἐλέλυτο.

Ἐλελύμεθον, ἐλέλυσθον, ἐλελύσθην.

Ἐλελύμεθα, ἐλέλυσθε, ἐλέλυντο.

orist. 1. Ἐλύθην, ἐλύθης, ἐλύθη.

Ἐλύθητον, ἐλυθήτην.

Ἐλύθημεν, ἐλύθητε, ἐλύθησαν.

ognat. 1. Λυθῶ, λυθῇς, λυθῇ.

Λυθῆτον, λυθῆτον.

Λυθῶμεν, λυθῆτε, λυθῶσι.

2. Λυθείην, λυθείης, λυθείη.

Λυθείητον, λυθειήτην.

Λυθείημεν, λυθείητε, λυθείησαν.

orist. 2. Ἐλύην, ἐλύης, ἐλύη.

Ἐλύητον, ἐλυήτην.

Ἐλύημεν, ἐλύητε, ἐλύησαν.

ognat. 1. Λυῶ, λυῇς, λυῇ.

Λυῆτον, λυῆτον.

Λυῶμεν, λυῆτε, λυῶσι.

2. Λυείην, λυείης, λυείη.

Λυείητον, λυειήτην.

Λυείημεν, λυείητε, λυείησαν.

uturū 1. Λελύσομαι, λελύσῃ, λελύσεται.

Λελυσόμεθον, λελύσεσθον, λελύσεσθον.

Λελυσόμεθα, λελύσεσθε, λελύσονται.

ognat. 1. Λελυσοίμην, λελύσοιο, λελύσοιτο.

Λελυσοίμεθον, λελύσοισθον, λελυσοίσθην.

Λελυσοίμεθα, λελύσοισθε, λελύσοιντο.

2. Λέλυσο, λελύσθω.

Λέλυσθον, λελύσθων.

Λέλυσθε, λελύσθωσαν.

3. Λύθητι, λυθήτω.
Λύθητον, λυθήτων.
Λύθητε, λυθήτωσαν.
4. Λύηθι, λυήτω.
Λύητον, λυήτων.
Λύητε, λυήτωσαν.

INFINITUM.

Præs. et Præt. Λύεσθαι.
Futurum 1. Λυθήσεσθαι.
2. Λυήσεσθαι.
Præt. et Plusq. Λελύσθαι.
Aorist. 1. Λυθῆναι.
2. Λυῆναι.
Futurum. Λελύσεσθαι.

PARTICIPIA.

Præs. et Præt. Λυόμενος, λυομένη, λυόμενον.
Futurum 1. Λυθησόμενος, η, ον.
2. Λυησόμενος, η, ον.
Præt. perf. Λελυμένος, η, ον.
Aorist. 1. Λυθεὶς έντος, ἐν.
2. Λυεὶς έντος, ἐν.
Futurum. Λελυσόμενος, η, ον.

DE PRÆTERITIS.

Quæ nam sunt incrementa præ teritorum?

Incrementa omnium præteritorum secūdæ formæ, sunt eadem quæ primæ.

DE FVTVRIS.

Vnde formatur futurum primum?

Ab actiuo, uerso σω in θήσομαι: at in ξ & ψ præcedentes literæ κ & π, uertuntur in aspiratas: sic à λέξω fit λεχθήσομαι,

χθήσομαι, ἀ τύψω, τυφθήσομαι.

Vnde formatur ſecundum?

Ab actiuo ſecundo, ω uerſo in ήσομαι.

Vnde formatur tertium?

À ſecunda infecti præteriti.

DE PRÆTERITO *Perfecto.*

Vnde formatur præteritum Perfectum?

À præterito actiuo, mutata ultima in μαι. Additur σ, ut in futuro: ut ἀκόω, ἤκοκα, ἤκοσμαι.

Secunda ſingularis deſinit in σαι, actu uel poteſtate: tertia in ται.

Quænam perſonæ formantur à tertia?

À tertia formantur ſecunda & tertia duales, & ſecunda pluralis, mutatis tenuibus in proprias aſpiratas.

Quænam eſt hîc mutatio literarum?

Γ ante κ uertitur prima perſona in μ, reliquis in ν: ut πέφαμμαι, πέφανσαι, πέφανται, ἀ πέφαγκα.

Χ a mutatur in γ & κ: ut λέλεγμαι, λέλεξαι, λέλεκται.

Φ a mutatur in μ & π ut τέτυμμαι, τέτυψαι, τέτυπται.

DE AORISTIS.

Vnde formantur Aoriſta?

Ab aoriſtis primæ formæ. Primum fit σα, in θην uerſo & mutato ξ in χθ & ψ in φθ. Secundum fit à ſecundo aoriſto, ον in ην uerſo.

DE FVTVRIS.

Vnde formantur Futura?

Primum fit à ſecunda perfecti, interiecto ομ: ut τετό-

ψομαι: Græcis uocatur μετ' ὀλίγον μέλλων, *Paulò pòst futurum, cùm quid impendere uidetur.*

Secundum fit à secunda plusquampræteriti: ut τέτυφο.
Tertium & quartum desinit in ει.

DE FORMA MEDIA.

Quid est uerbum mediæ formæ?

Quod primæ & secundæ particeps est.

- Tempus
  - Infectum
    - *Præsens* λύομαι.
    - *Præteritum* ἐλυόμην.
    - *Futurum*
      - 1. Λύσομαι. Cognat. λυσοίμην.
      - 2. Λυοῦμαι. Cognat. λυοίμην.
  - Perfectum
    - Præteritum
      - Definitum
        - Præt. λέλυ
        - λυα.
        - Plusq̃præ.
        - ἐλελύειν.
        - Cog.
          - 1. λελύω.
          - 2. λελύοιμι.
      - Indefin. ἀόριστον
        - 1. ἐλυσάμην. Cog.
          - 1. λύσωμαι.
          - 2. λυσαίμην.
        - 2. ἐλυόμην. Cog.
          - 1. λύωμαι.
          - 2. λυοίμην.
    - *Futurum*
      - 1. Λέλυ[illegible].
      - 2. Λύσαι.
      - 3. Λύου.

INFE.

INFECTVM.

Præsens, λύομαι, &c. — } Cũ secunda forma sunt eadem.
Præteritũ ἐλυόμην, &c. }

Futurum 1. Λύσομαι, λύσῃ, λύσεται.
Λυσόμεθον, λύσεσθον, λύσεσθον.
Λυσόμεθα, λύσεσθε, λύσονται.

Cognat. 1. Λυσοίμην, λύσοιο, λύσοιτο.
Λυσοίμεθον, λύσοισθον, λυσοίσθην.
Λυσοίμεθα, λύσοισθε, λύσοιντο.

2. Λυοῦμαι, λυῇ, λυεῖται.
Λυούμεθον, λυεῖσθον, λυεῖσθον.
Λυούμεθα, λυεῖσθε, λυοῦνται.

Cognat. 1. Λυοίμην, λυοῖο, λυοῖτο.
Λυοίμεθον, λυοῖσθον, λυοίσθην.
Λυοίμεθα, λυοῖσθε, λυοῖντο.

PERFECTVM.

Præterit. Λέλυκα, λέλυκας, λέλυκε.
Λελύκατον, λελύκατον.
Λελύκαμεν, λελύκατε, λελύκασι.

Plusqͣpræt. Ἐλελύκειν, ἐλελύκεις, ἐλελύκει.
Ἐλελύκειτον, ἐλελυκείτην.
Ἐλελύκειμεν, ἐλελύκειτε, ἐλελύκεισαν.

Cognat. 1. Λελύκω, λελύκῃς, λελύκῃ.
Λελύκητον, λελύκητον.
Λελύκωμεν, λελύκωτε, λελύκωσι.

2. Λελύκοιμι, λελύκοις, λελύκοι.
Λελύκοιτον, λελυκοίτην.
Λελύκοιμεν, λελύκοιτε, λελύκοιεν.

Aorist. 1. Ἐλυσάμην, ἐλύσω, ἐλύσατο.
Ἐλυσάμεθον, ἐλύσασθον, ἐλυσάσθην.

Ἐλυσάμεθα, ἐλύσασθε, ἐλύσαντο.

Cogn. 1. Λύσωμαι, λύσῃ, λύσηται.
Λυσώμεθον, λύσησθον, λύσησθον.
Λυσώμεθα, λύσησθε, λύσωνται.

2. Λυσαίμην, λύσαιο, λύσαιτο.
Λυσαίμεθον, λύσαισθον, λυσαίσθην.
Λυσαίμεθα, λύσαισθε, λύσαιντο.

Aorist. 2. Ἐλυόμην, ἐλύου, ἐλύετο.
Ἐλυόμεθον, ἐλύεσθον, ἐλυέσθην.
Ἐλυόμεθα, ἐλύεσθε, ἐλύοντο.

Cogn. 1. Λύωμαι, λύῃ, λύηται.
Λυώμεθον, λύησθον, λύησθον.
Λυώμεθα, λύησθε, λύωνται.

2. Λυοίμην, λύοιο, λύοιτο.
Λυοίμεθον, λύοισθον, λυοίσθην.
Λυοίμεθα, λύοισθε, λύοιντο.

Futurũ 1. Λέλυσ, λελύσθω.
Λελύσθον, λελύσθων.
Λέλυσθε, λελύσθωσαν.

2. Λῦσαι, λυσάσθω.
Λύσασθον, λυσάσθων.
Λύσασθε, λυσάσθωσαν.

2. Λύου, λυέσθω.
Λύεσθον, λυέσθων.
Λύεσθε, λυέσθωσαν.

INFINITVM.

Præt & Plusq̃ Λελύσθαι.
Futurum 1. Λύσεσθαι.
2. Λυεῖσθαι.
Aorist. 1. Λύσασθαι.
2. Λύεσθαι.

PARTI.

PARTICIPIA.

Præt.et Plusq̃. Λελυκὼς υῖα,ός.

Futurum 1. λυσόμεν⊙,μένη,μενον.

2. λυϑμεν⊙,η,ον.

Aorist. 1. λυσάμεν⊙,η,ον.

2. λυόμεν⊙,η,ον.

DE PRÆSENTI ET PRÆ. terito infecto?

Præsens & præteritũ infectum cum secunda forma sunt eadem:nec ideo repetenda.

DE FVTVRIS.

Vnde formantur Futura?

Futurum utrumq; à primæ formæ futuris oritur. Primum, uerso ω in ομαι. Futurum primum in ρῶ, λῶ, μῶ, νῶ etiam hîc inflectitur.

DE PRÆTERITO *Perfecto.*

Vnde formatur præteritum Perfectum?

A' præterito primæ formæ, sed futuro & aoristo secundo cognatum est: & habet eandem figuratiuam: ut λέλυκα, λέλυα, πέφρακα πέφραδα, πέπληκα, πέπληγα. Penultimã quoq; non semper habet eandem. Nã dissyllabi futuri ε mutatur in ο: ut σπερῶ ἔσπορα, τεμῶ, τέτομα.

Vnde formatur Aoristum?

Aoristum utrumque fit à primæ formæ aoristis, addito μlω:ut ἔλυσα }λυσάμlω,ἔλυον ἐλυόμlω.

FINIS.

ADMONITIO AD *Magiſtros.*

MAgiſtri facillimè docebunt ſuos diſcipulos Græcam linguam, ſi ſingulis diebus ſumāt duos uerſus: quales hic ſubiecimus: & ſingula nomina & uerba, ſingulasq; figuras Grāmaticas his notis ſequentib. inſcripſerint in tabula parietis, ut illarum recordatione pueri ſtatim agnoſcāt adiectiuū, declinationē pariſyllabā aut imparíſyllabā, uerbū barytonū, aut circūflexū, aut anomalum: item figuras Grammaticas. Sint autem hæ notæ;

a.	*adiectiuum.*	
p.	*pariſyllabum.*	nomen.
i.	*impariſyllabum.*	nomen.
c.	*contractum.*	nomen.
B.	*barytonum.*	uerbum.
B.	*circumflexum.*	uerbum.
V.	*uerbale nomen.*	
1.	*Proſtheſis.*	
2.	*Aphæreſis.*	
3.	*Syncopa.*	
4.	*Epentheſis.*	
5.	*Apocope.*	
6.	*Paragoge.*	

VERSVS.

I.

Κοιλαίνει πέτραν, ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη.
Καὶ πόνος ἐνδελεχὴς πράγματα πάντα τελεῖ.
Quid magis eſt durum ſaxo, quid mollius unda?
Dura tamen molli ſaxa cauantur aqua.

κοιλαίνω, cauo, excauo. *κοιλανῶ, cauabo.*
ἐκοίλαινον, cauabam. *κεκοίλαγκα, cauaui.*

ἐκοία

ἐκοίληκα, cauaui.
ῥανὶς, gutta ῥανίδος.
ὕδωρ ὕδατος, aqua.
πόνος πόνου, labor.
πρᾶγμα, τος, res.
πᾶς πᾶσα πᾶν.
τελέω, perficio.
ἐτέλεον, perficiebam.

τελέσω, perficiam.
τετέλεκα, perfeci.
ἐτέλεσα, perfeci.
τελέομαι, perficior.
ἐτελεόμην, perficiebar.
τελεσθήσομαι, perficiar.
τετέλεσμαι, perfectus sum.
ἐτελέσθην, perfectus sum.

II.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσιν.
Συμμιχθῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

ἐσθλὸς, bonus.
μανθάνω, disco: Irregul.
ἐμάνθανον, discebam.
μαθήσομαι, discam.
μεμάθηκα, didici.
ἔμαθον, didici.
κακὸς, malus.
νόος, mens, animus.
ἀπολέω, perdo.

μιγνύω & μίγνυμι, misceo.
ἐμίγνυον, miscebam.
μίξω, miscebo.
μέμιχα, miscui.
ἔμιξα, miscuj.
μίγνυμαι, misceor.
μιχθήσομαι, miscebor.
μέμιγμαι. ξαι, κται, mixtus sum.
ἐμίχθην, mixtus sum.

III.

Βούλεο δ' εὐσεβέων ὀλίγοις σὺν χρήμασιν οἰκεῖν,
Ἢ πλουτεῖν, ἀδίκως χρήματα πασάμενος.

βούλομαι, uolo: Irreg.
ἐβουλόμην, uolebam.
βουλήσομαι, uolam.
βεβούλημαι, uolui.
εὐσεβέω, piè uiuo.
εὐσέβεον, piè uiuebam.

εὐσεβήσω, piè uiuam.
εὐσέβηκα, piè uixi.
εὐσέβησα, piè uixi.
εὐσεβέων, piè uiuens.
ὀλίγος, paucus, modicus.
χρῆμα, res, pecunia.

οἰκέω,

οἰκέω, habito. ἐπλούτουν, ditescebam.
ᾤκουν, habitabam. πλουτήσω, ditescam.
οἰκήσω, habitabo. πεπλούτηκα, diues factus sū.
ᾤκηκα, habitaui. ἐπλούτηκα, diues factus sum.
ᾤκησα, habitaui. πάομαι, acquiro, possideo.
πλουτέω, ditesco, diues fio. πάσομαι, acquiram.

IIII.

Οὐδεὶς ἀνθρώπων οὔτ' ὄλβιος οὔτε πτωχὸς,
οὔτε κακὸς, νόσφιν δαίμονος, οὔτ' ἀγαθός.

Οὐδεὶς οὐδενὸς, nullus. πτωχὸς, pauper.
οὐδεμία, οὐδεμίας, nulla. κακὸς, malus.
οὐδὲν, οὐδενὸς, nullum. δαίμων, δαίμονος, Deus.
ὄλβιος, beatus. ἀγαθὸς, bonus.

V.

Οἶνόν τοι πίνειν πουλὺν, κακόν· ἢν δέ τις αὐτὸν
πίνῃ ἐπισταμένως, οὐ κακὸς, ἀλλ' ἀγαθός.

Οἶνος, οἴνου, uinum. αὐτὸς, αὐτοῦ, ipse.
πίνω, bibo, Anomalum. αὐτὴ, αὐτῆς, ipsa.
ἔπινον, bibebam. αὐτὸ, αὐτοῦ, ipsum.
πίσω, bibam. ἐπισταμένως, sciēter, Aduerb.
πέπωκα, bibi. κακὸς, malus.
ἔπιον, bibi. κακὴ, mala.
πουλὺς pro πολὺς, multus. κακὸν, malum.
πολὺς, πλέων, πλεῖστος. ἀγαθὸς, bonus.
πολλὴ, πλέων, πλείστη. ἀγαθὴ, bona.
πολὺ, πλέον, πλεῖστον. ἀγαθὸν, bonum.

VI.

Κάλλιστον τὸ δικαιότατον λῷστον δ' ὑγιαίνειν·
πρᾶγμα δὲ τερπνότατον, οὗ τις ἐρᾷ, τὸ τυχεῖν.

Καλὸς, pulcher. Ἀγαθὸς, bonus.
Δίκαιος, iustus. Ὑγιαίνω, ualeo.

Πρᾶγμ

Πρᾶγμα, τοῦ, res.
Τερπνὸς, iucundus.
Ἐράω, amo.
ἤραον, amabam.
ἐράσω, amabo.
ἤρακα, amaui.
ἤρασα, amaui.
ἐράομαι, amor.
ἠραόμην, amabar.
ἐρασθήσομαι, amabor.
ἤρασμαι, amatus sum.
ἠράσθην, amatus sum.
τὶς, τινὸς, quidam.
τυγχάνω, assequor, Irregul.
ἐτύγχανον, assequebar.
τεύξομαι, assequar.
τετύχηκα, assecutus.
ἔτυχον, assecutus.

VII.

Μηδὲν ἄγαν σπεύδειν, πάντων μέσ' ἄριστα· καὶ οὕτως
Τὴν ἀρετὴν ἕξεις, ἣν τε λαβεῖν χαλεπόν.

Μηδεὶς, μηδενὸς, nullus.
Μηδεμία, μηδεμιᾶς, nulla.
Μηδὲν, μηδενὸς, nullum.
ἄγαν nimis: τὸ μηδὲν, ἄγαν, ἄγαν μὲ τέρπει: ne quid nimis, nimis me delectat.
σπεύδω, festino.
ἔσπευδον, festinabam.
σπεύσω, festinabo.
ἔσπευσα, festinaui.
ἔσπευκα, festinaui.
μέσος, medius.
ἀγαθὸς, bonus.
πᾶς, πᾶσα, πᾶν, omnis.
ἀρετὴ, uirtus.
ἔχω, habeo: Irregul.
εἶχον, habebam.
ἕξω habebo: ad differentiã ἔξω, extra.
ἔσχηκα, habui.
ἔσχον, habui.
λαμβάνω, capio: Irregul.
ἐλάμβανον, capiebam.
λήψομαι, capiam.
εἴληφα, accepi.
ἔλαβον, accepi.
χαλεπὸς, difficilis.

VIII.

Οὐδένα θησαυρὸν παισὶν καταθήσῃ ἀμείνω
αἰδοῦς, ἥτ' ἀγαθοῖς ἀνδράσι κύρν' ἕπεται.

θησαυρὸς, thesaurus.
παῖς παιδὸς, puer.
κατατίθημι, depono.
κατετίθην, deponebam.

κατα-

καταθήσω, deponam. ἀγαθὸς, bonus.
κατατέθεικα, deposui. ἀμείνων, melior.
κατέθηκα, deposui. ἀνὴρ ἀνδρὸς, uir.
αἰδῶ, αἰδό, pudor. Κύρνος, Cyrnus.
ὅς, ἥ, ὅ, qui, quæ, quod. ἕπομαι, sequor.

I X.

Ἀμφ' ἀρετῇ τρίβου, καὶ σοὶ τὰ δίκαια φίλ' ἔσω.
μὴ δέ σε νικάτω κέρδος ὅτ' αἰσχρὸν ἔοι.

ἀμφὶ, circa, præpositio. Apostrophus.
ἀρετὴ, uirtus.
τρίβω, tero, uersor.
ἔτριβον, terebam.
τρίψω, teram.
τέτριφα, triui.
ἔτριψα, triui.
δίκαιος, iustus.
φίλος, amicus.
εἰμὶ, sum.
νικάω uinco.
ἐνίκαον, uincebam.
νικήσω, uincam.
νενίκηκα, uici.
ἐνίκησα, uici.
κέρδος, εος, lucrum.
αἰσχρὸς, turpis.
αἰσχρὸν κέρδος, turpe lucrum.

X.

Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
Γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον.

Ἐν in, præpositio.
πῦρ, πυρὸς, ignis.
χρυσὸς, aurum.
ἄργυρος, ου, argentum.
ἴδρις, ιος, ὁ καὶ ἡ. sciens.
γινώσκω, cognosco: Anom.
γνώσομαι, cognoscam.
ἔγνωκα, cognoui.
ἔγνων, cognoui.
οἶνος, ου, uinum.
δεικνύω, demóstro: Anomalũ.
ἐδείκνυον, demonstrabam.
δείξω, demonstrabo.
δέδειχα, demonstraui.
ἔδειξα, demonstraui.
νόος, ου, mens, ingenium.
οἶνος δείκνυσι τὸν νόον τοῦ ἀνδρὸς, uinum prodit hominis ingenium.

X I.

XI.

Δόξα μὲν ἀνθρώποισι κακὸν μέγα, πεῖρα δ' ἄριστον:
πολλοὶ ἀπείρητοι δόξαν ἔχουσ' ἀγαθῶν.

δόξα, psuasio falsa, opinio.
ἄνθρωπος, homo.
μέγας, magnus.
μεγάλη, magna.
μέγα, magnum.
πεῖρα, experientia.
ἀπείρητος, imperitus, in-
expertus.
ἔχω, habeo
εἶχον, habebam.
ἕξω, habebo, ad differen-
tiam ἔξω, extra.
ἔσχηκα, habui.
ἔσχον, habui.

XII.

Πᾶς τις πλούσιον ἄνδρα τίει, ἀτίει δὲ πενιχρόν:
πᾶσιν δ' ἀνθρώποις αὐτὸς ἔνεστι νόος.

πλούσιος, diues.
τίω, honoro.
ἔτιον, honorabam.
τίσω, honorabo.
τέτικα, honoraui.
ἔτισα, honoraui.
ἀτίω, negligo, contemno.
εἰμί, sum.
ἦν, fui.
ἔσομαι, ero.
τὶς, τινὸς, aliquis.
Quis est qui non idem sen-
tiat? τίς οὐκ ἔχει τὸν
αὐτὸν νόον;

XIII.

Ἥβη καὶ νεότης ἐπικουφίζει νόον ἀνδρός.
πολλῶν δ' ἐξαίρει θυμὸν ἐς ἀμπλακίην.

ἥβη, pubertas.
νεότης νεότητος, iuuentus.
ἐπικουφίζω, leuem facio.
κουφίζω, leuo.
ἐκούφιζον, leuaui.
κουφίσω, leuabo.
κεκούφικα, leuaui.
ἐκούφισα, leuaui.
ἐξαίρω, attollo.
αἴρω, tollo.
ἦρον, tollebam.
ἀρῶ, tollam.
ἦρκα, sustuli.
ἦρα, sustuli.

θυμὸς,

θυμὸς, animus.

ἀμπλακίη, error.

XIIII.

Βουλεῦ δὶς καὶ τρὶς ὅ τοί κ' ἐπὶ τὸν νόον ἔλθοι.
Ἀτηρὸς γὰρ τοὶ λάβρος ἀνὴρ τελέθει.

βουλεύομαι, delibero.
ἐβουλευόμην, deliberabam.
βουλεύσομαι, deliberabo.
ἐβουλευσάμην, deliberaui.
δὶς, bis.
τρὶς, ter.
ὅς, ἥ, ὅ, qui, quæ, quod.
ἐπὶ, in præpositio.

ἔρχομαι, uenio: Irregul.
ἠρχόμην, ueniebam.
ἐλεύσομαι, ueniam.
ἤλυθα & ἐλήλυθα, ueni.
ἤλυθον uel ἦλθον, ueni.
ἀτηρὸς, calamitosus, ἄτη calamitas.
λάβρος, præceps.
τελέθω, sum.

Δὶς καὶ τρὶς τὸ καλόν: bis & ter quod pulchrum est.

XV.

Ἐλπὶς ἐν ἀνθρώποισι μόνη θεὸς ἐσθλὴ ἔνεστιν,
ἄλλοι δ' Οὔλυμπόνδ' ἐκπρολιπόντες ἔβαν.

ἐλπὶς, ίδος, spes.
μόνος, η, ον, solus.
ἐσθλὸς, bonus.
εἰμὶ, sum.
ἄλλος, alius.
Ὄλυμπος, cœlum.
λείπω, linquo.
ἔλειπον, linquebam.
λείψω, linquam.
λέλειφα, liqui.
ἔλειψα, liqui.

βαίνω: eo, uado: Irregul.
ἔβαινον, uadebam.
βήσομαι, uadam.
βέβηκα, iui.
ἔβην, iui ab inusitato βῆμι.
ἔβαν, iuerunt per syncopen, pro ἔβησαν.
ἐλπὶς ἐσθλὴ θεός.
Spes est bona Dea.

XVI.

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

εὔορκος.

εὔορκος, ὁ καὶ ἡ, fidelis, iure iurando constans.
γενεὴ, progenies.

μετόπισθεν, retrò, post.
ἀγαθὸς, bonus.
ἀμείνων, melior.

Οὐδὲν ἄνευ καμάτου πέλει ἀνδράσιν εὐπετὲς ἔργον.

Labor omnia uincit Improbus.

ἄνευ, sine.
κάματος, labor.
πέλω, sum, fio.

εὐπετὴς, ὁ καὶ ἡ facilis.
εὐπετὲς, facile.
ἔργον, opus.

XVII.

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις.

σεαυτοῦ, tuijpsius.
γινώσκω, cognosco Ano. malum.
εὐδαίμων, ονος, beatus.
περάω, transeo, transmitto.
περάσω, transibo.
πεπέρακα. transiui.
ἐπέρασα, transiui.

Εὐδαίμων πτολίεθρον, ἑνὸς κήρυκος ἀκούειν.

πτολίεθρον, oppidulum.
εἷς, ἑνὸς, unus.
κήρυξ, præco.
ἀκούω, audio.
ἤκουκα, audiui.
ἤκουσα, audiui.

F I N I S.

PATER NOSTER GRÆCE.

ΠΑ'τερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ἈΜΗ'Ν.

SYMBOLVM APOSTOLICVM GRÆCE.

ΠΙστεύω εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, κύριον ἡμῶν, συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου. γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου. παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα. κατελθόντα εἰς ᾅδου. τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν. ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν Θεοῦ τοῦ πατρὸς παντοκράτορος. ὅθεν μέλλει ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

Πιστεύω εἰς πνεῦμα ἅγιον, πιστεύω τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν, ἁγίων κοινωνίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον. ἈΜΗ'Ν.

GRAM-

GRAMMATICA
HEBRAEA.

Quot sunt literæ Hebræorum?

Viginti duæ, quæ à dextra sinistrorsum leguntur.

אבגדהוזחטיכלמנ

סעפצקרשת.

Ex his quinq; dicuntur finales: ךםןףץ

Quomodo diuiduntur?

In Vocales & Consonantes.

Quottuplex est Vocalis?

Duplex: Breuis, quæ est simplicis temporis: & Longa quæ est duplicis temporis.

Quot sunt breues?

Quinq;: Pathah	אַ	α	ă
Segol	הֶ	ε	ĕ
Hiric paruum	ִ	ι	ĭ
Camets hatuph	דָ	ο	ŏ
Kybuts.	ֻ	υ	ŭ

Quot sunt longæ?

Quinq;: Camets	אָ	α	â
Zere	ֵ	η	ē
Hiric magnum	ִי	ι	ī
Holem	וֹ	ω	ō
Schureck	וּ	ου	ū

Quot fuerunt olim uocales?

Tres istæ literæ, Aleph, Iod, Vau, olim fuerunt

pro omnibus uocalibus: unde Hebræis matres lectionis dicuntur: prima quippe fuit pro A, *secunda pro* E *&* I, *tertia pro* O *&* V. *At eædem literæ tribus item consonis notandis seruiebant. Quare ut tanta confusio tolleretur, & uocales singulæ distinctæ notis explicarentur, puncta à Masuritis inuenta sunt, ut ex Elia intelligitur, annis à Christo quadringentis septuaginta sex. Attamen ex uocalibus breuibus tres ultimæ, biric, camets, & kybuts nunquam plenæ scribuntur: sed biric magnum.*

Quottuplex est consona?

Duplex: *Semiuocalis & Muta.*

- *Semiuocalis*
  - *Acuta*
    - *Samech* ס
    - *Schin* ש *quod propriè sonat ping[illegible]s, & crassius quã Samech: pro quo interdum sumitur, sed notatur tum sinistro puncto sic,* שׂ. *Porrò huius tantulæ rei ignoratio magnæ cædis causam præbuit, cũ propterea perierint uno tempore Ephrateorũ duo et quadraginta millia, ut est Iud. 12.*
    - *Resch* ר
    - *Lamed* ל
  - *Obtusa*
    - *Mem* מ
    - *Nun* נ
    - *Vau* ו
    - *Iod* י

Muta

- *Muta*
  - *Tenuis*
    - *Aperta*
      - *Dentium*
        - Teth ט
        - Tau ת
        - Dalet ד
        - *Ex his cũ ſamech ſunt geminæ*: Tſade. Zain.
      - Palati
        - Kuph ק
        - Caph כ
        - Gimel ג
    - *Clauſa*
      - Beth ב
      - Pe פ
  - *Aſpirata*
    - *Leuis*
      - Aleph א'
      - He ה'
    - *Denſa*
      - Cheth ח
      - Ain ע

DE SYLLABIS.

Quorſum pertinet Scheua?

Ad ſyllabas. Nam ſyllaba è uocali, & conſonante miſta, plures illa quidem literas, ſed binas tantùm conſonas utrinq; complecti poteſt: quarum coniunctionis ſymbolũ uocatur Scheua, & duobus ſub-

DE SPECIE.

Prima uox est ea quã Græci θέμα, Hebræi שֹׁרֶשׁ radicem appellant, quòd inde cæteræ nascantur: & tribus plenis literis notatur, ut אֶרֶץ terra, פָּעַל fecit: Flexa est uox orta de prima. Flexio uerò efficitur adiectione septem literarum מ נ ו ת י א ה quæ uulgò Hemanticæ dicuntur, & ad sola nomina pertinere putãtur: cùm in qualibet omnimò flexione usus earum communis sit: quod postea ex singulis flexionibus pleniùs intelligetur.

Porrò hæ literæ, præter ו Vau, præpositæ cuilibet uoci incipienti à literis נ uel י Iod affectis Scheua, sæpiùs eas commutant: נ Nun quidem in dages, י Iod autem in ִ. Attamen si media litera fuerit צ Zade, sæpiùs fit commutatio in dages.

Atq; etiam ex ijs literis tres interdum sunt paragogicæ יאה.

DE FIGVRA.

Simplex uox est in alias indiuidua, ut פָּקַד. Composita quæ in simplices diuiditur: ut אַבְרָהָם. Compositio interdum uoces contrahit: ut שֶׁלִּי pro אֲשֶׁר לִי.

DE VOCIS GENERIBVS.

Quottuplex est uox?

Duplex: Numeri & sine numero.

Quid est uox numeri?

Quæ aßignificat numerum: estq; singularis aut pluralis. Singularis, ut דָּבָר *uerbum,* פָּקַד *uisitauit. Pluralis ut* דְּבָרִים *uerba,* פָּקְדוּ *uisitarunt.* Vox *numeri est etiam generis. Fœmininum fit à Masculino, addito* ה- *ut* טוֹב *bonus* טוֹבָה *bona.* בָּן *intellexit uir,* בָּנָה *intellexit fœmina.* Commune *est quod mari & fœminæ tribuitur: ut* אָנֹכִי *ego,* פָּקְדוּ *uisitarunt.*

DE NOMINE.

Numerus dualis in nomine diuiditur à plurali, cũ res geminæ significantur. Genus autem fœmininum tribuitur sæpiùs nominibus geminorum membrorũ, ut יָד רֶגֶל *manus, pes.*

Quæ'nam est communis anomalia declinationis?

Est ex detractione, primùm camets penultimi, ut גָּדוֹל גְּדוֹלִים גְּדוֹלָה גְּדוֹלוֹת *Deinde tsere ultimi, ubi nullum camets præceßit: ut* פּוֹקֵד פּוֹקְדִים פּוֹקֶדֶת פּוֹקְדוֹת.

Quottuplex est declinatio?

Duplex: Prima & Secunda.

Quæ'nam est prima?

Est masculinorum, quæ pluralem à singulari flectit in ים, *ut* טוּר טוּרִים *ordo, ordines. Dualis flectitur in*

in ־ַיִם *ut* יָד יָדַיִם *manus, ambæ manus.*

Quæ'nam est contractio numeri pluralis?

Fit in ֵי *sublato* ם *ut à* שׁוֹרְרִים *fit* שׁוֹרְרֵי

Quæ'nam est secunda?

Est fœmininorum, quæ pluralem à singulari flectit in וֹת *& duos habet fines. Primus est in* ָה *& plurali mutatur in* וֹת, *ut* נְגִינָה נְגִינוֹת *canticum cantica: secundus finis est in* ת

DE PRONOMINE.

Anomala in nominibus quædam sunt, quæ Pronomina dicuntur: suntq; uel integra, uel defectiua.

Quot sunt integra?

Tria:	הֵם	הוּא	Ipse, ipsa.
	הֵן	הִיא	
	אַתֶּם	אַתָּה	Tu.
	אַתֶּן	אַתְּ	
	אֲנַחְנוּ	אֲנִי	Ego.

Pluralia ם *&* ן *finita admittunt* ה *paragogicum. Iob. 24.* הֵמָּה *Genesis 31.* אַתֵּנָה. *Est &* אָנֹכִי

pro אֲנִי *per epenthesim: item* נַחְנוּ *&* אנו *pro* אֲנַחְנוּ *per aphæresin & syncopen.* Eadem etiam *pronomina uariè contrahuntur, & affixa appellantur:*

־ם	הֶם	ו ו ־יהו	}
־ן	הֶן	הָ ־ה	}
	כֶּם	ךָ	}
	כֶּן	־ךְ	}
	־נוּ	־נִי י	

Quot sunt Defectiua?

Quinq;: *quorum tria carent plurali numero: plurali* מִי *quis & quæ,* מָה *uel* מַה *quid:* זֶה *siue* זה *hic,* זו *uel* זאת *hæc:* אל *uel* אֵלֶּה *hi & hæ.* Reliqua *numero & genere infinita duo sunt, relatiuum* אֲשֶׁר *contractè* שֶׁ, *& articulus* הַ.

DE VERBO.

Quot sunt Tempora Verbi?

Duo: *Præteritum & Futurum.*

Quottuplex est Præteritum?

Vnicum est pro omnibus præteritis: ut פָּקַד *uisitabat, uisitauit, uisitauerat.*

Quottuplex est Futurum?

Duplex: *Primum ut* פְּקוֹד *uisita, secundum, ut*

יִפְקֹד uisitabit. Præteritum & futurum secundum etiam præsens tempus cõprehendunt, cùm ἀορίστως sumuntur. Psalm. 1. אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, Beatus uir qui nõ ambulauit in consilio impiorum: id est, non ambulat. Ibid. וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה & in lege eius meditabitur die ac nocte: id est, meditatur.

Quid oritur è primo Futuro?

Verbum infinitum, ut פְּקוֹד uisitare.

Quid oritur è Præterito?

Participium duplex: Præsens ut פּוֹקֵד uisitans: præteritum, ut פָּקוּד uisitatus. Participium fœmininum indifferenter desinit in ה uel ת peracutum: ut נִפְקָדָה uel נִפְקֶדֶת

Quot sunt Personæ?

Tres, & suo quæq; genere distinguitur: ut פָּקַד uisitauit uir, פָּקְדָה uisitauit fœmina: פָּקַדְתָּ uisitasti uir, פָּקַדְתְּ uisitasti fœmina: prima tamen quælibet, & tertia pluralis præteriti sunt communes.

Quæ'nam est formatio personarum Præteriti?

Personæ præteriti à themate in sex fines exeunt pathah antegresso, nẽpe, תָּ, תְּ, תִּי, תֶּם, תֶּן, נוּ: sed fœmininũ genus hîc uocalẽ thematis ultimã amittit: ut פָּקַד פָּקְדָה: unde etiã tertia pluralis fit in וּ, ut פָּקְדוּ.

Quæ'nam est formatio Futuri primi?

Futuri primi sola est secunda persona, & à singulari

lari masculina fiunt reliquæ, detracta ultima uocali: singularis fœmmina fit in ִי, ut פְּקֹדִי פִּקְדִי: pluralis masculina in ּו, ut פִּקְדוּ: fœmmina duntaxat assumit נָה, ut פְּקֹדְנָה

Quæ'nam est secundi?

Futurū secundum fit è primo additis literis י ת א נ. Personæ autem tàm præteriti, quàm futuri secundi terminatæ ּו uel ִי, possunt accipere ן paragogicum: ut פִּקְדוּ פִּקְדוּן, תִּפְקְדִי תִּפְקְדִין

DE CONIVGATIONE.

Quottuplex est coniugatio?

Duplex: Analoga & Anomala.

Quottuplex est Analoga?

Coniugatio est uel	Leuis	Prima per Pathah	Actiua, Cal	פָּקַד
			Paßiua, Niphal	נִפְקַד
		Secunda per He	Actiua, Hiphil	הִפְקִיד
			Paßiua, Hophal	הָפְקַד
	Grauis seu dagessata	Prima	Actiua, Piel	פִּקֵּד
			Paßiua, Pual	פֻּקַּד
		Secunda Hithpaël		הִתְפַּקֵּד

Pakad,

Pakad, uisitauit, requisiuit.
Niphkad, uisitatus, requisitus est.
Hiphkid, fecit uisitare, præfecit aliquem ad uisitandum.
Hophkad, factus est, constitutus est ad uisitandũ.
Pikked, recensuit uisitando.
Pykkad, uisitatus est recensendo.
Hithpakked, uisitauit seipsum.

Quid est coniugatio leuis?

Quæ caret Dages puncto.

Quid est prima leuis?

Quæ exit per pathah: & actiua hic dicitur Cal, paßiua Niphal.

Forma actiua siue Cal.

Præteritum.

S. פָּקַד פָּקְדָה
פָּקַדְתָּ פָּקַדְתְּ
פָּקַדְתִּי
P. פָּקְדוּ
פְּקַדְתֶּם פְּקַדְתֶּן
פָּקַדְנוּ

Futurum primum.

S. פְּקוֹד · פִּקְדִי
P. פִּקְדוּ פְּקוֹדְנָה

Futurum secundum.

S. יִפְקוֹד תִּפְקוֹד

תִּפְקוֹד

pro omnibus uocalibus: unde Hebræis *matres lectionis dicuntur: prima quippe fuit pro* A, *secunda pro* E *&* I, *tertia pro* O *&* V. *At eædem literæ tribus item consonis notandis seruiebant. Quare ut tanta confusio tolleretur, & uocales singulæ distinctæ notis explicarentur, puncta à* Masuritis *inuenta sunt, ut ex* Elia *intelligitur, annis à* Christo *quadringentis septuaginta sex.* Attamen *ex uocalibus breuibus tres ultimæ, biric, camets, & kybuts nunquam plenæ scribuntur: sed biric magnum.*

Quottuplex est consona?

Duplex: Semiuocalis *&* Muta.

- *Semiuocalis*
  - *Acuta*
    - *Samech* ס
    - *Schin* שׁ *quod propriè sonat ping*[illegible]*s, & crassius quã Samech: pro quo interdum sumitur, sed notatur tum sinistro puncto sic,* שׂ. Porrò *huius tantulæ rei ignoratio magnæ cædis causam præbuit, cũ propterea perierint uno tempore* Ephrateorũ *duo et quadraginta millia, ut est* Iud. 12.
    - *Resch* ר
    - *Lamed* ל
  - Obtusa
    - *Mem* מ
    - *Nun* נ
    - *Vau* ו
    - *Iod* י

Muta

- *Muta*
  - *Tenuis*
    - *Aperta*
      - *Dentium*
        - Teth ט
        - Tau ת
        - Dalet ד
        - Ex his cū ſamech ſunt geminæ: Tſade, Zain.
      - Palati
        - Kuph ק
        - Caph כ
        - Gimel ג
    - Clauſa
      - Beth ב
      - Pe פ
  - Aſpirata
    - Leuis
      - Aleph א
      - He ה
    - Denſa
      - Cheth ח
      - Ain ע

DE SYLLABIS.

Quorſum pertinet Scheua?

Ad ſyllabas. Nam ſyllaba ē uocali, & conſonante miſta, plures illa quidem literas, ſed binas tantùm conſonas utrinq; complecti poteſt: quarum coniunctionis ſymbolū uocatur Scheua, & duobus ſub-

DE SPECIE.

Prima uox est ea quã Græci θέμα, Hebræi שֹׁרֶשׁ radicem appellant, quòd inde cæteræ nascantur: & tribus plenis literis notatur, ut אֶרֶץ terra, פָּעַל fecit: Flexa est uox orta de prima. Flexio uerò efficitur adiectione septem literarum מ נ ו ת י א ה quæ uulgò Hemanticæ dicuntur, & ad sola nomina pertinere putãtur: cùm in qualibet omnmò flexione usus earum communis sit: quod postea ex singulis flexionibus pleniùs intelligetur.

Porrò hæ literæ, præter ו Vau, præpositæ cuilibet uoci incipienti à literis נ uel י Iod affectis Scheua, sæpiùs eas commutant: נ Nun quidem in dages, י Iod autem in ל. Attamen si media litera fuerit צ Zade, sæpiùs fit commutatio in dages.

Atq; etiam ex ijs literis tres interdum sunt paragogicæ יאה.

DE FIGVRA.

Simplex uox est in alias indiuidua, ut פָּקַד. Composita quæ in simplices diuiditur: ut אַבְרָהָם. Compositio interdum uoces contrahit: ut שֶׁלִּי pro אֲשֶׁר לִי.

DE VOCIS GENERIBVS.

Quottuplex est uox?

Duplex: Numeri & sine numero.

 Quid

in ־ַיִם *ut* יָד יָדַיִם *manus, ambæ manus.*

Quæ'nam eſt contractio numeri pluralis?

Fit in ־ֵי *ſublato* ם *ut à* סוֹרְרִים *fit* סוֹרְרֵי

Quæ'nam eſt ſecunda?

Eſt fœmininorum, quæ pluralem à ſingulari flectit in וֹת *& duos habet fines. Primus eſt in* ־ָה *& plurali mutatur in* וֹת, *ut* נְגִינָה נְגִינוֹת *canticum cantica: ſecundus finis eſt in* ת

DE PRONOMINE.

Anomala in nominibus quædam ſunt, quæ Pronomina dicuntur: ſuntq́; uel integra, uel defectiua.

Quot ſunt integra?

Tria:	הֵם	הוּא	*Ipſe, ipſa.*
	הֵן	הִיא	
	אַתֶּם	אַתָּה	*Tu.*
	אַתֶּן	אַתְּ	
	אֲנַחְנוּ	אֲנִי	Ego.

Pluralia ם *&* ן *finita admittunt* ה *paragogicum. Iob. 24.* הֵמָּה *Genesis 31.* אַתֵּנָה. *Eſt &* אָנֹכִי

pro אֲבִי *per epenthesim: item* בַּחְנוּ *&* אֲנוּ *pro* אֲנַחְנוּ *: per aphæresin & syncopen.* Eadem etiam *pronomina uariè contrahuntur, & affixa appellantur:*

־ם	הָם	ו ל	··חנ
־ן	הָן	תָ	־ת
	כֶּם		ךָ
	כֶּן		··ךְ
··נוּ		י	··נִי

Quot sunt Defectiua?

Quinq;: *quorum tria carent plurali numero: plurali* מִי *quis & quæ,* מָה *uel* מֶה *quid:* זֶה *siue* זֶה *hic,* זו *uel* זאת *hæc:* אל *uel* אֵלֶה *hi & hæ.* Reliqua *numero & genere infinita duo sunt, relatiuum* אֲשֶׁר *contractè* שֶׁ*, & articulus* הַ.

DE VERBO.

Quot sunt Tempora Verbi?

Duo: *Præteritum & Futurum.*

Quottuplex est Præteritum?

Vnicum est pro omnibus præteritis: ut פָּקַד *uisitabat, uisitauit, uisitauerat.*

Quottuplex est Futurum?

Duplex: *Primum ut* פְּקוֹד *uisita, secundum, ut*

יִפְקוֹד

יִפְקֹוד *uiſitabit. Præteritum & futurum ſecundum etiam præſens tempus cõprehendunt, cùm ἀορίστως ſumuntur. Pſalm. 1.* אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, *Beatus uir qui nõ ambulauit in conſilio impiorum: id eſt, non ambulat. Ibid.* וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה *& in lege eius meditabitur die ac nocte: id eſt, meditatur.*

Quid oritur è primo Futuro?

Verbum infinitum, ut פָּקוֹד *uiſitare.*

Quid oritur è Præterito?

Participium duplex: Præſens ut פּוֹקֵד *uiſitans: præteritum, ut* פָּקוּד *uiſitatus. Participium fœmininum indifferenter deſinit in* ה *uel* ת *peracutum: ut* נִפְקָדָה *uel* נִפְקֶדֶת

Quot ſunt Perſonæ?

Tres, & ſuo quæq; genere diſtinguitur: ut פָּקַד *uiſitauit uir,* פָּקְדָה *uiſitauit fœmina:* פָּקַדְתָּ *uiſitaſti uir,* פָּקַדְתְּ *uiſitaſti fœmina: prima tamen quælibet, & tertia pluralis præteriti ſunt communes.*

Quæ'nam eſt formatio perſonarum Præteriti?

Perſonæ præteriti à themate in ſex fines exeunt pathah antegreſſo, nẽpe, תָּ, תְּ, תִּי, תֶּם, תֶּן, נוּ: *ſed fœmininũ genus hîc uocalẽ thematis ultimã amittit: ut* פָּקַד פָּקְדָה: *unde etiã tertia pluralis fit in* וּ, *ut* פָּקְדוּ.

Quæ'nam eſt formatio Futuri primi?

Futuri primi ſola eſt ſecunda perſona, & à ſingulari

lari masculinà fiunt reliquæ, detracta ultima uocali: singularis fœmmina fit in ִי, ut פְּקֹד פִּקְדִי: pluralis masculina in וּ, ut פִּקְדוּ: fœmmina duntaxat assumit נָה, ut פְּקֹדְנָה

Quæ'nam est secundi?

Futurũ secundum fit è primo additis literis אית״ן. Personæ autem tàm præteriti, quàm futuri secundi terminatæ וּ uel ִי, possunt accipere ן paragogicum: ut פִּקְדוּ פִּקְדוּן, תִּפְקְדִי תִּפְקְדִין

DE CONIVGATIONE.

Quottuplex est coniugatio?

Duplex: Analoga & Anomala.

Quottuplex est Analoga?

Coniugatio est uel				
Leuis	Prima per Pathah	Actiua, Cal		פָּקַד
		Paßiua, Niphal		נִפְקַד
	Secunda per He	Actiua, Hiphil		הִפְקִיד
		Paßiua, Hophal		הָפְקַד
Grauis seu dagessata	Prima	Actiua, Piel		פִּקֵּד
		Paßiua, Pual		פֻּקַּד
	Secunda Hithpaël			הִתְפַּקֵּד

Pakad,

Pakad, uiſitauit, requiſiuit.
Niphkad, uiſitatus, requiſitus eſt.
Hiphkid, fecit uiſitare, præfecit aliquem ad uiſitandum.
Hophkad, factus eſt, conſtitutus eſt ad uiſitandū.
Pikked, recenſuit uiſitando.
Pykkad, uiſitatus eſt recenſendo.
Hithpakked, uiſitauit ſeipſum.

Quid eſt coniugatio leuis?

Quæ caret Dages puncto.

Quid eſt prima leuis?

Quæ exit per pathab: & actiua hic dicitur Cal, paßiua Niphal.

Forma actiua ſiue Cal.

Præteritum.

S. פָּקַד פָּקְדָה
פָּקַדְתָּ פָּקַדְתְּ
פָּקַדְתִּי
P. פָּקְדוּ
פְּקַדְתֶּם פְּקַדְתֶּן
פָּקַדְנוּ

Futurum primum.

S. פְּסוֹד · פִּקְדִי
P. פִּקְדוּ פְּסוֹדְנָה

Futurum ſecundum.

S. יִפְסוֹד תִּפְסוֹד
תִּפְסוֹד

תִּפְקוֹד תִּפְקְדִי

אֶפְקוֹד

P. יִפְקְדוּ תִּפְקוֹדְנָה

תִּפְקְדוּ תִּפְקוֹדְנָה

תִּפְקוֹד

Infinitum.

פָּקוֹד

Particip. præsens.

S. פּוֹקֵד פּוֹקֶדֶת

P. פּוֹקְדִים פּוֹקְדוֹת

Particip. præteritum.

S. פָּקוּד פְּקוּדָה

P. פְּקוּדִים פְּקוּדוֹת

Forma pasſiua ſiue Niphal.

Hæc forma fit à ſuperiore, præpoſito Nun.

Præteritum.

S. נִפְקַד נִפְקְדָה

נִפְקַדְתָּ נִפְקַדְתְּ

נִפְקַדְתִּי

P. נִפְקְדוּ

נִפְקַדְתֶּם נִפְקַדְתֶּן

נִפְקַדְנוּ

Futurum primum.

S. תִּפָּקֵד תִּפָּקְדִי

P. תִּפָּקְדוּ תִּפָּקַדְנָה

Futurum secundum.

S. יִפָּקֵד תִּפָּקֵד
תִּפָּקֵד תִּפָּקְדִי
אֶפָּקֵד

P. יִפָּקְדוּ תִּפָּקַדְנָה
תִּפָּקְדוּ תִּפָּקַדְנָה
נִפָּקֵד

Infinitum.

הִפָּקֵד

Particip. præsens.

S. נִפְקָד נִפְקֶדֶת
P. נִפְקָדִים נִפְקָדוֹת

Quænam est secunda Leuis?

Quæ præponit He: *sitq; è superiore. Atq; in hac forma gemina ferè actio significatur.*

Forma actiua siue Hiphil.

Præteritum.

S. הִפְקִיד הִפְקִידָה
הִפְקַדְתָּ הִפְקַדְתְּ
הִפְקַדְתִּי

P. הִפְקִידוּ
הִפְקַדְתֶּם הִפְקַדְתֶּן
הִפְקַדְנוּ

Futurum primum.

S. הַפְקֵד הַפְקִידִי

P. הַפְקִידוּ הַפְקֵדְנָה

Futurum secundum.

S. יַפְקִיד תַּפְקִידִי
תַּפְקִיד תַּפְקִידִי
אַפְקִיד

P. יַפְקִידוּ תַּפְקֵדְנָה
תַּפְקִידוּ תַּפְקֵדְנָה
נַפְקִיד

Infinitum.

הַפְקֵד

Particip. præsens.

S. מַפְקִיד מַפְקִידָה

P. מַפְקִידִים מַפְקִדוֹת

Vnde fit participium?

E primo *Futuro, adiecto Mem, sed contractè pro* מְהַפְקִיד.

Forma paſsiua ſiue Hophal.

Præteritum.

S. הָפְקַד הָפְקְדָה
הָפְקַדְתָּ הָפְקַדְתְּ
הָפְקַדְתִּי

P. הָפְקְדוּ

הפקדתם

הִפָּקַדְתֶּם הִפָּקַדְתֶּן
הִפָּקַדְנוּ

Futurum secundum.

S. יִפָּקֵד תִּפָּקֵד
תִּפָּקֵד תִּפָּקְדִי
אֶפָּקֵד
P. יִפָּקְדוּ תִּפָּקַדְנָה
תִּפָּקְדוּ תִּפָּקַדְנָה
נִפָּקֵד

Infinitum.

הִפָּקֵד

Particip. preteritum.

S. מִפְקָד מִפְקָדָה
P. מִפְקָדִים מִפְקָדוֹת

Quid est Coniugatio Grauis?

Quæ habet Dages perpetuum.

Quæ'nam est prima Grauis?

Est è simplici themate. Non enim est composita, ut Hithpaël.

Forma actiua, siue Piel.

Preteritum.

S. פִּקֵּד פִּקְּדָה

פִּקַּדְתָּ פִּקַּדְתְּ
פִּקַּדְתִּי

P. פִּקְּדוּ
פִּקַּדְתֶּם פִּקַּדְתֶּן
פִּקַּדְנוּ

Futurum primum.

S. פַּקֵּד פַּקְּדִי

P. פַּקְּדוּ פַּקֵּדְנָה

Futurum secundum.

S. יְפַקֵּד תְּפַקֵּד
תְּפַקֵּד תְּפַקְּדִי
אֲפַקֵּד

P. יְפַקְּדוּ תְּפַקֵּדְנָה
תְּפַקְּדוּ תְּפַקֵּדְנָה
נְפַקֵּד

Infinitum.

פַּקֵּד

Participium præsens.

S. מְפַקֵּד מְפַקְּדָה
P. מְפַקְּדִים מְפַקְּדוֹת

Vnde fit participium?

A primo futuro, addito Mem.

Forma

Forma pafsiua fiue Pual.

Præteritum.

S. פֻּקַּד פֻּקְּדָה

פֻּקַּדְתָּ פֻּקַּדְתְּ

פֻּקַּדְתִּי

P. פֻּקְּדוּ

פֻּקַּדְתֶּם פֻּקַּדְתֶּן

פֻּקַּדְנוּ

Futurum fecundum.

S. יְפֻקַּד תְּפֻקַּד

תְּפֻקַּד תְּפֻקְּדִי

אֲפֻקַּד

P. יְפֻקְּדוּ תְּפֻקַּדְנָה

תְּפֻקְּדוּ תְּפֻקַּדְנָה

נְפֻקַּד

Infinitum.

פֻּקֹּד

Particip. præfens.

S. פֻּקָּד פֻּקָּדָה

P. פֻּקָּדִים פֻּקָּדוֹת

Particip. præteritum.

S. מְפֻקָּדָה מְפֻקָּדָה

P. מְפֻקָּדִים מְפֻקָּדוֹת.

Quæ'nam eft fecunda Grauis?

Eft compofita cum Hith: fit enim è futuro actiuo

primæ grauis, addita הִתְ. *Porrò actio hic ferè est reciproca.*

Præteritum.

S. הִתְפַּקֵּד הִתְפַּקְּדָה
הִתְפַּקַּדְתָּ הִתְפַּקַּדְתְּ
הִתְפַּקַּדְתִּי

P. הִתְפַּקְּדוּ
הִתְפַּקַּדְתֶּם הִתְפַּקַּדְתֶּן
הִתְפַּקַּדְנוּ

Futurum primum.

S. הִתְפַּקֵּד הִתְפַּקְּדִי

P. הִתְפַּקְּדוּ הִתְפַּקֵּדְנָה

Futurum secundum.

S. יִתְפַּקֵּד תִּתְפַּקֵּד
תִּתְפַּקֵּד תִּתְפַּקְּדִי
אֶתְפַּקֵּד

P. יִתְפַּקְּדוּ תִּתְפַּקֵּדְנָה
תִּתְפַּקְּדוּ תִּתְפַּקֵּדְנָה
נִתְפַּקֵּד

Infinitum.

הִתְפַּקֵּד

Particip. præsens.

S. מִתְפַּקֵּד מִתְפַּקְּדָה

P. מִתְפַּקְּדִים מִתְפַּקְּדוֹת

Quottuplex eſt Anomalia uerborum?

Duplex: Fit enim uel contractione: uel productione.

Quomodo fit contractio uerbi?

Contractio tollit alteram de tribus literis thematis: unde Monoſyllaba exiſtunt.

Quottuplicia ſunt Monoſyllaba?

Duplicia: Simplicia & Geminata.

Quid amittunt ſimplicia?

Amittunt Vau, uel Iod. Itaq; radix eorum ita notatur: ברך *uel* בּ֫רך.

Quomodo fiunt Geminata?

A' uerbis integris, ſecundam literam geminantibus, ut סבב *à* סָבַב. *Itaq; contractio hîc tollit literam geminatam: quæ tamen ipſa in reliqua perſonarum flexione apparet per Dages.*

Quæ'nam eſt Productio uerbi?

Productio auget quantitatem uocalis ultimæ. Vnde Polyſyllaba exiſtunt.

Quottuplicia ſunt Polyſyllaba?

Duplicia: Finiunt enim in Aleph, aut He: מָצָא *&* גָּלָה.

Psalmus primus Dauidis.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת ר
רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא ע
עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃
כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יה
יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃
וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פ
פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃ לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ
אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים
בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ כִּי־יוֹדֵעַ
יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

Psalm. II.

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃
יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נ
נוֹסְדוּ יָחַד עַל־יְיָ וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃
נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ ע
עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־ל
לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃
וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי׃
אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק יְיָ אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי
הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ
וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי אָרֶץ׃ תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי
יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ
שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃
נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר
כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ׃

PSALMI PRIMI ANAlysis Grammatica.

אַשְׁרֵי Beatitudines, nomen contractum est, plurale tantum, à uerbo אָשַׁר fœlix fuit, beatus fuit.

הָאִישׁ Huius uiri, הָ articulus ὁ, אִישׁ uir.

הָלַךְ Ambulauit.

בַּעֲצַת In consilio, עֵצַת consilium à uerbo יָעַץ consuluit.

רְשָׁעִים Impiorum, רָשָׁע impius, à uerbo רָשַׁע impius fuit.

מוֹשַׁב Sesio, à uerbo יָשַׁב sedit.

לֵץ irrisor, à uerbo לוּץ illusit.

חֶפְצוֹ Voluptas eius, חֵפֶץ uoluptas, à uerbo חָפֵץ uoluptatem habuit.

יֶהְגֶּה Meditabitur, à uerbo הָגָה meditatus est.

לָיְלָה, לַיִל nox, à uerbo לִין pernoctauit.

שָׁתוּל Plantatum, à uerbo שָׁתַל plantauit.

פֶּלֶג Riuus פַּלְגֵי פְּלָגִים contractum à uerbo פָּלַג diuisit.

פִּרְיוֹ Fructum suum, פְּרִי fructus, à uerbo פָּרָה fructificauit.

יִתֵּן Dabit, à uerbo נָתַן dedit.

בְּעִתּוֹ In tempore suo, עֵת tempus.

וְעָלֵהוּ Et folia eius, עָלֶה folium, à uerbo עָלָה ascendit.

יבול *marceſcet, flaueſcet, palleſcet, à uerbo* נבל Na-*bel palluit, expalluit.*

יצליח *proſperabitur, à uerbo* צלח *proſperè ſucceßit.*

כמוץ *ſicut gluma* מוץ *gluma, palea, quiſquiliæ.*

תדפנו *diſpellit, à uerbo* נדף *diſpulit,* נדף No-*daph.*

יקמו *conſiſtent,* קום *conſtitit, ſurrexit.*

בעדת In *ſynagoga cœtu* עדה *cœtus,* עדת *idem, à uerbo* יעד Ioad, *condixit, indixit publica authoritate.*

יודע Nouit, *à uerbo* ידע *ſciuit.*

תאבד *peribit, à uerbo* אבד *perijt.*

PSALMI SECVNDI
ANALYSIS.

רגשו Fremuerunt, *conuenerunt cum tumultu, à uerbo* רגש *turmatim conuenit, congregatus eſt in magna copia & multitudine.*

יתיצבו Conſtiterũt, *à uerbo* יצב *ſtetit: in* Hithpael התיצב *fecit ſe ſtare, conſtituit ſe, in præterito plurali numero* התיצבו *conſtituerunt ſe, concurſant.*

רוזנים *principes: legitur tantùm pluraliter, ab inuſitato* רוזן.

נוֹסְדוּ *consultant, à uerbo* יָסַר *fundauit : in paßiuo* נוֹסַד *fundatus est.*

נְנַתְּקָה Rumpamus, *dirumpamus, à uerbo* נָתַק *rupit : in Piel* נִתֵּק *diripuit.*

מוֹסְרוֹתֵימוֹ Vincula *ipsorum*, מוֹסֵרוֹת *uincula, à uerbo* יָסַר *castigauit, correxit uel* אָסַר *ligauit.*

וְנַשְׁלִיכָה *Abijciamus, à uerbo* שָׁלַךְ *abiecit.*

עֲבֹתֵימוֹ *Funes eorum :* עֲבֹת *funis, à uerbo* עָבַת *implicuit condensando.*

חֲרוֹן *ardor animi iracundi, furor, ex candescentia : à uerbo* חָרָה *exarsit ira.*

אַף *Nasus ira, à uerbo* אָנַף *spirauit narib. iratus est.*

יְבַהֲלֵמוֹ *terrebit eos, à uerbo* בָּהַל *turbatus est, territus est.*

אֲחֻזָּתְךָ *Possessionem tuam.* אֲחֻזָּה *possessio, à uerbo* אָחַז *apprehendit, detinuit.*

אַפְסֵי *Terminos,* אֶפֶס *terminus, à uerbo* אָפֵס *desijt, defecit.*

תְּרוֹעֵם *Pasces eos : id est, reges, à uerbo* רָעָה *pauit, rexit, aluit.*

תְּנַפְּצֵם *Dißipabis eos, franges eos : à uerbo* נָפַץ *collisit dißipando.*

הַשְׂכִּילוּ *Intelligite, callidi estote, à uerbo* שָׂכַל *calluit, consideratè egit.*

הִוָּסְרוּ *Estote prudentes, castigamini, paßiuè : est à uerbo* יָסַר *castigauit, correxit : paß.* נוֹסַר *castigatio est.*

גִּילוּ *exultate, à uerbo* גִּיל *exultauit.*

רעדה *Tremor, à uerbo* רעד *tremuit, exterritus est.*
נשקו *Osculamini, à uerbo* נשק *osculatus est.*
יבער *Exarserit, à uerbo* בער *arsit, flagrauit.*
חוסי *Sperantes, à uerbo* חסה *innixus est firmiter, fretus est, sperauit.*

SYMBOLVM Apostolicum.

אני מאמין באל שדי האב בורא שמים
וארץ ובבנו יחידו ישוע המשיח
אדונינו אשר הורה מרוח הקודש
נולד ממרים הבתולה נענש על ידי פנטיאוס
פילטוס נתלה על עץ מת ונקבר ירד לשאול
תחתית ויקץ ביום השלישי מעם המתים ע
עלה על השמים והנה הוא יושב לימין אל
שדי אביו ומשם בוא יבוא לדין החיים ות
והמתים כלם׃
אני מאמין ברוח הקדושה ובכי כל הק
הקדושים אשר על פני כל הארץ עדה אחת הם
והעדה ההיא מחברת שלמת חברה-לה יהדור ס
סלחת העונות תקומת המתים
חיי עולמים
אמן׃

DECA-

DECALOGVS.

שמע ישראל אנוכי ארדני אלהיך
אשר הוצאתיך מארץ מצרים
מבית עבדים לא יהיה לך א
אלהים אחרים על פני :
לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר ב
בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר ב
במים מתחת לארץ : לא תשתחוה להם ולא ת
תעבדם :
כי אנוכי יהוה אלהיך אל קנא פוקד עון
אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשונאי :
לא תשא את שם ארדני אלהיך לשוא :
כי לא ינקה ארדני את אשר ישא את־ש
שמו לשוא :
זכור את־יום השבת לקדשו ששת ימים
תעבוד ועשית כל־מלאכתך ויום השביעי ש
שבת ליהוה אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה א
אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגריך
אשר בשעריך כי ששת־ימים עשה ארדני את־
השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־
בם וינח ביום השביעי על־כן ברך ארדני
את־יום השבת ויקדשהו :
כבד את אביך ואת־אמך :
למען יאריכון ימיך על האדמה אשר י
יהוה אלהיך נותן לך :
לא תרצח :

לא ת

לא תנאף:
לא תגנוב:
לא תענה ברעך עד שקר:
לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר ל
רעך:

PRECATIO DO-
MINICA.

אבינו שבשמים יתקדש שמך: תבוא
מלכותך: כאשר נעשה רצונך
בשמים כן יעשה בארץ:
הטריפנו את לחמנו לחם חקנו דבר יום בי
ביומו: וסלח לנו את־חובותינו כאשר אנ
אנחנו סולחים לחובינו: ואל תביאנו בידי
מסה כי אם הצילנו מהרע: כי לך הממלכה
והגבורה וההוד הממלכה
לעולמי־עד אמן:

Pſalm.

Pſalm. CIIII.

ברכי נפשי את־יהוה יהוה אלהי ג
גדלת מאד הוד והדר לבשת׃
עטה אור כשלמה נוטה שמים
כיריעה המקרה במים עליותיו השם עבים
רכובו המהלך על־כנפי־רוח׃
עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט׃
יסד ארץ על־מכוניה בל־תמוט עולם ועד׃
תהום כלבוש כסיתו על־הרים יעמדו מים׃
מן־גערתך ינוסון מן־קול רעמך יחפזון׃
יעלו הרים ירדו בקעות אל־מקום זה יסדת
להם׃ גבול־שמת בל־יעברון בל־ישובון ל
לכסות הארץ׃ המשלח מעינים בנחלים בין
הרים יהלכון׃ ישקו כל־חיתו שדי ישברו
פראים צמאם׃ עליהם עוף־השמים ישכון
מבין עפאים יתנו־קול׃ משקה הרים מעליותיו
מפרי מעשיך תשבע הארץ׃ מצמיח חציר
לבהמה ועשב לעבדת האדם להוציא לחם מן־
הארץ׃ ויין ישמח לבב־אנוש להצהיל פנים
משמן ולחם לבב־אנוש יסעד׃ ישבעו עצי ה׳
ארזי לבנון אשר נטע׃ אשר־שם צפרים י
יקננו חסידה ברושים ביתה׃ הרים הגבהים
ליעלים סלעים מחסה לשפנים׃ עשה ירח
למועדים שמש ידע מבואו׃ תשת חשך ויהי
לילה בו תרמש כל־חיתו־יער׃ הכפירים
שאגים לטרף ולבקש מאל אכלם׃

תזרח

תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃
יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃
מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ
מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃
זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין
מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת׃
שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־
בּוֹ׃
כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃
תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃
תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן
וְאֶל עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃
תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃
יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בם
בְּמַעֲשָׂיו׃
הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃
אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃
יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃
יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד
אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה
הַלְלוּיָהּ׃

Pſalm.

Pſalm. CXLIX.

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃
יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו
בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃
יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃
כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃
יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃
רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃
לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחֹת בַּל־אֻמִּים׃
לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי
בַרְזֶל׃

לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר
הוּא לְכָל חֲסִידָיו
הַלְלוּיָהּ׃

Pſalm.

Pſalm. CL.

הַלְלוּיָהּ

הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְל
הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃
הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרֹתָיו
הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃
הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וּכ
כִנּוֹר׃
הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים ו
וְעֻגָב׃
הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי ת
תְרוּעָה׃

כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
הַלְלוּיָהּ׃

F I N I S.

DIALO-

DIALOGI AD LINGVAM GALLICAM ADDISCENDAM.

1. *De loco prandij & cœnæ. Ou ſera au iourdhuy noſtre diſner?*

Comment ſ'appelle le lieu ou nous debuons aller diſner auiourdhuy:prendre noſtre repas auiourdhuy? Il ſ'appelle Paris:il ſe nomme Lyon:ceſt Lyon.

2. *De diſtantia. Pouuons nous bien aller à pied, à cheual auiourdhuy iuſques à Lyon? Eſt il nous bien poſsible coucher à Beſancō? Ouy meſsieurs,tout à uoſtre ayſe. Bien facilement.Ce uous ſera bien poſsible.*

Combien y a il d'icy? combien conte on d'icy? combien de lieux y ha il d'icy à Paris? On conte cent. Il ya ſix iournees & demie.

3. *De porta. Par quelle porte debuons nous ſortir main tenant:Par ou prendrons nous noſtre chemin par ceſte uille contre Lyon?Par la port de harans. Mais ſi uous uoules eui ter la peine pour amour de uoz cheuaulx,de puis q'uils ſont deuenus laſſes: il uous fault paſſer icy & ſortir par ceſte rue, qui uous uoyes la deuant & aller à l'entour des murail les iuſq' à la premiere porte que uous trouueres: ou nous de manderes lechemin droict de Lyon:& on le uous monſtrera bien,incontinent,faciliment.*

4. *Deductio. Ie uous remercie bien fort. Toutesfois ſi uous n'eſtes point empeché, ie uous uouldroye prier, de uenir aueq nous iuſques la.*

Ie le ueulx bien: car pour uous faire plaiſir, ie me tien d'eſtre obligé. Vel Ie ſuis ung peu empeché: uous ne ſcauries faillir,ſi uous faites ce que ie uous dy.

5. *De duce puero. Nous pourries uous donner ou trouuer ung gerson pour estre plus asseure, qui nous accompaignast iusques la: qui nous uient monstre le chemin: qui nous conduise iusques la.*

Ilnya personne icy: Attendes, i' appelleray quel' qung qui se'n ira aueq nous iusques la & nous mettra en droict chemin. Vien gerson, meine ces messieurs iusques à la porte neufue.

Venes donq messieurs, ie uous y meneray, suiues moy.

Bien mon amy, nous te donnerons quelque chose pour ta peine.

6. *Valedictio hospiti. Adieu monsieur, nous uous mercions bien fort de la peine quil uous ha pleu prendre pour nous. Si uous plait nous cōmander quelque chose, nous sommes à uostre cōmendemēt. Vel. Ie uous remercie grandemēt: s'il uous plaist me cōmāder quelque chose, ie le feray de bien bon coeur. Vel. Si ie puis quelque chose pour uous en ce pays de par dela ou nous allons, uous me trouueres prest à uous obeir. Vel. Vous plaist il me cōmander quelque chose en France, i' espere bien tost m'y en aller, dieu aydant, & ie feray pour uous, tout ce qui'l me sera possible.*

Ie uous mercie humblement: uous priant aussi de m' employer ou uous cognoistres qu' icy ou ailleurs i' auray le moyen de uous faire plaisir & seruice.

7. *Valedictio duci. Adieu messieurs, uoycy le chemin, qui uous debues tenir, suiues le tousiours iusques à ce que uous en trouuers deux, & prenes celuy qui tend à la main droicte & laisses celuy de la gauche. Puis quand uous seres arriues à une maison toute seule, que uous trouueres deuant uous (ce qui est une metairie, ou uous trouuers de gens) uous demanderes le chemin de chasteau neuf, par ou il faudra*

que

que uous passies & ils le uous monstreront.

Bien mon amy, grand mercy: tien, uoyla pour ton uin. Es tu content? Oy monsieur. A dieu donc & te'n retourne.

Inquisitio de itinere.

Il nous fault tenir le chemin que le garson nous ha dict; mais ie ne scay maintenant lequel est de ces deux.

Voycy des gens, il le leurs fault demander.

1. *Iter rectum. Hau m'amie, dictes nous, ie uous prie, ou est le chemin de N. Est cecy le chemin de N?*

Ouy, suiuez tousieurs ce droict chemin, sans en point prendre d'aultre. Tenes tousiours le chemin plus battu: le chemin des charettes.

2. *Iter deuium. Sommes nouus au droict chemin de N.?*

Non, uous l'auez laissé cy derriere: bien loing d'icy.

Que fera il de faire pour y retourner, rentrer?

Il uous fauldra reculer iusques la & y retourner, rētrer, reprendre le droict chemin.

Le nous scauriés uous monstrer d'icy?

Nenny, car il estasses loing d'icy.

Menes nous, conduises nous iusques la, ie uous prie.

Ie'n suis content: uenes donq messieurs, suiues moy.

Nous estions nous fouruoyes de beaucoup, de beau chemin?

Non de guere. Ouy asses.

De combien de iect d'arbalestre, de traiect d'arc.

D'ung iect d'arbalestre, d'ung traict d'arc: d'ung demy quart de lieue: une demie lieue. Ou uoules uous aller coucher ce soir? A uille neufue.

Il ya ung bon traict d'icy, il uous fauldra marcher ung peu uiste. Il uous fault ung peu picquer, si uous y uoules arriuer de bonne heure, auant nuict. Car elle s'approche; car il se faict tard & il n'est guere bon d'aller trop

tard sur le chemin. Car il ya quelquefois dangier de trouuer quelque mauuaise rencontre, de trouuer de brigans, de meschants gens, qui guettent & attendent la nuict & sur le tard les gens sur le passaige & sur les chemins.

Dictes uous? Est il uray? Ouy certes.

Picquons donq, depechons nous, affinque nous arriuions de bonne heure au logis.

3. *Demonstratio itineris recti, à quo aberratum fuit.*
Messieurs uoyes uous lá ce chemin? c'est celuy que uous debues prendre.

Que uous fault il? que uous donneray ie?

Ce qu'il uous plaira.

Tenez, ie n'ay pas dauantaige de monnoye.

Suiues tousiours ce chemin tout droict, iusques à ce que uous trouueres une riuiere, laquelle uous pouues passer à gué sur uoz cheuaulx, ensuiuant le chemin par ou passent les charettes. Mais pour ne uous mettre point en dangier (pour ce que la riuiere est ung peu grosse maintenant à cause des pluyes) ie uous conseille de passer sur le basteau du port il y en à un. Et si uous ne uoyes personne dens le basteau, appelles hault le battelier. Car il sera dens sa maison, sa maisonette: qui est pardela l'eau sur le port: & il sortira, ou quelq'ung aultre pour uous uenir passer.

Bien, nous suiurons uostre conseil. Ce'st tresbien dict, ainsi ferons nous.

Transitus seu traiectio fluminis?

Voycy la riuiere. Ie ne suis pas d'aduis dela passer à gué. Il la passera qui uouldra, ne feray pas moy. Heu battelier, uenes nous passer.

Ie m'y en uay: me uoycy. Entres, passes en ca, tires en ca uostre cheual, approches uoux mieulx l'un pres de l'autre: prenes

prenes uous garde de ce cheual: car il ueult boire & seroit danger qu' il ne tombast dens la riuiere. Gardes que uostre cheual ne rue contre son compaignon, contre l' autre qui est aupres de luy. O la bonne beste que uoyla, ce doibt estre ung gentil cheual à mon aduis.

Il est asses bon, dieu mercy. Ie men' contente.

Sortes & menes tout doulcement, tout bellement uostre cheual & gardes de tomber.

Frappes un peu mon cheual, affin qu' il sorte: prenes ce baston, ceste gaule, que uoyla: tenes cecy. Prenes cest aultre cheual par la bride: car il faict semblant de uouloir eschapper, de se'n uouloir fuyr, gaigner au pied. Dresses, (leues,) ce qui est tombe la, ie uous prie. Attaches un peu ce cheual à ceste arbre, à ce pillier, à ce bois, à ceste branche. Menes ce cheual hors du batteau, ne le laisses (mettes) pas si pres de cest aultre, affin qu'ils ne s' entrebattent, ne se blessent.

Bien monsieur, qui paye? il me fault d' argent, de l' argent.

Combien pour homme? combien debuons nous? combien doibt chascum? que doy ie? que doibt on? que uous fault il pour homme & pour cheual?

Vn tournoys.

Ce'st trop: contentes uous de cela.

Ie ne uous en demande pas d' auantaige que de la coustume: que de ce qu'on à de coustume d' en prendre, d' en payer: cela est le taux (le pris) on n'en paye pas moins.

Ie n'ay point de petite monnoye, rendez moy la reste de cela.

Payes uous pour les aultres?

Ie ne paye que pour mon homme & pour moy. Vng chascun paye pour soymesme. Aidez moy un peu à monter à

cheual. Amenes moy un peu ce cheual la. Tenes moy cest estrieu.

Deductio per iter difficile.

Montez monsieur: Ou uoules uous aller?

Nous uoulons aller disner au plus prochain uillage: uel, à deux lieues d'icy. Nous uouldrions uoulontiers aller souper à N.

Quel chemin uoules uous prendre meshuy?

Le chemin de Lyon s'il est possible d'y arriuer de iour.

Ouy dea. Car il est encores asses haulte heure.

Quel chemin nous fault il prendre?

Cestuycy. Vous aues ung bois à passer, dans lequel le chemin est fort difficile (mal ayse) à tenir.

Ie uous prie de nous trouuer ung guide qui nous mene (cõduise) iusques hors le bois, & nous le contenterons biens.

Sa. En ueoycy ung qui uous seruira bien de guide, faictes marche, suyues luy.

Et bien mon amy, que uous donnerons nous? Nous uous en donnerons N. ce'st asses.

Ie nescauroye aller à moins. Car le chemin est loing & puis il faict mauuais aller. Car il pleust. Il ya force boues & fanges, tellement qu'à peine peult on sortir des chemins, mesmement ung homme de pied. D'aultre part il ya quelque souspecon de brigans: mais ie uous meneray par des sentiers qui seront asses seurs, dieu aydant.

Bien, uous aures ce que uous demandes, allons donq, guides nous bien.

Passes en ca messieurs. Car uous series en danger de la fosse, suiues moy: si uous pouues passer ceste fossete, nous trouuerons le chemin plus sec & plus beau & une addressee fort bonne.

Aydes

Aydes nous donq à la passer. Quel uillage est cestuylà?
nment apprlles uous ceste uille que uoyla deuant nous?
Cest N. elle s'appelle N. ce'st la uille ou uous alles coucher maintenant. Vous estes au grand chemin maintenant, ie uous ne pouuez faillir. Il fault que ie m'en retourne icy. Car uous n'aues plus affaire de moy. Il uous plaira de e bailler ce que uous m'auez promiz.

Tenes donq. A dieu, retournes uous en & grand mercy.

Inquisitio de hospitio.

Hau mon amy, monstres moy le droict chemin de la uille.

Volontiers, c'est cestuycy. Ou uoules uous aller prendre logis?

Nous n'en scauans encore rien. Nous uouldrions aller au meillur logis. Ou est le meilleur? Quelle est la meilleure hostellerie de ceste uille? Dictes nous, comme s'appelle la meilleure?

Ce'st la croix uerde. Ce'st au sauuaige, à la cycogne, a l'enseigne de la rose.

Donnes moy de ceste pomme, des pommes, une poire, des poires.

Y est on bien traicté, tant les hommes, que les cheuaulx,

Ouy, fort bien.

Y a il bon uin, foin, bonne auoine pour les cheuaulx?

Ouy. Ie pense que uous uous en cõtenteres. Quand uous seres à la porte de la uille, demãdes le logis, on le uous enseignera. Il est aupres de la grande place. Il n'est guere loing de la grãde eglise. Il est au deuãt de la maison de la uille. Mais ie uous conseille, s'y uous ne uoulez estre mouilles, que uous

uous hasties. Car il ua fort plouuoir, à mon aduis. Il fa faire une grosse pluye, aueq ce qu'il est dangereux que uous ne soyes enfermes hors de la uille. Car on ferme les portes de bonnes heures. picques donq.

Aussi ferons nous. Il pleut desia.

Ou est le logis de la Lune? Ou fault il passer pour aller à l' hostellerie du croissant?

Alles plus auant (tout droict) & quand uous seres au bout de ceste rue, prenes ceste la que uous trouueres à main droicte. Vel. Quand uous seres à le coing de la rue que uoy la, prenes à main gauche, ou, ceste rue que uoyla: ou, passes de ca, de coste de ca: de ce coste de la. ou: Voyla de logis, que uous demandes.

Vous ne pouues pas loger ceans, certes: car tout y est plein.

Enseignes nous donq quelque aultre logis.

Demandes le chasteau de millan, uous y seres fort bien loges & y trouueres bonne compaignie.

Salutatio hospitis.

Voy cy le logis. Hau du logis.

Qui est la?

Amys. Vous plaist il nous loger? Pouuons nous loger ceans?

Ouy dea. Combien estes uous de compaignie.

Ie suis tout seul. Nous ne sommes que nous deux. Nous sommes six & ung lacquay & un homme de pied.

Estes uous icy tous?

Non. Il ya quelquns qui uiennent. Nous auons laissé les aultres icy derriere, qui uiennent. Il y en a encores deux aultres qui nous suiuent, qui seront bien tost icy.

Entres messieurs.

De

De Equis.

Menes un peu noz cheuaulx à la riuiere, pour les lauer nez un peu à gayer noz cheuaulx pour leur abattre leurs ttes. Car ils sont boueux, iusques aux oreilles. Car ils t fort erottes. Mais gardes bien, qu'ils ne boiuent: pour= qu'ils sont en eau: ils sont chaulx. Tenes bien la bride ulte.

De Stabulo.

Ou est l' estable?

La uoycy: la uoyla. Suiues moy. Ne uous plaist il pas escendre?

Quoy donq? Ie descendray icy: prenes ce cheual & le nenes à l' estable. Ostes le foin qui est en ce ratellier, mettes non cheual aupres de cestuyla. Car ils s' entrecognoissent & en mangeront mieux & seront mieux à leur ayse.

Præcepta de equis curandis.

Ne desbrides pas encore si tost noz cheuaulx. Car ils ont chauld. Abattes un peu leau des pieds de noz cheuauls: maintenant qu'il uiennent de la riuiere. Dessengles ce che= ual. Fourres luy un peu de paille ou de foin soubs la selle. Car il ha chauld: car il à sue.

Tout à ceste heure. Ie m'en uay. Ausi feray ie. Bien mon sieur, ie le feray.

Si uous penses bien noz cheuaulx, ie ne uous oublieray à la despartie.

Il ny aura point de fault qu'il seront bien traicté. Fies uous en moy, rien ne leur defauldra. Les cheuaulx, les gens, qui uiennent ceans, nont pas de coustume (ne sont pas ac= coustumé) d' estre mal traicté. Nul ne se plainct, nul ne se mescontente du traictement de ceans. Ausi c' est le plus fre= quenté logis de ceste uille, ou se aborde plus de gens. Si uous

uous mescontenteres du traictement de ceans, uous seres à mon aduis les premiers.

De fræno auferendo.

Hau uallet d' estable.

Que uoules uous? Voules uous point encore qu'on desbride uoz cheuaulx?

Ouy, desbrides les & les attachés hault au rattellier, affin qu'ils ne se couchêt. Mais donnes leur du foin premierement.

De fœno.

Ce foin ne uault rien (n'est gueres bon) Ie uous prie d'en donner du meilleur. N'n ya ile point d' autre?

Nô certes. Si uous uoules uenir à la foinerie, uous uerres que n'en ya point d' aultre.

Si uous cherches bien, peut estre que uous en trouuerez bien d' autre.

Venes le uoir, uous choisirez du meilleur s'il y en a.

De scalis.

Voy cy de mauuais degres, difficiles (facheux) à môter: & encore plus facheux à descendre. Ils sont propre pour un yurongne, pour ce il rompra le col & les iambes.

Ouy certes: c'est pource qu'ils sont uieux. Il faule monter & descendre tout bellement, doulcement. Il se fault bien garder de les descendre à la course. Car on seroit plus tost aux pied, qu'on ne uouldroit: on seroit bien tost en bas.

Voycy de boin foin, prenes en une brassee: i'en prendray aussi une coupple de poingnees.

Aussi ueulx ie faire. Quand uostre cheual aura mengê cecy il sera bien repeu.

De loro, Vom halffter: du licol.

Ou est le licol du cheual?

Il est attaché à la selle.

La la.

La la. Voyes uous pas la? Attendes, ie le uous uay bail-
,monſtrer.
'e ne trouue pas le licol de ce cheual:ou eſt il?
l eſt cheu en quelque lieu. Il doibt eſtre tombé en quelque
t, puis qu'il n'eſt pas la. Il ſ'eſt perdu per les chemins.
es en acheter un autre et ie le paieray. Preſtes nous en un,
ous en aues, ce pendant qu'on en yra acheter un aultre.
trouuera on icy à uendre?
Ouy dea. Mais ie ne ſcay pas ſi i'en auray point, ie le uay
r. Ie n'en trouue point. I'en uay acheter un icy aupres.
nme le uoules uous, de cuyr ou de corde?
Ce m'eſt tout ung. Combien uault (couſte) ung de cuyr?
Il couſte cinq ſoulz.
Ie n'en ay pas beſoing d'un ſi cher. Car il ſe peut perdre
ſi ayſemens qu'un de moindre pris, qui ne couſte pas tãt:
ies en un de corde. Combien paye on?
Vn ſoulz.
Fourniſes le & puis ie le uous rendray. Car ie n'ay point
nonnoye: faictes m'en ſouuenir puis apres.
Ie penſois l'auoir pour ung ſoulz, mais il ne ueult pas
'er à moins de cinq liards.
l ne m'en chaut pour un liard. Bailles luy ce qu'il de-
de, uoyce encore un liard.
Voycy un licol bon & fort: mettes le au cheual.
Auſsi ueulx ie. Voz cheuaulx ſont bien maintenant iuſ-
à ce qu'il les faille mener boyre (abbreuuer.)
Prenes un peu ces hardes et les portes en hault. Laiſſons
ntenant menger nos cheuaulx, ils repoſent bien. Il eſt
os de montre en hault. Allons nous en: montons.

De Cubiculo.

Mon amy: bailles nous une bonne chambre.

Auſsi

Aufsi feray ie. Ie uous mettray en une boñe chambre, ou uous feres bien couches.

Ou est nostre chambre.

Ie uous meneray tout maintenant. Voycy uostre chambre, choisisses le meilleur lict & y mettes uos besongnes dessus. Si uous auez quelque chose, quo uous uoulies qui soit serree, bailles la à l' hoste ou à l' hostesse.

Apportes de la chandelle & nous faictes un peu du feu ceans. Estendes ce manteau en quelque lieu, qui est fort mouille. En ce croc, sus ce coing de lict, sur ceste perche.

Ocreæ. *Asties uous & ie uous debouzeray, debotteray. Ne uous plaist il pas, que ie uous tire uoz bottes, uoz bottines, uoz housеaux.*

Ouy dea. *Bailles moy les pantoufflles que uoy la. Deshousses moy. Dictes au palefournier, au seruiteur d' estable que ie le prie de nous uenir deshouser.*

Ie le ueulx bien. Ie m' en y uay.

Mon amy, deshousez nous, noz bottes sont fort mouillees, remplisses les puis apres de foin & les nettoyes & les tenes en lieu qu' elles sechent entre cy & demain au matin, & nous pẽses bien noz cheuaulx, & il ny en aura point de faulte, que uous aures le uin.

Calcaria, socci. Gardes bien de perdre noz esperons, tirez aufsi les trichouses & les mettes aupres du feu pour les secher. Mais gardes bien qu' elles ne se bruslent.

Ie feray si bien, que uous uous en contenterez : tout ira bien, rien ne se perdra, ny rien ne se gastera.

Vinum : seu Antecœnium. Nous uouldrions bien boire un coup. Faictes nous apporter du uin. Dictes qu' on nous apporte un peu de collation : un uerre du uin & un morceau de pain, en attendant le soupper.

De

De Cœna.

Quand soupperons nous?

On n'attend qu' un gentil homme, qu' un hoste qui sera n tost icy.

Hau monsieur ou alles uous?

Seulement icy deuant.

Ne uous esloignes pas d' icy.

Pourquoy?

Pource qu' on ne tardera guere de soupper.

nment? le soupper sera il bien tost prest? Na'uroy ie pas r d' aller iusques à la uille auant qu' on souppe & par- t quelqu'un à qui i'ay affaire?

Ne pourroy ie pas auoir du temps asses pour aller ache- quelque chose do'nt i'ay besoing, auant qu'on se mette ble?

e pense bien qu'ouy. Mais n'arreste guere. Il uous fault nir bien tost, aultrement on souppera sans uous: aultre- t uous feres attendre la compaignie: on commande de- e mettre la nappe.

Nomina artificum.

ha il personne icy, qui me ueuille mener: uel, bailles moy qu'um icy que me meine: uel menes moy ie uous prie, un marchand, drapier, mercier, cordouänier, sauetier, r, marreschal, cousturier, chausetier, bolengier, maistre bees, charpentier, menuisier, serrurier, chaudronnier ant, horlogier, masson, courtier de cheuaulx, pelletier, ureur, uigneron, battelier, courrier, messagier, iardi- escriuain, maistre d' escole, pottier d' estain, pottier de , armeurier, quinquallier, pastisier, plumasier, tonnee errier, orfeuure (d' aurier, argentier) changeur, gen- mme, homme de ceste uille, qui s' appelle N. un espin- glier,

glier, un faseur d haquebuttes & pistolettes, uendeur du uin, un marchant de laines, bouchier, poissonier, chasseur, une lauandiere, une lingiere, filandiere, cuisiniere, femme uefue, nourrisse, sage femme, garde: esse, une femme nouuel lement accouchee, chez monsieur de chasteau neuf.

Scauez uous ou demoure monsieur de N. Scaues uous point ou ést la maison de la S:

Ouy bien Monsieur.

Dictes moy ou elle est?

Non, ie ne scay pas ou est cestuy la, ou ceste demeure.

Demandes le un peu: enquerres uous en cy de quelqu'un.

On m'ha bien dict ou c'est, mais ie n'ay pas loisir de uous y mener.

Venez aueq moy, ie uous prie, nous n'arresterons guere.

Ie ne scauroy, uoyla un gerson qui uous menera: allons donq uiste, hastiuement, mon amy.

I'ay faict ce que i'auoy à faire: ie ne scauroy retrouuer le logis, il fault que tu m'y remeines.

Me uoycy. Voila l'hoste qui est à l'huys du logis.

Salutatio hospitis & custodia rerum.

Monsieur, uous soyes le bien uenu.

Et uous le bien trouué, mon hoste. A qui bailleray ie cecy à garder.

A la chambriere ou à l'hostesse.

Hau m'amie (chambriere) ou est ma dame de ceans l'hostesse?

Elle est en hault (la hault) elle est en bas (la bas) elle est un peu empeschee: elle est dehors: elle est en ceste chambre la, elle est en la cuisine: elle est allee tirer du uin en la caue: elle n'est pas icy (ceans) Que luy uoules uous?

Ie luy uouldroy bailler cecy à garder. Ie uouldroy qu'elle me gardast cela: serrast cela. Bailles

Bailles le moy,ie le uous ferreray.Voyla l' hosteſſe.
Bonne uie ma dame de ceans: ſerres moy ung peu cecy
tes cecy dens uoſtre coffre.
Bien monſieur. Vel. Vous le pouues bien laiſſer la, rien
perdra. Voyla ung coffre (armaire) ouuert en uoſtre
nbre:mettes ce dedens & prenes la clef.

De loco cœnationis.

)u uous plaiſt il de ſoupper, ou en uoſtre chambre, ou
les autres hoſtes qui ſunt ceans?
i uous nous uoules faire ſoupper à noſtre chābre, uous
feres bien plaiſir. Car il y en a deux de noſtre compai
qui ſe trouuent mal,dont l'un ne ueult pas ſoupper:uel
uroit ſoupper,mais ſi fera bien l' autre.Ie uous prie me
r un bouillon pour porter à l' ung d'eux: mettes y ung
le canelle dedens ou denoix muſcade uel de muſcade.
cœur luy faict mal & eſt fort debile.

Vocatio ad cœnam.

le uus plaiſt il pas de uenir ſoupper?
ous ſommes touts preſts. Ie ſuis tout preſt: quant à
e n'attend autre choſe.
ſont uoz autres compaignons:ou ſont ceux de uoſtre
igne:les autres qui ſont uenus auec uous?
en a un qui eſt allé à la uille,mais il ſera bien toſt icy.
yla qui uient. Il y en a un aultre à l' eſtable, ie m'en
ppeller,uel,le faire uenir. Il le fault appeller.
ictes le donq ie uous prie. Car on n'attend que uous

e me ſcauroit entendrè de ceſte galerie. Car il eſt un
rd.
nſieur,uenez ſoupper:on n'attend que uous.

Lotio.

Lotio.

Dieu soit ceans.

Messieurs uous soyes les bien uenuz. Ne uous plaist il pas de lauer les mains: prenes de leau.

Lauons nous monsieur.

Ce sera apres uous, commences ie uous prie.

Mais uous monsieur. Ie ne le feray pas, certes.

I' ayme donq mieux faire le fol, que le fascheux.

Vous estes trop ceremonieux.

Non suis, certes: uel, sauf uostre grace. C' est uous qui usez de ceremonies à faire cela.

Prenes ceste seruiete que uoyla, pour essuyer uoz mains. Essuyez uous la au coing de la nappe, elle est toutte blanche(nette).

Sessio.

Asies uous messieurs.

Ie ne me mettray pas au hault bout: mettes uous là monsieur.

Ce sera pour uous, mettes uous y, ie m' asiuay aupres de uous. Il y a icy asses place pour moy. Voycy ma place.

Entres en ce banc Voyla ung siege pour uous. Voila une chaire, scabelle, place pour uous. Vous n' estes pas bien la, approches uous: montes plus hault, ie uous prie.

Me uoycy bien, diu mercy & uous: proface messieurs.

Precatio.

Il fault prier dieu: uous plaist il de prier?

Mais uous monsieur, uous estes plus uieux que moy, faictes la priere.

Colloquium in cœna.

Dou uenez uous messieurs?

Ie uien, nous uenons d' Altemaigne:

De

De quelle uille? De Strasbourg.
En estes uous de Strasbourg? Non.
Dou estes uous messieurs, pou, ueuqu'il ne uous deplaise?
Nous sommes de pays de Saxe.
De quelle uille, ou soubs quel Prince?
De la uille de N. subiecte du Conte, au Prince, au Duc, à l'eucsque de N.

Conbien de temps auez uous demouré à Strasbourg?

Sept mois, une annee entiere. Vn an & demy.

Que faisies uous la: qu' esties uous allé faire la?

Nous estudions la: nous y estions allé pour estudier.

Estes uous escoliers? Y a il uniuersité à Strasbourg?

Oy. Il y a des escoliers qui sont fort bons & des gens scauans en toutes sciences & aux langues hebrieux, grec & Latin Il y a un fort bon college qui est renommé par toute l' Allemaigne, à cause des gens scauans qui regnent la: qui sont lecteurs en iceluy aux trois langues.

Y list on aux lois, uel, en droict ciuil? Ouy.

Comment se nomment ils, comment s' appellent les principaulx, gens scauans, qui sont la?

L'un est fort renommé tant en France, qu'en Allemaigne, qui à nom N. hommé de grand scauoir: lequel ha aultre fois leu publiquement à Paris. C'est cestuy'a qui ha ordonné ce college comme il est en la diuise par clesses à la semblance de ceux du dict Paris, comme on dict.

Dittes uous?

Ouy certes: on y list en grammaire, rhetorique, &c.

Qui est celuy qui list au droict: uel, comme s' appelle celuy?

C'est, il s' appelle, on l' appelle, on le nomme monsieur Francois, &c.

Dou est il?

De Paris, comme ia'y ouy dire, comme ie pense, comme il me semble.

Y a il point eu de famine à Strasbourg ceste annee passee, comme en plusieurs aultres pays? Les uiures y ont ils esté fort cheres? le bled y a il esté cher, le froument, le seigle, l'orge, l'auoine & le mil: la chair, le uin & aultres uiures?

Non, les uiures y ont esté en asses grand' abondance: mediocrement à bon marche: à prix raisonnable & sont encores. La uille est si bien policee, qu'il ne scauroit auoir famine, encore qu'elle fut aux enuirons.

Dont uient cela?

De dieu, qui ha donne une telle sagesse & soing aux seigneurs de la uille de leur peuple & republique, que de longues annees ils se sont muniz & ont faict telles prouisions de tous grains, uins, chairs sallees, poissons sec & choses semblables (comme ils font aussi tous les iours) que non seulement ils en ont abondament pour eux, mais aussi pour en departir à leurs uoysins à la necessitè, comme ils firent l'annee 1 5 5 6. lors qu'il y auoit famine tout le loing du Rin & lieux circonuoisins, iusques en Flandre & autres lieux. Car ils leurs enuoyerent de leurs grains une quantitè inestimable pour les sustenter iusques au nouueaux.

Est il uray? scaues uous bien?

Ouy certes, ie l'ay ueu.

Ils ont bien monstre par cela le fruict de la cognoissance, que dieu leur ha donné.

Le seigneur les ueille tenir en sa protection, en leur augmentant tousiours ses graces de mieux en mieux.

Inquisitio

Inquisitio de rebus nouis.

Que dict on de noueau? sçauez uous rien de noueau?
lles nouelles auoit il quand uous estes partis de ce
s la?
Il ya long temps que nous sommes par les chemins & que
s en sommes partis: les nouuëlles qui se disoient alors,
ient fort uielles maintenant.
Que dict on maintenant par les chemins? Aues uous rien
dire par les chemins de ces guerres, ou, touchant les
res?
Non certes. Nous ne nous en sommes pas en quis, pour
ue nous entendons bien peu de ce qu'on dict & encores
ns sçauons nous parler uostre langage. Ie ne puis comme
entendre n'y parler Francois. Car ie ne fuz iamais en
nce, que maintenant, & ce peu, que i'en sçay, ie l'ay ap
s à Strasbourg. Il a esté ung Francois qui se tiend la, qui
en ha monstrè quelque peu.
C'est grand cas, que uous en ayes tant apprins la, car
entendes & dictes fort bien ce que uous uoules.
Si i'eusse eu aueq qui m'exercer, i'en eusse apprins beau
d'auantage: mais ie n'ay pas eu ceste commoditè. Voy
urquoy i'en sçay si peu & quasi rien.
De quel pays de Frãce est cestuyla qui uous ha apprins?
e n'en sçay rien.
Sçaues uous point son nom? Sçauries uous dire comme
appellé, comme on le nomme?
Il ne m'en souuient point. Ie ne m'en sçauroy souuenir.
y sceu, mais ie l'ay oublie.

Interrogatio de profectione.

Ou uoules uous aller maintenant?
A Bourge, dieu aydant.

Que faire? Que y uoules uous aller faire?

Ce'st tant pour apprēdre la langue Francoise, que pour estudier en droict ciuil. Car i'entends, i'ay ouy dire que le language y est fort bon & que Duarenus y est, lequel est renommé d'estre homme scauant, homme de grand scauoir.

Aussi est il. Y uoules uous demourer long temps?

Ie ne scay encores: selons que nous nous y trouuerons: peut estre une annee ou deux, dieu aydant.

Ie uous entretiens icy en propos & ce pendant uous ne manges rien:

Si fay bien, dieu mercy & uous.

Ministratio & Vinum.

Tenes monsieur, tattes un peu de cela. Vous plaist il que ie uous serue de cecy?

Grand mercy monsieur. Ie uous remercie, ne prenes pas ceste peine, i'en prendray bien.

Vous ne beuues point: quand il uous plaira de boire, il ne fault qu'en demander. Demandes du uin quand il uous plaira de boire. Du quel uin uous plaist il? du blanc ou du cleret.

Donnes moy du premier, qui uous uiendra en la main. De celuy que uous uouldres, pourueu que ie boiue. Donnes moy du meilleur. Qui est le meilleur à uostre aduis?

C'est le cleret.

Donnes m'en donc. Donnes en moy donc.

Monsieur ie m'en uai boire à uostre bonne grace. Il ne uous desplaira pas, si ie boy à uostre bonne grace.

Nenny urayement.

Proface mōsieur. Bon pour uous face. Ie m'en uay uous pleiger. Ie uous pleigeray maintenant.

Voyla un bon uin. Ce uin n'est guere bon.

Ny

Ny ha il point de meilleur uin ceans? dittes à l' hoste que en a du meilleur, qu'il nous en dõne, ou enuoye. Car nous sçaurions (pouuons) boire de ce uin la (icy). I aymeroy tant (mieulx) boire de leau. Ie n'en sçauray boire, qu'il ne e face mal.

Est il si mauuais?

Ouy: si'l uous plaist d' en taster, uous le uerres. Certes est aigre. Il est si uerd, que merueilles. Il est tourné: il est fuenté, pourry, moisy, chenu, bas, punais: il sent lá lye: la ongue traicte, le tonneau, fort mauuais.

Mon amy, uous n' aues pas rincé le pot, le flascon: il y a tout plein d' ordeures dedans.

Sauf uostre grace, mais puis que cestuyla ne uous plaist, i'en uay tirer, apporter, querir de l' autre. Ie m'en uay percer un tonneau: mettre broche nouuelle à ung uaisseau pour l' amour de uous, & de la bonne compaignie.

Faictes le donq ie uous prie. Hastes uous. Car nous auons soif: despeches uous donq: ne tardes donq guere à uenir. Reuenes bien tost, uiste. Ie uous prie ne nous faites guere attendre, car nous uouldrions bien boire.

Bien monsieur, ie m'en uay courrant, ie seray incõtinent icy, à tourner la main: auant que uous ayes menges trois morceaulx.

Voyla ung seruiteur, qui est bien loing à tirer du uin, il demeure, tarde, seiourne long temps à uenir. Il luy fauldra enuoyer qu' elqu'un qui le batte, qui le face depecher de uenir: mais ie pense que la uoyla. Mõ amy uous demoures bien.

C'est pource que le caue n'est pas ceans. Ie ne pouuoy estre plus tost icy. (au.

Voycy du uin tout frais, de deux sortes, du uieu & nouue

Du quel uous plaist il?

Le nouueau n'est il point troublè: ou si l'est clair, clarifiè?

Vous le uerres.

Rinces ce uerre & en mettes un peu la dedans pour uoir (pour taster) si l'est bon.

En uoycy.

Monsieur uous plaist il d' en taster (gouster) le premier? uous uous cognoissez, peust estre, mieux en uin que moy.

Vous me perdonneres: ie ne me y cognois guere bien: experimentes le premier, puis ie uous suiuray, sa couleur est belle, ie pense qu'il est bon.

Non monsieur, ie uous prie, que ce soit uous.

Il demoure si bien entre uoz mains, cōmēces ie uous prie.

Bien donq, ce sera pour uous obeir.

Iudicium de uino.

Il me semble qu'il est asses bon. Tattes en monsieur, dittes en uostre opinion, uostre aduis.

Il me semble ainsi: il m'est aduis, il me semble aduis, qu'il a ung certain goust: qui si n' estoit cela, il seroit meilleur: il me semble (ou ie suis bien abusè) qu'il n'est guere bon: il fault taster (ueoir) un peu de l' autre, si l'est meilleur. Hau mon amy, ostes cestuyla & y mettes de l' autre.

Voyes que c'est, tenes monsieur.

Puis qu'il est entre uoz mains, tastes le uous mesmes. Que dittes uous de cestuyla?

Ie dy que c'est ung excellent (fort bon) uin. Il n'en seroit guere bō boire sans leau. Car il dōneroit bien tost à la teste.

De Aqua.

Donnes moy de l' eau, mon amy, mettes en la dedans. Apportes ung peu d' eau fresche: Ou est l' aiguiere? mettes encore: il n'en ya pas asses.

Vous

Vous y en mettes trop, ie ne uouldroy pas boire apres us. Nous n' auons pas ceste custume en Allemaigne, ou, en stre pais de mettre de l' eau dans le uin.

Si c'estoit aussi bien la coustume là cōme icy, on ne s'en ueroit pas si souuent, comme on faict: on ny uerroit pas d' urongnes comme on y ueoit, ce qu'on ne faict pas si communement en ce pays, ny en Italie, Angleterre & Espaigne, y àulx aultres regions de l' Europe.

Cela est uray: ie pēse qu'il est ainsi. Vous dictes la uerité.

Ne croist il point du uin en uostre pais?

Si faict. Non, toutesfois nous ne laissons pas pour cela d' en auoir grande quātité, mesmé du uin du Rhin, qu'on nomme ainsi pource qu'il croist sur le riuaige du Rhin, communement en telle abondance, qu'il y en a suffisamment pour la plus grande partie d' Allemaigne.

De Vinis Germanicis.

Les uins sont ils fort bons?

Il y en a de toutes sortes & aussi plus de blanc que de cleret (rouge) Mais asseures uous, qu'il y en a d' aussi fort, qu'il en croist point en France, comme i'ay ouy direr souuent. Mais ils ne sont pas communement si uapoureux (à ce qu'on dict) que ceux de France ny d' Italie pour enyuurer un homme si soubdain. Voyla pourquoy nous le beuons sans eau, ce que uous ne faictes pas les uostres. Les uostres sont plus uiolent à la bouche qu'a l'estomach: uel, qu'il ne sont à l' estomach: mais les uostres de France sont à contraire. Car ils sont plus amyables à la bouche, qu'il ne sont à l' estomac.

Si est ce qu'il en croist en France, comme en Languedoc, en Gascongne & Prouence de fort puissans & uiolans à la bouche & à l' estomac.

Cela croy bien monsieur. Ausi faict il sur le Rin en disant ce que ie dy, ie ne parle pas generalement sans exception, mais de ce que communement on uoit. Et c'est la difference qu'on met entre les uins d' Allemaigne & ceux de France & d' Italie.

Vini precium.

Ie croy bien qu'il seroit ainsi. Mais dittes moy monsieur, y est il à bon marché.

Non. Car on l' apporte de loing. Les pouures gens ne se soucyent pas d' en boire. Car ils sont accoustumes de ieunesse à la bierre, laquelle on faict si bonne & si forte en ce pais la, qu'elle enyure ausi bien que le uin. Il est uray, qu'ils boiuent du uin quelque fois quand ils ont moyen d' achepter, Mais tous les grands seigneurs & les riches marchands & aultres qui ont de quoy, en boiuent ordinairement, & de la bierre ausi, & ont dans leurs caues de tous les deux en abondance, chascun selon sa qualite & pouuoir.

De Hospitijs Germaniæ.

En y a il ausi du uin aux hostelleries?

Ouy dea & aux cabarets ausi (tauernes) & qui en ueult, en boyt.

Y est on bien traicté au demourant?

Ouy asses bien. Mais non pas cõme en ce pais de France: il s'en fault beaucoup: la plus grande feste qu'on sache faire en nostre pais, c'est de boire: qui est une mauuaise coustume. Mais quoy? il n'ya pays qui se puisse mocquer de son uoisin, comme s'il ny auoit que reprendre en luy (d' ung aultre) Car chascun ha son uice particulier, au quel il est adonné. Cestuycy en a un & l' autre ausi en a un autre.

Dieu ueille auoir pitié d'un chascun.

Ainsi soit il.

Ministra-

Ministratio cibi.

Cependant uous ne manges point. Tenes cecy monsieur.
Retenes le pour uous. Et uous, uos ne faictes que seruir uous manges point.

Il nya point de faulte que ie fay bien mon debuoir. Ie ne fais iamais prier à table de manger ce pendant que i'ay petit. Mais il semble que uous faisies le honteux, chascun est pour son escot: l'hoste ne uous en fera pas moins pay- : l'hoste ne uous en fera pas meiller marche.

Ho ie le scay bien, ie ne uise (regarde) pas à cela, iay' as- es mãgé, dieu mercy. Ie suis un peu las, ce qui est cause que e n'ay pas grãd appetit, uel, que ie suis ung peu desgousté.

Efforces uous un peu de manger, & tastes de ce potaige. Car il me semble qu'il est asses appetissant et peut estre qu'il uous fera recouurer l'appetit, & si uous ne pouues manger le pain, humes le boullon, le brouet. Il ha le nom d'estre bon. Que uoules uous faire à table, ne uous plaist il point manger?

Initium cœnæ.

Tastes des ces cerises, meures, à l'entree de table. Car les choses appetitiues & de plus facile digestion, doyuent estre mangees au commencement, comme disent les medecins.

Les uns disent cela, mais les autres sont de contraire opinion. Car ils disent, que le foye se nourrit de la premiere uiande, qu'on met en l'estomac: qu'il luy en fault donner tousiours de la meilleure pour le commencement.

Ouy, mais ceux qui sont de mon opinion, disent, que qui mange la chair premierement & puis les fruicts liquides apres (comme sont raisins, prunes, cerises, melons, concombres & choses semblables) il corrompt & gaste la digestion ou concoction.

Ie ne ſcay rien, i'en laiſſe la difficultè aux medecins. Quant à moy ie me ſuis touſiours bien trouuè de manger quelque bonne uiande nutritiue au cõmencement, plus toſt que des fruicts: auſsi ie ne les ayme gueres, ie ne'n ſuis gueres friand. Vng bon biberon (comme moy) na'yme guere du fruict.

Ciborum uaria genera.

Taſtes donc de ceſte fricaſſe, de ces trippes de ueau ou de mouton, de cheuureau, d' aigneau, de ces ſaulſiſſes, boudins, de ceſte endouille, de ce iambon, de ce paſtè en pot, de ceſte carbonnade, de ceſte chair à l' eſtuuee, de ce ciuè de liepure, de ces œufs en cocque, de ces œufs en leau poches, de ces ſauciſſons de boulongne, de ces ceruelats de milan, de ceſte ſalade des herbes, de ceſte ſalade d' oranges, ou de citrons: de ces roſties au beur re, uel, à l' huyle, de ces pois paſſes, uel de ceſte ſaugrennee, de ce brouet d' amandes, de ces pieds de mouton, potage de uentre de ueau ou de cheuureau, de ceſte boullie, de ces pois noueaux fricaſſes, de ces lactues en potaige, de ce potage de mannes, de ce potage de chiches, de ceſte ſouppe au froumage, de ceſte langue de boeuf freſche, uel, ſalee, de ce haut coſte de mouton bouilly, de ces harrãs ſorrets, de ces harrãs frais uel blancs, de ces petis paſtes, de ce paſtè d' aſsiete, uel de pigeons uel de connis uel de leurault ou lappius uel de cheureau, de uenaiſon, de cerf, ſanglier, biche, chappon, oyſeaux, canard: ceſte oye en paſté paſté de traye, eſturion, de ton: des poires, de coing, de ce chappon bouilly, de ceſte poulle boullie, de ceſte piece de ueau: de ce lard, de ceſte piece de boeuf fraiche, uel, ſechee, de ce gigot, uel de ceſte eſpaule de mouton, de ces cappres, de ce gigoteau de ueau, de ces coſtelettes de mouton, porc, pourceau, grillees: de ces perdris, de ces leurands,

ds, de ceste omelatte, de ceste sauce, de ce cochon, de ce-
gelee : apres le bouilly on à serui le rotis, puis uient apres
esferte, uel l' yssue de table.

Mensa secunda & genera pomorum
& tragemata.

Prenes de ces poyres, pommes crues, uel cuictes.
Comme les appelles uous? come les appelle on?
Nous les appellons, elles s' appellent, on les appelle pom-
es giran, dattes, pomme de barbe ou garbe, pommes de
raine, de courtpendu. En ueoyci des autres: mais il me sem-
ble qu'elles sont aigres, ameres, aspres. En uoyla une pour-
rie, une qui est uerne dedans, qui n'est gueres sauuoureuse
ou appetisante: q n' ha guere bon goust. En uoyla une q est si
mauuaise, que si uous en mäges, elle uous fera mal au coeur.
Prenes de ces chastaignes ou marrons, de ceste tarte, de
ces noix, de ces guignes, de ce fromage, de ce gasteau, de ces
oliues, de ces peches, de ces confectures, de cest Hippocras,
de ceste maluoysie, de ceste dragee, de ce codignat, orengeat,
anis, fenoil, coriandre, giroflat, dragee musquee.

Aussi fax ie. Hau mon amy, demandes au palefrenier, au
ualet d' estable, si noz cheuaux ont point encore beu.

Il dict que non & que uoz cheuaux ne mangent point: il
demande si uous uoules qu' on les mene boyre à ceste heure
queq les autres.

Ce sera bien faict. Mais dictes luy qu' apres qu'ils auront
beu, qu'il les laisse ung peu menger de foin, & puis qu'il leur
donne l' auoyne incontinent. Dictes lui qu'il ne leur donne
pas l' auoyne que nous n'y soyons.

Aussi ne ferail, ce m' a il dict.

Exhortandi conuiuas.

Monsieur nous ne menges ny beuues, uous ne dictes rien,
uous

uous ne sonnes mot, uous estes tout triste, uous ne faictes point bonne chere. Dou uient cela?

Sauf uostre grace: uel, si fais bien, dieu mercy. Ie ne la sçaurois faire meilleure, dont bien me desplaist.

Pourquoy?

Ie suis tout faché de quelque chose qui m'est aduenue.

Qu'est ce? Est ce chose à la quelle ie me puisse employer pour uous?

Non. Car la chose est faicte, il n'ya plus de remede.

Il uous fault donq prendre patience & uous consoler en dieu.

Aussi fay ie, sachant bien, qu'il fault prendre egalement de sa main les biens & les maux, & qu'il ne nous enuoye rien qui ne soit bon & iuste, tendant à sa gloire & à nostre bien & salut eternel.

Ie le sçay bien. Car ie l'ay souuent experimenté, dont son nom soit benoit.

Ainsi soit il. Il seroit desormais temps de nous leuer de table & d' aller ueoyr noz cheuaux, de regarder à noz monsturez, d' aller faire pencer noz cheuaux.

C'est bien dict, rendons grace à dieu.

De Stabulo.

Allons à l'estable. Ie ne la puis retrouuer, ou est elle?

Il me semble qu'elle est de ce coste de la & qu'il nous fault passer par icy. La uoyla: mais la porte est fermee. Ie pense que les seruiteurs souppent. Ils doyuent auoir souppé. Car le palefrenier est là qui descend: auez uous souppé?

Ouy, dieu mercy & uous.

Auez uous la clef de l' estable? Ouy.

Ouures la donc. Il est temps de pencer nox cheuaulx.

Ie le sçay bien. Voyla pourquoy ie descend aussi. Ie uien uous

us ouurir la porte, qui est bien difficile & facheuse à ouu : elle me donne tousiours tant de peine que merueilles.

Il nya gueres de foin sur ce rastellier : remplisses la mix. Ou est le foin?

Le uoyla là dedens.

Bailles moy une fourche. Ie y en mettray bien moymese, ce pendant que uous feres cela.

En uoyla une: laisses moy faire. Ie feray bien cecy & cea aussi.

Monstres, que ie uous ayde.

Ie uous remercie, ie n'ay pas besoing d'ayde : ie ne ueux pas que uous m'aydies. Ie feray bien cecy tout seul. Non, non, laisses cela, uous ne faictes que m'empecher.

Ferrum, calcei equi & faber ferrarius.

Regardez un peu aux pieds de noz cheuaux, s'il leur fault rien. Allumes moy un peu pour ueoyr si nos cheuaulx sont deferres

Il fault un fer à uostre cheual. Vostre cheual est deferré d'un pied & n'a, que la moytie d'un fer à un autre pied. Il auroit besoin d'estre referré tout à neuf à trois pieds.

Y a il point icy aupres de mareschal? Ouy.

Appelles le un peu, alles le querir, faictes le uenir.

Il est trop tard maintenant, il y uiendra de main de bon matin. Il aura ferré uostre cheual incontinent. Vel: le mareschal uiendra bien tost : il appreste un fer: ou, celuy qui luy est necessaire.

Il demoure (retarde) long temps à uenir, le uoules uous ung peu aller faire haster? dictes luy qu'il se despeche.

Le uoyla, qui uient.

Dieu uous gard maistre, mettes ung fer à ce cheual : ferres mon cheual d'un pied & le ferres bien: mais gardes bien

de

*de l' enclouer: prenes uous bien garde que uous ne l' enclo-
ues pas.*

Aussi feray ie. Ie ne l' encloueray pas, ie ne suis pas si sot.

Pares luy bien le pied: ne luy leues gueres de la corne de pied. C'est asses à mon aduis: leues un peu dauantage de ce coste la, de cest endroict la ouures luy bien le pied. Il me semble que ce fer est ung peu trop long, court. Il me semble aduis que ce fer est un peu large, trop estroict. Il me semble que ce fer ua bien.

Aussi faict il: ie uay le racoustrer, eslongner, estrecir: ie luy en uay assaier, uel, mettre un autre.

Ce sera bien faict

En uoycy un qui luy est bon. Il est bien maintenant ferré de pied.

Il fault ueoir les autres, Il fault deux clous en ce pied: mettes les y, uel, mettes y en. Rebattes un peu ces clous.

Est ce tout? Y a il d' autre chose à faire?

Si ha. I'ay icy un cheual qui se trouue mal, tout las & si n'ha pas tant trauaille, qu'il deust estre. Il est si desgousté, qu'il ne peut mãger: uoyes un peu que c'est: si luy fault quelque chose, faictes le. Mon cheual est malade, me scauries uous dire qu'il ha: uel, ha mal à une iãbe, se deult d' un pied, ie me doubte qu'il est encloué.

Ie m, en doubteray bien: uel, ie pense qu'oy. Car uoyla un clou qui à este mis trop auant. Ie croy que ce'st cestuyla qui le faict clocher, qui le faict boiteux.

Ostes le luy: arraches le luy.

Aussi ueux ie.

Que uous fault il mon maistre pour ce fer que uous aues mis?

Six liards.

Et

:t que uous fault il pour les trois clous que uous aues
l' autre pied?
/n liard. Ce ne sont que sept liards: uel, ce tout n'est au-
que sept liards.
Tenes, les uoyla. Tenes, uoyla deux soulx, rendes moy un
d, uel, la reste.
A dieu maistre & grand mercy.

Sella & sellarius.

Mon cheual est blessè soubs la selle. La selle ha ung peu
corchè mon cheual aupres de la croppe: faictes un peu ue-
r le sellier.
Pour cela? Ie le feray bien moy mesme: il fault faire une
hambre au lieu ou la selle blesse le cheual. Vel: bien mon-
ieur, ie'm'en uay querir le sellier. La uoycy.
Que me uoules uous? Que uous plaist il que ie face?
La croupiere, la selle blesse ce cheual: faictes y quelque
chose.
Il fault uoyer, il fault que ie uoye ou c'est.
C'est en cest endroict.
I'auray bien tost remede. Ie la uous uay racoustrer.
Bien maistre, mon cas est il faict? cela est il acoustrè ou
prest?
Ou monsieur.
Qu'aues uous faict?
Vne chambre: ie l'ay rembourrè de ce costé.
Que fault il pour cela?
Six liards.
C'est asses d'un souls, tenes, le uoyla.

Tractatio equi & auena.

Palefrenier faictes bonne lectiere à noz cheuaulx auec de
paille fresche, & la remues bien, affin qu'ils couchēt mieuls
à leur

à leur ayse. Il nen y a pas asses, mettes y un peu dauantage & luy attaches le licol à la mangeoire & le luy laisses asses long, afin qu'il se puisse coucher.

Bien monsieur, ie le luy laisseray comme il fault.

Donnes de l' auoine à noz cheuaulx. Aues uous point de crible?

Si auons.

Prenes le & la cribles & nettoyes bien & qu' il ne y reste point de pierres ny d' ordures. Vel: bailles moy le crible, ie la ueulx cribler.

Laisses moy faire, ie le feray bien. Elle est bien nette maintenant.

Bailles la moy, ie la donneray à ce cheual.

De Lectis & Cubiculo.

Ce pendant que ie prendray garde aux cheuaux iusques à ce qu'ils ayent mangé leur auoyne, alles faire apprester les licts. Alles uoyr si les licts sont prests, ou apprestes & si nous auons des linceux blancs & si nous n'en auons, demandes en.

Ie m'en uay.

Chambriere noz licts sont ils faicts, prests.

Non pas encore, mais nous y allons tout à ceste heure.

Donnes nous du linge blanc. Faictes que nous ayons des linceux blancs & uous aures de main uoz espingles.

Aussi aures uous.

Les linceux qu' on à mis en nostre lict ne sont pas blancs ny netts. Il est bon à ueoyr que d' autres y ont couché: car les marques (enseignes) y sont demouré & sont touts froysses: faictes nous en donner d' autres.

Certes monsieur ils sont blancs.

Non sont urayement (asseurement). Ne le uoy ie pas bien?

Ie uous

Ie nous assure qu'ils sont.

Ie vous prie n'n disputons plus, mais dictes à l'hostesse que nous luy donnerons plus tost, deux liards, uel, ung souls dauãtage & qu'elle nous en baille des autres qui sont blãcs. Car nous ne sçaurions coucher dens ceux cy.

Bien, ie m'en y uay.

Mais depeches uous: uel, reuenes tost, affin que nous nous allions bien tost coucher, car nous nous uoulons leuer des main de bon matin, dieu aydant.

En uoycy des autres: uoyes s'il's ne sont pas blancs.

Ie pense qu'oy, ils me plaisent mieulx que les aultres: bas illes nous une autre couuerte: car ceste la est bien simple & nous serions trop legerement couuerts.

Ie y metteray encore une aultre.

Comessatio.

Portes nous un peu à collation ce pendant que i'yray querir mon maistre, mon compagnon, le gentil homme, qui est en l'estable, uel, les aultres. Portes nous un morceau de pain & un uerre de uin. Ces linceux que uous aues apportes, sont touts humides, seches les, uel, monstres les un peu au feu. Apportes du bois, uel, un fagot ou deux & faictes icy du feu. Car uous auons froid.

Bien monsieur, uous seres bien chauffes & bien couches, dieu aydant. Ie prandray ung chauffelict auec de la bonne braise & ie bassineray bien uostre lict. Voules uous coucher à part l'un de l'autre? uoules uous auoir ung lict à part?

Non: nous coucherons bien ensemble. Il ne nous fault qu'un lict pour nous deux. Bailles moy ung lict pour moy seul, car ie ne sçauroy dormir à compagnie, ioinct que ie suis ung peu gratteleux, rogneux, galleux & ie ne uouldroy pas

qu'un autre print ma gratelle,ma galle,ma rogne.

Cloaca,latrina.

Dittes m'amie ou sont les priues, les retraicts, la chambre secrette:

Alles tout du loing de ceste galerie & uous les trouueres aut bout.

Montres les moy,ie uous prie. Car ie ne les sçaurois à peine trouuer.

Venes,ie uous y monstreray.

Bailles moy un mocheron de chandelle: uel, prenes une chandelle:uel,allumes moy & me y menes donc.

Les uoyla. Ie m'en retourne, uous uous en sçaures bien retourner(reuenir)puis apres.

Ie ne sçay: uel, à peine: attendez un peu ie uous en prie, i'auray bien tost faict:uel,ouy retournes uous en.

Indusia.

Ho m'amie nous uoules uous lauer, sauonner, blanchir trois chemises & une couple de mouchoirs.

Ouy dea monsieur,ou sont elles? bailles les moy.

Pourront elles estre seches pour demain au matin?

I'espere qu'oy.

Achetes du sauon & ie le uous payeray demain au matin & ie uous en rembourseray & uous contenteray de uostre peine. Mais n'oblies pas de le m'apporter.

Aussi ne feray ie. Il ny aura point de faulte.

Equus meritorius.

Ou est l'hoste? faictes moy parler un peu à luy. Appelles ung peu l'hoste & luy dictes que ie le demãde icy: dictes luy que ie luy uouldrois bien dire ung mot,une parolle.

Que uous plaist il monsieur? me uoules uous quelque chose?

chose? Est ce uous qui me demandes? Qui m'a faict appeller?

Ie uous uouldrois prier de nous auoir ung cheual de louage, s'il estoit possible. Ie uous uoulois demāder s'il se pourroit trouuer ung cheual à louer pour moy iusques à la disnee ou à la couchee.

Ie ne scay, ou: ie pense qu'ouy Ie y uay enuoyer uoyr.

Combien prent on? Combien a on accoustume de prendre pour iour, pour la iourne d'un cheual? Combien paye on le iour pour le louage d'un cheual?

Trois soulz, trois soulz & demy: quatre soulz que quelq'un alle auec uous requerir (ramener) le cheual, cela uous constera dauentage.

Bien, puis qu'ainsi est, puis qu'ainsi faire le fault. Ie ny scaurois que faire Il me fault prendre patience: il me fault passer par la, ueuille ie ou non.

Voycy ung homme qui a ung cheual de louage, uel, qui uous louera un cheual qu'il ha: faictes marche auec luy.

Ie uous prie de faire le marche uous mesmes. Car uous uoyes bien qu'a peine le scauroy ie faire, ueu que ie ne scay pas parler uostre language ny l'entendre qu'a demy: uous scaues bien ce que nous fault; ce que uous feres aues luy, ie le tiendray pour faict: faictes en comme pour uous mesmes.

L'homme ueult cinq soulz pour son cheual & que uous luy donnies à disner. L'homme ueult que uous facies sa despence, que uous le deffrayes, que uous payes auec le louage ses despends de luy & du cheual, tant à l'aller que à reuenir (uel) que à son retour & deulx soulz pour se peine & que uous luy donnies cinq soulz tant pour sa despense

que pour sa peine & autant demain quand il ramenera le cheual & luy, baillant aussi deux soulz pour la disner de demain du cheual.

I'en suis content, dictes luy donq qu'il appreste le cheual pour demain de grand matin. Mon amis faictes donq que uostre cheual soit prest demain à le poinct du iour & le amenes ceans, mais ne faictes pas qu'on uous enuoye querir, affinque nous ne perdions temps ou la fresche matinee.

L'hoste parle ainsi Mõsieur uous m'auies tantost demandè un guide il ne uous en faut point d'autre que l'hõme au cheual. Car il uous guidera (conduira) fort bien, asses bien.

Ce'st bien dict Ie n'en prendray donq point d'autre.

Aussi ie uous conseille. Monsieur, ne uous plaist il pas de uous uenir coucher? les licts sont prests, uel, sont faicts.

Ie le ueux bien, puis que noz cheuaux sont pensez Car ie croy qu'il est tard. Palefrenier ie uous prie d'estriller, et bouchonner un peu demain noz cheuaux & ie uous donneray quelque chose dauentage.

Ie pense que uous aues une estrille, n'aues uous pas?

Ouy dea monsieur, ie le feray.

Venes nous esueiller de main enuiron les trois heures: ue. ues nous esueiller un peu deuãt les cinq heures: enuiron l'aube du iour & nous apportes de la lumiere & noz bottes & noz esperons & quand uous aures un peu estrillè noz cheuaux, selles les, puis donnes leur une goullee d'eau & apres une mesure d'auoine à chascun.

Combien? la souppee ou la disnee ou un picotin?

Ce sera asses un picotin pour cheual, uel, à chascun: mais ne failles pas, de uous uenir à l'heure que ie uous ay dict.

Aussi ne feray ie.

Oſtij occluſio.

Ceſte porte ne ſe ferme elle point en dedans?

Si faict.

Auec quoy?

Auec ce uerroux.

Tenes m' amie, deſchauſſes moy.

Bailles donq.

Aues uous point de uergettes ceans: des eſpouſettes pour eſpouſetter (nettoyer) un peu mes chauſes?

Si auons.

Ou ſont elles?

Elles ſont en bas, en la chambre de l' hoſteſſe: mais ie penſe qu'elle eſt fermee & qu'elle dort deſia: toutesfois ſi uous uoules, ie les yray querir.

Non nõ, ie m'en paſſeray bien pour ceſte heure: ie ſecoueray mes chauſes, ce ſera aſſes pour maintenant: uel, il ſouffira que ie ſecoue mes chauſes.

Pileus nocturnus.

Aues uous point de couurechief pour enuelopper ma teſte, pour mettre en la teſte: affinque ie n'aye froid?

Ou bien.

Preſtes m'en un & uous me feres plaiſir: ie le uous rendray de main aueq uoz eſpingles.

Bien monſieur, ie uous en uay querir (apporter) un incontinent.

Tenes monſieur, en uoycy un.

Le me ſcauries uous lier (mettre) en teſte, comme il faut qu'il ſoit?

Monſtrez.

Il est trop simple, doubles le encore un coup. Car il est asses grand.

Sera il bien ainsi?

Ouy le mieux du monde.

Vous uous pouues bien retirer à ceste heure. Vous uous en pouues bien aller maintenant.

A dieu donq messieurs.

Dieu nous doint bon soir & bonne nuict.

Prenes nous garde du feu. Ie m'en uay emporter la chandelle, uous n'en aues plus besoing.

Nenni, emportes. Vel, Si ay, laisses la là.

Esteindes la, amortes la: & dormes bien & n'ayes crainte de rien, non plus que si uous esties en uoz maisons.

Au, non. Dieu uous doint bonne nuict. Tirez la porte apres uous.

Aussi feray ie.

Impedimenta somni. Pulex, une pulce: Pediculus, ung poulx: cimex, punaise.

Ie ne peux dormir.

Pourquoy? qui est cause? d'ou uient cela? qu'a' ues uous? uous portes uous mal? uous trouues uous mal? estes uous malade?

Ouy.

Que uous faict mal? Qui est ce qui uous deult?

La teste. Vel: Non, ie ne me trouue pas mal, dieu mercy.

Qu' est ce donc, qui uous garde (empeche) de dormir? Qu' est ce qui ne uous laisse pas dormir?

Ce sont les pulces. Car il ya beaucoup icy: elles me mordent (me picquent) tant que ie suis en uolonté de me leuer & de me aller mettre sur le banc, sur la table & dormir la.

Ce sont

nt les poulz à mon aduis, qui me mengent icy tout uif:
ue gueux, quelque belistre (marand, pitand) à cou-
cy & y a laissè sa greine, affinqu'on ayt memoire de luy.
ont les punaises: il en y a tant & plus, & puent tant que
ueilles: ie ne sçaurois plus durer icy: elles me mangent
'enpuentissent: ie m'en uay leuer: aussi bien ne tardera
ierés qu'il ne soit iour?

Surrectio matutina.

Bon iour messieurs. Vous semble il point qu'il soit l' heu
de se leuer?
Ie pense qu'oy: il fault appeller quelq'un qui nous appor
de la lumiere (chandelle.)
Hau chambriere.
Plaist il? Qui est la? Qui m' appelle? Que uoules uous?
que demandes uous?
Nous nous uoulons leuer, apportes nous de la lumiere.
Qui est la?
C'est moy qui uous appelle de la chãdelle. Ne uous plaist
il pas de uous leuer? Il se faict iour; il est iour: id commence
desia à se faire iour: trois heures sont sonnees, frappees.
Ie uous uay ouurir.
Bon iour messieurs.
Bon iour. Quelle heure est il?
Trois: entre trois & quatre.
Aues point estrilles noz cheuaux, comme uous auies pro
mis? les aues uous selles?
Voyre.
Dõnes leur un peu à boire, ce pẽdãt que nous nous leuerõs,
& puis un picotin d'auoyne, affinque nous nous departions:

affinque rien ne nous tarde de monter à cheual.

Hau m'amie dõnes nous une rostie & deux doigs de uin, & si uous aues un oeuf frais, donnes m'en ung, bailles moy les besongnes que ie uous bailla hier à garder.

Les uoycy.

Et noz chemises & mouschouers que nous uous baillasmes hier pour lauer: tout est il prest sec, blanc, & netty?

Voyre. Ie les uay plier & les uous apporteray incõtinent.

Symbolum & subductio rationis.

Qui conte? Qui prend de l'argent, nous uoulons payer & nous en aller. Nous uouldrions departir: ou est l'hostesse, nous uoulons cõnter & payer?

Ils dorment tous deux: contes auec moy.

Combien doibt on pour homme?

Huict souls: neuf soulz pour la souppee. Aues point faict donner dauantage ce matin à uos cheuaulx.

Voyre.

Combien?

Vn picotin à chascun.

Ce sont trois liards dauantage pour picotin.

Cela uá par dessus le marche.

Non faict: uel, cela ne se conte pas.

Si faict.

Payes uous pour tous?

Ouy: combien se monte en somme?

Trente & six soulz & pour le lacquais, pour uostre homme de pied, trois soulz & demy.

Ie ne paye que pour moy, que pour deux Tenes, uoyla un escu, rendes moy la reste: donnes moy de bonne monnoye, ie uous

uous prie, que ie puiſſe paſſer: uel, da quelle ie me puiſſe deffaire.

Auſsi feray ie:ie ne uous en ſcaurois bailler que de bõne. Vel: ie n'en ay point, il me faut enuoyer changer ailleurs. Voz compaignons ont, peut eſtre, de la monnoye, demandes leur en. Vel; tenes, contes, uoyla la reſte.

Ne donnes uous rien aux chambrieres? Monſieur ne nous oublies pas.

Tenes, uoyla pour uous autres. Aydes moy un peu à porter cecy. Palefrenier prenes ces courroyes & attaches un peu ma maccete ſur la crouppe & brides noz cheuaux: trouſſes le licol & le lies aux courroyes de la ſelle. Amenes moy le cheual hors de l'eſtable, ie uous prie. Tenes, cela ſera pour uoſtre uin.

Grand mercy monſieur.

Oblita: obliuione derelicta.

Oublies uous rien?

Certes uous m'en faictes ſouuenir: i'ay oblie mon portebonnet, que i'ay laiſsè la hault derriere le cheuet du lict & une gaulle, qui eſt tombè derriere le cofre. Vel, une pacquette uel houſsine, que trouueres ſur le buffet (dreſſoir) Alles les moy querir courrant.

I'ay bien trouuè la gaulle, la houſsine, mais non pas le portebonnet: quelqu'un le doibt auoir prins deſcendant.

Hau monſieur aues point prins le portebonnet de ce gentil homme, qui eſtoit la hault derriere le cheuet du lict?

Oÿ, le uoyla.

Voyla que ua bien.

Voules uous monter? Vous plaiſt il de monter à cheual?

Voire, tenes moy un peu l'eſtrieu: ſtapedam.

Ascensio equi.

Laisses moy mener uostre cheual cy dehors, aupres de ce degre de pierre, affin de prendre aduẽtage: affin que uous monties plus à uostre aise.

Non, il ne m'en chaut: ie monteray bien icy.

Le petit fer de la boucle de ceste estriuiere est rompu: attaches la à la boucle aueq ceste esguilette: ou mettes y un clou à trauers, si uous en aues point.

Hausses un peu mieux la iambe, la cuisse: cela ua bien à ceste heure.

Il fault qu'il tienne iusques à la disnee & là ie le feray accoustrer. Quel est le meilleur logis de uille neufue?

C'est au regnard: uous seres bien traictes. Recõmandes moy, s'il uous plaist, à l'hoste & luy dittes que ie uous ay enuoyè la, il uous fera meilleure chere pour d'amour de moy.

Bien mon hoste, ie le feray uoluntiers & si uous me uoules commander quelque autre chose, ie le feray de bon coeur uel: si uous me uoules charger de quelque autre message, ie m'en acquitteray à mon debuoir.

Grand mercy: prenes en grè le traictemẽt, ie uous prie: si uous n'aues estè bien traictè à ceste fois, si uous repasses par icy (à uostre retour dieu aydant) uous le seres mieux.

Nous auons estè bien, dieu mercy & uous: si nous repassons par icy, nous uous reuiendrons ueoir, dieu aydant.

Par ou fault il passer pour sortir hors la uille? quel chemin fault il prendre? monstres le nous. Bailles nous quelque petit gerson pour nous conduire iusques hors la porte, pour nous monstrer le chemin.

Ie le ueux bien. En uoyla un qui uous menera.

Bon iour hoste & la compaignie. A dieu uous dy.

Bon iour:uel,Bon an messieurs:dieu uous ueille códuyre.
Ainsi soit il.

Partes assis seu solidi.

I.	*deniers.*
II.	*deniers.*
III.	*deniers,ung liard,ung quart.*
IIII.	*deniers.*
V.	*deniers.*
VI.	*deniers.*
VII.	*deniers.*
VIII.	*deniers.*
IX.	*deniers.*
X.	*deniers,ung Carolus.*
XI.	*deniers.*
XII.	*deniers,ung souls,quattre liards.As.*

Prouerbia Gallica.

En longue uoye paille poyse.
Saillir du cocq à l'asne.Digredientis à proposito.
*Bouter le iour à l' espaule.*Otiosi.
Ouure ta bourse, i' ouuriay ma bouche. Rabularum rapacium.
Il tire la broche, deuant que le pot soit prest. Imparati, improuidi.
*Ietter le manche apres la coigne.*Desperati.
Entre les espines cuillir la rose.
Vn bien petit de pluye,abbat grand uent.
Contentement passe richesse.
Il ya plus des uieulx yurongnes que des uieulx medecins.

Rhythmi Gallici.

Sois à ton bled mouldre,
Si tu ne ueulx perdre plus que le pouldre,

Ta chemise,
Ne sache ta guise.
Tost ou tard, pres ou loing.
A le fort du foible besoing.
Qui plus hault monte qu'il ne doibt,
Plus bas descend, qu'il ne uouldroit.
Par bien apprendre & retenir,
Peult un homme à grand' honneur uenir.
Vng homme qui list & rien n'entend,
Ce'st celuy qui chasse & riens ne prend.
Beaucoup promettre & rier donner,
Faict le chetif reconforter.
Rouge au soir, blanc au matin.
Faict esiouir le pelerin.
Toutes maladies en icque,
Font au medecin la mcque.

FINIS.

DE

TYPVS RHETORICÆ.

- *Rhetoricæ partes.*
  - *Elocutio, cuius partes*
    - *Tropus*
      - *Metonymia a.*
      - *Ironia b.*
      - *Metaphora c.*
      - *Synecdoche d.*
    - *Figura*
      - *Dictionis in repetitione, ut*
        - *Epizeuxis 1.*
        - *Anadiplosis 2.*
        - *Climax 3.*
        - *Anaphora 4.* } *Symploce 6.*
        - *Epistrophe 5.* } *Symploce 6.*
        - *Epanalepsis 7.*
        - *Epanodos 8.*
        - *Paronomasia 9.*
        - *Polyptoton 10.*
      - *Sententiæ, ut*
        - *Exclamatio 11. & Epiphonema 12.*
        - *Epanorthosis 13.*
        - *Aposiopesis 14.*
        - *Apostrophe 15.*
        - *Prosopopœia 16.*
        - *Addubitatio 17.*
        - *Communicatio 18.*
        - *Prolepsis 19.*
        - *Permissio 20.*
        - *Concessio 21.*
  - *Pronunciatio*
    - *Vox.*
    - *Actio seu gestus.*

Pueri

Pueri doceantur tropos literis a, b, c, d, & figuras numeris 1. 2. 3. 4. &c. signare in autoribus qui explicantur: ut earum notarum intuitu, Rhetoricas uirtutes in proposito quouis autore intelligere discant.

Quid est Rhetorica?

Est ars benè dicendi.

Quot sunt partes Rhetoricæ?

Duæ: Elocutio & Pronunciatio.

Quid est Elocutio?

Est exornatio orationis.

Quot sunt partes Elocutionis?

Duæ: Tropus & Figura.

Quid est Tropus?

Est elocutio, qua uerbũ à natiua significatione in aliam immutatur.

Quot sunt Tropi?

Quatuor: Metonymia, Ironia, Metaphora, Synecdoche.

Quid est Metonymia?

Cùm inuentor pro re inuenta, dux pro exercitu, causa pro effectu, continens prò cōntento, autor pro opere sumitur. Vnde uersus:

Inuentor, dux, causa, Metonyma, continet, autor.

Vt Mars pro bello, Bacchus prò uino, poculum pro uino, Virgilius pro opere Virgilij.

Quid est Ironia?

Est tropus à dissentaneo ad dissentaneum, ut Heus bone uir curasti probè: Terentius. Et Virgil.

Egregiam uerò laudem & spolia ampla refertis.

Quid est Metaphora?

Cùm ex simili significatur simile. Vt homo homini Deus

aut

aut lupus. Latrare pro loq. Adhinnire ad alicuius orationē.

Quid est Synecdoche?

Cùm ex parte totum aut ex toto pars significatur: ut tectum pro domo, mucro pro gladio.

DE FIGVRIS RHETOricis.

Quid est Epizeuxis?

Est figura, in qua eadem uox continuè iteratur. Vt Vsus, usus inquam, omnia magistrorum præcepta superat.

Qui est Climax seù gradatio?

Est figura in qua oratio per gradus ita progreditur, ut antecedens sequenti loco repetatur, ut:

Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam:
Florentem cythisum sequitur lasciua capella.

Quid est Anaphora?

Est figura in qua eadem uox iteratur in principijs diuersarum sentētiarum: Vt, nemò probior, nemo doctior, nemo modestior hoc adolescente.

Quid est Epistrophe?

Est figura in qua idem sonus uel eadem uox in clausulis iteratur. Vt eius uoluntati ciues assenserunt, socij obtemperaruntq́, hostes obedierunt, uenti tēpestates obsecundarunt.

Si uerba in clausula sunt similia, dicitur ὁμοιοτέλευτον: *si nomina sunt similia, dicitur* ὁμοιόπτωτον.

Quid est Symploce?

Est figura, in qua anaphora & epistrophe coniungūtur. Vt: Quis Dei filius? Christus. Quis pro nobis mortuus? Christus. Quis pro nobis resurrexit? Christus.

Quid

Quid est Epanalepsis?

Est figura, qua eadem uox in principio & clausula repetitur, ut Virgil.

Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.

Quid est Paronomasia?

Est figura, in qua dictiones diuersæ syllabis aliquot inter se consonant. Vt non est orator, sed arator. Hoc non amantis, sed amentis est. Hinc est illud Catonis, cui cùm quidam dixisset, Eamus deambulatũ: & ille respondisset: Quid opus est de? imò uerò (ait Cato) quid opus est te?

Quid est Polyptoton?

Est uarietas casuum, ut certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reseruetur. Quis uidit, cui dixisti, quem testem habes? Non uiuimus ut edamus, sed edimus ut uiuamus.

DE FIGVRIS SENTENTIÆ.

Quid est Exclamatio?

Est figura per aduerbium exclamandi expressum uel intellectum. Vt, O' clementiã admirabilem, atq; omni laude, prædicatione, literisq; decorandã! O' frustra mei suscepti labores! O' spes fallaces! O' cogitationes inanes meæ!

Quid est Epiphonema?

Est species exclamationis, quæ ad finem rei narratæ & explicatæ addi solet: Virgilius:

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Quid est Epanorthosis?

Epanorthosis seu correctio est quando antecedẽs aliquid reuocatur. Vt Terentius:

——Filium unicum adolescentulum

Habeo. Ah quid dixi habere me? imò habui Chreme:

Nunc

Nunc habeam necne, incertum est.
Sed finis sit: neque enim prae lachrymis loqui possum.

Quid est Aposiopesis?

Aposiopesis seu reticentia est, qua sententiae inchoatae cursus reuocatur, ita ut sententia nō integra. Vt Virgil.
Quos ego: sed motos praestat componere fluctus.

Quid est Addubitatio?

Est deliberatio nobiscum. Vt Cicero: Equidem quod ad me attinet, quò me uertam, nescio: negem illam rem commemoratam in senatu?

Quid est Communicatio?

Est deliberatio cum alijs. Cicero. Ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re: quod tu in tua re, cùm tempus erat, consulere oblitus es. Quaero abs te, &c.

Quid est Prolepsis?

Prolepsis seu occupatio est qua alieni consilij interrogationem occupamus.

Quid est Permissio?

Cùm facti cuiuspiam licentia condonatur. Vt Virgil.
——neque te teneo, neque dicta refello:
I, sequere Italiam uentis: pete regna per undas.

Quid est Concessio?

Cùm dictum aliquod aut argumentum condonatur. Vt Cicero: Sit sacrilegus, sit fur, sit flagitiorum omnium uitiorumque princeps: at est bonus Imperator.

DE PRONVNCIATIONE.

Quid est Pronunciatio?

Est ornata cogitationis enunciatio.

Quot sunt pronunciationis partes?

Duae: Vox & Gestus seu Actio.

Quódnam est præceptum uocis?

Vt omnia quæ proferentur, sono uocis rebus accommodato proferantur. Aliam enim uocem troporum genera aestuosa requirunt, ut Ironia & Metaphora illustrior: aliam affectus, ut miseratio, iracūdia, uerecūdia, lætitia, dolor, assentatio & rogatio.

Quid est Gestus?

Est corporis quidam sermo.

Quottuplex est?

Duplex: Est enim uel totius corporis uel partiū corporis.

Quid est gestus totius corporis?

Status corporis sit secundùm naturam erectus & excelsus: nam ut Ouidius scribit, natura

Os homini sublime dedit, cœlumq́ uidere
Iussit & erectos ad sidera tollere uultus.

Contraria autem nutatio & uacillatio, indecora est.

Quis est gestus partium corporis?

Demisso capite modestia significatur. Vultus est imago animi: oculi sunt eiusdē indices. Itaq; efficiendū est ne quid sit ineptum, aut uultuosum. Oculorum uerò magna debet esse moderatio.

Brachium procerius proiectum, quasi quoddā telū orationis est & decet cum uberius quiddam dicendum est.

Manus digitis subsequi debet uerba.

Communis gestus est, quo medius digitus in pollicē contrahitur, explicatis tribus.

Index in exprobrando & indicādo, alleuata ac spectante humerum manu paulum inclinatus, affirmat: uersus in terram & quasi pronus urget.

FINIS.

DE POETICA.

Quid est Poëtica?

Est facultas benè scribendi uersus.

Quot sunt consideranda in uersibus?

Tria: Quantitas syllabarum, Pedes & Metrum.

Quid de quantitate syllabarum dicis?

Syllaba omnis, aut est breuis, aut longa, aut communis.

Quænam syllaba est breuis?

Vocalis ante uocalē: ut prima syllaba in Deus, pius, scio.

Quænam est longa?

Omnis diphthongus est longa, ut primæ syllabæ in ætas, audio, cœna, euge. Omnis positio est longa. Est autem positiō quando uocalem sequūtur duæ consonantes, aut duplex, ut ast, pax, gaza, aio.

Quænam est Communis?

In qua uocalem natura breuem, sequitur muta cum liquida r, uel l, ut Afri, arbitror, exedra.

Quottuplex est Pes?

Duplex: Bisyllabus, aut Trisyllabus. Bisyllabus ut Spondæus, Trisyllabus ut Dactylus.

Quid est Spondæus?

Est pes ex duabus longis syllabis: ut Musas.

Quid est Dactylus?

Est pes è longa & duabus breuibus: ut Tityre.

Quid est Metrum?

Est numerus poëticus, certos pedes, certis locis collocatos continens.

Quænam sunt affectiones metri?

Duæ: Ecthlipsis & Synalœpha: utraq; elisio uocatur: cū

ſcilicet uel m uel uocalis aliqua eliditur in fine dictionis, cùm ſequens incipit à uocali, ut

Multum ille & terris iactatus & alto.
Mult' ill' & terris iactatus & alto.

Hinc carmen uulgatum:

M necat Ecthlipſis, uocalem: ſed Synalœpha.

Quot ſunt genera Metrorum?

Duo: Simplex & Compoſitum.

Quid eſt Simplex Metrum?

Quod conſtat è duobus tantùm pedibus, ut Adonicum conſtans è dactylo & ſpondæo, ut

Terruit urbem.

Quid eſt Compoſitum?

Quod è pluribus quàm duobus pedibus conſtat: ut Hexametrum & Pentametrum.

Quid eſt Hexametrum?

Quod conſtat ſex pedibus, ſed ita ut quinto loco dactylum, ſexto ſpondæum habeat.

Quid eſt Pentametrum?

Quod conſtat quinq; pedibus: ſed ita ut in tertio loco ſyllabam ſuſpendat cum fine coniungendã, in quarto & quinto dactylum habeat.

1	2	3	4	5	6
Scit bene	*uena*	*tor cer*	*uis ubi*	*retia*	*ponat.*

1	2	3	4	5
Scit bene	*qua fren*	*dens per*	*ualle mo*	*retur a*

FINIS.

DE

DE LOGICA.

TYPVS LOGICÆ.

Logicæ partes sunt duæ.

- *Inuẽtio circa Argumentum, cuius Loci sunt decem.*
  - *Causa* 1.
  - *Effectus* 2.
  - *Subiectum* 3,
  - *Adiunctum* 4.
  - *Dissentanea* 5.
  - *Comparata* 6.
  - *Nomen* 7.
  - *Distributio* 8.
  - *Definitio* 9.
  - *Testimonium* 10.
- *Dispositio seu Iudicium.*
  - *Noëticũ seu Axiomaticum in Enunciato: quod est uel*
    - *Simplex.*
    - *Cõpositũ*
      - *Copulatũ.*
      - *Cõnexum.*
      - *Discretũ.*
      - *Disiunctũ.*
  - *Dianoëticum in*
    - *Syllogismo*
      - *Simplici.*
      - *Cõposito*
        - *Connexo.*
        - *Disiunctõ.*
    - *Methodo.*

Quid est Logica?

Est ars benè differendi.

Quot sunt partes Logicæ?

Duæ: Inuentio & iudicium.

Quid est Inuentio?

Est pars Logicæ de inueniendis argumentis.

Quid est Argumentum?

Quod ad aliquid arguendum affectum est.

Quot sunt Argumentorum loci seu Categoriæ?

Decem: Causa, Effectus, Subiectum, Adiunctum, Dissentanea, Comparata, Nomen, Distributio, Definitio, Testimonium.

Quid est Causa?

Cuius ui res est.

Quot sunt Causæ?

Quatuor: Efficiens, Materia, Forma, Finis. Vt Calcei efficiens est sutor: materia corium, funiculus, pix: forma quã uidemus, uel longo uel breui obstragulo: finis ut sit munimentũ pedũ. Sic uestis causa efficiẽs est sartor, materia est pannus: forma quã uidemus, uel longa ut palla, uel breuis ut tunica: finis est ut tegat corpus.

Quid est Effectum?

Quod è Causis existit. Vt Sutoris effecta sunt calceos, perones, ocreas, crepidas facere.

Sartoris effecta sunt, facere thoraces, fœminicruralia, tibialia, fœmoralia, tunicas, pallia, uestes uiriles & muliebres.

Quid est Subiectum?

Cui aliquid adiungitur: ut homo est subiectũ diuitiarum, paupertatis, honoris, infamiæ, uestitus. Subiectum ist da mit einer vmbgehet. Propertius:

Nauita

Nauita de uentis, de tauris narrat arator.
Enumerat miles uulnera pastor oues.

Hûc etiam pertinet locus, ut canthari subiectum est mensa, aut uas frigidarium.

Quid est Adiunctum?

Cui aliquid subijcitur. Vt canthari adiunctum est ansa: sutoris adiunctum est claudum esse. Martialis in Zoilū ludit ex physiognomia:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Huc etiam pertinet Tempus.

Quid est Dissentaneum?

Quod à re dissentit. Dissentanea autem sunt uel diuersa, uel opposita.

Quænam sunt diuersa?

Vbi intelliguntur hæc uerba, Non hoc, sed illud. Quanquam, tamen.

Ouidius:

Nec leuis ingenuas pectus coluisse per artes
Cura sit & linguas edidicisse duas.
Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Quænam sunt Opposita?

Quæ eidem attribui non possunt: eorum sunt quatuor species.

Relata, Aduersa, Contradicentia, Priuantia.

Quænam sunt Relata?

Quorum alterum constat è mutua affectione alterius: ut pater est, qui filium habet, & filius qui patrem.

Ouidius:

Victa iacet pietas, non hospes ab hospite tutus:
Non socer à genero, fratrum quoq; gratia rara est,
Imminet exitio uir coniugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita nouercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Quæ'nam sunt Aduersa?

Quæ inter se uelut è regione perpetuò aduersantur: ut albor & nigror, calidum & frigidum, uirtus & uitium, pax & bellum. Vt, Virgilius:

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Qúænam sunt Contradicentia?

Sunt duo contraria, quorum alterum ait, alterum negat. Vt iustus, non iustus. Homo non homo, sumebat lapidem non lapidem, & percutiebat auem non auem, Sedentem super arbore non arbore.

Qúænam sunt Priuantia?

Sunt habitus & priuatio. Vt ebrius & sobrius: Martial.
Ebrius es, nec enim faceres hæc sobrius unquam.
Sic pauper & diues sunt priuantia, Martialis:
Semper eris pauper, si pauper es Aemyliane:
Dantur opes nullis nunc nisi diuitibus.

Ouidius:

In precio precium nunc est, dat census honores:
Census amicitias, pauper ubiq; iacet.

Qúænam sunt Comparata?

Quæ inter se comparantur: suntq; uel paria uel imparia, similia uel dissimilia.

Qúænam sunt Paria?

Quorum una est quantitas. Eorũ notæ sunt par, æquale, æquare,

æquare, tanto, quanto, non magis, non minus. Ouid.
Non minor est uirtus, quam quærere, parta tueri,
Casus inest illic, hic erit artis opus.
Iuuenalis:
Omne animi uitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Quǽnam sunt Imparia?

Quarum quantitas non est eadem: & sunt uel maiora, uel minora.

Quǽnam sunt notæ maiorum?

Non solùm, sed etiam: cùm tum: malò hoc quàm illud.
Virgilius:
O' passi grauiora: dabit Deus his quoq; finem.

Quǽnam sunt notæ minorum?

Non solùm, sed ne, item negatio parium: Iuuenalis:
Rari quippe boni, numero uix sunt totidem quot
Thebarum portæ, uel diuitis ostia Nili.

Quǽnam sunt similia?

Quorum est eadem qualitas.

Quottuplex est Similitudo?

Duplex: Breuis & Explicata per protasin & apodosin.

Quǽnam sunt notæ breuis similitudinis?

Similis, talis, qualis, idem, effigies, more, instar, tanquã, sicuti. Ouidius:
Tempora labuntur more fluentis aquæ. Idem:
Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Quǽnam sunt dissimilia?

Quorum non est eadem qualitas.

Quǽnam sunt eorum notæ?

Dissimile, dispar, differens, aliud, secus. Item negatio si-

milium, non similis, non talis, non idem, non tanquam.

Quomodo uocatur redditio dissimilitudinis?

Antapodosis: id est, dissimilis redditio. Virgilius
Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi,
Syluestrem tenui Musam meditaris auena:
Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua,
Nos patriam fugimus. ——

Quid comprehendit Nomen?

Coniugata & Notationem.

Quænam sunt Coniugata?

Sunt nomina ab eodem principio uariè deducta, ut iustitia, iustus, iustè. Homo sum: humani à me nihil alienum puto.

Ouidius:

Aurea sunt uerè nunc secula, plurimus auro
Vænit honos, auro conciliatur amor.

Quid est Notatio?

Est nominis interpretatio. Vt homo ab humo, Lucus, quia parum lucet. Ludus, quia longissimè à lusu. Aprilis ab aperiendo. Ouidius;
Nam quia uer aperit tunc omnia, densaq; cedit
Frigoris asperitas, fœtaq; terra patet:
Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Quid est Distributio?

Est distinctio totius in partes.
Totum est quod continet partes.
Pars est, quæ continetur à toto: unde Inductio dicitur.

Quid est Inductio?

Est collectio partium ad constituẽdum totũ. Vt, est fundamentum, sunt parietes, est tectum. Est igitur domus.

Quid

Quid est Dichotomia?

Est diuisio quæ fit in duo, à δίχα, bifariam, τέμνω, seco: unde τομὴ, sectio.

Quot sunt species Distributionis?

Duæ: Partitio & Diuisio.

Quid est Partitio?

Est integri in sua membra distributio. Sic domus distribuitur in fundamentum, parietes, tectum. Homo in corpus & animam.

Quid est Diuisio?

Est generis in species distributio. Sic uirtus distribuitur in Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam.

Et huc pertinent Exempla specialia: ut in hac Inductione Persij:

Mille hominum species & rerum discolor usus,
Velle suum cuiq; est, nec uoto uiuitur uno.
Mercibus hic Italis mutat sub sole recenti
Rugosum piper & pallentis grana cumini.
Hic satur irriguo mauult turgescere somno,
Hic campo indulget, hunc alea decoquit——

Quid est Definitio?

Est ratio quæ explicat quid res sit.

Quottuplex est?

Duplex: Perfecta & Imperfecta?

Quid est Perfecta definitio?

Est definitio constans è solis causis essentiam constituentibus: ut genere & forma: Vt homo est animal rationale. Grammatica est ars benè loquendi. Rhetorica benè dicendi. Logica benè differendi. Arithmetica benè numerandi. Geometria benè metiendi. Musica benè canendi.

Quid est Imperfecta definitio?

Est definitio ex aliis etiam argumentis rem definiens. Vt homo est animal mortale, capax disciplinæ. Ouid.

Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Quottuplex est Testimonium?

Duplex: Diuinum, ut è sacris literis seu utroque testamento, & Humanum.

Quænam sunt sub humano testimonio?

Primò lex scripta & non scripta. Deinde sententiæ illustres, ut prouerbia & dicta sapientum: ut pares cum paribus facillimè congregantur. Nosce teipsum, γνῶθι σεαυτόν. Ne quid nimis, μηδὲν ἄγαν. Sponde, noxa præsto, ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτη. Item huc pertinent sententiæ philosophorum, oratorum poëtarum, ut Virgilij:

Discite Iustitiam moniti & ne temnite Diuos.

Iuuenalis:

Dat ueniam coruis, uexat censura columbas.

DE IVDICIO.

Quid est Iudicium?

Est pars Logicæ de disponendis argumentis.

Quot sunt partes Iudicij?

Tres: Enunciatum, Syllogismus, Methodus.

Quid est Enunciatum?

Est dispositio qua argumentum de argumento enunciatur. ut Dialectica est ars. Homo est animal. Sutor est artifex.

Quottuplex est Enunciatum?

Duplex: Simplex & Compositum.

Quid est Simplex?

Quod uerbi uinculo continetur. Itaque affirmato uel ne-

gato uerbo, affirmatúr, uel negatur: Vt ignis urit, ignis est calidus: ignis non est aqua.

Quid est Compositum?

Quod coniunctionis uinculo continetur. Itaq; è coniunctione affirmata uel negata, affirmatur uel negatur.

Quottuplex est Compositum?

Quadruplex: Copulatum, Connexum, Discretum, Disiunctum.

Quid est Copulatum?

Cuius coniunctio est copulatiua. Vt Horat.

Et genus & formam regina pecunia donat.

Ouidius:

Terra salutiferas herbas eademq́; nocentes
Nutrit, & urticæ proxima sæpè rosa est.

Idem:

Nox & Amor, uinumq́; nihil moderabile suadent:
Illa pudore uacat, Liber Amorq; metu.

Quid est Connexum?

Cuius Coniunctio est Connexiua, Si: ut Martial.

Frangere si metuis, frangis crystallina: peccant
Securæ nimium, sollicitæq; manus.

Morus:

Si tuus ad Solem statuatur nasus, hianti
Ore, benè ostendas dentibus hora quota est.

Quid est Discretum?

Cuius coniunctio est Discretiua. Ouid.

Quamuis est igitur meritis indebita nostris,
Summa tamen spes est in bonitate Dei.

Quid est Disiunctum?

Cuius coniunctio est disiunctiua: Vt aut dies est aut nox.

Aut pluit, aut claro nunc Iupiter æthere fulget.

Quid

Quid est Syllogismus?

Est dispositio trium enunciatorum, quæ uocantur Propositio, Assumptio, Complexio.

Quot sunt Syllogismi affectiones?

Tres: Ellipsis, Redundantia & Inuersio.

Quid est Ellipsis?

Cū pars Syllogismi deest, & dicitur Enthymema: id est, syllogismus imperfectus.

Quid est Redundantia?

Cùm præter illas tres partes aliquid accedit: & dicitur Prosyllogismus, approbatio.

Quid est Inuersio?

Cùm partium ordo confunditur.

Quottuplex est Syllogismus?

Triplex: Simplex, Connexus, Disiunctus.

Da mihi exemplum Simplicis?

Omnis homo est mortalis.
At Plato est homo.
Plato igitur est mortalis.

Quid est Syllogismus Connexus?

Cuius propositio est connexa, ut:
Si auis uolat: habet pennas.
At auis uolat.
Habet igitur pennas.

Quid est Syllogismus Disiunctus?

Cuius propositio est disiuncta: ut
Aut dies est aut nox.
At dies est.
Ergo non est nox.

Quid est Methodus?

Est dispositio uariorum enunciatorum, aut syllogismorum,

rum, à generalibus ad ſpecialia progrediens. Sicut autem in enunciato ueritas & falſitas, in ſyllogiſmo conſequentia & inconſequentia ſpectatur: ita in methodo ordo & confuſio iudicatur. Ad methodi lucem ualdè ſunt accommodæ tranſitiones, quæ partes tanquam uinculis quibuſdam alligant.

Quid eſt methodus oratoria?

Eſt in procœmio, narratione, confirmatione, peroratione, & à theſi ad hypotheſin.

FINIS.

DE

DE ARITHMETICA.

Abacus seu mensa Pythagoræ.

2	2.	4.
	3.	6.
	4.	8.
	5.	10.
	6.	12.
	7.	14.
	8.	16.
	9.	18.
3	3.	9.
	4.	12.
	5.	15.
	6.	18.
	7.	21.
	8.	24.
	9.	27.
4	4.	16.
	5.	20.
	6.	24.
	7.	28.
	8.	32.
	9.	36.
5	5.	25.
	6.	30.
	7.	35.
	8.	40.
	9.	45.
6	6.	36.
	7.	42.
	8.	48.
	9.	54.
7	7.	49.
	8.	56.
	9.	63.
8	8.	64.
	9.	72.
9.	9.	81.

Quid est Arithmetica?

Est ars benè numerandi. Subiectum igitur Arithmeticæ est numerus.

Quot sunt consideranda in numero?

Duo: Notatio & numeratio.

Quænam est Notatio?

Numeri in abaco scribendi & notandi decem notæ sunt. 1.2.3.4.5.6.7.8.9.0. *Circulus per se nihil significat: ualet tamen ad alias notas amplificādum pro uarijs gradibus, ut* 10.100.1000.10000.

Quænam fuerunt notæ Romanorum?

I. 1.
V. 5.
X. 10.
L. 50.
C. 100.
Ɔ D. IↃ. 500. *Quingenta.*
CXↃ. ∞. CIↃ. 1000. Χίλια. *Mille.*
ↁ. IↃↃ. 5000. *Quinque millia.*
CMↃ. ↂ. CCIↃↃ. 10000. Μύρια. *Decem millia.*
ↇ. IↃↃↃ. 50000. *Quinquaginta millia.*
ↈ. CCCIↃↃↃ. 100000. *Centum millia.*
IↃↃↃↃ. 500000. *Quingenta millia.*
CCCCIↃↃↃↃ. ↈ. CCCCIↃↃↃↃ. 1000000. *Decies cētena millia.*

Romani numeri non progrediuntur ultra decies centena millia illa, et cū plura significare uolunt, duplicāt notas: ut,
∞. ∞. 2000.
CIↃ. CIↃ. CIↃ. 3000.
CIↃ. IↃ. 1500. ∞. D.
[illegible] IↃↃ.

IↃↃ. ∞. ∞. 7000.

ↀↃↃ. CCIↃↃ. CCIↃↃ. CIↃ. CIↃ. CIↃ. 73000.

Item cum uirgula notant millenarios, quæ numerorum auctio dici potest: ut

$\overline{V}$.	5000.
$\overline{L}$.	50000.
$\overline{X}$.	10000.
$\overline{XX}$.	20000.
$\overline{LX}$.	60000.

Numerorum detractionem faciunt, præponendo minorem.

IV.	4.
IIX.	8.
IX.	9.
XL.	40.
VL.	45.
XXC.	80.
XC.	90.
C. ∞.	900.
CD.	400.

In perpetua serie numerorũ cõsid.

- *Abacus seu mẽsa Pythagoræ: in qua exercetur in linea*
  - *Recta*
    - *Descendendo, Additio.*
    - *Ascendendo, Subductio.*
  - *Trãsuersa*
    - *Dextrorsum, Multiplicatio.*
    - *Sinistrorsum, Diuisio*
- *Eratosthenis cribrũ: in quo sunt numeri*
  - 1
    - *Pares* 2.4.6.8.10.12.14.
    - *Impares* 3.5.7.9.11.13.(15.
  - 2
    - *Primi* 1.2.3.5.7.
    - *Compositi* 4.8.9.

Quid

Quid est Numeratio?

Quæ è duobus oblatis numerorum terminis tertium inuenit: & quidem nisi tota simul expediri possit, inductione partium utitur. Quoniam idem est numerare per totum & per partes: tumq; nota qualibet tanquam solitaria spectatur, & si sequenti numerationi seruiat, mente reseruatur ad effugiendum crebrioris lituræ tædium.

Quot sunt species Numerationis?

Quatuor: Additio, Subductio, Multiplicatio, Diuisio.

Quid est Additio?

Est numeratio, qua numerus additur numero & habeatur TOTVS. *Vt debitor ibi debet uno nomine coronatos 234: altero 111. Quæritur quæ summa sit ex utroq;. Ordine dispositis numeris, ut similes inter se respondeant, inductio sic erit:*

2	3	4
1	1	1
3	4	5

Esto exemplum plenius, ubi mentis reseruatio adhibeatur.

5	6	7	8	9
	1	2	3	4
5	8	0	2	3

Quid est Subductio?

Est numeratio qua numerus subducitur à numero & habetur RELIQVVS. *Hîc præcipuè opus est inductione. Nã ubi totus numerus à toto simul subduci non potest, inductio per partes fit: subducendo infra, supra autem à quo subductio facienda est, posito. Incipiendum autem est à*

sinistra dextrorsum, cōtra quam in additione, quæ sinistrorsum inducenda est. Vt si de summa æris illius alieni 345, subducenda sint 2 3 4, dispositis ordine numeris, inductio tota sic erit:

1 1 1
3 4 5
2 3 4

Esto exemplum plenius, ubi numerus mente reseruatur. Nam cùm sequens subducenda nota maior est quàm supra posita: tum è reliquo præcedente 1. mente reseruabo, quod notam sequentem denario augeat: ut

8 7
4 3 2
3 4 5

Quid est Multiplicatio?

Est numeratio, qua multiplicandus toties additur, quoties unitas in multiplicante cōtinetur: & habetur FACTVS. *Numeri inter se multiplicati faciūt eundem: ut bis tria sunt 6. & ter duo sunt 6.*

Quomodo fit hic Inductio?

Sinistrorsum, ut in Additione. Nam multiplicandi notæ toties addendæ sunt, quoties unitas in multiplicante continetur: & maior commodius supernè collocatur. Deinde multiplicans per multiplicandi notas sigillatim duci debet. In multiplicatione circulus per circulum, aut per significātem notam nihil efficit: pro inuentione tamen talis multiplicationis notabitur in principio, ad sequentes notas augēdum. Vt si quæratur, quis aureorum numerus menstruo stipendio 456 militum sufficiat, cum singulis 4 aurei attribuantur: id assequar 456 per 4 multiplicatis: inductionis summa sic erit:

456

4 5 6
4
1 8 2 4

Esto exemplum plenius, ubi multiplicatio fit per partes usq; numeri tum multiplicandi, tum multiplicantis: ubi m circulus intercurrit.

2 0 7 0
2 0 4
8 2 8 0
0 0 0 0
4 1 4 0
4 2 2 2 8 0

Quid est Diuisio?

Est numeratio qua diuisor subducitur à diuidendo quo- in eo continetur: & habetur QVOTVS: *Atq; ut in ad- one numerus totus, in subductione reliquus, in multipli- one factus: sic in diuisione quotus quæritur.*

Quot sunt consideranda in diuisione?

Quatuor.

1. *Notatio.*
2. *Meditatio.*
3. *Multiplicatio.*
4. *Subductio.*

Quænam est notatio diuisionis?

Tres diuisionis termini sic notantur: diuidendus suprà, sor infrà, quotus ad latus: ut diuisis 12 per 4, quotus 3; hoc modo:

1 2 (3
4

Quænam est Meditatio diuisionis?

Ut sciamus quem numerum quælibet nota singularis & per quem diuidat: scienus autem per comparationem multiplicationis. Nam si numerus faciat numerũ per aliquem, factum diuidet per eundem: ut bis quaterna sunt 8; ergo 2 diuidit 8 per 4, & 4 diuidit eundem per 2.

Quænam est Inductio diuisionis?

Inductio fit dextrorsum, ut in subductione: & uidendum an diuisor sit simplex an multiplex. Nam si est simplex & unus, diuisionis opus simpliciter fit per multiplicationem & subductionem. Diuisor enim & quotus multiplicandi inter se sunt, & factus à diuidendo est subducendus.

Quid si diuisor sit multiplex?

Si diuisor est multiplex & plurium notarum: tum omnes notæ simul uelut una considerantur & subducuntur æqualiter. Diuidantur igitur 144 per 12: erit inductio prima hoc modo. Videbo 12 à 14 semel subduci & restabunt 2: adnotabo igitur 1. pro quoto, & deletis 14 & 12, superscribam duo: ut,

```
    2
1   4   4  (1.
1   2
```

Secunda inductio erit hoc modo: Producam diuisorem in proximũ locum 24: ac uidebo 12 à 24 bis subduci posse, neq; quicquam restare: ut,

```
    2
1   4   4
1   2   2  (12
    1
    2   4
```

Quænam

Quænam sunt obseruationes diuisionis?

Omnino fieri non potest, ut nota diuisoris ulla plusquam nouies hac subductionis uia subducatur: quia maior numerus quàm 9, unica nota comprehendi non potest.

Si diuisor sit maior diuidendo loco primo, promoueatur in secũdum locum: ut si diuidam 252 per 42: non possum tollere 42 à 25: promouebo igitur diuisorem in secundum locum, & reperiam 6 quotum. Multiplica enim 42, per 6, faciunt 252, quæ subducta à 252, nihil relinquunt: ut,

2 5 2
4 2 (6
2 5 2

Quid si peracta diuisione aliquid è diuidendo relinquatur?

Tum reliquus numerus interiecta linea superpositus diuisori, indicat partes unitatis, quales in diuidendo fuerint. Ut si diuiserim 5 asses duobus baiulis, diuisio sic erit:

$\frac{5}{2}$ $2\frac{1}{2}$

Unde intelligitur singulis 2 asses & dimidium assis unius cedere. Si diuisio legitimè peracta est, reliquus numerus semper est minor diuisore seu nomine. Nam si numerus esset nomini æqualis, ut $\frac{2}{2}\frac{3}{3}$: esset unum integrum: si maior, ut $\frac{3}{2}\frac{4}{3}$ esset plus uno integro: diuisorque adhuc subduci potuisset.

Quænam est Additio partium seu fractionum?

Numeratio florenorum, libellarum, denariorum, sic efficitur. Si proponantur addendi floreni 6, libellæ 5, denarij 15: cum florenis 4, libellis 4, denarijs 28: primò colligam denarios 43. i. $\frac{43}{30}$. Nam 30 denarij faciunt libellam. Itaq; diuiso numero per nomen, habebo libellam unam & 13 denarios & seruabo libellam proximo loco. Deinde addita libella ad 5 & 4: totus erit 10 libellæ: id est $\frac{10}{8}$. Nam 8 libellæ & 12 denarij faciunt unum florenum, diuiso itaq; numero per nomen, habebo unum florenum & 2 libellas: sumo igitur ex denarijs 13 reliquis, 12 denarios, ut fiat florenus, & remanet unus denarius: tum addito uno floreno ad 6 & 4, habebo florenos 11. Summa deniq; additionis erit hoc modo:

fl.	lb.	d.
6	5	15
4	4	28
11	2	1

Quomodo inueniam diuisores omnes dati cuiuscunque numeri?

Diuide eum primò per numeros simplices toties, quoties potes, ita ne quid supersit: deinde ad compositos accede & hos multiplica sursum uersum omnes, donec ad datum numerum redeas. Esto numerus 60, cuius oporteat omnes diuisores inuenire. Nam tot cruciati florenum constituunt.

1.	60.
2.	30.
2.	15.
3.	5.

Hic

Hic primò 1. nihil mutat, sed 2. numerus diuidet 60 & quotus erit 30. qui rursus diuisus per 2, dabit 15: qui etiam diuisus per 3, dabit in quoto 5. Hic habes 1.2.3.5. simplices numeros ex serie numerorum naturali, qui diuidũt 60. Nunc ad compositos accedo, & primò multiplico penultimum 3, per 5, facio 15.

3. 5. 15.

Secundò multiplico hos tres numeros per 2, & facio hunc secundum ordinem.

2. 6. 10. 30.

Tertiò multiplico primum & secundum ordinem per 2, facioq́ tertium & quartum ordinem.

2. 6. 10. 30.

2. 4. 12. 20. 60.

Itaque sexagenarij diuisores sunt duodecim. 1.2.3.4.5.6.10.12.15.20.30.60. Quæ res quantam oportunitatem in emendo uendendoq́ habeat, suo quisque sensu facilè percipere potest.

Primum igitur si sexagenarium in duas æquas partes diuidas, fient triginta: pars tertia fient 20, pars quarta quindecim, quinta duodecim, sexta decem. Atque hoc modo ulterius progrediendo, pars decima fient sex, duodecima fient quinq;, quindecima quatuor, uigesima tria, trigesima duo, donec pars ultima sexagenarij in monadẽ desinens, finem amplius secandi numerum faciat.

1.	60.
2.	30.
3.	20.
4.	15.
5.	12.
6.	10.

k 5 *Esto*

Esto aliud exemplum diuidendi florenum per denarios 252.

		1.	252.	
		2.	126.	
		2.	63.	
		3.	21.	
		3.	7.	
		3.	7.	21.
	3.	9.	21.	63.
2.	6.	14.	42.	
6.	18.	42.	126.	
2.	4.	12.	28.	84.
12.	36.	84.	252.	

Itaque numeri ordine collocati diuisores ostendunt octodecim.

1.	252.
2.	126.
3.	84.
4.	63.
6.	42.
7.	36.
9.	28.
12.	21.
14.	18.

Esto facillimum exemplũ assis, cuius diuisores sunt sex.

	1.	12.	
	2.	6.	
	2.	3.	
	2.	3.	6.
2.	4.	6.	12.

Numeri

Numeri dispositi, ostendunt diuisores sex.

1. 12. *As* $\frac{12}{12}$ $\frac{1}{1}$

2. 6. *Semis* $\frac{6}{12}$ $\frac{1}{2}$.

3. 4. *Triens aut Quadrans* $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$.

Exemplum diuisi Taleri per denarios 288.

2. 288.
2. 144.
2. 72.
2. 36.
2. 18.
2. 9.
3. 3.

3. 3. 9.
2. 6. 6. 18.
2. 4. 12. 12 36.
2. 4. 8. 24. 24. 72.
2. 4. 8. 16. 48. 48. 144.
2. 4. 8. 16. 32. 96. 96. 288.

Itaque numeri ordine dispositi, diuisores ostendunt octodecim.

1.	288.
2.	144.
3.	96.
4.	72.
6.	48.
8.	36.
9.	32.
12	24.
16.	18.

Quid

Quid est Aurea Regula?

Est inuentio quarti numeri, tribus datis: uulgò uocatur regula Detri. Nam si è tribus datis primus diuidat factum à reliquis, quotus erit quartus proportionalis. Vt è datis 4.2.6. multiplica tertium per secundum, habebis 12: quæ diuide rursus per primum, habebis tria in quoto pro quarto proportionali.

Aliud exemplum. Octo luscinias emi duodecim assibus, decem luscinias quot assibus emam?

Vt 8. ad 12: ita 10 ad 15.

FINIS.

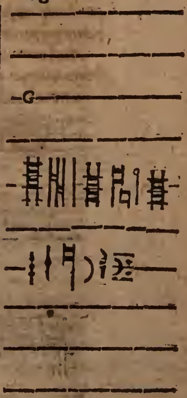
DE

DE MVSICÆ ELEMENTIS PRIMIS.

I. Scala Guidonis Aretini.

Literæ	Geminatæ	ee la	
		dd la sol	dd
		cc sol fa	
		bb fa ♮ mi	
		aa la mi re	
	Minores	g sol re ut	g
		f fa ut	
		e la mi	
		d la sol re	
		c sol fa ut	c
		b fa ♮ mi	
		a la mi re	
		G sol re ut	
	Maiores	F fa ut	
		E la mi	
		D sol re	
		C fa ut	
		♮ mi	
		A re	
		Γ ut	

Claues signatæ.

II. Voces.

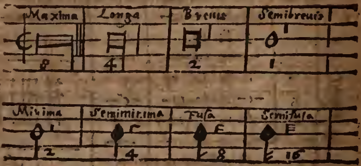
- *Voces*
  - *Superiores*: *La*, *Sol*, *Fa*
  - *Inferiores.*: *Mi*, *Re*, *Vt.*

III. Signa.

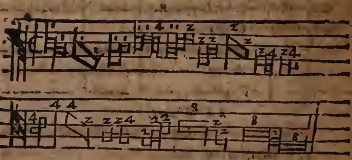
III. Signa,

Signa {
- *Perfecti* O
- *Imperfecti* ¢
- ♮ *duri* ✕
- *Repetitionis* :||:

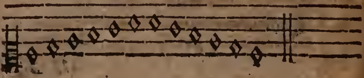
IIII. Notæ & Pausæ.

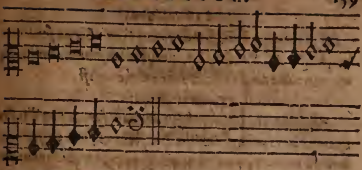

V. Ligaturæ.

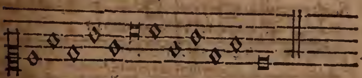

VI. Deductio sex Vocum continua.

Deductio sex uocum interrupta per quartas & tertias alternas.

DE MVSICA.

Quid est Musica?

Est ars benè canendi. Eius subiectum est sonus proportionatus. Hanc breuiter in artem redegit Conradus Stuberus, noster olim discipulus: sed nondum publicauit. Eius igitur uestigia sequemur.

Quot sunt partes Musicæ?

Duæ: Vna de Sono, altera de Modis.

D. E. S O N O.

Quid est Sonus?

Est uocis casus ἐμμελής: id est, aptus melo: qui Græcis φθόγγος, ἀπὸ τοῦ φθέγγεσθαι.

Quot sunt consideranda in sono?

Duo: Species & affectio.

Quotuplex est sonus?

Duplex: Vnisonus & Dispar.

Quid

Quid est Vnisonus?

Est sonus æquabilis, sine ἄρσιν aut θέσιν. Sic ex sex uocibus, Vt, Re, Mi, Fa, Sol, La, quælibet unisonum constituit, in quo nulla adhuc ratio ἄρσεως aut θέσεως est.

Quid est Dispar?

Est sonus gradibus remissus aut intensus. Nã ex illis sex uocibus, tres priores remissæ & inferiores; tres posteriores intensæ & superiores dicuntur. Quòd autem quidam ut, fa, molles: re, sol, naturales: mi, la, duras uocãt, id nulla ratione fieri ait Glareanus. Nam cantilenæ cum Mi La plerunq; flebiles ac lamentabiles sunt.

Quottuplex est sonus dispar?

Duplex: Continuus aut Interruptus.

Quot sunt Continui?

Duo: Tonus & Semitonium. Nam in progressu sex uocũ, proxima quæq; uox à proxima distat tono: exceptis mi fa simul cõnexis: quæ connexio uocatur semitoniũ minus. Tonus igitur & semitoniũ minus uersant totũ Musicæ negotium: sunt enim omnium interuallorum elementa: & ex uario semitoniorum loco omnes consonantiarum species oriuntur. Vocãtur autem etiam secundæ: quia sunt connexiones duarum uocum proximarum, sed Tonus secunda perfecta, Semitonium imperfecta dicitur.

Quid est sonus interruptus?

Est sonus certis interuallis discretus: isq; uel διάφωνος, ut ditonus & semiditonus, uel παράφωνος, ut diatessaron & diapente, uel ἀντίφωνος, ut Diapason.

Quid est Ditonus?

Est maior tertia, ex duobus tonis constans. Eius duæ species, Vt Mi & Fa La.

Quid

Quid est Semiditonus ἡμιδίτονος?

Est minor tertia ex tono & semitonio minore. Eius item duæ species; Re Fa & Mi Sol.

Quid est Diatessaron?

Est quarta minor ex duobus tonis ac semitonio minore. Eius tres species sunt, iuxta tria semitonij loca. Semitonium enim est aut in medio; Re Sol; aut in extremo loco: eoq; uel summo, Vt Fa: uel imo, Mi La. Intra hanc quartam consistunt Tetrachorda. Nam Tritonus seu maior quarta ex tribus tonis dura est. Cæterùm καθολικῶς quarta quæq; uox à quarta eiusdem naturæ est.

Quid est Diapente?

Est quinta maior ex tribus tonis ac uno semitonio minore: iucunda auribus prorsus. Eius quatuor sunt species, prò quatuor in ea semitonij locis. Re la: Mi mi: Fa fa: Vt sol.

Quid est Diapason?

Est perfecta octaua, ex quinq; tonis & duobus semitonijs minoribus. Cæterùm ut Diatessaron est per quatuor, Diapente per quinq; : ita Diapason per omnes literas essentiales a b c d e f g. Percurrit enim ac cõprehendit omnes chordas. Est igitur octaua omnis de litera ad proximã eiusdem speciei literam. Vt ab A magno ad a paruũ, à B ad b, à C ad c & sic deinceps. Vnde eius septem sunt species à septem maiusculis literis, ad septem minusculas: iterum à tenuibus ad geminatas.

Quomodo diuiditur Diapason?

In Diapente & Diatessaron: id est, quintam & quartam: idq; bifariam; nimirum diuisione uel Harmonica, uel Arithmetica.

Quid est diuisio Harmonica?

Quando octaua habet quintam infra quartam.

Quid est Arithmetica?

Quando octaua habet quartam infra quintā: quia magis numero cōstat quàm harmonia. Nam quarta infra quintam non sonat iucundè.

Quomodo uocantur interualla quæ excedunt octauam?

Διαστήματα seu interualla quæ Octauam excedunt, cum octaua nominantur: Vt

Cum diapason		uocatur		
	Tonus		*Perfecta uel maior*	*Nona.*
	Semitonium		*Imperfecta uel minor*	
	Ditonus		*Maior*	*Decima.*
	Semiditonus		*Minor*	
	Quarta		*Vndecima.*	
	Quinta		*Disdiapason seu decima quinta.*	
	Octaua.			

Δὶς διὰ πασῶν seu decimaquinta, maximum systema est, ita ut in prouerbium abierit, de ijs quæ maximè distant. Musici certè, quos symphonetas (barbarè compositores) uocant, imam ac supremam uocem: id est, Basin & Discantum, rarò ultra δὶς διὰ πασῶν extendunt, ait Glareanus, aut si extendunt, ex octauis iudicantur. Nam de octauis idē est iudicium.

Quis est autor illius maximi systematis?

Guido Aretinus: quem Matthias Palmerius scribit sub Henrico secundo uixisse anno Domini 1018. Cuius hic typum habes cum signo. † † †

Quot sunt ordines uocum in hoc Guidonis typo?

Duo: Sinister & Dexter. Ille Græcus, hic Latinus.

Quid

Quid continet finister?

Antiquorum consonantias cum quatuor tetrachordis: hoc est, systema maximum δὶς διὰ πασῶν, ab Are ad Aa la mire quadrupla ratione, ut indicant numeri 6 ad 24. Latini uocant decimamquintam: eius medium est alamire, ad utrunque extremum dupla ratione, utrinque διὰ πασῶν: id est, octauam concludens, ut indicant numeri 12. in medio, 6. supernè, infernè 24. Quarum octauarum utraque constat ex binis Tetrachordis Mi La & ex tono infernè apposito.

Quid continet dexter?

Literas clauium, cum interuallis & septē uocum discriminibus seu ordinibus, cui Synemmenon Tetrachordū adiunctum est ad euitandam confusionem.

Quid est clauis?

Est litera quæ cantum aperit: sumpta metaphora à claue qua seræ aperiuntur.

Quot sunt claues?

Etsi tot sunt claues, quot sunt uoces: tamen duæ communiter marginibus apponuntur F & c, quæ signatæ dicuntur: & in mensurali seu figurali cantu g additur.

Quænam sunt interualla?

Sunt toni & semitonia in ascensu ordine se sequentia.

Quot sunt uocum discrimina?

Septem ordines uocum à Guidone cōstituti sunt: in quibus præcipuè obseruanda est uocum permutatio.

Cur inuenta est illa uocum permutatio?

Vt uocū deductiones mutuis officijs sese leuent. Nā unica deductio ad cantus ascensum & descensum non sufficiebat. Itaq; cū prima deductio à Γ ut ad Elami finiatur, secūda ei succurrit, similis naturæ uoce mi cum la.

Quomodo igitur fit ista permu-
tatio?

Aliter in breuibus, aliter in longis saltibus.

Quomodo fit in breuibus?

Quoties ascenditur, superior uox mutatur in inferiorem, & contrà cùm descenditur, inferior in superiorem. In clauibus quæ unam duntaxat uocem habent, nulla fit mutatio: sed in his quæ binas habent, binæ fiunt mutationes: quæ ternas, senæ. Et in his quæ ternas habent, clauem b fa ♮ mi diligenter oportet respicere. Sæpè enim duæ inferiores sunt, ut in g utroq; et a utroq;: aliquãdo duæ superiores ut in C sol fa ut & D la sol re. Hîc itaq; ex claui b fa ♮ mi uocum permutatio facilè agnoscitur. Nam in ea aliquãdo mi, aliquando fa canitur.

Vnde id sciri potest?

Quoties in margine per totam cantionem, aut in medio ad peculiares aliquot notas, b paruum ponitur in ipsa b claui, tum Fa ibi cantandum est. Si uerò nullum signum ponitur, tum omnino Mi ibi canetur.

Quid in longis saltibus fit?

In his nulla fit mutatio, ut in octauis, septimis, ac sextis: sed simpliciter ibi præhendendæ sunt uoces, ut claues se offerunt. Sed eorum quæ hactenus diximus, exemplum ponamus ex Glareano in Hypomixolydio seu octauo modo, ubi supernè & infernè tonus est adiectus. Consistit autem inter Dd, habens quartam Sol Re, infra quintam Sol ut.

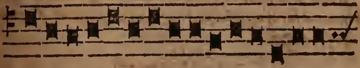
Ter terni

Ter terni ſunt modi, quibus omnis cantilena

contexitur, ſcilicet Vniſonus, Semitonium,

Tonus, Semiditonus, Ditonus, Diateſſaron,

Diapente, Semitonium cum Diapente,

Tonus cum Diapente, ab hos ſonat Diapaſon, ſi

quem delectat pſallere hos modos eſſe cogno-

ſcat. Euouae.

Quænam eſt affectio ſoni?

Eſt in Menſura.

Quot ſunt hic conſideranda?

Duo: Notæ & Dimenſio.

Quottuplices ſunt notæ?

Duplices: Aut enim ſemibreui (ad quã menſura fit) ſunt maiores, aut minores.

Quænam ſunt maiores ſemibreui?

Breuis, Longa, Maxima: Breuis 2 ſemibreues, Longa, 4, Maxima 8 continet.

Quænam ſunt minores ſemibreui?

Minima, Semiminima. Fuſa, Semifuſa. Minimæ duæ, Semiminimæ 4, Fuſæ 8, Semifuſæ 16 ualẽt una ſemibreui.

Quottuplex eſt dimenſio?

Duplex: Binaria & Ternaria.

Quænam

Quænam est binaria?

Quando semibreuis una: hoc est, duæ minimæ in unam dimensionem ueniunt. Vocatur & tempus imperfectum, cuius signum est ₵.

Quid est ternaria?

Quando tres semibreues uel eis æquiualentes, pro una semibreui canuntur. Et hæc uocatur tripla proportio, cuius signum est ⏀ ○ *uocaturq́ etiam tempus perfectum Sed hæc proportio duplo celerior est in tactu, quàm ea quæ uulgo tripla dicitur.*

Quottuplex igitur tripla est?

Triplex: Vera, Sesquialtera, & Vulgaris.

Quid est Vera?

Cùm maior numerus minorem continet ter Quoties uerò cantui præfiguntur hi numeri $\frac{3}{1}$ $\frac{6}{2}$ $\frac{9}{3}$ *notarũ quantitas triplo minuitur. Itaq; tres semibreues pro una semibreui, & tres breues pro una breui numerantur.*

Quid est Sesquialtera?

Quoties maior numerus minorem semel cõplectitur, ac insuper eius dimidiam partem. Quoties igitur in cantu præfiguntur numeri $\frac{3}{2}$ $\frac{6}{4}$ $\frac{9}{6}$ *notæ altera parte minuuntur. Itaque semibreuis cum minima, aut tres minimæ pro una semibreui & breuis cum semibreui pro breui numerantur. Hæc etiam sesquipla & hemiolia dicitur. Differt autem à uera tripla, quòd illa est in genere multiplici, hæc in superparticulari. Illa enim comparat tres semibreues ad unã semibreuem, hæc sesquiplam (id est, unam et dimidiam) ad unam. Ideoq; tripla proportio illa ad hanc sesquialteram est dupla. Itaq;*

in illa notæ duplo celerius canuntur, quàm in hac: cuius ratio est: quia duæ sesquialteræ æquiualent uni triplæ. Qui enim bis sesquialterum habet, triplum habet.

Quid est Vulgaris?

Est uelut sesquialtera ad sesquialterã, quoad notas: sed quoad tactum seu dimensionem differentia est, quod hîc tactus in omnibus uocibus æqualiter ad trochaicam rationem incedit, magnificè quidem, sed cũ diminutione. Variè etiam scribitur, nonnunquam omnibus albis, nonnunquam omnibus nigris, nonnunquam mixtis: item nonnunquã breuibus, ac semibreuibus, nonnunquã semibreuibus, ac minimis. Cuius sunt multa signa O 3 C 3 ₵ 3. ○/3.

Quid est Syncope?

Est minorum notarum per maiores diuisas ad se inuicem reductio, ea cùm in omni cantu, tum in Discantu præcipuè usui est & ad iucunditatem, uenustatemq́; facit.

DE MODIS.

Quid est Modus?

Nihil aliud quàm Octaua *seu* διὰ πασῶν: *hoc est, quinta cum quarta connexa. Vt autem in Grammatica orationis, in dialectica methodi: ita in Musica præstantissima tractatio Modorum est. Græci* νόμους καὶ τρόπους *appellarunt. Vulgò parum rectè Toni dicuntur. Vt autem in syllogismo & methodo, sic & in Modis Musicis sua quædam est ellipsis, redũdantia, inuersio. Nam nec semper suum ambitum implent: & sæpè infernè aut supernè aliquid assumunt: & sæpè inuertuntur: unde plagij, quasi obliqui & inuersi dicuntur.*

Quot

Quot sunt consideranda in Modis?

Duo: Species & Affectiones.

Quottuplex igitur est Modus?

Duplex: Imperfectus & Perfectus.

Quid est Imperfectus?

Est quarta aut quinta: hoc est, tetrachordum, aut pentachordum: illud δὲ τεσσάρων, hoc δὲ πέντε dicitur. Olim enim cantilenæ humiles erant & simplices, ita ut rarò quartam, aut quintam egrederentur: postea paulatim in sextam, tandem in Octauam, uerum modorum ambitum, insurgere cœperunt.

Quottuplex est Tetrachordum?

Duplex: Ordinarium & Extraordinarium: utrunque ex quarta Mi La.

Quot sunt ordinaria?

Quatuor à sinistra parte connexo ac uero ordine: quæ binis connexionibus, cum singulis tonis implent octauas duas, unam ex Are ad alamire seu à proslambanomene ad mesen: alteram ex a paruo ad a a geminum seu à mese ad neten hyperbolæon. Atque ita duæ octauæ constituunt integrum consonantiarum corpus: hoc est, maximum in Musicis systema, quæ uulgò decimaquinta siue dupla octaua, à Græcis δὶς δὲ πασῶν dicitur: id est, bis per omnes essentiales chordas a b c d e f g.

Quomodo uocantur illa quatuor?

Primum uocatur ὑπατῶν: id est, principalium siue grauissimarum chordarum: ex B magno ad E magnum.

Secundum Μεσῶν: id est, mediarum ex E magno in e paruum. Μεσῶν autem dictum est inde, quòd cum cy-

thara esset ἑνδεκάχορδος: id est, undecim chordarum à Timotheo Milesio instituta (ut inquit Boëthius lib. 1. cap. 20) tria tum erant tetrachorda, hypaton, diezeugmenon, & meson in medio: postremò enim additum est hyperbolæon. Tertium διεζευγμένων: id est, disiunctarum: quia ab a paruo, per tonum disiunctum est: estque à b paruo in e paruum. Quartum ὑπερβολαίων: id est, excellentium siue acutissimarum, ab e ad A a.

Tetrachordum {
- Hypaton, Basis est.
- Meson, Tenor.
- Diezeugmenon, Altus.
- Hyperbolæon, Discantus.

Quomodo uocatur Extraordinarium?

Vocatur συνημμένων: id est, connexarum chordarum: quia cum a paruo connexum est: estque ex a paruo ad d paruum. Non est autem in uero seu sinistro ordine tetrachordorum, sed in dextro: nec est de essentia Musicæ scalæ. Quintus enim & sextus tonus nostra ætate in F finiti, poterant finiri in C. & sic omnes toni habuissent mi in omni b claui.

Cur igitur introductum est?

Triplici de causa. I. ob cantus permutationem in diuersam qualitatem, aut diuersum systema: ut ex diezeugmeno tetrachordo in synemmenon: hoc est, ex cantu duro in mollem. II. ob euitandum tritonum diatonico generi ineptum, qui contingeret inter F magnum ac b paruum, si in b non esset fa. III. ut quoties pluribus uocibus instituitur cantio, locus sit Tenorem leuandi in quartam clauem, ut non mutetur eius systema, & ut Basis intra scalam maneat, quod in Dorio ac Hypodorio (siquidē in octauam Basis descendat) fieri nequit.

Habétne

Habétne duntaxat hunc locum?

Tetrachordum Synemmenon non habet tantùm locum in a paruo, sed & in magno & gemino. Et de gemino exemplum est apud Guidonem, qui supra A a Græcum ordinem, supernè alterum Synemmenon adiecit: de cæteris locis, ut in A magno ad D. exempla sunt apud Organarios.

Quottuplex est progressus tetrachordorum?

Triplex: Vnum enim genus Diatonicum, alterum Chromaticum, tertium Enharmonium dicitur.

Quid est Diatonicum genus?

Quod duobus tonis incedit. Nam post minus semitoniũ tonum & tonum: id est, ditonum habet: ut in quarta Mi fa sol la. Itaq; diatonicum dicitur. Tres enim toni ordine se sequentes, nisi mox ab altera parte, uel supernè, uel infernè semitonium adieceris, duriter sonant. Sic duæ Diapente species Mi mi, & Fa fa (sed adiectis, hîc supernè, illic infernè semitonijs) tres habent tonus continuatis, uerum non uno saltu.

Quid est Chromaticum?

Quod progreditur per semitonium minus, semitonium maius & tribus semitonijs siue semiditono. Hoc hodie Organarij ac ludones in syncopis utuntur.

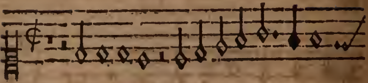
Quid est Enharmonium?

Quod incedit per diesin & diesin: id est, semitonij minoris dimidium, ac ditonum. Hoc nemo hodie utitur.

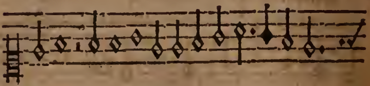
Progressio fit per { *Ditonũ &* { *Semitoniũ minus in Diatonico.* / *Diesin & diesin, in Enharmonico.* } / *Semiditonum ac Semitonium minus ac maius, in Chromatico.* }

Da

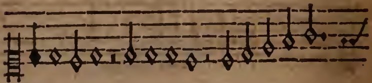
Da imperfecti modi exemplum.

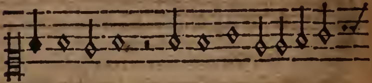
Dont uient cela.

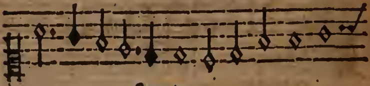
Syncope.

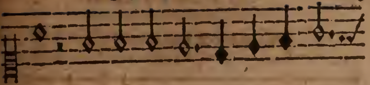
Syncope.

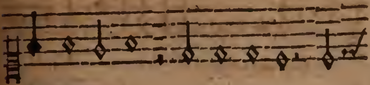

Syncope.

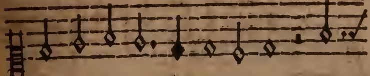

Syncope.

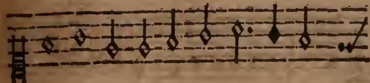

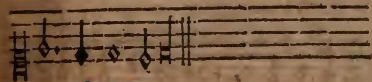

Syncope.

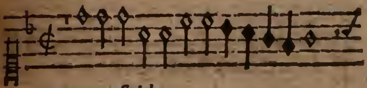
Syncope.

Syncope.

Hoc primum exemplum aſcendit, ſecundum deſcendit.

Le contenu eſt riche.

Quid

Quid est perfectus modus?

Est ipsissima octaua, seu diapason species ex diatessaron ac diapente conflata.

Quot sunt Modi?

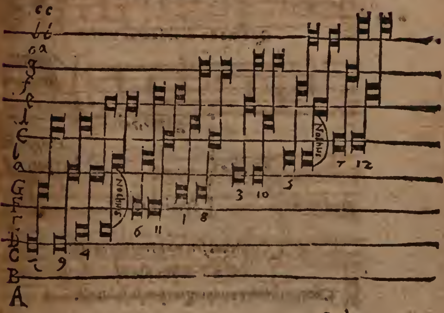
In uniuersum sunt quatuordecim: quorum omnium finis est infima chorda diapente seu quintæ.

Vnde distinguuntur?

Ex septem diapason speciebus. Nam cùm harum quælibet bis diuidi possit, arithmeticè & harmonicè: 14 unde species exurgunt, ut hîc uides: Nomen autem à gentibus à quibus quisq; celebratus est, sumit.

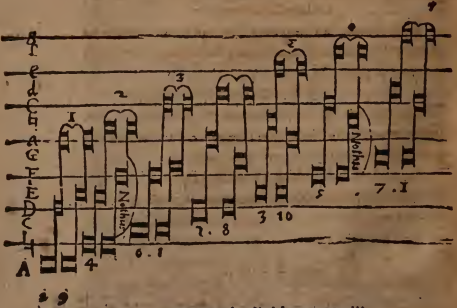
Tabula VII. specierum Diapasôn, iuxta duplicem mediationem, Arithmeticam & Harmonicam, unde XIIII. modi Harmonici nascuntur: superiores numeri species diapasôn: inferiores, modos designant.

Scala ♮ duralis.

Scala

Scala b mollaris, in qua omnes Modi per quartam leuati & transpositi sunt in cantum synemmenon.

Quomodo diuiduntur Modi?

Modus est
- *Simplex*
  - *Legitimo, γνήσιος*
    - *Authentes seu impar.*
    - *Plagius seu par.*
  - *Spurius, νόθος.*
- *Connexus seu πλαγιοσύνακτος.*

Quid est Simplex?

Cùm authentes aut plagius per se solus est.

Quid est Γνήσιος?

Qui in diapente & diatessaron aptè & concinnè diuiditur.

Quid est Authentes?

Qui clauem finalem prorsus in imo: id est, in infima diapente seu quinta chorda habet. Dictus authentes quasi dominus & princeps.

Quid est Plagius?

Qui clauem finalem in imo quidem quintæ habet, sed supra quartam. Dictus plagius quasi uniuersus, obliquus, plagalis, & subiugalis. Et notatur præpositione sub.

Quot sunt Authentæ & Plagij?

In uniuersum seni sunt ex utroque genere, ut hic uides.

1.	*Dorius.*	2.	*Hypodorius.*
3.	*Phrygius.*	4.	*Hypophrygius.*
5.	*Lydius.*	6.	*Hypolydius.*
7.	*Mixolydius.*	8.	*Hypomixolydius.*
9.	*Aeolius.*	10.	*Hypoæolius.*
11.	*Ionicus.*	12.	*Hypoionicus.*

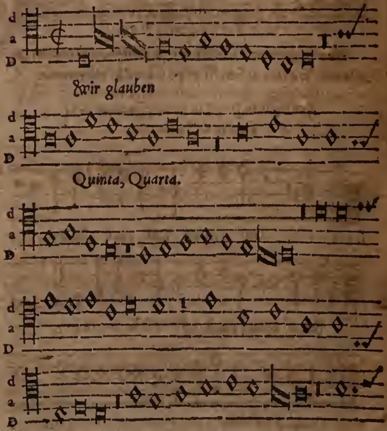
I. Quid est Dorius seu primus?

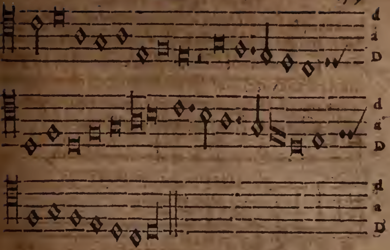
Est Authentes decurrens inter D & d, harmonicè diuisus in a: desinens in D. Leuatus autem ex cantu duro seu diezeugmeno in synemmenon per quartam, decurrit inter G & g: diuiditur in d; desinit in G. Apud Græcos celeberrimus fuit, à Doribus nomen habens. Commendatur à Platone in tertio de Rep. À Luciano in Harmonide dicitur σεμνός: id est, seuerus seu grauis: ab Apuleio quarto Floridorum bellicosus. Ad carmen heroicum modulandum est aptissimus: habet enim mirám cum alacritate grauitatem. Estque quarta diapason species secundum Boëth. lib. 4. Omnes autem modi è principio, medio seu diuisione, & fine agnoscuntur:

m item

item ex saltu suo. Dorius autem saltum suum, & ambitum habet ex sol in re uel la & inde in re. Exemplum ponemus primò in cantu diezeugmeno, pòst in synemmeno. Et quoniam Vtendalius ex professo modorum doctrinam illustrare conatus est, ab ipso sumemus in primis exẽpla: ac in margine, Modi ambitum & diuisionem notabimus.

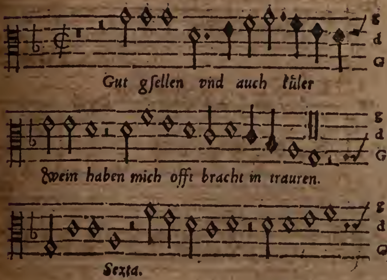
Exemplum Dorij in cantu diezeugmeno, quod supernè & infernè tonum assumit.

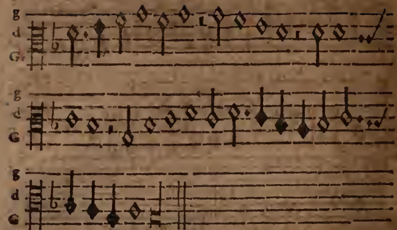

Hoc exemplum aſcendit, & ſupernè ac infernè tonum aſſumit: ſequens deſcendit & eſt in cantu ſynemmeno.

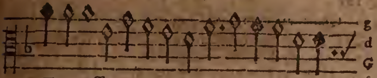
Exemplum Dorij in cantu ſynemmeno; autore G. Forſtero;

Tertium exemplum ex Psalmo pœnitentiali primo apud Vtendalium est in prima parte circa finem primi uersiculi, & initium secundi, ubi quintam sequitur quarta. Est autem in cantu synemmenon.

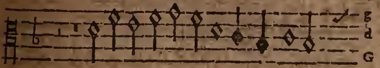

Tonus assumptus.

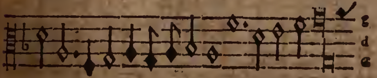
dià ī

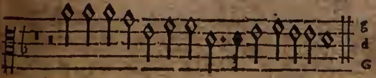
dià ī

Verùm in secunda parte eiusdem Psalmi, in prima periodo, octaua apertius ponitur, sequente nona: id est, tono cum diapason: ut hic uides.

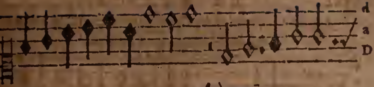
Sexta Octaua

Nona Quartum

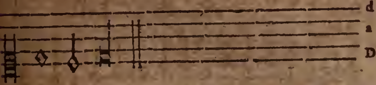
Quartum exemplum Clementis Maroti, quod inferne semiditonum assumit.

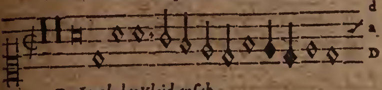

Διὰ πασῶν

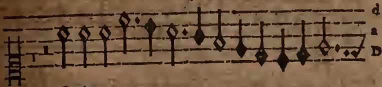

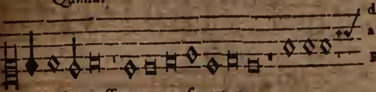
Quintum exemplum: quod supernè deficit tono, quem infernè assumit; Frequenter salit è re in la.

Da Iacob das Kleid ansah.

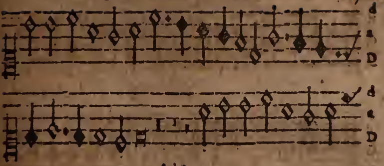

Quinta.

Tonus assumptus per syncopen.

Sexta
Quinta

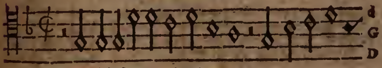
διὰ ε̄

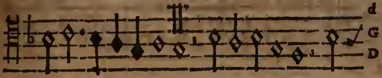
II. Quid eſt Hypodorius ſeu ſecundus?

Eſt plagius, decurrens inter A & a, arithmeticè diuiſus & finitus in D. Leuatus autem decurrit inter D & d, diuiſus & finitus in G. Tetricā habet grauitatem, eſtq́ minimè adulatorius. Cum Dorio, cuius plagius eſt, habet communem διὰ ε̄ re la, ſed quam διὰ τ̄ Dorius ſupra quintam, hic eandem infra habet, ut eſt re ſol. Et ut Dorius frequenter ſalit ex re in la: ſic iſte ex re in fa. Ambitus eſt la re, ſol re. Eſt autem prima diapaſon ſpecies.

Exemplum primum.

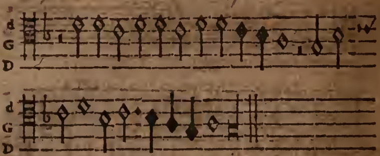

Freundtlicher Held. Q*uinta*

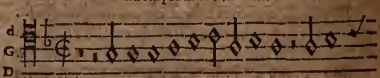

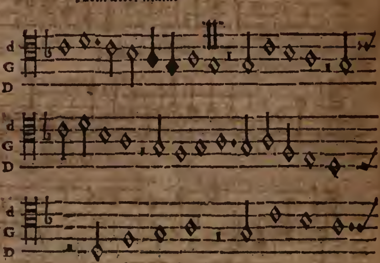
Octaua

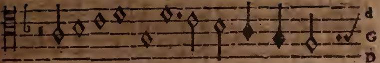

Exemplum secundum.

Mein alter mann

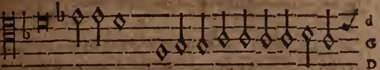

Quinta.

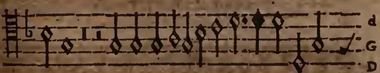
Exemplum tertium ex Vtendalio Ps. 2. periodo 2.

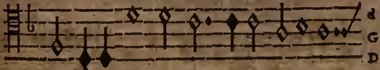
Sexta.

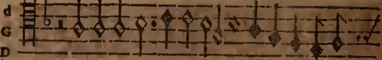
Διὰ ζ

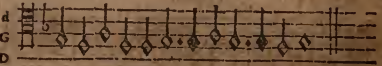

O*ctaua.*

διὰ π.

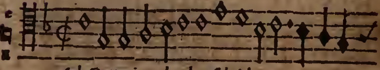

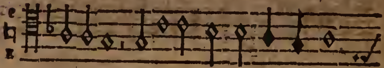
III. Quid est Phrygius seu tertius?

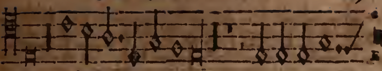
Est Authentes decurrēs inter E & e, diuisus harmonicè in mi quod est in b fa ♮ mi: desinens in E. Leuatus decurrit inter a & a a: diuiditur & finitur in a. Celebris est in primis & uetus. Horatius barbarū uocat Epodon Ode 9: sicut & Athenæus lib. 14. Dipnosophiston. Lucianus in Harmonia de ἔνθεον impetuosum appellat: Apuleius quarto Floridorum religiosum: habet enim seueram quandam indignantis insultationem, uotumq́ furoris inflammat, unde & σκολιὸς tortuosus à Græcis dicitur. Est quinta species diapasôn. Ambitus eius est la mi, mi mi.

Exemplum primum G. Otmayero autore, in quo infernè ditonus assumitur.

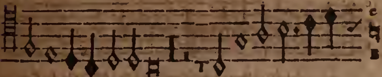

Ach Gott wie wehe thut scheiden.

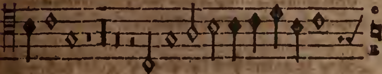

Sexta minor.

Ditonus assumptus.

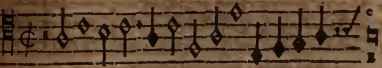

Octaua.

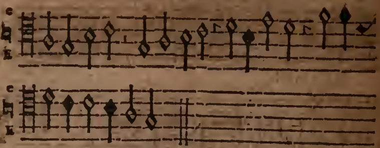

Secundum exemplum ex Vtendalio Ps. 5.
partis 2. periodo 2.

διὰ πασῶν.

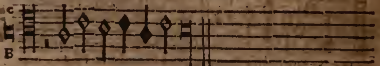

In eodem Psalmo & alia artificiosa obseruanda sunt: ut cùm obscurat & denigrat notas ad significãdam caliginem uisus: idq; in fine secundæ partis.

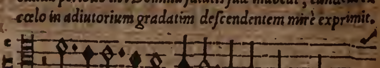
Et lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum.

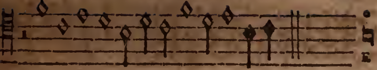
Item in fine quintæ partis quantitatem syllabarum ijsdem ferè notarum numeris expressit.

Sequebar bonitatem.

In Discantu deniq; eiusdem Psalmi, in ultimæ partis secunda periodo ubi Dominũ salutis suæ inuocat, eundem ex cœlo in adiutorium gradatim descendentem mirè exprimit.

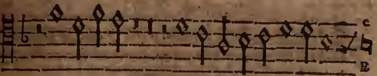

πασῶν.

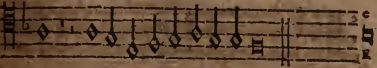
IIII. Quid eſt Hypophrygius ſeu quartus?

Eſt plagius, decurrens inter b & ♮, diuiſus arithmeticè & finitus in E. Leuatus decurrit inter E & e, diuiditur & finitur in a. Humilis modus eſt, & ad fletum aptiſsimus. Habet enim triſtem querimoniā ac ſupplicem lamentationem. Adhibetur ſacris luctibus, ut threnis Ieremiæ. Cum Phrygio habet cōmunem διὰ ì mi mi: ſed ſupra διὰ A la mi. Eſt ſecunda ſpecies Diapaſon. Ambitus eius eſt mi mi la mi.

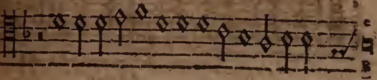
Exemplum ex Vtendalij Pſ. 4. (in quo ſupernè ſemitonium, infernè tonum aſſumit) parte 3. in prima periodo.

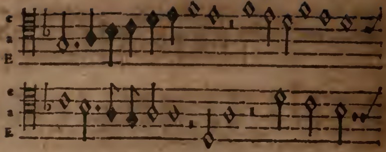

Semitonium aſſumptum.

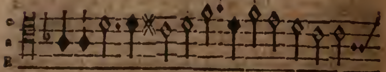

Et in tertia periodo tertiæ partis.

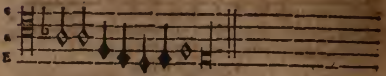

Tonus assumptus.

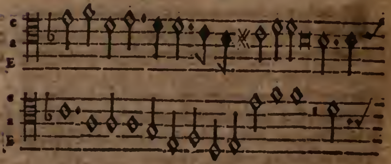

Semitonium assumptum.

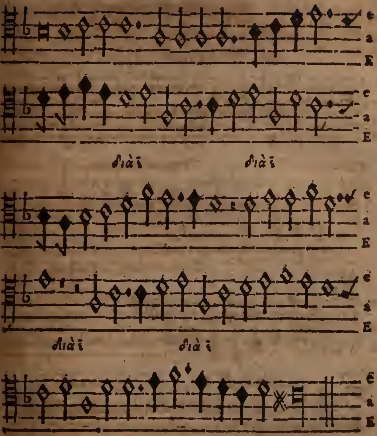

Tonus assum.

In quarta parte in confinio tertiæ & quartæ periodi, octaua Hypophrygij apertius ponitur: & deinceps διὰ π̄ flebilis mi mi sæpè resonat: ut hîc uides.

διὰ πασῶν.

V. Quid eſt Lydius ſeu quintus?

Eſt Authentes, decurrens inter F & f, diuiſus harmonicè in c. finitus in F. Leuatus decurrit inter b & bb, diuiſus in f. Durus eſt modus & minax, ſecũdum Apuleium & βαxχιxὸς quaſi inſanus Luciano. Frequenter habet quintam fa re fa & mi in B, ſed rarum eſt ut non corrumpatur in Ionicũ, qui fa habet in b. Adeò placuit Ionici mollicies. Eſt ſexta ſpecies diapaſon. Ambitus eius eſt fa ut, fa fa: uel fa ut, ſol ut, cùm in Ionicum mutatur: ſed tum pro mi accipit fa.

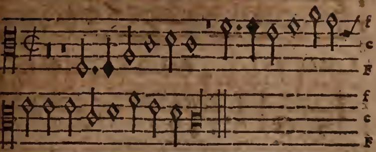
Exemplum ex Vtend Ps. 5. in principio, ubi cantus
è διὰ δ descendit in διὰ ε. assums
pro supernè ditono.

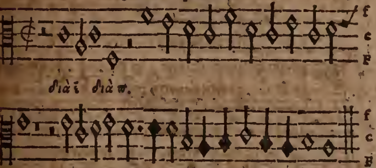
Sexta exprimens gestū se auertentis.

Principium

Principium tertiæ partis econtra ascendit.

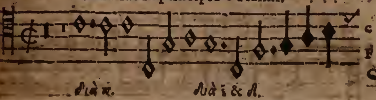
In tertia periodo quartæ partis, octaua ponitur apertius.

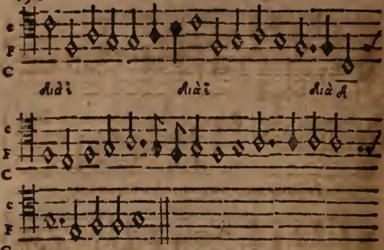

VI. Quid est Hypolydius seu sextus?

Est plagius decurrens inter C & c: diuisus arithmeticè & finitus in F. Leuatus decurrit inter F & f: diuiditur & finitur in b. Cũ Lydio habet cõmunẽ διὰ ἰ fa fa: sed infernè annexã διὰ δ fa ut. Est tertia diapason species. Ambitus eius est fa fa, fa ut, Mi in b fa ♮ mi mutat sæpè in fa, ut ex eo fiat Hypoionicus sol ut, fa ut: quemadmodum ex Lydio Ionicus.

Vtendalius in principio 6 Psalmi.

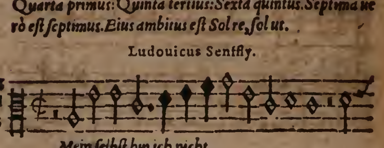

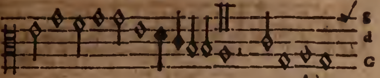

VII. Quid est Mixolydius seu septimus?

Est authentes decurrens inter g & G, diuisus harmonicè in d. finitus in G Leuatus decurrit inter c & c c diuisus in g. Apud ueteres in magno usu fuit: nostro tempore ipse, ut & eius plagius, rarus est, præripiente omnia Ionico per diapente ut sol in tetrachordo synemmeno: cui Ionicæ quintæ Musici supernè annectunt quartam ut fa, pro re sol: quod hic modus postulat. Frequenter habet ut sol, ex G in d. Est secunda diapason species. Itaq; in hoc uno modo incidunt eadem diapason & modi nomina. Alioqui Hypodorius prima species diapason, est secundus modus. Hypophrygius secunda species diapason, est quartus modus. Tertia sextus: Quarta primus: Quinta tertius: Sexta quintus. Septima uerò est septimus. Eius ambitus est Sol re, sol ut.

Ludouicus Senfly.

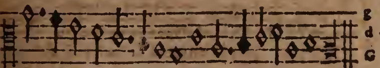

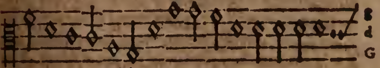
διὰ π.

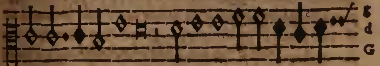
Tonus assumptus.

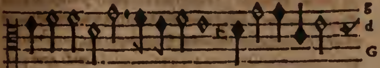

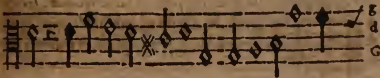
Vtendalius Ps.7 parte quarta: in fine secundæ periodi & initio tertiæ ac quartæ.

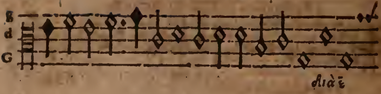

διὰ π.

VIII. Quid eſt Hypomixolydius ſeu octauus?

Eſt Plagius, decurrens inter D & d, diuiſus arithmeticè & finitus in G. Leuatus decurrit, inter G & g, diuiditur & finitur in c. Suauis eſt omninò, & apud ueteres eccleſiaſticos in delicijs habitus. Naturalis enim in eo iucunditas eſt, paucis Muſicis noſtra ætate nota. Cum Dorio habet eandē diapaſon ſpeciem, ſed alia diuiſione: cum Mixolydio habet eandem Quintam ut ſol. Ambitus eius eſt ſol ut, ſol re. Frequenter habet ut fa ex G in c.

Vnde uenit hic octauus modus?

Septem ſunt duntaxat ueri modi: quia ſeptem diapaſon ſpeciei. Octauus autē hic modus oritur ex inuerſione quartæ ſpeciei diapaſon: diuiditur enim dupliciter, arithmeticè & harmonicè. Quatuor autem adhuc ita diuidi aptè poſſunt, prima, tertia, quinta & ſeptima: duæ reliquæ, ſecunda nimirum & tertia, non poſſunt aptè diuidi: quia in altera parte fieret ſemidiapente, pro diapente, & tritonus pro diateſſaron.

Exemplum

Exemplum ex Ludouico Senfly.

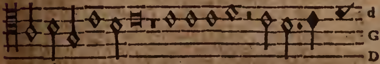
Freundtlicher Held

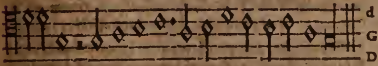

Tonus assumptus cum διὰ ε.

Tonus assumptus cum διὰ ε.

διὰ ε.

Ex Vrendalio, oratione prima.

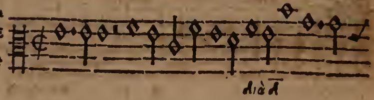
διὰ δ. *διὰ π.*

I X. Quid est Aeolius seu Nonus?

Est authentes, decurrēs inter A & a, diuisus harmonicè & finitus in E. Leuatus decurrit inter D & d, diuisus in a. In ecclesiasticis cantionib. primus fuisse uidetur, ut in Symbolo Apostolorū apparet & Oratione dominica. Apuleius simplicem uocat in 4. Floridorum. Versus est, mitis ac mirè suauis ad modulanda Lyrica. Vulgus peregrinum uocat. Cum Hypodorio eandem diapason speciem habet: alioqui Dorio persimilis natura est, cum quo cōmunem habet διὰ ε̄ re la: sed differt διὰ δ̄; habet enim mi la pro re sol. Ambitus eius est la mi, la re.

Exemplum ex Vtendalij oratione secunda.

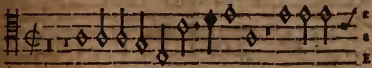

διὰ π.

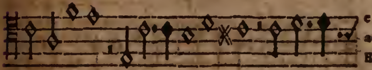
X. Quid est Hypoæolius seu Decimus?

Est plagius, decurrens inter E & e, diuisus arithmeticè & finitus in a. Leuatus decurrit inter a & a a, diuisus in d. Cum Phrygio eandem habet speciem diapason: cum Aeolio eandem διὰ ε re la & διὰ δ mi la, sed infernè. Ambitus eius est la re, la mi.

Exemplum ex Vtendalij oratione tertia, parte quarta.

Sexta διὰ ε

διὰ π.

διὰ ε διὰ ε.

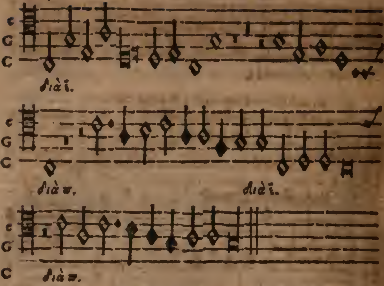
XI. Quid est Ionicus seu undecimus?

Est authentes, inter C & c decurrens, diuisus arithmeticè in G & finitus in C infima διὰ ε chorda: sed licenter finitur in infima διὰ δ chorda. Leuatus per quartam, decurrit inter F & f, diuiditur in c. Ab Ionibus gentibus in Asia minore (quibus erant XII ciuitates, ut Strabo lib. 14. scribit) nomen habet. Γλαφυρὸς: id est, iucundus à Luciano, uarius ab Apuleio dicitur & lasciuus. Saltationibus, carminibus trochaicis ac Iambicis aptissimus est. Ideò nostra ætate nullus in maiore usu est. Plerunque ex Lydio corrupto nascitur. Est tertia diapason species. Ambitus eius est fa ut, sol ut.

Exemplum ex Vtendalij oratione quarta: ubi supernè ditonus assumitur.

διὰ ε. διὰ δ.
διὰ δ
διὰ ε
διὰ ε
διὰ ε.

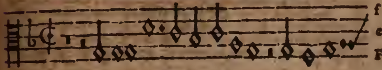
Exemplum in cantu synemmenon Ioan. Leonhardi de Longenauio.

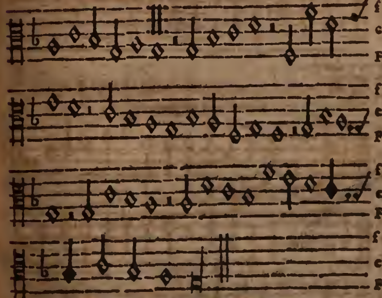

διὰ ε.

Aliud in eodem cantu. Georg. Forsteri.

Hertz liebster Bwein.

XII. Quid est Hypoionicus seu duodecimus?

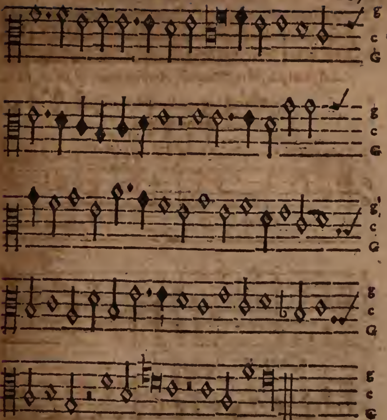
Est plagius, inter G & g decurrens, diuisus arithmeticè & finitus in c. Leuatus decurrit inter c & cc, diuiditur in f. Mixolydium seu septimam speciem διὰ πασῶν inuertit. In maximo nunc usu est, qui olim cum suo hero exulabat.

Aptissimus

Aptissimus orthrijs(tagweiss) ac amatorijs. Tubarũ quoq; sonitus inter huius Modi limites constat. Sed in his διὰ ε̄ ita sonat ut uix sol ut, pro la re, dijudices. Sed infra quintam διὰ A fa ut, cũ sol re conuenit. Ambitus eius est sol ut, fa ut.

Exemplum ex Vtendalij oratione quinta.

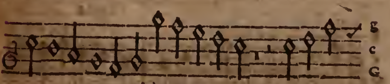

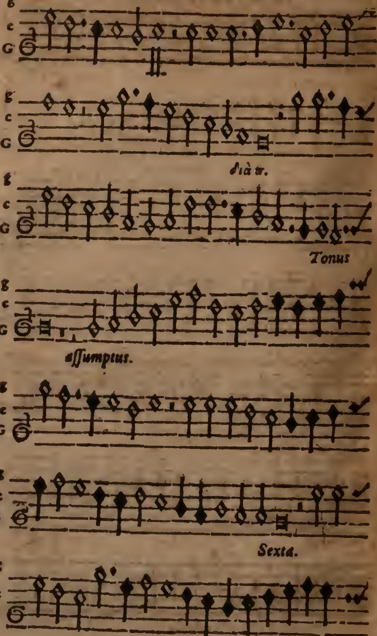
Aliud exemplum.

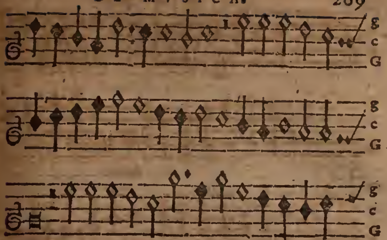

Bewahr mich Herr.

διὰ πασῶν.

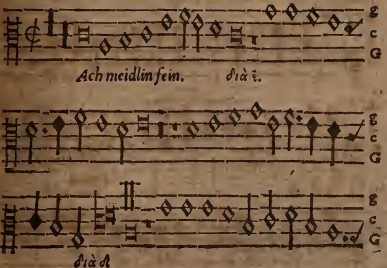

διὰ π.
Tonus
assumptus.
Sexta.

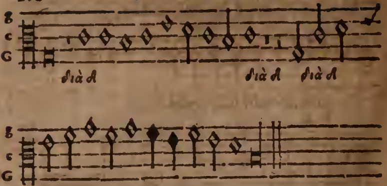

Sexta.

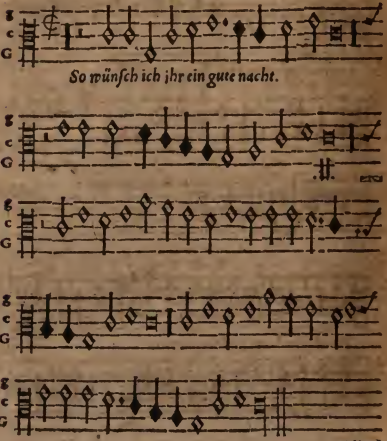

Aliud exemplum Georgij Forsteri.

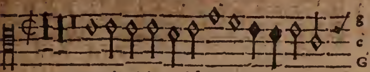

Aliud I. V. Brant.

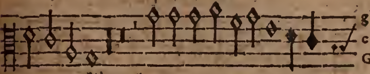
Aliud

Aliud Georgij Othmari.

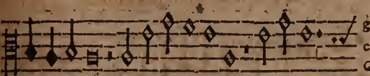

Der Mon der ſteht am hȯchſten.

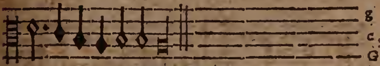

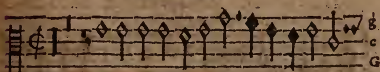
διὰ πασῶν.

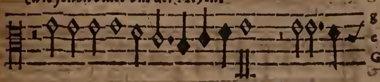
διὰ ε

Aliud eiuſdem.

Wie ſchȯn bluet vns der Meyen.

διὰ ϖ.
διὰ ξ.
Aliud Ludonici Senflij.
Im bad wöllen wir frölich sein.
διὰ ϖ.

Quid

Quid est Nothus seu spurius Modus?

Est qui in diapente & diatessaron aptè diuidi non potest: sed in tritonum & semidiapente.

Quot sunt Nothi?

Duo: Hyperæolius & Hyperphrygius.

Quid est Hyperæolius?

Est nothus authentes, inter ♮ & b decurrens: inferius semidiapente, superius tritonum habens. Sic dicitur, quòd proximè supra Aeolium sedem habeat. Est enim secunda diapason species.

Quid est Hiperphrygius?

Est nothus plagius, inter F & f decurrens: inferius tritonum, superius semidiapente habens. Sic dictus, quòd proximè supra Phrygium sedē habeat. Est enim sexta diapason species. Vt autem herus Hyperæolius reiectus est, quia à nulla gente celebratus est, ideoq; nullum à gente nomen, sed à positu habet: ita seruus eius Hyperphrygius contemptus iacet: nec uoce ὑπὸ utitur, sed ὑπὲρ à positione. Atq; hæc de simplicibus Modis: sequitur Connexus.

Quid est Connexus?

Est quando Plagius cum suo Authente connectitur. Vnde Græcis dicitur Πλαγιαυθέντης. Exemplum est in Dominicæ passionis Harmonia, in qua media diapente est narrantis Euāgelistæ: diatessaron superior Iudæorum & aliorum à Christo: inferior, Christi. Ibi itaq; duo Modi connexi sunt, nimirum Quintus & Sextus seu Lydius cum Hypolydio. Vide Dodecachordum lib. 3. cap. 24.

Quæ Quartæ & Quintæ quibus Modis sunt communes?

Diapente { *Re, la, communis est primo, secundo, nono, decimo.*
Mi, mi, communis est tertio & quarto.
Fa, fa, communis est quinto & sexto.
Vt, sol, cōmunis est septimo, octauo, undecimo & duodecimo.

Diatessaron singulæ quaternis aptantur Modis: { *Re sol, primo, secundo, septimo, octauo.*
Mi la, tertio, quarto, nono, decimo.
Vt fa, quinto, sexto, undecimo, duodecimo.

Quot sunt affectiones Modorum?

Duæ: Commutatio seu Κρύψις *Musica & Analogia fugarum.*

Quid est Κρύψις Musica?

Est quando Modorum lapsus inuicem cōmutantur. Vide Dodecachordum lib. 2. cap. 11.

Quid est Analogia fugarum?

Est confusio specierum, uel continua uel disiuncta.

Quid est continua?

Cum omnium uocum idem excessus est.

Quid est Disiuncta?

Cum ut se habet Discātus ad Altū: ita Tenor ad Basim. Idq; etiā Conuersè & Permutatè. Cōuersa: ut se habet Altus ad Discantū: ita Basis ad Tenorem. Permutata: ut se habet Discantus ad Tenorem: ita Altus ad Basim.

Discantus———*Altus*
| |
Tenor———*Basis.*

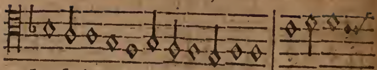
F I N I S.

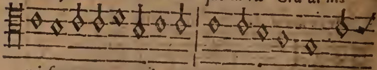
HORA.

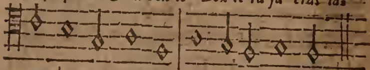
HORATII ODA PRIMA
LIBRI PRIMI.

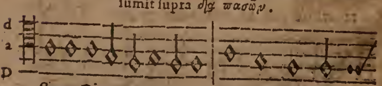
Oda ſecunda.

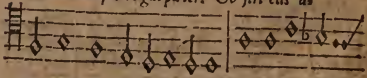

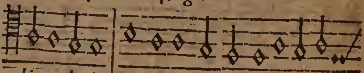

Oda tertia in Modo Dorio, qui ſemiditonum aſſumit ſupra διὰ πασῶν.

At ti cis. Red das in co lu men pre cor.
Et ser ues a ni mæ di mi di um me æ.
Il li ro bur & æs tri plex.
Cir ca pe ctus e rat qui fra gi lem tru ci.
Com mi sit pe la go ra tem. Pri mus,
nec ti mu it præ ci pi tem Afri cũ.
De cer tan tem Aqui lo ni bus.

DE GEOMETRIA.

TYPUS GEOMETRIÆ.

Geometriæ subiectũ est magnitudo: quæ est uel

- *Linea*
  - *Recta.* — *Obliqua.* — Cuius affectiones
    - *Perpendiculum.*
    - *Parallelismus.*
- *Lineatum*
  - *Affectiones.*
    - *Angulus*
      - *Rectus.*
      - *Obliquus*
        - *Obtusus.*
        - *Acutꝰ.*
    - *Figura.*
  - *Species.*
    - *Superficies.*
      - *Plana*
        - *Rectilinea*
          - *Triangulum.*
          - *Triangulatum.*
            - *Quadratũ.*
            - *Oblõgum.*
            - *Rhombus.*
            - *Rhõboides.*
            - *Trapezium.*
            - *Multãgulũ.*
        - *Obliquilinea, ut Circulus.*
      - *Gibba*
        - *Sphærica.*
        - *Varium.*
    - *Corpus*
      - *Planum*
        - *Pyramis.*
        - *Pyramidatũ*
          - *Pentaëdrũ.*
          - *Cubus.*
          - *Oblongum.*
          - *Trapezium.*
          - *Polyedrum.*
      - *Gibbum*
        - *Sphæra.*
        - *Conus.*
        - *Cylindrus.*

DE GEOMETRIA.

Quid est Geometria?

Est ars benè metiendi, cuius subiectum est Magnitudo, cuius extremum dicitur Terminus.

Quomodo diuiditur Magnitudo?

In Lineam & Lineatum.

Quid est Linea?

Est magnitudo tantum longa. Lineæq́; terminus est punctum: est autē punctum signum in magnitudine indiuiduū.

Quottuplex est Linea?

Duplex: Recta & Obliqua.

Quid est Linea recta?

Quæ intra suos terminos æqualiter interiacet.

Quid est Obliqua?

Quæ intra suos terminos inæqualiter interiacet. Estq́; uel peripheria, uel helix.

Quid est Peripheria?

Est linea quæ distat æqualiter à medio cōprehensi spacij. Itaq; fit conuersione lineæ, altero termino quiescente, altero lineante.

Quid est Helix?

Est linea quæ distat inæqualiter à medio comprehensi spacij.

Quot sunt affectiones lineæ?

Duæ: Perpendiculum, & Parallelismus.

Quid est Perpendiculum?

Sunt duæ lineæ inter se rectæ, quarum altera in alteram incidēs æqualiter interiacet. Itaq; si recta est perpēdicularis rectæ, est ab eodē termino singularis et unica. Nā si plures essent,

sent, altera inclinaret, neque æqualiter interiaceret.

Quid est Parallelismus?

Est linearum æquidistantia. Lineæ enim parallelæ sunt quæ ubique distant æqualiter.

Quid est Lineatum?

Est magnitudo plusquam longa.

Quot sunt affectiones Lineati?

Duæ: Angulus & Figura.

Quid est Angulus?

Est lineatum in communi sectione terminorum. Sic angulus superficiarius est superficies in cōmuni sectione duarum linearum: sic angulus solidus est corpus in communi sectione trium minimum superficierum.

Quænam sunt crura anguli?

Sunt termini comprehendentes angulum: ab Euclide uocantur latera.

Quottuplex est Angulus?

Duplex: Rectus & Obliquus.

Quid est Rectus?

Cuius crura inter se sunt recta.

Quid est Obliquus?

Cuius crura sunt inter se obliqua, estq́ obtusus, aut acutus.

Quid est Obtusus?

Est Obliquus maior recto.

Quid est Acutus?

Est obliquus minor recto.

Quid est Figura?

Est lineatū undiq; terminatū. Sic triangulum est figura: quia est planū tribus laterib. undiq; terminatū. Sic circulus est figura; quia est planū una peripheria undiq; terminatū.

Quænam

Quænam sunt partes figuræ?

Centrum, Perimeter, Radius, Diameter, Altitudo.

Quid est Centrum?

Est punctum in figura medium.

Quid est Perimeter?

Est comprehensio figuræ.

Quid est Radius?

Est recta à centro ad perimetrum Platoni ἀκτίς.

Quid est Diameter?

Est recta inscripta figuræ per centrum: quæ in planis & rectilineis propriè diagonius dicitur: in solidis axis.

Quid est Altitudo?

Est perpendiculum à uertice figuræ ad basim.

Quot sunt species Figuræ?

Duæ: Superficies & Corpus.

Quid est Superficies?

Est lineatum duntaxat latum. Eius terminus est linea.

Quottuplex est?

Duplex: Plana & Gibba. Plana rursus uel rectilinea, uel obliquilinea

Quid est Rectilineum?

Quod comprehenditur à rectis lineis: estque uel triangulum, uel triangulatum.

Quid est Triangulum?

Quod comprehenditur à tribus lineis rectis.

Quot sunt species trianguli?

Tres: est enim ἰσόπλευρον æquilaterum, ἰσοσκελὲς, æquicrurũ, & σκαληνὸν, uarium. Est item uel rectangulum, uel obliquangulum.

Quænam est fabrica trium priorum?

Si duæ æquales peripheriæ à terminis datæ rectæque, eiusque

interuallo

interuallo concurrunt, rectæ à concursu ad dictos terminos constituent triangulum æquilaterum super datam.

Quid est triangulum rectan-
gulum?

Quod habet unicum rectum angulum. Itaque si duæ perpendiculares connectantur, constituent triangulum rectangulum.

Quid est obliquangulum?

Quod nullum angulum rectum habet: estque uel obtusangulum, uel acutangulum.

Quid est obtusangulum?

Quod habet unum obtusum angulum.

Quid est acutangulum?

Quod habet omnes acutos angulos.

Quid est triangulum?

Est rectilineum compositum è triangulis. Eius species sunt quadratum, oblongum, rhombus, rhomboides, trapezium, multangulum.

Quid est Quadratum?

Est rectangulum æquilaterum.

Quænam est fabrica eius?

Si duæ cōterminæ perpendiculares æquales claudantur parallelis, constituent quadratum.

Quid est Oblongum?

Est rectangulum inæquilaterum.

Quid est rhombus?

Est obliquangulum æquilaterum.

Quid est rhomboides?

Est obliquangulum inæquilaterum.

Quid est trapezium seu mensula?

Est quadrilaterum non parallelogrammum.

Quid

Quid est multangulum?

Quod pluribus quàm quatuor lineis rectis comprehendi- ditur.

Quid est Circulus?

Est planum rotundum.

Quid est Gibbum?

Est superficies quæ inæqualiter intra suos terminos in- teriacet. Estq; sphæricum, aut uarium.

Quid est Sphæricum?

Est gibbum æquidistans à centro comprehensi spacij.

Quid est Varium?

Est gibbum, cuius basis est peripheria, latus recta à ter- mino uerticis in terminum basis. Estq; conicum aut cylin- draceum.

Quid est Conicum?

Est quod à subiecta peripheria æqualiter fastigiatur ad uerticem. Fitq; conuersione lateris circa subiectam peri- pheriam.

Quid est Cylindraceum?

Quod à subiecta peripheria ad sublimem æqualem & parallelam peripheriam æqualiter erigitur, Fitq; côuersio- ne lateris circa duas peripherias æquales & parallelas.

Quid est Corpus?

Est lineatum latum & altum.

Quis est terminus corporis?

Eius terminus est superficies.

Quottuplex est Solidum?

Duplex: Planum & Gibbum.

Quid est solidum planum?

Quod comprehenditur à superficiebus planis: estq; py- ramis, aut pyramidatum.

Quid

Quid est Pyramis?

Est solidum planum à basi rectilinea æqualiter fastigiatum.

Quid est Tetraëdrum?

Est pyramis ordinata à quatuor triangulis comprehensa.

Quænam est fabrica Tetraëdri?

Si quatuor triangula ordinata æqualia solidis angulis componantur, comprehendent tetraëdrum.

Quid est Pyramidatum?

Est solidum planum à pyramidibus comprehensum.

Quid est Cubus?

Est rectangulum Isoëdrum.

Quid est solidum Gibbum?

Est quod comprehenditur à superficie gibba: ut sphæra, conus, cylindrus.

Quid est Sphæra?

Est gibbum rotundum.

Quid est Conus?

Est quod à conico & basi comprehenditur.

Quid est Cylindrus?

Est quod à Cylindraceo & oppositis basibus comprehenditur.

FINIS.

DE ASSE.

Quid est As?

Est numerus duodenarius, qui ob diuidendi commoditatē multis rebus accōmodatur. Ein dutzet oder ein zwölffer, oder ein schilling.

Quot sunt partes Asis?

Duodecim.

Vncia est duodecima pars asis $\frac{1}{12}$ ein pfenning.

Sextans est sexta pars $\frac{1}{6}$ duæ unciæ $\frac{2}{12}$.

Quadrans est quarta pars $\frac{1}{4}$ tres unciæ $\frac{3}{12}$: à quibus & teruncius dicitur, ein Dreyer.

Triens est tertia pars $\frac{1}{3}$ quatuor unciæ $\frac{4}{12}$.

Quincunx sunt quinque unciæ $\frac{5}{12}$.

Semis uel semissis dimidium asis $\frac{1}{2}$ sex unciæ $\frac{6}{12}$.

Septunx sunt septem unciæ $\frac{7}{12}$.

Bes uel besis: dictus quasi des: id est, bis triens, $\frac{2}{3}$ octo unciæ $\frac{8}{12}$.

Dodrans sunt tres quadrantes $\frac{3}{4}$ nouem unciæ $\frac{9}{12}$ dictus quasi dempto quadrante.

Dextans sunt quinque sextantes $\frac{5}{6}$ uel unciæ decem $\frac{10}{12}$: dictus quasi dempto sextante.

Deunx sunt undecim unciæ $\frac{11}{12}$: dictus quòd desit illi uncia.

As sunt duodecim unciæ $\frac{12}{12}$ uel unum integrum $\frac{1}{1}$.

Ab asse dicuntur Asipondium: id est, unius asis pondus: dupondius duorum asium: tressis trium asium, quadrussis quatuor asium: octussis, decussis, centussis: quo maius æris uocabulum apud antiquos non fuit.

DE ASSE PLENIOR DOCTRINA.

Quid est As?

Est numerus duodenarius, qui ob diuisionis commoditatem multis rebus accommodatur. As, pondo & libra, idem significant.

Quot sunt consid. in Asse?

Duo: Partes & Res quibus applicatur.

Quænam sunt eius partes?

Vncia, Sextans, Quadrans, Triens, Quincunx, Semis, Septunx, Bes, Dodrans, Dextans, Deunx, As.

Quid est Sescunx?

Est uncia & unciæ dimidium: quæ etiam sescuncia dicitur: sicut sescuplum aut sesquiplũ pro ratione hemiolia, quæ Latinè sesquialtera: ut cùm sex ad quatuor comparamus, tria ad duo in genere superparticulari.

Quid est Sesqui?

Sesqui in compositione, idem est quod tantundem & semis, Græcè ἡμιόλιον. Vt sesquipes: id est, pes & dimidium pedis: sesquicubitus: id est, cubitus & dimidiatus: sesquidigitus, sequijugerũ, sesquipedalia tigna apud Cæsarem lib. 4. de bello Gallico: id est, crassa pedem & dimidiatum. Sesquipedalia uerba metaphoricè apud Horat. in Arte. Neq; uerò solùm cum uocabulis numerorum ac mensurarum, sed etiam temporis & modi componitur. Sic sesquihora, sesquidies, sesquimensis, sesquiannus. Sesquiopera apud Columellam, sesquiopus apud Plautum, sesquiplaga apud Tacitum lib. 15. cum uno ictu non omnino amputasset caput miles, altero dimidiato: id est, non ita forti, secuit. Græci sesqui nõ habent: ideoq; tria ἡμιμναῖα: id est, tres semiminas Demosthenes pro sesquimina dixit; & Xenophon tria ἡμιδαρεικὰ pro sesquistipendio. Pendebatur enim militibus Daricus,

ĉus, qui erat numus tetradrachmalis: id est, quatuor drachmas seu semunciam pendens: uulgò ein lod.

Quot rebus attribuitur As?

In magnis autoribus applicatur septem rebus, Libræ, Pedi, Cælo, Iugero, Hæreditatibus, Vsuræ, Pecuniæ: de quibus hic typus est.

As est in rebus
- *Geometricis, ut in*
  - *Ponderibus: ut Libra.*
  - *Mensuris: ut in*
    - *Pede Ro.*
    - *Iugero.*
- *Physicis, ut Cælo.*
- *Politicis, ut*
  - *Hæreditate.*
  - *Vsura.*
  - *Pecunia.*

I. DE LIBRA.

Quot sunt consid. in Libra?

Duo: Species & Partes.

Quot sunt species Libræ?

Libra est duplex, Romana & Publica.

Quid est Romana libra?

Quæ incidit in rationem assis: est enim duodenûm unciarum: id est, 96 drachmarũ. Romani eam in ratione nummaria æquarũt Minæ Græcæ, quæ est cẽtenûm drachmarũ: sed addiderunt semunciam quaternûm drachmarum, propterea quòd denarius Rom. & drachma Græca idem habent pondus, ut ait Plinius libro 21. cap. ult. Drachma Attica (qua Medici utũtur) denarij argẽtei habet pondus. Itaque Rom. libra cùm duodenas habeat uncias: uncia uerò

octonas drachmas: octo drachmæ per 12 multiplicatæ, faciunt drachmas 96, quæ exacta Ro. libræ ratio est. Verum ut cum Græca mina, in pecuniaria saltem ratione, conueniret: Romani semunciam, ut dictum est, ei adiecêre: id est, 4 drachmas (habet enim uncia octo drachmas) atque hoc pacto etiam Rom. libra, quantum ad rationem nummariam, facta est centenaria. De hac libra passim autores ueteres loquuntur: & hodie Parisienses ac ferè Gallia tota adhuc Romanas habet uncias: sed Germani & maximè Rhenani eas aliquantulum imminuerunt. Vnde & hodie uocabula sunt, Troianisch gewicht vnd Rheinisch gewicht.

Quid est Publica libra?

Est hodie usitata libra, quæ à ratione assis recedit: estque uel zygostatica, uel numularia.

Quid est Zygostatica libra?

Est senûm denûm unciarum, Galli Regiam uocant. *Ea utuntur negociatores, pigmẽtarij, aromatarij, & omnes qui appensas merces uenditãt. Dicta à Zygostatis, qui sunt libripendes per urbes constituti.*

Quid est Numularia libra?

Est octonûm unciarum. Est itaque bes Romanæ libræ, & dimidium publicæ: unde & octonaria & selibra publica dicitur: uulgò Marca Ea utuntur monetarij, aurifices & uascularij. Libra igitur Zygostatica habet duas Marcas, Romana sesquimarcã. Ein gemein lãdpfundt hat zwey marck, Ein Römisch pfundt hat anderhalb marck. Ein marck hat 8 uncias oder 16 lod. Ein landtpfundt hat doppel mehr, nemlich 16 uncias, oder 32 lod, Ein Römisch pfundt hat 12 uncias, oder 24 lod.

Quænam sunt partes Libræ?

Eædem quæ Assis: sed præcipuè hîc Vncia considera-tur: id

tur;id est,duodecima libræ pars seu monas,dicta ab unitate

Quot sunt eius Diuisiones?

Quatuordecim. Diuiditur enim decies quater: ut hic uides.

I. In Semuncias duas:uulgò Lod.

II. In Duellas tres.Duella igitur,dicta à duabus sextulis,unciæ triens est.

III. In Siciliquos quatuor, sic dictos quòd semunciā secent:est enim siciliquus unciæ quadrans, seu semunciæ semis:ein halb lod, duæ drachmæ,zwey quintlin.

IIII. In Sextulas sex. Continet autem sextula siliquas 24 ein ort ἑξάγιον, ς' ἄγιον.

V. In Drachmas octo. Drachma, Latinis denarius, Græcè ὁλκὴ*:omnem uersat rem nummariam: nam denarij argentei habent drachmæ pondus. Sunt & didrachmi aurei Romani ueteres. Drachma 72 grana habet seu terna scrupula: estq; octaua pars unciæ, semunciæ quarta:ineptè uulgò Quintula,cùm potius sit Quartula. Argentarij Galli* grossum *appellant.*

VI. In Semisextulas duodecim. Donatus putat à Cicerone libellam dictam:estq; unciæ uncia.

VII. In Tremisses octodecim, qui non sunt admodum in usu.

VIII. In Scrupula uigintiquatuor. Scrupulum etiam gramma dicitur:quia tot sunt Græcorum literæ. Continet 24 grana:(nam drachma octaua unciæ pars,terna habet scrupula)& sex siliquas.

IX. In Obolos quadraginta octo:qui & semiscrupula dicuntur:obolus enim scrupuli dimidium est. Drachma igitur 6 obolos habet:obolus tres siliquas & 4 chalcos.

X. In bisiliquas septuaginta duas. Bisiliqua siliqua dupla est.

XI. In Ceraces seu cerates nonaginta sex: qui & semioboli.

XII. In Siliquas 144. Græci κεράτιον uocant: id est, siliquæ granum. Vulgò Sant Iohans brot. Pendit sextã scrupuli, tertiam oboli, decimam octauã drachmæ partem: & quaterna grana hordei.

XIII. In Chalcos 192: ut siliqua sit ad eos epitrita: id est, sesquitertia. Chalcũs est oboli quarta pars, continetq; nostratia grana tria, cùm siliqua habeat 4.

XIIII. In Grana 576. Græcis σιτάρια. Granum cardo est omniũ diuisionũ nostra ætate & in tribus maximè attenditur, semũcia, drachma et scrupulo. Semũcia continet grana 288: drachma 72: scrupulũ 24. Est autem granum siliquæ quarta scrupuli 24, drachmæ 72 pars.

Quænam est ratio unciæ ad suas partes?

Ea quam diuisionis numerus indicat: ut si in duas partes diuidatur, dupla: si in tres, tripla. Itaq; ad semunciam dupla est, ad duellam tripla, ad siciliquum quadrupla, ad sextulam sextupla, ad drachmam octupla, ad semisextulam duodecupla seu libralis, ad tremissem sesquilibralis siue decupla octupla: & sic de reliquis.

Quid hodie fit?

Nostra ætate monetarij, aurifices, numularij doctiores, libram suam à semuncia (quæ est granorum 288) auspicantur: in medijs diuisionibus duplam, triplam, quadruplam rationem obseruant: & à scrupulo deinceps uicenariã quaternariam diuisionem ordiuntur. Scrupulũ enim diuidũt in 24 grana, granũ in 24 carrubas, carrubam in 24 minuta, minutum in totidem minutula: quod minutissimum est.

II. DE PEDE ROM.

Quot sunt consid in Pede Romano?

Duo: Partes & Vasa geometrica.

Quot sunt partes Pedis?

Duodecim pollices, Cùm enim senûm denûm digitorum numerus in assis rationem minus aptè uenire posset, duodecim pollices inuenti sunt: nempe ut quaternis digitis (quot sunt in transuersa manu seu minore palmo) terni pollices: & duodenis digitis (quot sunt trium transuersarum manuũ siue palmi maioris) noueni pollices, qui pedis quadrantem faciunt, æquarentur. Quod etiamnum apud nostræ ætatis operarios manet. Ergo

Pedis	*Vncia, est pollex*	Pollices sunt.
	Sextans, duo.	
	Quadrans, tres.	
	Triens, quatuor.	
	Quincũx, quinq;.	
	Semis, sex.	
	Septunx, septem.	
	Bes, octo.	
	Dodrans, nouem.	
	Deunx, undecim.	
	As, duodecim.	

Quottuplex est Palmus?

Duplex: Minor & Maior.

Quid est Minor?

Est manus transuersa: Græcè παλαιστὴ: estq; pedis quadrans, quaternûm digitûm, trium pollicum.

Quid est Maior?

Est manus extensa, seu tres transuersæ: Græcè: σπιθαμή: estq; pedis dodrãs, duodenûm digitûm, nouenûm pollicum:

triplus ad minorem. Hisce duobus palmis uulgus hodie utitur in mensurãdis calceis: nempe manu extẽsa pro maiore palmo: deinde medio digito in tergum inclinato ad mediam iuncturam usq; pro minore palmo.

Qúænam uocas uasa Geometrica?

Mensuras & Pocula.

Quot sunt consideranda in Mensuris?

Duo: Fabrica & Species.

Qúænam est eorum Fabrica?

Ex pedis Rom. lõgitudine, tanquam certa radice & regula, omnes mẽsuræ in certa quadra redigi possunt, quæ partim cubica, partim oblonga fiunt, idq; multiplicatione cubica, nomine inter aduerbia incluso. Ad quam rem pollices: id est, unciæ pedis sunt accommodabiles, ut nulla alia mensura aptior sit.

Qúænam sunt mensurarum species?

Maximarum est Culeus: mediarum Amphora seu Quadrantal: minimarum Sextarius.

Quid est Amphora?

Est mensura Rom. quæ pedem in omnes dimensiones habet. Dicendo enim, duodecies duodecim duodecies, producitur cubus millenis septingenis uicenis octonis cubis, pollicari magnitudine in quadrum. Amphora igitur ex cubica unius pedis multiplicatione producitur. Dicitur autẽ etiam κεράμιον, ςάμνον, κάδιον, ἡμιμέδιμνον. Medimnus enim binas amphoras continet.

Qúænam sunt eius partes?

Vrna, Modius, Congius, & Sextarius.

Quid est Vrna?

Est amphoræ dimidium. Fit si duodecies duodecim sexies

xies multiplices, octingenûm sexagenûm quaternûm pollicum quadratorum. Cuius urnæ longitudo ac latitudo, integri, sed profunditas dimidiati pedis est. Ratio quidem quadra, sed dimidio à cubica deficiens. Est Friburgensis sextarius triticarius.

Quid est Modius?

Est tertia pars amphoræ. Amphora enim continet tres modios. Fit si octies nouem octies multiplices: quinquagenûm septuagenûm senûm pollicum quadratorum. Latitudo ac profunditas octonis pollicibus, longitudo nouenis constat: paululum à cubica ratione deficit.

Quid est Congius?

Est octaua pars amphoræ. Inter uasa reliqua celeberrimum est. Fit per sexies sex sexies ducenûm denûm senûm pollicum, uerè cubica multiplicatione. Hunc efficit dimidiatus pes: secundum cuius unciarum diuisionẽ sextarij in congio notantur. Vnde apparet, non ut totus pes amphoram facit, ita pedis dimidium producere amphoræ dimidium, sed octauam eius duntaxat partem. Si enim in medio amphoræ pes Rom. ad angulos rectos in trinam dimensionẽ, sectionem faciat, emergent octonæ æquales partes in ea: quaternæ supernè & infernè: qui sunt octoni in amphora congij.

Quid est Sextarius?

Est quadragesima octaua pars amphoræ, & sexta congij, unde etiam sextarius dicitur. Fit per ter quatuor ter, ut eius capacitas seu inane sit tricenûm senûm pollicũ. Longitudo est quaternûm, latitudo ac profunditas ternûm pollicum. Continet duodecim cyathos: hoc est, dimidium mensuræ Friburgensis Brisgoiæ. Parisiensis Sesquicheopina.

	XII.	Sextarius. As. 2 lib. Rom. Nam Isidorus sextarium dupondium facit: id est, 24 unciarum.
	XI.	Deunx. j lib. & 10 unciæ.
	X.	Dextans. j lib. & 8 unc.
	IX.	Dodrans. j lib. 6 unc.
Sextarius	VIII.	Bes. j lib. 4 unc.
cõtinet XII	VII.	Septunx. j lib. & 2 unc.
cyathos.	VI.	Semis. j libra.
Ergo cya-	V.	Quincunx. 10 unc.
thi.	IIII.	Triens. 8 unc.
	III.	Quadrans. 6 unc.
	II.	Sextans. 4 unciæ.
	I.	Vncia sextarij 2 unciæ. Hesychius δίχεσ͂ται ὁ κύαθος ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο.

Quid est Cyathus?

Est sextarij uncia seu 12 pars. Inane eius 3 pollicũ: lógitudo binũ pollicũ, latitudo sesquipollicis, profunditas pollex.

	XII.	Cyathus. As. 2 unciæ. Tres pollices.
	XI.	Deunx. j uncia 5 Sextulæ.
	X.	Dextans. j uncia & 4 Sext.
	IX.	Dodrans: sesquiuncia. Cyamus.
	VIII.	Bes. j unc. & 2 sex. Duo pollices.
	VII.	Septunx. j uncia & j sext.
Cochlearea	VI.	Semis. j unc. Concha minor Cygnus.
	V.	Quincunx. 5 sextulæ.
	IIII.	Triẽs. 4 sext. Vnus pollex. Mystrũ magnũ.
	III.	Quadrans. 3 sext. semun. Mystrũ paruum Cheme magna.
	II.	Sextans. 2. sext. Corus apud Georg. Vallã.
	I.	Vncia. j sextula. Cochlear. 4 scrupula.

Quid

Quid est Cochlear?

Est cyathi uncia. Est minima igitur mensurarum.

Quid est Acetabulum?

Est sesquicyathus seu quarta heminæ pars: Græcis ὀξύβαφον, nomē in sacris literis frequens. Est trium unciarum seu 24 drachmarum: Longitudine binorum pollicum, latitudine & profunditate sesquipollicari. Atq; hæc de Mensuris. Sequuntur pocula.

Quænam sunt Pocula?

Apud Rom. nomina omnium asſis partium uidentur in poculis fuiſſe. Nam apud claſsicos autores leguntur adhuc quædam, quæ nomen ex aſsis partibus habent. Vt,

Dodrans. Musarum poculum, Ein halbe Basler maſs: est nouenûm cyathûm. Poëtarum, ἢ τῶν θ' μουσῶν ποτήριον: olim ebriorum iudicatum, quod hodie sobriorum eſſet. Meminit Horatius lib. 3. Carm. Ode 19: Ternos ter cyathos attonitus petet Vates. & Ausonius in grypho ternarij: Ter bibe uel toties ternos, sic myſtica lex eſt. Deficit tribus cyathis à ſextario.

Bes, sunt octo cyathi: Martialis: Quincunces & sex cyathos, beſſemq; bibamus. Cheopina Pariſienſis: dimidium pintæ.

Semis, sunt sex cyathi: ut Martialis modò dicto uerſu: ſextarij dimidium: Benedictinorum poculum. Pondus eius eſt libra: id eſt, 12 unciæ. Dicitur & Hemina, κοτύλη & τρύβλιον.

Quincunx, sunt quinq; cyathi. Mart. paulò antè utitur.

Triens, eſt quaternûm cyathûm: eius magnitudine ferè hac ætate in honoratorum uirorum ædibus pocula uiſuntur in quotidianum uſum facta. Martialis: Seruabor dominæ Ruffe triente tuo.

Quadrans,

Quadrans, est trium cyathorum. Gratiarum poculum. Gratijs & sobrietati dicatum. Viduarum ac uirginum poculum nostra aetate. Martialis: Quadrantem duplices de seniore cado.

Sextans, est duorum cyathorum. Martialis: Sextantes Calliste duos infunde Falerni. Atq; haec de Mensuris & Poculis Rom. E' quib. Hebraeorũ mensurae facile mensurãtur.

Quaenam sunt Hebraeorum mensurae?

Sunt octo praecipuè, quas Robertus Cenalis descripsit. Log, Kara, Hin, Seah, Cab, Gomor, Ephi, Lethech, Corus.

Quid est Log?

Est duodecima pars Hin, ut Sanctes Pagninus ex Rabi Dauide trahit. Ab Hebraeis dicitur esse sex ouorum capax. D. Hieronymus sextarium uertit Leuitici 14. Hic Robertus duplicem sextarium facit. Vnum Romanũ, 12 cyathorum: alterum Hebraicum, octonûm cyathûm, seu dimidiam pintam Parisiensem.

Quid est Kara?

Est sesquicyathus, ὀξύβαφον, acetabulum, Esiigfâsile, sauciere.

Quid est Hin?

Est semodius Rom. autore Iosepho lib. 3. Antiq. cap. 13. habet Choas Atticos geminos. Chus autem heminas octo, sextarios 4 continet. Hin igitur Choë duplo maior, & Hin Graecè δίχυς appellatur, senûm Pintarum, librarum Rom. denûm senûm. Est eius mentio Ezechielis 45 & 46. Item cap. 4. ita ait Propheta: Aquam in mensura bibes, sextam partem Hin: id est, pintam, hoc est, 16 cyathos.

Quid est Seah?

Est modius Rom. seu sexta amphorae pars. Rabi Salomon

mon ita habet: Satum sex habet Cabos, Cabus 4 Log, Log uerò sex oua. Ex his liquet Satum tertiam partem amphoræ esse, ut & modius est. Mētio eius est Genes. 18 & 4. Reg. 7. D. Hieronymus ait Satum continere 144 oua.

Quid est Cab?

Cabus continet cyathos 32 seu duas pintas Parisinas, ut ex iam dictis Rabi Salomonis uerbis patet. At Sanctes Cabum sex medimnis circumscribit, ut sit amphorarũ 12, ad illum locum qui est 4 Reg. 6.

Quid est Gomor?

Est decima pars Ephi, ut Ephi & Batus decima pars Cori, ut patet Ezechielis 45. Quidam putant Iosepho assarion dictum. Quando autem Epha, idem est quod amphora, amphora uerò habet 48 sextarios Rom. deniq; cùm Gomor sit decima pars Ephi, sequitur Gomor habere propemodum quinq; sextarios. in summa desunt duo sextarij.

Quid est Epha?

Est decima pars Cori, ut eius decima pars est Gomor. Maximè celebris mensura apud Hebræos. Porrò, ut diximus, Batus & Ephi idem sunt in Ezechiele cap. 45. Batus autem, autore Iosepho, habet sextarios 72, quod de minore sextario intelligit Robertus. Ergo pintas 36, quæ faciunt amphoram. Igitur idem sunt Ephi, Batus & Amphora. Probationem sumit Robertus ex Esaiæ cap. 5. ubi nostra translatio habet: Triginta modij sementis facient modios tres: ibi Hebræi habent: Corus sementis faciet Ephi. Vbi D. Hieronymus: Triginta (inquit) modios pro Coro posuimus. Hinc apparet, quemadmodum 30 modij respondent Coro, ita Ephi tribus modijs. Et Ruth secundo, pro Epha, editio Chaldaica habet tria Sata. Et Rabi Salomon in Ezech. 45 asseuerat Epha & Batum tria capere Sata. Item

3. Reg. 7.

3 Reg. 7. idem inquit duo millia Batorum comprehendere sex millia Satorum. Idem Rabi Exodi 16 ait Ephi continere tria Sata.

Quid est Lethech?

Est dimidius Corus: id est, quindecim modij Rom. seu quinque Ephi. Semel tantùm in Biblijs inuenitur, Oseæ 3: Fodi eam mihi 15 argenteis & Coro hordei & dimidio Coro hordei. Vbi pro dimidio Coro, ponitur Lethech. Corum autem & dimidium eius D. Hieronymus ad 45 modios reduxit.

Quid est Corus?

Est mensura 30 modiorum seu decem amphorarum, aut decem Ephi.

Confer hæc breuiter cum Rom. mensuris?

Kara est sesquicyathus.
Log sextarij bes.
Cabus 32 cyathi.
Hin, semodius.
Satum, modius.
Gomor, quinque sextarij.
Ephi, amphora seu tres modij.
Lethech, quindecim modij.
Corus, 30 modij seu decem amphoræ.

III. DE COELO.

Quomodo As in cœlo est?

Est in Zodiaco, unde utilis est Genethliacis & Astronomis. Illi enim aspectus Planetarum ad Horoscopum accommodãt. Est autem horoscopus, ea cœli pars quæ natiuitatis tempore ab ortu, emergit supra horizontem. Vtrisque uerò Zodiacus instar assis est, signa uerò instar 12 unciarum.

Aspectus

Aspectus
- Sextãs est, qui fit in sexta Zodiaci parte: id est, signis duobus, siue in tertio signo, siue 60 gradibus: ob id sexagenarius dictus & ἑξάγωνος.
- Quadrantalis est, qui fit in quarta Zodiaci parte, signis trib. aut in 4. signo: 90 gradib. τετράγωνος.
- Trientalis est, qui trientem Zodiaci capit et in quinto signo fit, 4 signorũ interuallo, gradibus 120. Plinius triquetrum uocat lib. 2. cap. 15. τρίγωνος.
- Semissis, qui fit diametro, sex signis seu in septimo signo, per gradus 180.

IIII. DE IVGERO Romano.

Quid est Iugerum?

Est mensura agrorũ Rom. ducentos & quadraginta longitudinis pedes habens, dimidioq́ in latitudinẽ patens. Vide Quintil. lib. 1. cap. 10. Varro. lib. 1. de re rust. cap. 10. Columel. lib. 5. cap. 1. Ramum lib. 19. Geometr.

Quænam est eius area?

Multiplica 240 per 120, area erit 28800 pedũm.

Quænam est eius mensura?

Decempeda. Est enim uirga denũm pedũm, ad metiendos agros à Rom. facta: cuius Horatius lib. 2. Carm. Ode 15 meminit. Hæc uicies quater ordine posita, longitudinẽ: duodecies uerò, latitudinem iugeri mensori expedit. Et sanè compendiosius iugeri quãtitas per decempedam inuenitur, quàm per pedem.

Quænam sunt partis Iugeri?

Primò diuiditur in XII partes uelut uncias. Obueniunt autem unciæ latere longiore 60, breuiore 40 pedes: qui multiplicati faciunt 2400 pedes.

Secundò partes eius fiunt apud Columellam Actus quadratus,

dratus, Clima, Versus quadratus. Actus quadratus est dimidium iugeri, 120 pedum in quadrum. Clima est sescuncia iugeri, 60 pedum. M. Varro ait Iugum ab Hispanis uocari, quod iuncti boues uno die exarare possunt. Versus quadratus, est quoquo uersus centum pedum.

Tertio ab eodem Columella hæ partes eius nominatur.

1. *Obolus seu semiscrupulũ, unciæ quadragesima octaua pars totius iugeri quingẽtesima septuagesima sexta. Habet alterum latus decem pedum, alterum quinq; : cuius area pedum quinquagenûm est.*
2. *Scrupulum: quod habet in lateribus pedes denos.*
3. *Semisextula habet unum latus 20 pedũ, alterum 10.*
4. *Sextula: cuius latera uicenûm pedum.*
5. *Siciliquus: cuius latus unum 20, alterum 30 pedum.*
6. *Semuncia: cuius latus unum 40, alterum 30 pedum.*
7. *Vncia: cuius latus alterum 40, alterum 60 pedum.*

VI. DE HÆREDITATE.

Quomodo diuiditur hæreditas?

Iustinianus lib. 2. Instit. diuidit hæreditatẽ in duodecim uncias. Vbi etiam admonet assem: id est, hæreditatem non semper in XII. partes diuidi, semper tamen in asis rationem. Asis enim rationem obtinet etiam numerus senarius, uicenarius, quaternarius & tricenarius senarius: hoc est, semissis, dupondium & tripondium.

Quomodo asis rationem habet senarius?

Quia (ut Vitruuius lib. 3. cap. 1. anxie docet) in senario

- *Vnitas est sextans.*
- *Binarius est triens.*
- *Ternarius est semis.*
- *Quaternarius est bes.*
- *Quinarius est dextans.*
- *As est ipse senarius.*

Quomo-

Quomodo dupondium habet rationem aſsis?

Quia in uicenario quaternario, duæ perpetuò unciæ pro una habentur. Vt,

1.	2.	7.	14.
2.	4.	8.	16.
3.	6.	9.	18.
4.	8.	10.	20.
5.	10.	11.	22.
6.	12.	12.	24.

Nam hic binarius eſt uncia, quaternarius eſt ſextans, ſenarius eſt quadrans, octonarius eſt triens, denarius eſt quincunx, duodenarius eſt ſemis, &c.

Quomodo tripondium?

Quia in tricenario ſenario, ſemper tres unciæ pro una numerantur: ut hic.

1.	3.	7.	21.
2.	6.	8.	24.
3.	9.	9.	27.
4.	12.	10.	30.
5.	15.	11.	33.
6.	18.	12.	36.

Nam hic ternarius eſt uncia, ſenarius ſextans, nouenarius quadrans, duodenarius triens, &c.

VI. DE VSVRA.

Quid eſt Vſura?

Quod ſorti accedit. Eſt autem ſors principale mutuum. Die hauptſum. Vt autem uſura pecuniæ quaſi fructus, ita fœnus naturalis terræ fructus eſt, qui ex ſolo ipſo capitur.

Quotuplex eſt Vſura?

Duplex: Terreſtris & Nautica.

Quotuplex est Tertialis?

Duplex: Minor & Maior.

Quænam sunt minores Vsuræ?

Vnciaria, ex sextante, quadrante, triente, quincunce, semisse. Vnciaria, cùm centenarius singulos in annum parit. Liuius uocat unciarium fœnus. Dimidium eius semunciarium dicitur lib. 7. ab V. C. Ex sextante est, cũ centenarius binos parit: Vom hundert zwen guldin. Ex quadrante, cùm centenarius ternos parit. Ex triente (quæ & trientaria) cùm quaternos: quam Antoninus Pius Imp. tanquam minimam exercuisse dicitur, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Ex quincunce, de centũ quinq. Ex semisse, de centum sex, de mille sexaginta. Et sic deinceps.

Quænam sunt Maiores?

1. *Ex asse, quæ duodenos nummos annuos in singulos centenarios parit: id est, menstruos singulos. Hæc Græcis* drachmalis, *Latinis centesima dicitur. Drachmalis à drachma: centum enim drachmæ faciunt libram Atticam. Centesima, quòd centesimo mẽse æquet sortem. Nam usurarum dies in singulos menses olim cedebant. Plinius iunior hanc duodenos asses parere ait.*

2. *Ducentesima, seu ex duobus assibus, quam Cicero Verri obijcit, quæ 24 asses in centenarios singulos parit. Vom 100. 24 fl.*

3. *Sesquicentesima, vom 100. 18. Cuius mentio apud Demosthenem in oratione aduersum Aphobum tutorem suum, quæ lege XII tabb. in actione rei uxoriæ taxata erat. Eam enim nouem obolorũ facit, quam sesquidrachmalem appellare licet: ualet enim drachma sex obolis.*

4. *Tripla centesima: cuius exẽplum est apud Athenæũ lib. 13.*

lib. 13 ad finem ex oratione Lysiæ; uocat autem eam trinûm drachmarum, Vom. 100.36 fl.

Quottuplex fuit Nautica usura?

Duplex: Vna, qua in alteram tantùm nauigationem statuebatur: Græcis ἑτερόπλους, hinüber. Altera ita contrahebatur ut non aliter deberetur, nec ipsa, nec sors eius, quàm si nauis cum mercibus sospes domum rediisset: Græcis ἀμφοτερόπλους, hinüber vnd widerumb herüber. Porrò eæ usuræ non fuint menstruæ, sed semel statutæ in maris commeâtum ἑτερόπλουν: aut remeatum ἀμφοτερόπλουν.

VII. DE PECVNIA.

Quottuplex fuit moneta apud Romanos?

Triplex: Aerea, Argentea, Aurea. Aereo nummo diu usus est populus Roman. eoq; primùm graui, expenso, rudi & informi. Deinde signato pecudum nota, unde pecunia, autore Plinio libro 33. cap. 3. sub Seruio Tullio VI. Rege.

Quando argentea signata est?

Argentum, ut Plinius ibidem ait, signatum est anno V. C. 484. quinq; ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris: id est, decem assibus; quinarius pro quinq;, sestertius pro dipondio & semisse. As autem erat libralis nummus: id est, in XII. partes diuisibilis.

Quando aurea?

Secundo bello Punico.

Quænam monetæ apud autores præcipuæ sunt?

Apud Latinos Denarius & Sestertius: apud Græcos Drachma, Mina, Talentum,

Quid est Denarius?

Est argenteus nummus Rom. ualens quatuor Sestertios: decima pars Coronati solaris.

Quottuplex fuit?

Triplex: Primus sextulæ pondere: id est, quaternûm scrupulorum. Secundus, qui erat septima pars unciæ. Tertius drachmalis: id est, drachmæ pondere, quorum in uncia 8, in libra Rom. pecuniaria 100, ut in mina Græca. Hic est frequentior apud autores. Dicitur denarius à decem æreis assibus.

Quænam sunt eius Partes?

Dimidium ipsius erat Quinarius secundùm Plinium: quidam Victoriatum eundem cum Quinario faciunt. Plinius eum ex Illyrico allatum ait, postea lege Clodia percussum: nomenq; à signo Victoriæ habuisse. Denarij præterea partes fuêre dupondius, tressis, quadrussis, senarius, septussis, octussis, nonussis, decussis: quæ uidentur ex argento fuisse, ut sestertius & quinarius. At assis partes omnes haud dubiè ex ære fuêre.

Quid est Sestertius?

Est argēteus nummus Rom. denarij seu drachmæ quadrans, continens duos asses cum dimidio: unde sic scribitur H-S uel LL-S. Dicitur & nummus & nummus sestertius, ein Basler blappard. Estq; quadragesima pars Coronati.

Quid sunt Sestertia?

Sestertia singula plurali numero, genere neutro, significant singula sestertiorum siue nummorū millia: dicta, quòd sicut sestertius duos asses & semissem significat: ita illa duas libras & selibrā argenti singula ualerent. Quare quadringena sestertia & quadringenta millia sestertiorū siue nummorum pro eodem dicunt ueteres.

Quid

Quid si per aduerbia loquantur autores?

Tum intelliguntur centena millia sestertiûm. Ortus est autem ille loquendi modus apud antiquos ex sermonis compendio: ut decies sestertiûm: id est, decies centena millia sestertiorum. Poëtæ uerò adhuc breuius aduerbia sola proferunt, ut uno carmine Martialis lib. 1. ad Galenũ, uicies, cẽties & millies protulit: ubi centena millia sestertiûm intelligas oportet in singulis hisce aduerbijs. Sed initium fit à decies: nunquam enim infra decies locuti sunt ueteres.

Quid est Drachma?

Est moneta Attica, eiusdem cum denario Rom. ualoris. 4 blappard.

Quid est Mina?

Est nomisma drachmarum centum: ualens 10 Coronatos solares.

Quid est Talentum?

Talentum Atticum duplex est: Maius & Minus. Maius est 80 minarum. Minus (quo ferè Latini ac Græci autores utuntur) est 60 minarum: uel sex millium denariorum. Suidas enim ait Talentum minarum 60 esse: minam autem drachmarum centum: drachmam sex obolorum: quæ inter se comparata bellè conueniunt. Itaq; si 6000. denariorum per 100 diuidas, in quoto habebis 60 minas: sin per 10 (ualet enim Coronatus solaris denis drachmis siue denarijs) habebis 600 Coronatos. Tot enim Coronati dantur Talento Attico minori. Cæterùm diligenter notandum censet Budæus, quoties autores de talento simpliciter loquuntur, tum eos loqui de Minore sexagenarum librarum. Quoties uerò de alio, tum addere uel numerum, uel patrium nomen, ut

Euboicum, Babylonicum, Aegyptium seu Ptolemaicum, Aegineticum, Hebraicum, Siclare.

Quomodo igitur hæc omnia ad nostræ ætatis nomismata referuntur?

Nostra ætate & his nostris regionibus in usu sunt Coronati solares, aurei Rhenenses, floreni, Talarij, cruciferi. Coronato dabimus 24 batzios, uel 40 blappardos seu sestertios. Sestertius enim Basiliésem blappardũ æquat. Dabimus & decem drachmas seu denarios. Aureo Rhenensi dabimus 30 sestertios nummos. Floreno quindecim batzios seu 25 blappardos seu sestertios, aut 60 cruciferos: Thalarijs 17 batzios.

Si itaque apud autores
- *Latinos occurret summa*
  - *Sestertiorum uel nummorũ, diuide eam per*
    - *40: & obueniet solares Coronati.*
    - *30, et obueniet aurei Rhenenses.*
  - *Denariorũ* } *eam diuide per 10: & habebis Coronatos.*
- *Græcos occurret summa drachmarum.* } *eam diuide per 10: & habebis Coronatos.*

100 æris: id est, assium —
40 sestertij seu nummi.
10 denarij seu drachmæ
Libræ centenariæ pars decima } *I. Coronatus solaris.*

1000 æris —
400 sestertij.
100 denarij.
Libra centenaria seu mina, } *X. Coronati solares.*

25000

25000 *aris.* ⎫
1000 *nummûm.* ⎪
250 *denarij.* ⎬ *XXV. Coronati solares.*
Sestertia singula: id est, ⎪
libræ 2 & semis. ⎭

Quatuor Coronati solares & semis. semunciam auri cõtinent: nouem Coron. unciam: & argenti librã duodenariã.

Quinq; Coronati æquant octo aureos quinûm denûm ursorum.

FINIS.

DE ARCHITECTVRA.

Quid est Architectura?

Est ars domos & ædificia uaria extruendi. Constat itaq; ex ratiocinatione & fabrica.

Quid uocas ratiocinationem?

Eam architecturæ partem quæ res fabricandas, aut fabricatas solertia ac ratione proportionis demõstrare & explicare potest.

Quid uocas fabricam?

Continuatam & tritam usus meditationem, quæ manibus perficitur ex materia cuiuscunque generis; estq; opus ad propositam deformationem factum.

Quódnam est Architecturæ subiectum?

Domus seu ædificium.

Quot sunt in ædificio consideranda?

Tria: Causæ quatuor, Species, Adiuncta.

Quænam est causa efficiens ædificij?

Architectus: cui Vitruuius multas artes attribuit ut Grammaticam, Arithmeticam, Geometriam, Musicam, Astrologiam, Medicinam, Picturam, Plasticam. Redemptores sunt qui pretio totum opus faciundum conducunt.

Quænam est materia ædificij?

Duæ præcipuæ sunt, Lapis & Lignum. Ad has pertinent calx & cæmentum. Calx est quasi lapidum ferruminatio. De albo saxo aut silice, in fornace calcaria per calcarios optima coquitur: utilissima ex spisso saxo & duriore: ussit tamen arenæ mixtione temperatur ad structuram. Arena est fossitia, fluuiatica & marina: è quibus crassior sabulum uocatur. Fossitiæ quartam partem calcis cæteris tertiã addere conuenit. Cæmentum est omnis rudior materia, qua ædificia consurgunt: sed propriè lapides uulgares subdiri. His, ut Plinius lib. 36. scribit, fractis medij parietes farciuntur. Lapidum in ædificando uicem explent nonnunquam marmora & lateres cocti. Tectoria fiunt uel calce superinducta uel gypso uel maltha. Tectoriũ etiã loricatio dicitur.

Quænam est forma ædificij?

Forma ædificij constat duobus, Idea & Perfectione.

Quid est Idea?

Est deformatio seu delineatio operis futuri. Der Model.

Quotuplex est Idea?

Duplex: Vniuersalis & Particularis.

Quid est Vniuersalis?

Est delineatio uniuersi tecti, quod Græci scenam uocãt. Hinc illa ideo Scenographia dicitur, in qua frontis & laterum abscedentium deformatio est.

Quid

Quid est Particularis?

Est partiũ delineatio:ut areæ uel frontis: unde eius duæ species sunt, Ichnographia & Orthographia.

Quid est Ichnographia?

Est deformatio areæ:dicta quasi uestigium operis in plano. In grundt legen.

Quid est Orthographia?

Est delineatio frontis; dicta quasi erecta imago.

In quibus est Perfectio?

In Proportione & Oeconomia.

Quid spectatur in Proportione?

Εὐρυθμία & συμμετρία.

Quid est εὐρυθμία?

Est uenusta species, commodusq́ singularum partium aspectus.

Quid est συμμετρία?

Est uenusta partium omnium inter se conuenientia. Illa igitur in singulis membris est, hæc in toto. Itaque cùm in ædificijs interioribus magnificis, uestibula conuenientia & elegantia erunt facta, erunt symmetra. Si autem interiora perfectiones habuerint elegantes, aditus autem humiles & inhonestos, erunt asymmetra.

Quid est Oeconomia?

Est locorum commoda dispensatio accommodata partim naturæ, partim personis. Naturæ, si loca, aquarũq́ fontes ad salubritatem accommodentur: ut si cubicula & bibliothecæ ortum spectent, balnea occasum, pinacothecæ & quibus certis luminibus opus est, septentrionem. Personis, si ad usum patrisfam. ædificia disponantur. Alia enim commoditas est senatoris uel Cos. alia mercatoris, alia fœnera-

toris, alia delicatorum & potentum. Et quidem alia urbanorum ad sociorum œconomia est, quæ altius extruuntur: alia rusticorum, quæ humilius.

Quis est finis ædificij?

Præcipuus est defensio ab iniuria cœli & tempestatum. Sed sunt & alij speciales, ijq; uarij.

Quot sunt species ædificiorum?

Duæ: Alia enim publica sunt, alia priuata. Publica uel sacra, uel profana sunt. Profana uel ad defensionem, uel ad opportunitatem comparata sunt. In his omnibus trium ratio habenda est: Firmitatis, Vtilitatis, Venustatis.

Quænam sunt ædificia sacra?

Quæ ad religionem comparata sunt, ut templa: quorū forma est, uel quadrangula, uel rotunda.

Quænam ædificia comparata sunt ad defensionem?

Portæ & turres cum muris, aggeribus, obliquis accessibus, & alijs quibus hostium impetus arcetur.

Quænam comparata sunt ad opportunitatem?

Forum, Aerarium, Carcer, Curia, Balneā, Palæstræ, Xysti, Portus, Structuræ in aqua, Theatrum.

Quænam sunt partes Theatri?

Porticus, Orchestra, Scena, Proscenium, Odeum, Pulpitum, Cunei hospitales.

Quænam sunt partes priuatorum ædificiorum?

Aliæ sunt infra terrā, aliæ supra terrā. Infra sunt fundamentū & cella. Fundamētū in solo stabili iaciēdū est. Quòd si stabile solū non fuerit ob uliginē, uel aquarū exundantiā, fistuca sublicæ, paliq; ex alno in primis ad fundamenta panguntur.

Quot-

Quottuplex est Cella?

Duplex: Vinaria & Promptuaria seu penuaria. Cella locus dictus est à celando, ubi aliquid cõditur. Vitruuius: Cella uinaria à septentrione lumina fenestrarum habere debet. Cùm enim alia parte habuerit quàm Sol calefacere possit, uinum quod erit in ea cella confusum à calore, efficietur imbecillum. Plinius lib. 14. Latus cellæ uinariæ, aut certè fenestras obuerti in aquilonem oportet, uel usque in exortum æquinoctialem: sterquilinia & arborum radices procul abesse, omniáq; odoris euitandi, facilimo in uina transitu: Dicitur & apotheca. Plinius: Vina in apothecis canis ortu mutantur quædam, posteáq; restituuntur sibi. Cellam uinariam conclusam & subterraneam, si loci conditio patitur (nam in pluribus locis hypogea fieri in ædibus uliginis mador nõ sinit) cum pauimento & lacunula in medio sternere conducet, ut & uina incorruptiora seruentur & si quid eadorum uitio fuerit effusum, colligi possit.

Quænam sunt partes supra terram?

Parietes & tectũ. Parietes significant structuram, corpus uniuersæ domus ambientẽ: quæ si undiq; uiam habeat, Insula dicitur, quasi sola posita. εἰκία, περίσταμος ὁ ... Parietes autem qui ædes intus distinguunt, dicuntur Intergerini & Mediani, Rigelwend. Secundum parietes igitur partes domus diuiduntur.

Quottuplices sunt igitur partes domus?

Duplices: Aliæ enim sunt exteriores, aliæ interiores.

Quænam sunt exteriores?

Podia pensilia, seu pergulæ, & exhedræ.

Quid est podium pensile?

Est locus ad spectandũ extra parietem instar suggesti, uel pulpiti proiectus & mutulis suspensus: Ein Lauben vor dem

dem hausſ. Quidam Mœnianum uocant. Idem etiam pergula dicitur. Ein gang, à pergendo. Solent autem loriculis ſeu cancellis cingi, ut incedentes à caſu defendant.

Quid eſt Exhedra?

Eſt locus partim extra parietem proiectus, partim intra ædificium conſiſtens: forma hemicycli. Ein Ercker.

Quænam ſunt partes domus interiores?

Quædam ſunt comparatæ ad lumen immittendum, ut Feneſtræ: quædam ad actiones domeſticas. Debēt autem & cubiculis & bibliothecis fieri orientem uerſus feneſtræ, per quas Sol matutinus intrans, aērem purificat. Verùm cùm pro conditione temporum loca ſint in ædibus diſponēda: ita ut cubicula & triclinia habeamus & æſtiua & hyberna (ne ciconiæ, ne grues hominibus prudentiores habeantur) feneſtræ commendantur per æſtates ſeptentrionem ſpectantes: hyemales uerò aērem meridionalem introducentes. Orientales tamen, ſi fieri poteſt, quibuſcunq; ferè locis laudantur. Neceſſaria omnibus ſunt ſpecularia, ut ſine aēris nocumento, cùm uolumus, lux admittatur, cùm transluceant, utpote olim facta è ſpeculari lapide translucido, nūc autem uitreis orbibus uel teſſellis plumbo iunctis. Feneſtræ autem ligneæ, cardinibus circumaguntur & uitreis obducūtur: ut lux excludatur. Feneſtris uerò obijciuntur etiam cancelli, & tranſennæ. Cancelli ad muniendum, qui etiam clatri dicuntur: nimirum uel ex ligno, uel ex ferro. Tranſennæ ad celandos tegendosq; eos qui per feneſtras caput proferunt.

Quænam partes ſunt factæ ad actiones domeſticas?

Aliæ partes ſunt cōparatæ ad ſordidas actiones, ut Latrinæ: aliæ ad honeſtas.

Quid

Quid eſt Latrina?

Eſt locus priuatarum ſordium, dictus à latendo. Foricæ enim loca publica ſunt, ubi licet omnibus uentrem exonerare: ſicut cloacæ loci caui ſunt, quibus publicæ ſordes eluuntur. Latrinæ uerò inter duos parietes ita produci debent, ut in pariete altero foramen ſit, quod operculo tectum, fœdum fœtorem cubiculo reddere non poſsit.

Quęnam ſunt ad actiones honeſtas factæ?

Quæ uel eundi gratia fiunt, ut Oſtia, uel habitandi.

Quid eſt Oſtium?

Eſt habitationum quæ intra ianuam ſunt, aditus. Ianua enim propriè primus ædium aditus eſt: cætera intra ianuam generaliter oſtia ſunt ſiue ualuas habeant, ſiue fores.

Quottuplex eſt Habitatio?

Duplex: Inferior & Superior.

Quęnam partes ſunt inferioris habitationis?

Duæ: In ingreſſu Veſtibulum, in medio Atrium.

Quid eſt Veſtibulum?

Eſt locus ante ianuam. Domos namq; ampliſsimas ædificaturi ante ianuam locum uacuum relinquebant, in quo togati clientes (qui patronum, qui diuitem orbum ſalutatum ex conſuetudine ueniebant) priuſquā per admiſsionales in ſalutatorio admitterentur, conſiſtebant, & neq; in uia ſtabant, neq; intra ædes erant. Græci προπυλαῖον uocant. Vorſchopff. In ueſtibulo Ianua: id eſt, primus ædium aditus: cuius contrarium eſt poſticum, oſtium in poſteriore ædium parte, Græcè ψευδόθυρον.

Quęnam ſunt partes Ianuæ?

Poſtes, limina, fores. Poſtes ſunt latera oſtiorum ſeu arrectaria

sellari: unde ostium pendet: dicitur & Antæ (unde antepagmenta ualuarũ ornamenta quòd antis appangũtur: id est, affigũtur) Græcis παραστάδες. Limẽ duplex est superius & inferius. Limẽ superius sustinere solent sigilla quædã incurua & gibbosa, quæ Atlantes dicuntur, uirili effigie: aut Cariatides à muliebri figura. Fores sunt ipsa ligna, quæ aperiuntur: quæ si duplices sint, ualuæ dicũtur: Ouid. lib. 2. Metamorph. bifores ualuas uocat. Fores cardinibus uoluũtur, sera, pessulo, obicibus, repagulis clauduntur, claue referantur. Vestibulum in Vestæ, ianua in Iani, limen in Limentini, Fores in Forculi, cardines in Cardæ Deæ tutela fuerunt.

Quid est Atrium?

Est primus intra ædes aditus: ubi (ut notauit Seruius) culinam antiqui facere consueuerunt: hinc atria dicta quasi atra propter fumi fuliginem: & quia ibi imagines suorum maiorum collocabãt, easdem fumosas eadem de causa Iuuen. uocat Satyra 8.

Quot sunt partes Atrij?

Duæ: Porticus & Cauædium.

Quid est Porticus?

Est locus in atrij aditu, ubi seruorum & concurrentium turba diuertit. Sustentatur autem columnis rotũdis, aut pilis quadratis. Columnarũ autem aliæ sunt teretes, aliæ striatæ ut conchæ. Sunt enim striæ partes columnarum extantes & prominulæ: strigiles uerò cauæ & conditæ, quasi canaliculi. Epistyliũ est summa pars columnæ, basis est spira: Peristylium à columnis formam accipit: est enim locus qui in tres, aut quatuor partes porticus habet.

Quid est Cauædium?

Est locus sub dio uacuus, cinctus undique porticibus ad cõmunem omnium usum. Dictum quasi cauum ædium. Dicitur

citur & impluuium: quòd, si pluuiæ, imber in domum potest. In eo puteus fodiendus, aut fons faciendus, nisi in proximo ciuitas fontem habeat. Circa cauædium loca uaria disponuntur pro rebus uel animatis, uel inanimatis. Animatæ sunt homines, uel bestiæ. Pro hominibus autē uel sanis, uel ægrotis. Pro sanis, uel ad habitandum, uel ad coquendum, uel ad exercendum, uel ad lauandum.

Quǽnam loca circa cauædiū sunt ad habitandum?

Cœnationes & cubicula pro famulis: item Gynæciū pro mulieribus panificium & lanificium exercentibus.

Quǽnam ad coquendum?

Culina seu coquina: cuius partes Focus & Caminus. Focus à fouendo, locus est in quo ignis fouetur & cinere seruatur Laribus sacer fuit. Caminus structura est extra parietem porrecta, uel in ipso pariete producta, fumum excipiēs & acceptum emittens per spiramenta, quæ supra tegulas elata meridiem uersus & septentrionem relinquenda sunt: ita fumus facilius erumpens, loca non denigrabit. A fumo infumibulum, fumarium alij appellauēre. Antiqui huiusmodi structuram nō habuēre, sed parietibus tubos immiserūt, per quos circumfunderetur calor, quo ima simul & summa fouerentur æqualiter, ut refert Seneca lib. 14 ad Lucilium. Caminus etiam fornax dicitur. In culina etiam furnum habent & ad panem coquendum & ad carnes assandas. Sed propter ignis periculum, tutius erit eum extra ædes habere, ut & fœnilia & lignilia.

Quǽnam ad exercendum?

Gymnasium, ubi exercitia sint luctæ, saltus, follis, pilæ trigonalis, harpasti. Huc pertinet & spheristeriū, & xystus: id est, porticus lata ad hybernam exercitationem, unde xystici athletæ, qui in xysto exercebantur.

Qúænam ad lauandum?

Thermæ seu balnea: id est, locus qui lauandi, sudandi'ue usibus destinatus est, aut calidis aquis, aut fornice tantùm igne calefacto. Piscina est lauacrum ubi frigida calidáue lauantur & natant. Apodyterium locus ubi uestes deponebant lauaturi aut sudaturi.

Quomodo uocatur locus pro ægrotis?

Valetudinarium.

Qúænam loca sunt pro bestijs?

Stabula & Viuaria. Stabulum generaliter est locus ubi greges & armenta clauduntur. Nam specialiter dicitur Equile, ubi equi, Ouile ubi oues, Hara ubi sues, Bouile ubi boues, Caprile ubi capræ, Hœdile ubi hœdi, Agnile ubi agni clauduntur. Stabula ipsa & deuexa & aut glarea, aut sabulo, saxóue strata esse oportet, ut humorem respuere, aut exorbere & transmittere ualeant, spectaréque ad meridiem, ut facilè siccentur & frigidis uentis nôn sint obnoxia. Vnde ea maximè parte qua equi ad præsepia stare soliti sunt, silicantur: id est, silice sternuntur. Sed tutissimum aduersus ignem est stabula per testudinem concamerare propter fœnum, paleas, & stramenta quæ in illis habetur parte superiore, quæ Fœnile dicitur.

Quid est Viuarium?

Est locus ubi feræ concluduntur. Græcis θηριοτροφεῖον: qualia sunt leporaria, cortes & piscinæ.

Quid est Leporarium?

Est propriè locus ubi lepores aluntur: λαγοτροφεῖον: sed in genere septum est ubi animalia aluntur, uel ad uenationum uoluptatem, uel ad cibum.

Quid

Quid est Cors?

Est locus quo gallinæ, anates & similes aues aluntur. ὀρνιθοτροφεῖον.

Quid est Piscina?

Est locus ubi pisces aluntur.

Quænam loca sunt pro rebus inanimatis?

Armamentaria & Tablina. Armamentarium est locus in quo arma & tela reponuntur. Tablinum locus atrio proximus in quo tabulæ & monumenta reponuntur, πινακοθήκη. Plin. lib. 35. Atque hæc de inferiore habitatione.

Quænam est superior habitatio?

Est Contignatio, Ein gaden, uulgò solarium: ad quam ascenditur per scalas, quarum gradus ex ligno aut lapide fiunt. Scalæ uerò quibus per gyrum ascendimus: à cochleæ forma, cochlides dicuntur, uulgò Schnecken oder Vuendelstein. Porriguntur autem trabes suppositis mutulis à pariete in parietem, ut fiat contignatio, supponuntur mox tigilla transuersa seu asseres, illis tabulæ, tabulis rudus nouum siue laterculi siue tesserulæ cum calce. Partes contignationis sunt pauimentum, coassatio, lacunaria.

Quid est Pauimentum?

Est solum contignationis. Dictum à pauiendo: id est, feriendo. Fit enim è lapidibus & testulis benè percussis, addita calce. Pauimenta uaria sunt, ut tessellata, è lapideis figlinis'ue crustis uitro tectis atque encausto pictis: sic dicta quòd tessellis: id est, paruis quadratis lapidibus intexta sunt: ut signina, è fractis testis tusis addita calce: ut subdialia ὕπαιθρα: ut Punica è marmore Numidico; ut λιθόστρωτα è crustis marmoreis: ut asarota è testulis in uarios colores tinctis, & imagine pictis. Dicta ab α & σαρῶ, uerro.

r Quid

Quid est Coassatio?

Est laterum seu parietum contabulatio: dicta ab asserũ coniunctione. Vestiuntur autem & asseres, & trabes aliena materia arborib. in laminas sectis, quas pulcherrimas praestat abies & utraq; populus & aliae.

Quid est Lacunar?

Est contignationis seu triclinij, cubiculiq; superior pars: quod etiam laquearium dicitur.

Quottuplex est Contignatio?

Duplex: Prima & Secunda.

Quid est prima Contignatio?

Est habitatio domini aediũ cum familia: id est, uxore & liberis, ubi est triclinium, cubicula, cõclauia, habitatio mulierum, (seu gynaeceum) & liberorum.

Quid est Triclinium?

Est locus ubi paterfam. coenat: dictus à trib. thoris mensis'ue ibi olim sterni solitis. Huius quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo esse debet symmetrica ratione.

Quid est Cubiculum?

Locus ubi cubatur stratis cubilibus.

Quid est Conclaue?

Est separatior, secretiórue locus in interioribus aedibus.

Quaenam est secunda Contignatio?

Est quae habet coenacula & bibliothecam.

Quid est Coenaculum?

Est locus hospitibus recipiẽdis destinatus: isq; propriè in superiore aediũ parte est. Vt enim coenatio seu diaeta in ima, triclinium in media: ita coenaculum in suprema aedium parte est. Hinc coenaculariam facere, est coenacula inquilinis locare: & Suetonius coenaculum meritorium dixit mercede conductum; cùm superiora inquilinis locarentur.

Quid

Quid est Bibliotheca?

Est locus in quo libri collocati sunt. Bibliothecæ ad orientem spectare debent, ita libri non putrescũt. Nam quæcunque ad meridiem & occidentem apertas habent fenestras, tineis & humore libros uitiant: quòd uenti humidi procreãt illas & alunt, infundentesque humidos spiritus, pallore uolumina corrumpũt. Vnde uel in parietibus quidam uel ex tabulis armaria extruũt ad libros continendos, quæ foruli dicuntur. Fiunt & armaria in cubiculis, culina & cœnationibus, uerùm ad alios usus. Atque hactenus de parietum ambitu: sequitur tectum.

Quid est Tectum?

Est propriè ea pars quæ domum tegit. In eo plerunque est Granarium.

Quot sunt eius Species?

Duæ: Pectinatum & Testudinatum.

Quid est tectum Pectinatum?

Est in duas partes deuexũ, instar pectinis: dicitur & displuuiatũ: quia diuortio quodam utrinque pluuiam demittit.

Quid est Testudinatum?

Est in quatuor partes deuexum.

Quot sunt tecti partes?

Duæ: Fastigium & Culmen.

Quid est Fastigium?

Est pars tecti quæ à tota parietum latitudine sensim in acutum erigitur instar pyramidis: in quo columen tignum culminis ponitur.

Quid est Culmen?

Est pars tecti ex lignis & tegulis constans.

Quænam sunt ligna tecti?

Transtra, Capreoli, Regulæ, Scandulæ.

Quǽnam sunt transtra?

Sunt tigna transuersa, à pariete in parietem porrecta.

Quinam sunt capreoli?

Sunt ligna à transuersis trabibus ad culmen usq; erecta, quæ totum culmen sustinendo colligunt. Dicũtur & cantearij. Quæ ligna si longius prouehuntur, suggrundam faciũt: id est, partem tecti prominentem: quæ stillicidium à parietibus arcet.

Quǽnam sunt regulæ?

Sunt trãsuersi asseres capreolis impositi & infixi, ad sustinendas tegulas.

Quǽnam sunt scandulæ?

Sunt tabellæ ligneæ quæ tegulis subijciuntur, schindeln.

Quǽnam sunt tegulæ tecti?

Sunt lateres coctiles, quibus tectum à pluuia, sole & cæteris defenditur, aquam receptam deducendo. Qui si incurui sint, imbrices dicũtur: unde tectum imbricatum. Ad quorum imum est stillicidium, quod uel in impluuium decidit, uel in tubulos teretes canalésue semirotundos colligitur, ut extra impluuium decidat, ne stillæ cadentes lateritium marmoreúmue cauædij pauimentum corrumpant.

Quǽnam sunt adiuncta ædificiorum?

Horti & Piscinæ.

Analysis Architectonica pontis, quem Cæsar supra Rhenum fecit libro 4. de bello Gallico.

Descriptio huius pontis quatuor causis cõstat. Efficiens seu architectus est Cæsar. Materia est in tignis, trabibus, fibulis, sublicis, longurijs, cratibus. Forma in iugorum dispositione seu serie & contabulatione. Finis in traiectione exercitus, & excursione in Germaniam. Partes eius duæ sunt.

Partes

- *Partes pontis duæ*
  - *Iugū è tignis in fluminis parte*
    - *Sūma secundū naturā fluminis pronis.*
    - *Ima cōtra uim fluminis cōuersis*
    - *His*
      - *Trabes bipedales immittebantur.*
      - *Fibulæ addebantur.*
      - *Sublicæ adigebantur.*
        - *Ad partē inferiorē.*
        - *Supra pontē.*
  - *Contabulatio. Nam iugū*
    - *Contexebatur lignis & trabibus.*
    - *Consternebatur longurijs & cratibus.*

Hîc sudauêre multi docti uiri ut Iucundus Veronensis, Glareanus, Budæus, Cardanus lib. 17. subtilitatum, Buteo, Turnebus, Hotomannus, Ramus in libello de militia Cæsaris, Leo, Baptista, Albertus, Andreas Palladius lib. 3. cap. 6. Architecturæ, cuius opinio mihi omnium minimè probatur. Res facilis est ei qui iuga pontium sublicioru̅m adhuc hodie supra Rhenum stantium considerauerit, qui haud dubiè ad illius Cæsariani ideam facti sunt.

Prima pars pontis cōstat è iugis, ab una ripa fluminis ad alteram deinceps pertingētibus: sed Cæsar unum tantū descripsit, quòd reliqua, eâdem planè ratione confecta essent. Primum igitur iugum binis tignis constabat in summa & ima fluminis parte. Et quidē in summa fluminis parte secūdū naturā fluminis, tignā prona bina sesquipedalia: id est, sesquipede crassa, paulum ab ima parte præacuta, dimensa

ad profunditatem fluminis, interuallo pedum duorum inter se iungebat, nimirum secūdum cursum fluminis, non ad latus. Nam si ad latus iuncta fuissent, non unum iugum, sed duo uideri potuissent. Hæc tigna machinationibus immissa in flumine defixerat, fistucisq; adegerat. Machinationes haud dubiè intelligens eas, quibus hodieq; ad trabes leuandas utuntur architecti, quas sucċulas uocant. Fistucas uocat, non ut quidam putant, ea instrumēta quibus plateæ pauimenta pauiuntur, sed machinas quarum pondere tigna & sublicæ in solum fluminis adiguntur.

Hæc bina tigna non sublicæ forma aut more directa ad perpendiculum: id est, non ad angulos ad planum horizontis rectos erecta erāt: sed prona seu accliuia ad angulos obliquos, & fastigiata: id est, inclinata ad modum tectorum, ut secundum naturam seu cursum fluminis procumberent. His bina contraria & è regione interuallo quoq; duorū pedū iūcta, ab inferiore parte fluminis, cōtra uim atq; impetū fluminis

fluminis cõuersa, interuallo pedũ quadragenûm statuebat. Hæc utraq; inferiora & superiora tigna (bipedalib. trabib. immissis & suprapositis, longitudine tãtis, quãtũ eorũ tignorũ iunctura distabat, nimirũ 40 pedũ) binis utrinq; fibulis ab extrema parte trabis immissæ, distinebantur. Hic præcipua obscuritas in metaphora fibularũ est. Mihi præ reliquis placet sentẽtia Rami, quæ etiã cum experientia congruit. Is enim in libello de militia Cæsaris, fibulã quadratũ quoddã è firmissima materia uinculũ intelligit, quo bina tigna cum media trabe reuinciũtur. Tãdẽ sublicæ: id est, tigna ad perpendiculũ erecta utrinq;, nimirũ ad inferiorẽ fluminis partẽ et supra pontẽ mediocri spacio adigebãtur obliquè, ut cũ tignorũ binorũ inclinatione tanquã trianguli latera cõstituerẽt: ad eũ finẽ ut pro ariete subiectæ & cũ toto opere: id est, omnib. iugis cõiunctæ, uim & impetũ fluminis exciperẽt ac frangerẽt: aut si arborum trunci siue naues deijciendi operis causa essent à barbaris missæ, his defensorib. seu arietibus, & ut Plutarchus ait προβόλοις, *earum rerũ uis minueretur, neu ponti nocerẽt. Vt autẽ in fibulis, sic & in ariete metaphora est duplex. Primò enim äries p metaphorã significat machinã instar arietis factã, quæ impetu suo cõtra muros arietat. Deinde ab hoc instrumẽto metaphora hæc secũda sumpta est, prò sublicis quæ instar arietis bellici murũ frãgẽtis, fluctus amnis frangerent. Atq; hæc de prima pontis parte.*

Secunda pars est in cõtabulatione: quæ hîc non amplius de uno iugo, sed multis deinceps, ordineq; positis intelligitur. Hæc enim tigna directa: id est, ordine longo per multa deinceps iuga posita, primùm cõtexebantur materiã: id est, lignis & trabibus transuersis. Deinde hæ trabes transuersæ, consternebãtur longurijs: id est, perticis longis, & cratibus: id est, lignis & tabulis connexis.

DE MECHANICA.

Quid est Mechanica?

Est pars Architectonicæ, ut Vitruuius uult, maximas ad onerum motus uires habens.

Quid est Machina?

Est pars artis subueniens desperatis actionibus, qua etiā contra naturam agere licet μηχανὴ ἐστὶ μέρος τέχνης, βοηθοῦν ἀπορίαις ἃς παρέχει τὸ χαλεπὸν, ὅταν δεῖ τι παρὰ φύσιν πράξαι.

Quotuplex est Mechanica?

Duplex: Spiritalis πνευματικὴ, *&* Βάναυσος.

Quid est Spiritalis?

Cum spirituum uel aëris expressionibus, ὀργανικῶς perficiuntur plagæ, impulsus & uoces. Cuius illustre exemplū est apud Vitruuium in Ctesibica machina: & merulis quæ uoces edunt & engibatis, quæ bibentia mouent sigilla.

Quotuplex est Βάναυσος?

Duplex: Scansoria ἀκροβατικὴ *& Tractoria* ἑλκτικὴ.

Quid est Scansoria?

Cùm machinæ ita collocatæ sunt ut ad altitudinem tignis statutis & transuersarijs colligatis & fulturis sine periculo scandatur ad apparatus operū. Cæterùm modici apparatus instrumētum est, quo se ad altitudinem aliquis euehere & rursus demittere potest, quo nautæ utuntur traiecto per trochleam fune. Sunt & duo alia instrumenta huius generis, de quibus Cardanus in libris de Subtilitatibus.

Quid est Tractoria?

Cùm onera machinis trahūtur, aut ad altitudinem sublata deponuntur: perficiturq; potissimum Trochleis, Tympanis, Ergatis, Succulis, & Vecte.

Quid

Quid est Trochlea?

Est rotula striata seu machina cum æreo ligneo'ue orbiculo, qui circum axem uersatur. Ein Winde. Per eius orbiculum funis traijcitur, qui ductarius dicitur. Ein zug seyl. Trochlea polyspastos dicitur, in qua plures orbiculi striati uersantur.

Quid est Tympanum?

Est ingens rota quæ à calcantibus hominibus circumagitur & axis fune obuoluitur & effert in altum uasta onera, γέρανος. Ein Kranich, Steinrad.

Quid est Ergata?

Est machina tractoria axe recto, quæ obnitentibus & in orbem euntibus uectiarijs uersatur. Ein Welbaum.

Quid est Succula?

Est machina tractoria, tereti ligno constans duobus uectibus traiecto, circum quam ductarius funis obuoluitur. Cuius usus in attollendis trabibus & subuehendis è cella cadis uinarijs: ubi in duobus arrectarijs, quæ ab anteride sustinentur, succula ponitur transuersa & inter duo chelonia: id est, ansas arrectarijs tignis affixas, uersatur. Ein zugwahl die man mit heblen vmbtreibt.

Quid est Vectis?

Est palus ligneus aut etiam ferreus, quo onus uix multis mobile, unius opera promouetur, aut attollitur. Ein Hebel, μόχλος & μοχλιὸν Græcis. In eo sunt termini & hypomochlium.

Quot sunt uectis termini?

Duo: Vnum lingua seu cuspis, alterum caput.

Quid est Hypomochlium?

Est pressio seu fulcimentum lapidis aut durioris cuiuslibet, ad locum ponderi propiorē subiectū. Ergo mochlium

subiecto hypomochlio pódus leuabit unius hominis uiribus, quod multarũ manuũ coniuncta multitudo leuare nequeat.

Quænam sunt opera & emolumenta uectis?

Infinita sunt. Vectis enim non solùm leuandis & portandis ponderibus, fabris, architectis, olitoribus, baiulis, agricolis, nautis opitulatur: sed syluas, latomias & liquidorum præla ingressus, ligna, marmora diuidit: uina, olea, unguenta exprimit.

Quomodo prodest architectis & fabris?

Quia in altis ædificiorum substructionibus pondera lapidum, trabiumq́ fabris & architectis subleuat: modò eisdẽ collopis forma suculas uersat. Collops uerticillum significat quo chordæ intenduntur.

Quomodo olitoribus?

Quia tollenonis specie aquas è puteis exhaurit. Tolleno enim machina putealis est ex trabe solo depacta, cui alterinsecus altera longior transuersa immittitur, fibula adstricta, pondere unam partem prægrauante. Ein pompe.

Quomodo baiulis?

Quia phalangæ forma baiulis & phalangarijs proportionalia radijs pondera partitur.

Quomodo agricolis?

Quia iugi nomine in aratro bobus æquum arationis laborem dispensat.

Quomodo nautis?

Hìc uectis inuersus est, & terra uel aqua est pro leuando onere, mobilis ponderis angulus pro hypomochlio & pressione. Qualis plerũq; uectis est in aquis præsertim, in quibus non iam sustollit onera, sed rotarũ instar currũ uehit. Hinc enim

enim transmißio fluminum atq; æquorum, hinc toto mũdo mare perambulatũ. Quare remus agit & impellit nauigiũ? quia uectis est: scalmus est hypomochlium: mare mobile pondus: remex est uectiarius. Gubernaculum exiguum in extrema puppi collocatum ingentes triremium moles inflectit, & quidẽ sedentis gubernatoris & tanquam nihil agẽtis manu: quia gubernaculum est uectis, et radix gubernaculi est hypomochlium. In extremo autẽ gubernaculum collocatur, quò facilius obliquet nauim, indeq; motus ad prorã facilius perueniat. Modica enim motio in puppi facta ad proram latius extenditur. Aequalium siquidem angulorũ maior cruribus, maior est basi. Quæ uis imperare uentis, uelut equis potuit, ut nauigia tanquam plaustra ueherent, idq; facerent modò uehementius, modò remißius? Vectiarium imperium istud fuit. Malus enim mochlium est: edolium uerò calx ĩte mali, hypomochlium: itaq; quantò altioribus antennis ad summa carchesia uelum suspensum fuerit, tantò uectis aurigatio ut ocior erit ac uehementior.

Quomodo diuidit uectis & exprimit?

Vectis duplicatur in cuneo, magnasq; moles arborum & marmorum duobus in contrarias partes distrahentibus uectibus diuellit: pars acuta secat acumine, superficies utrinque planæ altera deorsum deprimit, altera sursum erigit. Hypomochlia sunt ora utrinque cuneum excipientis rimæ. Sic uuæ, oleæ, mala, pyra, cæteraq; humida prælis subiecta, cuneis premuntur & quicquid liquoris habent, persoluere domino compelluntur. Ex eadem facultate secures exortæ, cunei nempe tanquam malleo alligati. Sed præcipuas uectis laudes machinulæ duæ, forceps & forfex quotidiano & prope perpetuo hominum usu complexæ sunt. Etenim uterque uectis communi hypomochlio duplicatus est.

Quid

Quid est Forceps?

Est uectis, quo opifices metalla tractantes, exercent candens ferrum, æs, argentum, aurum.

Quid est Forfex?

Est uectis communi hypomochlio cuneatus, quo ceu cultro tonsores capillos hominum, pastores uellera ouium, sartores pannos uestimentorum, opifices alij plumbum, stannum, ferrum, argentum, aurum, metalla deniq; omnia secant. Quare uectis fabros, & architectos, olitores, nautas, lignatores, lapicidas, marmorarios, uinitores, olearios, unguentarios, ferrarios, aurifices, metallicos, chirurgos, tonsores, pastores, sartores: omnes deniq; opifices beneficiarios habet.

FINIS.

DE PHYSICA.

TYPUS PHYSICÆ.

- *Physica consid. corporis naturalis*
  - Qualitates, *quæ sunt uel*
    - *Principes, Densitas, raritas.*
    - *A' principibus ortæ, quæ sentiuntur.*
      - *Tactu:* Calor, *frigus, &c.*
      - *Visu:* Color.
      - *Gustu: Sapor.*
      - Odoratu: Odor.
      - *Auditu: Sonus.*
  - *Species*
    - Simplex
      - *Cœlum.*
      - *Elementum*
        - *Ignis.*
        - *Aër.*
        - *Aqua.*
        - *Terra.*
    - *Mixtum*
      - *Imperfectum, Meteoron.*
      - *Perfectum*
        - *Inanimatũ*
          - *Fossile*
            - *Metalla.*
            - *Lapides.*
          - *Liquidum.*
        - *Animatum*
          - *Planta seu stirps*
            - *Arbor.*
            - *Herba.*
            - *Fruges.*
          - *Animal*
            - *Brutũ,*
              - *Aues.*
              - *Pisces.*
              - *Beluæ.*
            - *Homo.*

Quid

Quid est Physica?

Est doctrina de natura rerum. Eius subiectum est corpus naturale: id est, materiatum & sensile, seu quod sensu exter no percipi potest. τὸ σῶμα ὁρατὸν καὶ ἁπλόν.

Quid est corpus Physicum?

Est corpus quod lucido, umbroso, raro, denso, leui, graui, cæterisq; physicis qualitatibus expletum est.

Quot sunt consid. in corpore Physico?

Duo: Qualitates & Species.

Quottuplices sunt qualitates?

Duplices: Principes & à principibus ortæ.

Quænam sunt principes?

Densitas & raritas, πύκνωσις καὶ μάνωσις.

Quænam sunt à principibus ortæ?

Variæ sunt. Nam percipiũtur aut tactu, aut uisu, aut gu stu, aut olfactu, aut auditu.

Quænam percipiuntur tactu?

Calor, frigus, humor, siccitas: & has quatuor comitantur grauitas, leuitas: mollities, durities: tenuitas, crassities: asperitas, lenitas: lentor, ariditas: fragilitas, lubricitas.

Quænam percipiuntur uisu?

Lux & Color.

Vnde fiunt colores?

Omnia tincta colores sumunt à tingẽtibus, ut à floribus, à plantis, à radicibus, à corticibus, à lignis, à folijs, à fructibus, à terra, à spuma, ab atramento, ab animantium succis, à uino, à fumo, à cinere, à mari.

Quódnam est coloris adiunctum?

Varietas: hæc enim propriè de coloribus dicitur: Hinc uestis uaria, equus uarius, cælum uarium. Vestis enim uaria

ria est discolor, diuersisq́ coloribus consuta. Equus uarius non totus candidus, aut niger, sed his alijsq́ coloribus distinctus. Cœlum uarium, cuius partes serenæ interlucēt, partes nubilæ tristantur.

Quænam sunt species colorum?

Ater, albus, pullus, ferrugineus, cœruleus, cæsius, rufus, ruber, roseus, puniceus, fuluus, uiridis.

Quænam qualitas sentitur gustu?

Sapor.

Quottuplex est Sapor?

Duplex: Laxans & Astringens.

Quid est Laxans sapor?

Quem lingua excipiens diffunditur & quasi dilatatur: eoq́ non læditur, aut exulceratur.

Quot sunt eiusmodi?

Duo: Dulcis & Pinguis, γλυκὺς καὶ λιπαρός.

Quid est Dulcis?

Quem lingua auidè excipit ac uoluptate afficitur: dulcia talia sunt lac & uinum: mel & saccarum.

Qualis est pinguis?

Qualis est in oleo, butyro, carne.

Quænam sunt regulæ de dulci & pingui?

1. *Nutrimentum hominis debet esse dulce, aut dulci permixtum.*

2. *Nimis pinguia nocent: quia solent supernatare & impedire coctiones & oppilationes efficere.*

Quid est sapor astringens?

Qui astrictionem efficit, qua offenditur & exasperatur lingua.

Quottuplex est?

Duplex: Calidus & Frigidus.

Quottuplex

Quottuplex est Calidus?

Triplex: Amarus, acris, salsus, πικρὸς, δριμὺς, ἁλμυρὸς.

Quid est Amarus, πικρὸς?

Qui detergit & mordet linguam: ut in bile, absynthio.

Quid est Acris, δριμὺς?

Qui nō solùm mordet & rodit linguam, sed etiam urit, penetrat & ualdè dissoluit, instar ferri igniti: ut piper, zingiber, allium, cepa.

Quid est salsus, ἁλμυρὸς?

Qui linguam detergit & abluit disgregando & exiccando, ut sal: qui ideò putrefactiones impedit: quia desiccat & extenuat humiditates.

Quottuplex est Frigidus?

Triplex: Acerbus, austerus, acidus: στρυφνὸς, αὐστηρὸς, ὀξύς.

Quid est Acerbus, στρυφνὸς?

Qui contrahit linguam & introrsum pellit. Acerba autem sunt fructus glandium, pyra syluestria & in genere immatura poma, mala cydonia, fructus poterij (uulgò ribes, Sant Iohans treübelin) pruna syluestria, schlehen: uulgò acacia.

Quid est Austerus?

Qui asperitatem quandam in summa lingua efficit: ut uinum austerū: & Galenus inquit, austera uina magis corà roborare uentriculum, & minus officere cerebro.

Quid est Acidus?

Qui mordendo cōstringit, & refrigerat: ut oxalis, Saurampfer (uulgò acetosa) malum punicum, Granatópfel, acetum. Acida cient appetentiam, ὄρεξιν.

Quænam qualitas sentitur odoratu?

Odor. Sic sentimus olere fumātia ligna. Vsta enim, quæ modicam

modicam habent humiditatem, fiunt fragrantia. Prorsus tamen arida non sunt odora, ut lapides.

Quottuplex est Odor?

Duplex: Bonus & malus: τὸ εὐῶδες καὶ δυσῶδες.

Quid est bonus Odor?

Qui gratus est cerebro: ut odor rosæ, uiolæ, libanotidos, quæ uulgò est rosmarinus.

Quid est malus Odor?

Qui sua natura uenenum est cerebro : nominatur autem fœtor & aliquando graueolentia. Sic Plinius fœtorem sub humeris nominat graueolentiam alarum : & Virgilius odorem grauem cœni dicit.

Quænam qualitas sentitur auditu?

Sonus: qui est uel acutus, uel grauis. Atque hæc de qualitatibus.

DE SPECIEBUS

Corporis Physici.

Quottuplex est corpus Physicum?

Duplex: Simplex aut Mixtum.

Simplex est Cœlum & Elementum.

Quid est Cœlum?

Est mundi pars superior, lucida, circum elementa perpetuò mobilis.

Quottuplex est Cœlum?

Principales mundi partes in uniuersum quindecim statuuntur: undecim uidelicet orbes & quatuor elementa : ubi superius corpus perpetuò circundat inferius ex omni parte, penè sicut tunicæ superiores in cepis, circundant inferiores. In summa autem duplex est cœlum, Empyreum & Aethereum.

s Quid

Quid eſt Cœlum Empyreum?

Eſt ſedes Dei, angelorum & piarum mentium. Vocatur etiam cœlum cœlorum & tertium cœlum.

Quid eſt cœlum Aethereum?

Eſt ſedes luminarium & ſtellarum: quod & firmamentum dicitur, extenſum ſicut ueſica aut tentorium. Rakia *Hebræis.*

Quot ſunt orbes cœli Aetherei?

Decem: Sphæra decima, nona, octaua, & ſeptem orbes planetarum.

Quot ſunt motus orbium Cœleſtium?

Duo: Vnus ab ortu in occaſum, quo omnes orbes ἰσοταχῶς: id eſt, æquali celeritate, ſpacio diei naturalis ſeu 24 horarum reuoluuntur. Alter priori contrarius, ab occaſu in ortum, proprius octauæ ſphæræ & ſeptem planetarũ orbibus, ſecundùm ſignorum ordinem. Ille dicitur motus primi mobilis: hic ſecundorum mobilium.

Quid eſt primum Mobile?

Eſt orbis æthereus extimus, qui ab ortu in occaſum & inde rurſus in ortum uelociſsimo motu, intra 24 horas progreditur. Hic omnia corpora inferiora ſecum rapit.

Quot ſunt partes ſphæræ ſeu primi mobilis?

Tres: Axis, Poli & Circuli.

Quid eſt Axis ſphæræ?

Eſt linea recta per centrum ſphæræ acta, circumferentiæ ambas extremitates attingens, circa quam ſphæra uoluitur.

Quid

Quid est Polus?

Est punctus axem terminans: qui etiam cardo, & uertex dicitur, & clauus à barbaris.

Quot sunt Poli in Sphæra?

Duo: Arcticus, & Antarcticus.

Quid est Polus Arcticus?

Qui nobis in Europa semper apparet. Diciturq; arcticus ab arcto: id est, ursa minore, quæ Cynosura dicitur, cùm maior uocetur Helice.

Quid est Polus Antarcticus?

Est polus arctico oppositus, qui à nobis nunquam uidetur, sed ab Antipodibus.

Quot sunt Circuli Sphæræ?

Decem in uniuersum: ex quibus alij sunt externi & immobiles, alij interni & mobiles.

Quot sunt Externi?

Duo: Horizon & Meridianus.

Quid est Horizon?

Est circulus externus & immobilis, superius hemisphærium ab inferiore diuidens: estq; duplex: Rationalis & Sensibilis.

Quid est Rationalis Horizon?

Est cœli spacium, rotũdo ambitu definitum, quod mens ratiocinando colligit.

Quid est Sensilis Horizon?

Est terræ spacium, rotundo ambitu definitum, quod acies oculorum in plano & patenti campo circumscribit.

Quid est Meridianus?

Est circulus externus & immobilis, per punctum uerticis & polos mundi transiens, ad quem cùm Sol accedit, interdiu meridiem, noctu uerò mediam noctem efficit.

Quid est Circulus internus?

Qui cum primo mobili circumagitur. Sunt autem tales circuli uel maiores, uel minores.

Quot sunt Maiores?

Quatuor: Zodiacus, Aequator, Colurus æquinoctiorũ, & Colurus Solstitiorum.

Quid est Zodiacus?

Est circulus maior, æquatorem in duobus punctis (quæ sunt principia Arietis & Libræ) diuidẽs in duas medietates, quarũ una ad septentrionem, altera ad austrum uergit, Latini uocant signiferum. Dicitur Græcis Ζωδιακὸς ἀπὸ τῶν Ζωδίων.

Quot sunt partes Zodiaci?

Veteres Zodiacum in duodecim signa diuiserunt duce & Magistra Luna: ut sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces: quæ signa numerantur ab occasu in ortum, & uocantur à Græcis Ζώδια, à Ptolomæo δωδεκατημόρια: id est, duodecimæ partes, seu unciæ.

Quomodo diuiduntur signa Zodiaci?

Signum quodlibet distribuitur rursus in partes seu gradus 30. Sol enim 30 dierum spacio ferè duodecimam Zodiaci partem emetitur.

Quid est Aequator?

Est circulus maior, undiq; à polis æquidistãs. Sic dictus: quoniam cùm Sol in eo est, nox diei & è contra dies nocti omnino æquatur.

Quot sunt æquinoctia, ἰσημερίαι?

Duo sunt, Vernum ἐαρινή: & Autumnale, μετοπωρινή. Vernum fit Sole ingrediẽte principium Arietis. Autumnale

fit

fit Sole occupante initium Libræ. Contingit igitur æquinoctium bis in anno, semel 11 die Martij, iterum 15 die Septembris.

Quot sunt minores Circuli?

Quatuor: duo polares & duo tropici.

Qui'nam sunt polares Circuli?

Arcticus, & Antarcticus.

Qui'nam sunt Tropici?

Cancri & Capricorni. Atq; hæc de Sphæra decima, seu primo mobili. Sequuntur Stellæ.

Quid est Stella?

Est corpus lucidum, cælo adhærens.

Quottuplex est Stella?

Duplex: Fixa & Erratica.

Quid est Fixa Stella?

Quæ octauo orbi inhæret & scintillat. Veteres numerarunt 1022, quæ omnes differunt, magnitudine seu splendore, configuratione, seu asterismis, & situ.

Quid est Planeta?

Est stella erratica, non scintillans. Nam sub eo orbe, cui fixarum stellarum multitudo adhæret, sunt septem orbes, quorum singuli unam uehunt ex stellis, quæ uocantur errantes, seu Planetæ.

Quot sunt Planetæ?

Septem: Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Ex quibus duo dicuntur luminaria, ut Sol & Luna: reliqui Solis stipatores, ut tres superiores, Saturnus, Iupiter, Mars: duo inferiores, Venus & Mercurius.

Quid est Sol?

Est maius lumen cæli, in dominium diei conditum, cuius motu efficiuntur horæ, dies, annus.

Quid est Hora?

Est uicesima quarta pars diei naturalis.

Quid est Dies?

Est præsentia lucis solaris supra Horizontem.

Quid est Annus?

Est tempus quo Sol à uerni æquinoctij puncto totū Zodiacum peragrat, quod fit diebus trecentis sexaginta quinq;.

Quot sunt partes aut horæ anni?

Quatuor: Ver, Aestas, Autumnus, Hyems.

Quænam est Passio Solis?

Eclipsis: quæ est auersio radiorum solarium ob interpositionem Lunæ inter Solem & nostrum uisum.

Quot sunt puncta ecliptica seu digiti?

Digiti solaris eclipsis aut lunaris nihil aliud sunt, quàm duodecimæ partes corporis Solis uel Lunæ obscuratæ. Vtriusque enim luminis diameter uisibilis uidetur æquare spithamam, quæ æquat 12 transuersos digitos.

Quid est Luna?

Est minus lumen cœli, in dominium noctis conditum: cuius motu efficiuntur menses.

Qualénam est Corpus Lunæ?

Est partim rarum ac diaphanon, partim densum: eaq; causa est macularum in Lunæ facie.

Qualénam est lumen Lunæ?

Est alienum. Nam cùm eius corpus crassius sit, lucet non suo, sed alieno lumine Solis.

Quinam est Effectus Lunæ?

Designatio seu dimensio mensium. Nam Lunæ curricula, coniunctiones cum Sole, discessus, incrementa, decrementa,

crementa, reditus ad ſolem, efficiunt ſpacia menſium lunarium.

Quænam ſunt apparentiæ ſeu φαινόμενα Lunæ?

Noua Luna dicitur cũ Soli coniungitur: Newmon. Hinc nouilunium. Plena Luna dicitur cùm Soli opponitur: Volmon, Durchſchein: hinc plenilunium: quod fit die 15 à coniunctione.

Cornicularis ſeu falcata, curuata in cornua: κερατοειδὴς ἢ μηνοειδής.

Dimidia, διχότομος ſeu ἡμίτομος, Das erſt Viertel.

Gibboſa utrinq;, ἀμφίκυρτος, cùm aliquid deeſt integro orbi.

Quænam eſt Paſsio Lunæ?

Eclipſis, quæ eſt priuatio luminis ſolaris in Luna, ob interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam ex diametro factam.

Atq; hactenus de cœlo: ſequuntur Elementa.

DE ELEMENTIS.

Quid eſt Elementum?

Eſt corpus ſimplex, ex quo quidq; primum componitur.

Quot ſunt Elementa?

Quatuor: Ignis, aër, aqua, terra.

Quid eſt Mare?

Eſt aquarum generalis collectio.

Quid eſt Oceanus?

Eſt aqua totam terram circundans. Iſte eſt qui oras terrarum amplectitur, alternisq; æſtibus accedit atque recedit. In oriente uocatur Indicus: in occidente Atlanticus & Magellanicus: in ſeptentrione hyperboreus & mare glaciale: in meridie meridionalis.

Quid est Sinus?

Est aqua, terræ se insinuans, Græcis κόλπος, Italicè golfo. Vt mare magnum mare Hircanum seu Caspium, sinus Persicus, sinus Arabicus, qui & mare rubrum dicitur, hodie bohur curson: *id est, mare clausum: sinus Adriaticus.*

Quid est mediterraneum mare?

Quod per mediam terram ab occasu ad orientem usque extenditur, Europam, Africam, Asiam disterminans.

Quid est Fretum?

Est angustus locus in mari inter terras: dictus à fremitu aquarum.

Quid est Isthmus?

Est angusta terra inter duo maria.

Quid est Lacus, seu Stagnum?

Est receptaculum aquæ, quæ stat in loco, nec profluit. Dicitur'q; stagnum à stando. Vt lacus asphaltites, seu mare mortuum in Iudæa: in Germania Acronius, seu Constantiensis, & Bodmicus, qui duplex est, inferior, & superior.

Quid est Fluuius?

Est perennis aquarum decursus, à perpetim fluendo dictus: duo autem sunt fluminum genera, unum perpetuum, alterum torrens: unde illud:

Flumine perpetuo torrens solet altius ire:
Sed tamen hæc breuis est, illa perennis aqua.

Qui'nam sunt Fluuij Hispaniæ?

Iberis, Minius, Durias, Vacua, Tagus, Bætis, Anas, Setabis, Sucro, Durius, Cinga, Sicoris.

Qui'nam sunt fluuij Galliæ?

Rhodanus, Garumna, Ligeris, Sequana, Araris, Matrona, Mosa, Mosella, Sabis, Scaldis, Isara, Druentia.

Qui'nam

Quínam Italiæ?

Mincius, Ticinus, Ollius, Abdua, Padus, Rubico, Tiberis, Arnus.

Qui 'nam Asiæ?

Ganges, Tigris, Euphrates, Indus, Hidaspes, Bactrus, Araxes, Orontes, Cydnus, Pactolus, Mæander.

Quis est fluuius Aegypti?

Nilus.

Qui 'nam sunt fluuij Scythiæ?

Ister seu Danubius, Tyras seu Nester, Borysthenes seu Dneper, Vuolga seu Edel & Rha, Duna, Tanais.

Quínam sunt fluuij Germaniæ?

Ex monte pinifero in Voitlandia quatuor fluuij scaturiunt: Mœnus, Egra, Salas, Nabus.

Ex summis Alpibus septem fluuij effunduntur, Ticinus, Tosa, Madia, Rhodanus, Arola, Vrsa, Rhenus. Heluetiæ fluuij nauigabiles quatuor sunt, Vr, Limagus, Vrsa, & Arola.

Germania intus habet Neccarũ, Mœnum, Lanam, Lippium, Amasim, Visurgim, Albim (cui miscetur Egra, Salas, Sueuus) Viadrum. In ora habet Vistulam, Rhenum, Danubium.

Quottuplex est Orbis?

Duplex: Antiquus, qui fuit Ptolomæo cognitus & Nouus.

Quot sunt partes orbis Antiqui?

Tres: Europa, Africa, Asia.

Europa minima est: caput eius Roma. Media est Africa: in qua Carthago pertinax Romani imperij æmula. Maxima autem est Asia, cuius caput quondam Troia. Hæ tres partes uocantur continens.

Quot sunt tabulæ Europæ?

Decem.

Quas regiones habet prima tabula?

Hyberniam, Albioně, (quæ in Angliam & Scotiam hodie diuisa est) Orcades insulas 30 & Thylen.

Quid continet secunda?

Hispaniam, diuisam in tres regiones, Bæticam, Lusitaniam & Tarraconensem.

Quid continet tertia?

Galliă, diuisam in Aquitanicam, Celtică, & Belgicam.

Quid continet quarta?

Germaniam.

Quid continet quinta?

Rhætiam, Vindeliciam, Noricum, Pannoniam superiorem & inferiorem, Illyriam.

Quid continet sexta?

Italiam & adiunctam insulam Cyrnon seu Corsicam.

Quid continet septima?

Duas insulas: Sardiniam & Siciliam.

Quid continet octaua?

Sarmatiam Europæ: quæ hodie diuisa est in Poloniam, Rusʃiam, Borusʃiam, Lituaniam, Moscouiam, Podoliam, Albam Rusʃiam.

Quid continet nona?

Iazyges Metanastas, Daciam, Mysiam superiorem & inferiorem, Thraciam.

Quid continet decima?

Græciam, diuisam in Macedoniam, Epirum, Achaiam, Pelŏponnesum. Item Insulas, ut Corcyram, Ithacam, Cephalenias, Echinades, Zacynthum, Euboeam, Strophades, Cytheram, Salamina, Aegină, Cretă, Cyclades, Sporades.

Quot

Quot sunt tabulæ Africæ?

Quatuor.

Quid continet prima?

Mauritaniam utramque, Tingitanam scilicet & Cæsariensem.

Quid continet secunda?

Africam propriè sic dictam, in qua est Carthago, Vtica & Hippon. Ante Africam sunt duæ syrtes, maior & minor.

Quid continet tertia?

Cyrenen, Marmaricã, Libyam, Aegyptum inferiorem, Thebaidem.

Quid continet quarta?

Lybiam interiorem, Aethiopiam supra Aegyptum, & Aethiopiam australiorem.

Quot sunt tabulæ Asiæ?

Duodecim.

Quid continet prima?

Pontum, Bithyniam, Asiam propriè. Lyciam, Galatiã, Pamphyliam, Cappadociã, Armeniam minorem, Ciliciam.

Quid continet secunda?

Sarmatiam Asiaticam, quæ hodie Moscouia *uocatur.*

Quid continet tertia?

Colchidem, Iberiam, Albaniam, Armeniam maiorem.

Quid continet quarta?

Cyprum insulam, Syriam, Palæstinam, Iudæam, Arabiam petræam, Arabiam desertam, Babyloniam.

Quid continet quinta?

Assyriam, Mediam, Susianam, Parthiam.

Quid continet sexta?

Arabiam fœlicem, Hyrcaniam, Carmaniam utramq;.

Quid

Quid continet septima?

Margianam, Bactrianam, Sogdianam, Sacas, Scythiam intra Imaum montem.

Quid continet octaua?

Scythiam extra Imaum montem & Sericam.

Quid continet nona?

Ariam, Paropamisadas, Drangianam, Arachosiam, Gedrosiam.

Quid continet decima?

Indiam cis Gangem.

Quid continet undecima?

Indiam trans Gangem, Sinarum regionem.

Quid continet duodecima?

Taprobanen insulam, hodie Sumatram. *Atque hæc de antiquo orbe.*

Quare dicitur nouus Orbis?

Non quòd ueteribus omnino incognitus fuerit, sed quòd cùm diu latuisset, nostro seculo rursus detectus sit. Nam anno Christi 1492 Christophorus Columbus Genuensis primus, Ferdinando & Isabella regibus Hispaniarum, nouum orbem detexit, inuenitq; Cubam & Hispaniolam. Postea sub Carolo V. sequuti sunt Cortesius, qui nouam Hispaniã, & Mexicanum regnum: Valboa, qui mare australe, uulgò delzur: Pizarrus, qui Perũanum regnum: Magellanes qui fretum Magellanicum: Pontius, qui Floridam: Franciscus Fernandes, qui Iucatanam aperuit. Noui itaq; orbis, item ut ueteris, tres sunt partes, Septentrionalis, America seu India Occidentalis, & Meridionalis seu Magellanica: utraq; ab inuentoribus sic dicta. Atq; hactenus de corporibus simplicibus, seu elementis: sequuntur composita, seu mixta.

Quid

Quid est corpus mixtum?

Quod ex elementis compositum est.

Quotuplex est?

Duplex: Perfectum & Imperfectum.

Quid est Imperfectum?

Quod ui stellarum ex fumo in aëre gignitur: Græcè μετέωρον.

Quot sunt species Meteororum?

Tres sunt: Meteora enim generantur in aëre uel summo, uel medio, uel imo.

Quænam generantur in summo?

Cometæ & Phasmata.

Quid sunt Phasmata?

Sunt ignes in aëre, uel ascendentes, uel descendentes, ut lampades, bolides, trabes, traiectiones, διάττοντες, chasmata.

Quænam generantur in medio?

Fulmina, Venti, Nubes, Pluuia: In nubibus fiunt Parelij, Paraselene, Halones, Iris.

Quænam in imo?

Ignis fatuus, terræmotus, ros, pruina. Atque hactenus de naturis imperfectis.

Quid est perfectum corpus?

Est corpus quod ex quatuor elementis constat.

Quottuplex est corpus perfectum?

Duplex: Inanimum seu brutum: & Animatũ, seu uiuum.

Quottuplex est Inanimum?

Duplex: Fossile & Liquidum. Fossilia sunt Metalla & Lapides.

Quid est Metallum?

Est natura inanima ex sulphure & argento uiuo, in ter-

ræ uenis

Quid est Circulus internus?

Qui cum primo mobili circumagitur. Sunt autem tales circuli uel maiores, uel minores.

Quot sunt Maiores?

Quatuor: Zodiacus, Aequator, Colurus æquinoctiorū, & Colurus Solstitiorum.

Quid est Zodiacus?

Est circulus maior, æquatorem in duobus punctis (quæ sunt principia Arietis & Libræ) diuidēs in duas medietates, quarū una ad septentrionem, altera ad austrum uergit, Latini uocant signiferum. Dicitur Græcis Ζωδιακὸς ἀπὸ τῶν Ζωδίων.

Quot sunt partes Zodiaci?

Veteres Zodiacum in duodecim signa diuiserunt duce & Magistra Luna: ut sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces: quæ signa numerantur ab occasu in ortum, & uocantur à Græcis Ζώδια, *à Ptolomæo* δωδεκατημόρια: *id est, duodecimæ partes, seu unciæ.*

Quomodo diuiduntur signa Zodiaci?

Signum quodlibet distribuitur rursus in partes seu gradus 30. Sol enim 30 dierum spacio ferè duodecimam Zodiaci partem emetitur.

Quid est Aequator?

Est circulus maior, undiq; à polis æquidistās. Sic dictus: quoniam cùm Sol in eo est, nox diei & è contra dies nocti omnino æquatur.

Quot sunt æquinoctia, ἰσημερίαι?

Duo sunt, Vernum ἐαρινή: *& Autumnale,* μετοπωρινή. *Vernum fit Sole ingrediēte principium Arietis. Autumnale fit*

fit Sole occupante initium Libræ. Contingit igitur æquinoctium bis in anno, semel 11 die Martij, iterum 15 die Septembris.

Quot sunt minores Circuli?

Quatuor: duo polares & duo tropici.

Qui'nam sunt polares Circuli?

Arcticus, & Antarcticus.

Qui'nam sunt Tropici?

Cancri & Capricorni. Atq; hæc de Sphæra decima, seu primo mobili. Sequuntur Stellæ.

Quid est Stella?

Est corpus lucidum, cœlo adhærens.

Quottuplex est Stella?

Duplex: Fixa & Erratica.

Quid est Fixa Stella?

Quæ octauo orbi inhæret & scintillat. Veteres numerarunt 1022, quæ omnes differunt; magnitudine seu splendore, configuratione, seu asterismis, & situ.

Quid est Planeta?

Est stella erratica, non scintillans. Nam sub eo orbe, cui fixarum stellarum multitudo adhæret, sunt septem orbes, quorum singuli unam uehunt ex stellis, quæ uocantur errantes, seu Planetæ.

Quot sunt Planetæ?

Septem: Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Ex quibus duo dicuntur luminaria, ut Sol & Luna: reliqui Solis stipatores, ut tres superiores, Saturnus, Iupiter, Mars: duo inferiores, Venus & Mercurius.

Quid est Sol?

Est maius lumen cœli, in dominium diei conditum, cuius motu efficiuntur horæ, dies, annus.

crementa, reditus ad ſolem, efficiunt ſpacia menſium lunarium.

Quænam ſunt apparentiæ ſeu Φαινόμενα Lunæ?

Noua Luna dicitur cū Soli coniungitur: Newmon. Hinc nouilunium. Plena Luna dicitur cùm Soli opponitur: Volmon, Durchſchein: hinc plenilunium: quod fit die 15 à coniunctione.

Cornicularis ſeu falcata, curuata in cornua: κερατοειδὴς ἢ μηνοειδὴς.

Dimidia, διχότομος ſeu ἡμίτομος, Das erſt Viertel.

Gibboſa utrinq;, ἀμφίκυρτος, cùm aliquid deeſt integro orbi.

Quænam eſt Paſsio Lunæ?

Eclipſis, quæ eſt priuatio luminis ſolaris in Luna, ob interpoſitionem terræ inter Solem & Lunam ex diametro factam.

Atq; hactenus de cœlo: ſequuntur Elementa.

DE ELEMENTIS.

Quid eſt Elementum?

Eſt corpus ſimplex, ex quo quidq; primum componitur.

Quot ſunt Elementa?

Quatuor: Ignis, aër, aqua, terra.

Quid eſt Mare?

Eſt aquarum generalis collectio.

Quid eſt Oceanus?

Eſt aqua totam terram circundans. Iſte eſt qui oras terrarum amplectitur, alternisq; æſtibus accedit atque recedit. In oriente uocatur Indicus: in occidente Atlanticus & Magellanicus: in ſeptentrione hyperboreus & mare glaciale: in meridie meridionalis.

Quid est Sinus?

Est aqua, terræ se insinuans, Græcis κόλπος, Italicè golfo. Vt mare magnum mare Hircanum seu Caspium, sinus Persicus, sinus Arabicus, qui & mare rubrum dicitur, hodie bohur curson: *id est, mare clausum: sinus Adriaticus.*

Quid est mediterraneum mare?

Quod per mediam terram ab occasu ad orientem usque extenditur, Europam, Africam, Asiam disterminans.

Quid est Fretum?

Est angustus locus in mari inter terras: dictus à fremitu aquarum.

Quid est Isthmus?

Est angusta terra inter duo maria.

Quid est Lacus, seu Stagnum?

Est receptaculum aquæ, quæ stat in loco, nec profluit. Dicituŕq; stagnum à stando. Vt lacus asphaltites, seu mare mortuum in Iudæa: in Germania Acronius, seu Constantiensis, & Bodmicus, qui duplex est, inferior, & superior.

Quid est Fluuius?

Est perennis aquarum decursus, à perpetim fluendo dictus: duo autem sunt fluminum genera, unum perpetuum, alterum torrens: unde illud:

Flumine perpetuo torrens solet altius ire:
Sed tamen hæc breuis est, illa perennis aqua.

Qui'nam sunt Fluuij Hispaniæ?

Iberis, Minius, Durias, Vacua, Tagus, Bœtis, Anas, Setabis, Sucro, Durius, Cinga, Sicoris.

Qui'nam sunt fluuij Galliæ?

Rhodanus, Garumna, Ligeris, Sequana, Araris, Matrona, Mosa, Mosella, Sabis, Scaldis, Isara, Druentia.

Qui'nam

Quínam Italiæ?

Mincius, Ticinus, Ollius, Abdua, Padus, Rubico, Tiberis, Arnus.

Qui'nam Asiæ?

Ganges, Tigris, Euphrates, Indus, Hidaspes, Bactrus, Araxes, Orontes, Cydnus, Pactolus, Mæander.

Quis est fluuius Aegypti?

Nilus.

Qui'nam sunt fluuij Scythiæ?

Ister seu Danubius, Tyras seu Nester, Borysthenes seu Dneper, Vuolga seu Edel & Rha, Duna, Tanais.

Quínam sunt fluuij Germaniæ?

Ex monte pinifero in Voitlandia quatuor fluuij scatiunt: Mœnus, Egra, Salas, Nabus.

Ex summis Alpibus septem fluuij effunduntur, Ticinus, Tosa, Madia, Rhodanus, Arola, Vrsa, Rhenus. Heluetiæ fluuij nauigabiles quatuor sunt, Vr, Limagus, Vrsa, & Arola.

Germania intus habet Neccarũ, Mœnum, Lanam, Lippium, Amasim, Visurgim, Albim (cui miscetur Egra, Salas, Sueuus) Viadrum. In ora habet Vistulam, Rhenum, Danubium.

Quottuplex est Orbis?

Duplex: Antiquus, qui fuit Ptolomæo cognitus & Nouus.

Quot sunt partes orbis Antiqui?

Tres: Europa, Africa, Asia.

Europa minima est: caput eius Roma. Media est Africa: in qua Carthago pertinax Romani imperij æmula. Maxima autem est Asia, cuius caput quondam Troia. Hæ tres partes uocantur continens.

Quot sunt tabulæ Europæ?

Decem.

Quas regiones habet prima tabula?

Hyberniam, Albionẽ, (quæ in Angliam & Scotiam hodie diuisa est) Orcades insulas 30 & Thylen.

Quid continet secunda?

Hispaniam, diuisam in tres regiones, Bæticam, Lusitaniam & Tarraconensem.

Quid continet tertia?

Galliã, diuisam in Aquitanicam, Celticã, & Belgicam.

Quid continet quarta?

Germaniam.

Quid continet quinta?

Rhætiam, Vindeliciam, Noricum, Pannoniam superiorem & inferiorem, Illyriam.

Quid continet sexta?

Italiam & adiunctam insulam Cyrnon seu Corsicam.

Quid continet septima?

Duas insulas: Sardiniam & Siciliam.

Quid continet octaua?

Sarmatiam Europæ: quæ hodie diuisa est in Poloniam, Rusiam, Borussiam, Lituaniam, Moscouiam, Podoliam, Albam Russiam.

Quid continet nona?

Idzyges Metanastas, Daciam, Mysiam superiorem & inferiorem, Thraciam.

Quid continet decima?

Græciam, diuisam in Macedoniam, Epirum, Achaiam, Peloponnesum. Item Insulas, ut Corcyram, Ithacam, Cephalenias, Echinades, Zacynthum, Euboeam, Strophades, Cytheram, Salamina, Aeginã, Cretã, Cyclades, Sporades.

Quot

Quot sunt tabulæ Africæ?

Quatuor.

Quid continet prima?

Mauritaniam utramque, Tingitanam scilicet & Cæsariensem.

Quid continet secunda?

Africam propriè sic dictam, in qua est Carthago, Vtica & Hippon. Ante Africam sunt duæ syrtes, maior & minor.

Quid continet tertia?

Cyrenen, Marmaricã, Libyam, Aegyptum inferiorem, Thebaidem.

Quid continet quarta?

Lybiam interiorem, Aethiopiam supra Aegyptum, & Aethiopiam australiorem.

Quot sunt tabulæ Asiæ?

Duodecim.

Quid continet prima?

Pontum, Bithyniam, Asiam propriè, Lyciam, Galatiã, Pamphyliam, Cappadociã, Armeniam minorem, Ciliciam.

Quid continet secunda?

Sarmatiam Asiaticam, quæ hodie Moscouia *uocatur.*

Quid continet tertia?

Colchidem, Iberiam, Albaniam, Armeniam maiorem.

Quid continet quarta?

Cyprum insulam, Syriam, Palæstinam, Iudæam, Arabiam petræam, Arabiam desertam, Babyloniam.

Quid continet quinta?

Assyriam, Mediam, Susianam, Parthiam.

Quid continet sexta?

Arabiam fœlicem, Hyrcaniam, Carmaniam utramq;.

Quid

Quid continet septima?

Margianam, Bactrianam, Sogdianam, Sacas, Scythiam intra Imaum montem.

Quid continet octaua?

Scythiam extra Imaum montem & Stricam.

Quid continet nona?

Ariam, Paropamisadas, Drangianam, Arachosiam, Gedrosiam.

Quid continet decima?

Indiam cis Gangem.

Quid continet undecima?

Indiam trans Gangem, Sinarum regionem.

Quid continet duodecima?

Taprobanen insulam, hodie Sumatram. *Atque hæc de antiquo orbe.*

Quare dicitur nouus Orbis?

Non quòd ueteribus omnino incognitus fuerit, sed quòd cùm diu latuisset, nostro seculo rursus detectus sit. Nam anno Christi 1492 Christophorus Columbus Genuensis primus, Ferdinando & Isabella regibus Hispaniarum, nouum orbem detexit, inuenitq; Cubam & Hispaniolam. Postea sub Carolo V. sequuti sunt Cortesius, qui nouam Hispaniã, & Mexicanum regnum: Valboa, qui mare australe, uulgò delzur: Pizarrus, qui Peruanum regnum: Magellanes qui fretum Magellanicum: Pontius, qui Floridam: Franciscus Fernandes, qui Iucatanam aperuit. Noui itaq; orbis, item ut ueteris, tres sunt partes, Septentrionalis, America seu India Occidentalis, & Meridionalis seu Magellanica: utraq; ab inuentoribus sic dicta. Atq; hactenus de corporibus simplicibus, seu elementis: sequuntur composita, seu mixta.

Quid

Quid est corpus mixtum?

Quod ex elementis compositum est.

Quottuplex est?

Duplex: Perfectum & Imperfectum.

Quid est Imperfectum?

Quod ui stellarum ex fumo in aëre gignitur: Græcè μετέωρον.

Quot sunt species Meteororum?

Tres sunt: Meteora enim generantur in aëre uel summo, uel medio, uel imo.

Quænam generantur in summo?

Cometæ & Phasmata.

Quid sunt Phasmata?

Sunt ignes in aëre, uel ascendentes, uel descendentes, ut lampades, bolides, trabes, traiectiones, διάττοντες, chasmata.

Quænam generantur in medio?

Fulmina, Venti, Nubes, Pluuia: In nubibus fiunt Parelij, Paraselene, Halones, Iris.

Quænam in imo?

Ignis fatuus, terræmotus, ros, pruina. Atque hactenus de naturis imperfectis.

Quid est perfectum corpus?

Est corpus quod ex quatuor elementis constat.

Quottuplex est corpus perfectum?

Duplex: Inanimum seu brutum: & Animatũ, seu uiuum.

Quottuplex est Inanimum?

Duplex: Fossile & Liquidum. Fossilia sunt Metalla & Lapides.

Quid est Metallum?

Est natura inanima ex sulphure & argento uiuo, in terræ uenis

ra uenis ac meatibus consistens. Vt aurum, argentum, plumbum, æs, ferrum, electrum, aurichalcum.

Quottuplex est Lapis?

Duplex: Vulgaris seu uilis & Rarus, ut Gemmæ & Marmora. Atque hæc de naturis Inanimatis: sequuntur animata.

Quottuplex est Corpus animatum?

Duplex: Vegetans & Sentiens.

Quid est Vegetans?

Est planta seu stirps, ut Arbor, Herba, Fruges, sub quibus Frumenta & Legumina.

Quid est corpus sentiens?

Est animal.

Quid est Animal?

Est essentia corporea, plena uitæ & sensus.

Quottuplex est Animal?

Duplex: Irrationale & Rationale.

Quottuplex est Irrationale?

Duplex: Insectum, ut Apes: & Integrum.

Quottuplex est Integrum?

Triplex: Aërium ut Aues: Aquatile ut Pisces: Terrestre ut Beluæ & Serpentes.

Quid est Animal rationale?

Est homo.

FINIS.

DE

DE ETHICA.

TYPUS ETHICÆ SEU officiorum.

Virtutis species sunt 4.
- *Prudentia: cuius duo uitia*
  - *Incognita habere pro cognitis.*
  - *In rebus nō necessarijs operam magnā ponere.*
- *Iustitia cuius*
  - *Munus est, nemini nocere.*
  - *Fundamentum est, Fides.*
  - *Contrarium est Iniustitia.*
  - *Species est Liberalitas, cuius cautiones sunt*
    - *Quomodo* / *Quantum* / *Quibus* — *dandum sit.*
- *Fortitudo.*
- *Temperantia.*

Quid est Ethica?

Est doctrina de moribus: seu est ars benè beateq; uiuendi.

Quid est bene uiuere?

Est secundū uirtutem uiuere. Virtus itaq; est subiectum Ethicæ.

Quid est Virtus?

Est habitus animi in mediocritate consistens.

Quot

Quot sunt species Virtutis?

Quatuor: Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperātia.

Quid est Prudentia?

Est uirtus, quæ in perspicientia ueri, solertiáq; uersatur. Eáq; maximè attingit naturam humanā. Omnes enim trahimur, & ducimur ad cognitionis, & scientiæ cupiditatem.

Quot sunt uitia Prudentiæ contraria?

Duo: Vnum incognita habere pro cognitis. Alterū, nimis magnum studium, multamq; operam in res obscuras, & difficiles conferre, easq; non necessarias.

Quid est Iustitia?

Est uirtus quæ in hominum societate tuenda, tribuendóq; suum cuiq;, & rerum contractarum fide uersatur.

Quódnam est munus Iustitiæ?

Nemini nocere.

Quódnam est eius fundamentum?

Fides.

Quid est Fides?

Est dictorum, conuentorumq; constantia, & ueritas: dicta quia fiat quod dictum est.

Quot sunt genera Iniustitiæ?

Duo: Vnum eorum qui inferunt iniuriam. Alterum eorum qui ab ijs, quibus infertur non propulsant, si possunt.

Quorsum refert Cicero liberalitatem?

Ad iustitiam.

Quot cautiones habet liberalitas?

Tres: Quomodo dandum sit, quantum & quibus.

Quomodo dandum est?

Ita, ne obsit benignitas & ijs quibus benignè uidebitur fieri & cæteris.

Quantum

Quantum dandum eſt?

Ne maior benignitas ſit quàm facultas.

Quibus dandum eſt?

Cuiq; pro dignitate. Id enim iuſtitiæ fundamentum eſt.

Quot ſunt in dignitate conſide-
randa?

Quatuor.

I. Mores eius in quem beneficium confertur.
II. Animus & beneuolentia erga nos.
III. Officia ad noſtras utilitates ante collata.
IIII. Communitas & ſocietas uitæ.

Quot ſunt gradus ſocietatis hu-
manæ?

Sex: Primus eſt uniuerſi generis humani. Secundus eiuſdem gentis. Tertius eiuſdem ciuitatis. Quartus propinquorum. Quintus amicorum. Sextus patriæ.

Quibúſnam igitur plurimum officij
eſt tribuendum?

Principes ſunt patria & parentes. Proximi liberi. Deinceps propinqui.

Quid eſt Fortitudo?

Eſt uirtus quæ in animi excelſi & inuicti magnitudine, ac robore uerſatur.

Quinam ergo fortes ſunt habendi?

Non qui faciunt: ſed qui propulſant iniuriam.

Quid eſt Temperantia?

Eſt uirtus quæ in omniũ quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine & modo uerſatur.

Quænam ſunt præcepta hîc tenenda?

Adhibenda eſt mundicia non odioſa, neq; exquiſita nimis: tantum quæ fugiat agreſtem & inhumanam negli-

gentiam. Eadem ratio habenda est uestitus: in quo sicut in plerisque rebus mediocritas optima est. Cauendum est autem ne aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut similes pomparum ferculis esse uideamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.

F I N I S.

DE OECONOMICA.

Quid est Oeconomica?

Est ars benè dispensandi seu rem familiarem administrandi.

Domus itaque seu res familiaris, Oeconomicæ subiectum est.

Quot in ea sunt consideranda?

Tria. I. Fuga uitiorum. II. Ars qua uitæ necessaria acquiras. III. Coniugium.

Quænam uitia sunt Oeconomo fugienda?

Desidia, pigritia, negligentia: item omnis generis uoluptates: ut lusus, gula, libido, ebrietas, ambitio.

Quænam artes sunt Oeconomo discendæ?

Alij alias artes sequuntur. Quidam enim operarias artes & sedentarias discunt: sed ad œconomiam nulla ars utilior est quàm agricultura.

Quænam consideranda sunt in coniugio?

Officia uxoris & mariti.

Quódnam

Quódnam officium est uxoris?

Mulier quæ rem familiarem benè adiuuat, magnum momentum affert uiro ad bonum illud quod Oeconomiæ propositum est. Nam etsi pleraq; bona laboribus uiri comparentur: maxima tamen ex parte uxoris dispensatione in usum quotidianum insumuntur: quæ cùm rectè administrantur, res familiaris crescit: si uerò perperàm, decrescit.

Recita aliquot officia uxoris?

I. *Vxoris est instar sedulæ apiculæ domi manère, & seruos, qui foris laborare solent, ad opus mittere: ijs uerò qui domesticas operas obeunt, quid faciendum sit, ostendere.*

II. *Ea quæ domum cóportantur, suscipere & quæ consumenda sunt promere: quæ uerò seruanda, prouidè condere & custodire, ne uno mense consumantur, quæ in annum reponi debeant.*

III. *Rudes filias & ancillas fusis & calathis tractandis erudire, totáq; familiã ad seruitia ministeriáq; instituere.*

IIII. *Ordinem seruare in re familiari, quod omnium ferè officiorum domesticorum præstantissimum est.*

V. *Vasa & instrumenta rectè dispensare, & famulitio ostendere quo loco reponenda & quomodo salua & integra conseruanda sint. Itaq; promæ condæ ita commendabit ut numeret prius singula & inuentarium eorum conscribat.*

VI. *Promam condam eliget quæ circa uentrem, uinum, somnum abstinentissima sit, & quæ memoria etiam ualeat.*

VII. *Cogitabit, etiamsi cætera omnia rectè comparata sint: nihil tamen actum esse nisi & ipsa res administret & id operam det ut singula suo ordine peragantur.*

VIII. *Non debet molestè ferre si maritus plus oneris sibi imponat quàm ulli de familia. Nã familiæ custodia duntaxat & cura rerum commissa est: uxor autem etiam usumfructum ut domina habet.*

Quænam sunt officia mariti?

Sicut uxoris officium domi concluditur: ita mariti est foris acquirere. Duo igitur eius sunt præcipua officia, Precatio & Labor.

In quibus consistit labor patrisfamiliâs?

In acquisitione & conseruatione opum, ualetudinis, honoris, beneuolentiæ.

Quomodo acquiruntur opes?

Diligentia & parsimonia, quæ est magnum uectigal.

Quomodo curatur ualetudo?

Temperantia & Labore. Nam is qui tantum cibi sumit quãtum satis est, et interim ad labores impiger est: bona ualetudine fruetur.

Quomodo acquiret paterfamiliâs honorem & beneuolentiam?

Si neminẽ iniuria affecerit: sed potiùs beneficijs sibi conciliauerit omnes quantum fieri potest.

Quódnam exemplum de se præbere debet paterfamiliâs?

Patremfamiliâs diligentem quoq; esse decet. Neq; enim fieri potest, ut is qui negligens est, alios diligentes reddat. Rex quidam cùm generosum quendam equum nactus esset, eumq; pinguem reddere uellet: interrogauit aliquem earum rerum peritum, qua ratione equi citò pingues redderentur, respondit ille: Quòd oculus domini pinguem faceret equũ. ὁ τοῦ δεσπότου ὀφθαλμὸς τάχιστα παχύνει ἵππον.

DE POLITICA.

Quid est Politica?

Est ars bene gubernandi, seu colendi ciuilem societatē. Subiectum igitur huius artis est Vrbs.

Quid est Vrbs?

Est perfecta ex pluribus pagis communio, omnibus rebus necessarijs optimè instructa. Vrbs enim ex uarijs hominum ordinibus constat: diuitibus, pauperibus, agricolis, opificibus.

Quis est finis Vrbis?

Beata ciuium uita, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta fit: ut Cicero loquitur, uel ut D. Paulus ait: ut tranquillam & quietam uitam agamus, cum omni pietate & honestate.

Quænam causa efficiens est Vrbis?

Natura ipsa. Vrbium enim cōstitutio naturalis est: quin & homo ipse natura animal congregabile est, multoq; magis quàm ulla apis, aut aliud animal ἀγελαῖον, ut sunt formicæ, columbæ, grues.

Quænam est materia Vrbis?

Constat ex plagis & domibus.

Quomodo uocantur Græcè qui in eadem domo degunt?

Charondas uocat eos ὁμοσιπύους, qui simul uictitāt quasi ex una arca panaria. Epimenides ὁμοκάπους, uel ὁμοκάπνους. Ὁμοκάποι, qui quasi ex eodem præsepi uiuunt: ὁμοκάπνοι qui eodem igne & fumo utuntur.

Quænam est causa finalis Vrbis?

Est in politia tanquam sua anima & uita.

Quid est Politica?

Est ordo quidam urbem inhabitantium & magistratuum, cùm aliorum, tum præcipuè summi.

Quottuplex est Politia?

Duplex: Recta & Aberrans.

Quid est Recta?

Quæ tendit ad utilitatem communem.

Quottuplex est Recta?

Triplex: Monarchia, Aristocratia, Timocratia.

Quid est Monarchia?

Est imperium unius, ad communem utilitatem spectans.

Quid est Aristocratia?

Est imperium paucorum ad communem utilitatem spectans.

Quid est Timocratia?

Est imperium populi ad communem utilitatem spectans.

Quid est Aberrans?

Quæ tendit ad utilitatem priuatam.

Quot sunt eius Species?

Tres: Tyrannis, Oligarchia & Democratia, seu Anarchia.

Quid est Tyrannis?

Est imperium ad utilitatem unius spectans.

Quid est Oligarchia?

Est imperium ad utilitatem paucorum, scilicet diuitum, spectans.

Quid est Democratia?

Est imperium ad utilitatem multorum, scilicet tenuiorum spectans.

Quot sunt partes Reipublicæ?

Tres: Senatus, Magistratus, Iudicia.

Quid

Quid est Senatus?

Est pars Reipub. de communibus rebus consultans.

Quarum rerum potestas est penes senatum?

Belli, pacis, fœderum, induciarum, legum, uitæ & necis, exilij, proscriptionis.

Quid est Magistratus?

Est persona publica, cui pro potestate iubere datum est.

Quid est Iudicium?

Est actus publicus de controuersijs pecuniarijs & delictis tàm priuatis quàm publicis iudicandis.

DE APODEMICA.

Quid est Apodemica?

Est ars benè peregrinandi ad consequendam Politicam rerum cognitionem.

In quibus uersatur illa cognitio?

In cognoscendis regionibus & urbibus.

Quænam sunt in illis consideranda?

Duo: Corpus & Anima.

Quot in corpore regionis sunt consideranda?

Tria: Aër, Aqua, Terra.

Quid in Aëre spectandum?

Qualitas & Adiuncta. Qualitas, an salubris an pestilens grauisq́ sit. Adiuncta, ut uenti, aues, & insecta.

Quid in aqua considerandum?

Flumina perpetua, torrentes, lacus, & horum deriuatio: balnea, thermæ, piscinæ, fontes, riui, aquæductus.

Quid in terra considerandum?

Regio, urbes, agri, pagi, uici, arces, mineræ seu fodinæ, genera metallorum, uilla, animantia domestica & fera, frumentorum, plantarum: frequentia urbium, ubertas soli, res gestæ, appellatio.

Quǽnam sunt consideranda in Corpore urbis?

Ambitus, Centrum, Radij, Area. In ambitu seu circuitu sunt naualia, portus, portæ & muri. Centrum est medium urbis punctum, ubi plerunque forum esse solet. Radij à centro exeuntes, sunt plateæ & uiæ stratæ. Area urbis continet uicos seu parœcias, campos, forum & ædificia. Forum est frumentarium, piscarium, suarium, boarium, uinarium, scrutarium, lignarium.

Quottuplicia sunt ædificia?

Duplicia: Publica & Priuata.

Quǽnam sunt Publica?

Curia, ærarium, horrea, cellæ, theatra, porticus, basilicæ seu palatia: Xenodochia, nosodochia, thermæ. Et hæc quidem Politica. Ecclesiastica autem sunt templa cum cœmiterijs & epitaphijs, cœnobia, seu monasteria. Huc pertinent Collegia cum bibliothecis & Armamentaria, ubi consideranda genera armorum & instrumentorum bellicorum.

Quot sunt consideranda in Anima urbium?

Duo: Politia & Incolæ.

Quot sunt in Politia consideranda?

Species Politiæ: Monarchia ne sit, an Aristocratia, an Timocratia. Item leges, iudicia, senatus. Genus nummi, & eius species & partes.

Quǽnam

Quænam in Incolis sunt considerãda?

An ciues sint, an aduenæ. Qui eorum mores, qui ritus, qui habitus, quæ ratio uictus, quæ genera bellandi: qui denique status. Ciuium enim status alius est publicus, alius priuatus. Publicus status est in magistratu Politico, Academico, Ecclesiastico. E' priuatis considerandum est qui'nam insignes sint diuitijs, nobilitate, artibus uel bellicis uel liberalibus (ut Philosophi, Theologi, Iureconsulti, Medici) uel mechanicis.

DE ANTIQVITATIS STVDIO.

Quottuplex est Antiquitas?

Duplex: Religiosa & Prophana.

In quibus consistit Religio ueterum?

In Dijs, in sacrificijs, in sacerdotibus, in tẽplis, in statuis seu simulacris, in imaginibus, in ludis, in uotis & alijs.

Qui'nam fuerunt Dij ueterum?

Πολυθείαν illam Romanam Plinius in summam retulit. Nam Dij fuerunt, inquit, uirtutes & uitia, ut pudicitia, ut concordia, mens, spes, honor, clementia, fides: item inferi in genera descripti: adhæc morbi, pestes, febris, mala fortuna.

Quænam erant sacrificia ueterum?

Varia. Erant quædam quibus utebantur in ludis secularibus, erant & ambarualia, quibus arua & fruges porca lustrabant: erant alia gentilitia familiarumque propria: alia uotiua pro uotis publicis: alia Vestalium uirginum, ignem perpetuum conseruantium; alia soteria pro salute principum, &c.

Quænam erant instrumenta sacrificiorum?

Varia etiam erãt. ut acerræ, thuribula, præfericula, sympula seu sympuuia, capedines & fictiles urnulæ: item candelabra, pateræ, disci. secespitæ, seuæ, enclabria, dolabræ, ollæ.

Quænam erant species sacerdotum?

Plurimæ: ut fratres Aruales, qui sacra ambaruالia procurabant: ut Augures, qui augurijs operam dabant: horum erat caueа pullaria, tripudium solistimũ, & auguralis baculus, qui lituus dicebatur. His adde Flamines, sacerdotes salios, à saliendo dictos, cum suis ancilibus, Vestales, Victimarios, Popas.

Quænam erant templa ueterum?

Varia. Pantheon, templum omnium Deorum: Iani, Iouis, Iunonis, Libertatis, Dianæ, Aesculapij, Cõcordiæ, Mercurij, Pacis, Veneris, Virtutis, Honoris, Bacchi, Fœlicitatis, Victoriæ, Pietatis, Sanitatis, Solis, Fortunæ, Martis, Vestæ, Romæ, Aeternitatis, Fidei, Herculis.

Quænam erant genera ludorum?

Megalenses, Apollinares, Augustales, Capitolini, Castrenses, Circenses, Consuales, Compitalitij, Funebres, Gladiatorij, Iuuenales, Martiales, Plebeij, Equiria, Scenici, Seculares, Taurij, Theatrales, Troici.

Quottuplices erant feriæ?

Duplices: Propriæ familiarum & Publicæ.

Quottuplices erant publicæ?

Quadruplices: I. Statæ seu statiuæ, ut Agonalia, Carmentalia, Lupercalia, II. Conceptiuæ, quæ quotannis à magistratibus concipiebatur, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Cõpitalia. III. Imperatiuæ, quas Coss. & Prætores pro arbitrio indicebant. IIII. Nundinæ, quæ erãt paganorum & rusticorum.

Feriæ

- *Feriæ*
  - *Publicæ*
    - *Ciuium*
      - *Statæ.*
      - *Mobiles*
        - *Conceptiuæ.*
        - *Imperatiuæ.*
    - *Paganorum.*
  - *Priuatæ.*

Quǽnam erant uota publica?

Erant uel quinquennalia, uel decennalia, uel uicennalia, uel tricennalia, uel quadricennalia. Atque hæc de antiquitate religiosa.

Quottuplex est profana antiquitas?

Duplex: Politica, & Bellica.

Quǽnam sunt in politica antiquitate consideranda?

Status Reipub. comitia, classes, iura, leges, iudicia, magistratus, fasti.

Qui 'nam fuit status Reipub. Romanæ?

Respub. Rom. omnes politiarum formas experta est. Regia enim principiò fuit, paulò pòst in tyrannidem conuersa. Tyrãnis uerò expulsis, Aristocratia in patribus secuta: sed eadem repentè per auaritiam & libidinem in oligarchiam mutata est. Hinc plebis secessione tribunatu constituto, Democratiæ species quædam extitit.

Quot fuerunt ordines populi?

Tres: Senatus, Equester, & Plebeius.

Quomodo fuit diuisus populus?

In XXXV Curias & V. Classes.

Quottuplicia erant Comitia?

Triplicia: Curiata, Centuriata & Tributa.

Quǽnam fuerunt Iura?

Alia erant ciuium Ro. alia Italorum, alia prouinciarum.

Quǽnam

Quænam erant leges?

Variæ erant.

Quinam erant magistratus?

I. Reges erant: qui trabea utebãtur & sella curuli cũ XII lictoribus, qui præibãt cum securibus & fascibus: ipsi stipati Celerum cohorte.

II. Senatores erant primò centum, postea trecenti, tãdem mille. Hi lato clauo & calceis lunatis à reliquis ciuibus distinguebantur sicut equites annulo aureo: Erantq; uel conscripti, uel allecti uel pedarij.

III. Coss. bini erant, ijq; annui: quam dignitatem qui petebant, candidati dicebantur, ijq; tribus circumibant, singulosq; prensantes, gratiam & suffragia colligebant, unoquoq; plebeiorum & popularium benignè & nominatim appellato, quam ad rem nomenclatores habebant, qui singulorum nomina tenebant, candidatisq; suggerebant. Consules ipsi in bellum profecturi, paludati erant: id est, paludamento (quæ chlamys erat imperatoria) induti.

IIII. Præfecti urbis, pretorio, annonæ, uigilum, alarũ, cohortium, castrorum, fabrorum.

V. Pretores urbani & peregrini.

VI. Dictator & magister equitum.

VII. Tribuni pl militum, ærarij.

VIII. Censores, ædiles, quæstores, decemuiri stilitibus iudicandis, &c.

Quid sunt Fasti?

Sunt descriptio annua magistratuum Rom. cum rebus illorum gestis.

Quottuplices fuerunt uestes?

Duplices: Muliebres ut stolæ: & Viriles ut toga: item cõtra tempestates comparatæ, ut penula & scortea. Item bellicæ,

licæ, ut paludamentum, ſagum, caligæ, lucerna.

Qualis fuit res nummaria?

Ampla fuit: quot enim nummi: tot ferè imagines inueniuntur. Nam ueteres in nummis ſculpebant, fundebantq́ templa, prouincias deuictas, caduceum, dextras inter ſe iunctas, Ianum bifrontem & quadrifrontem, naues, manipulos, cornucopiæ, capram Amaltheam, fulmen, honorem & uirtutẽ, pauonem, aquilam, noctuam, ſtruthionem formicam, quadrigas, bigas, matrem Cybelem, apros, canes, ceruos; damas, tauros, leones, delphinas, hippopotamos, ſerpentes, pileos cũ pugionibus, libras, elephantos, lynces, tigrides, Merduriolos petaſatos, lupam geminos alentẽ. Solem, Lunam, Romam ſepticollem, Italiam, Victoriam, clauam Herculis, Cerberum, citharam, Marſyam excoriatum, tripodes, cupidines, crocodilos, agnos, Pegaſos.

Quænam erant ædificia ueterum?

Eorum magnum diſcrimen fuit. Hinc theatra, amphiteatra circus maximus, agonalis & alij: & in his obeliſci & metæ: hinc arcus triumphales, odea, orcheſtræ, thermæ, naumachia, mauſolea, hippodromi, coloſsi, baſilicæ, aquæductus, caſtella aquarum, piſcinæ, cryptæ, armiluſtria, pontes, naualia. Accedunt his inſcriptiones antiquorum marmorum & lapidum: item epitaphia.

Quottuplices erant notæ?

Duplices: Priuatæ & Publicæ.

Quænam erant Priuatæ?

Erant in monumentis & ſepulcris. Vt I.O.M.S. Ioui optimo Max. ſacrum. D.M.S. Dijs manibus ſacrum. H.M.P. Hoc monumentum poſuit. H.S.E.S.T.T.L. Hic ſitus eſt, ſit tibi terra leuis.

Quænam

Qúænam erant Publicæ?

Erant in nominibus magistratuum: ut DICT. R.G.C. Dictator rei gerendæ causa. S.S.C. Seditionis sedandæ causa. Atq; hæc de Politica antiquitate.

Qúænam est antiquitas bellica?

Est tota in disciplina militari: eaq; uel terra, uel mari. Hic igitur Imperator exercitus, genera militum, legionis numerus, castrametatio, signa prælij, instrumenta bellica occurrunt.

Quot magistratus mittebantur in prouinciam?

Duo: Præses & Quæstor.

Quinám erant in Comitatu præsidis?

Legati, tribuni militum, centuriones, præfecti, decuriones, cohors prætoria.

Quódnam erat eius officium?

Erat non solùm in imperio & bello gerendo ac disciplina militari: sed etiam in potestate prætoria.

In quibus uersabatur potestas Prætoria?

Non solùm in cognitione & conuentibus indicendis & iurisdictione, sed etiam in curatione rei frumentariæ & tributorum ac uectigalium.

Quódnam erat officium quæstoris?

Is propria administratione curabat pecuniã, prædamq; publicam, & conficiebat earum rerum tabulas.

Ex quibus constabat exercitus?

Ex legionibus ciuium & auxilijs sociorum.

Quis fuit numerus legionis?

Primis temporib. triũ milliũ fuit: postea quaternûm milliũ: deinde quinis millibus peditũ, trecenis equitibus cõstitit.

Qúænam

Quænam erant genera armatorum?

Duo erant: Pedites & Equites. Ex peditibus erant uelites, hastati, principes, pilani seu triarij.

Quænam erat castrametatio?

In loco pro castris delecto, designabatur punctum pro prætorio id est summo ducis tẽtorio: circa id punctum quadratum tanto interuallo quantum exercitus requirebat, ducebatur. In eo quadrato anguli quatuor erãt portæ quatuor: ex quibus prætoria ad orientem, decumana ex diametro opposita, quæstoria ad meridiem, quintana ad septentrionem erat,

Quænam erant signa bellorum & prælij?

Erant partim uocalia, partim muta.

Quænam erant Vocalia?

Tubæ, cornua, litui.

Quænam erant muta?

Aquilæ, dracones, uexilla seu labarum, manipuli.

Quænam erant instrumenta bellica?

Vineæ, arietes, musculi, turres ambulatoriæ, ualli, testudo, catapultæ, scorpiones.

Quænam erant naues ueterum?

Longæ, actuariæ, onerariæ, liburnicæ, pontones, phaseli.

Quænam habebant insignia?

Insignia nauium Græci uocant παράσημα. Inde aliquæ naues uocabantur ἀιγοὶ: id est, hirci, quòd id genus animalium παράσημον haberent. Item centaurus, pistris, bucentaurus Venetorum.

DE POLEMICA SEV DISCIPLINA rei militaris.

Quid est disciplina rei militaris?

Est disciplina belli rectè administrandi.

In quibus rebus versatur?

In tribus: In Apparatu, Castris & Congressu.

In quibus est Apparatus belli?

In delectu & commeatu.

Quis fuit delectus?

Fuit in legione.

Quis fuit numerus legionis?

Legio primis Vrbis Rom. temporibus trium milliũ fuit, ait Varro: ac singulæ tribus Tatiensium, Ramnium, Lucerum millia singula mittebant. Postea (ut ait Liuius lib. 7.) quaternûm millium & ducenorũ peditum fuit: deinde quinis millibus peditum, trecenis equitibus constitit. Ergo legio numerũ illum habuit, sed ciuium: nam alterum tantùm ex sociorum delectu adijciebatur.

Quot erant cohortes legionis?

Decem.

Quænam personæ sunt in legione?

Principes & milites.

Quinam sunt principes?

Imperator, Tribuni, Centuriones.

Quótnam debet Imperator habere?

Quatuor: Scientiam rei militaris, Virtutem, Autoritatem, Fœlicitatem. Vsu enim periti rudibus erudiendis præficiendi sunt. Nemo enim benè potest imperare, qui non antè paruerit,

paruerit nec alios docere, quod à nemine dedicerit. Ipse autem dux, prætor, Consul, aut eiusmodi potestate à populo Rom. deligebatur.

Quot erant tribuni militum?

Initio erant tres pro tribus tribubus. At Polybij tempore in quatuor legionibus uiginti quatuor.

Quottuplices erant?

Duplices. Erant enim uel comitiati, qui à populo eligebantur: uel rufuli, qui in exercitu fiebant, ut scribit Asconius.

Quódnam fuit eorum insigne?

Aureus annulus.

Quot fuerunt Centuriones?

Sexaginta fuerunt: bini deni nimirum in singulis aciebus, quarum tres erãt, hastatorum, principum, triariorum. Horum omnium princeps fuit primipilus seu primipili centurio.

Quódnam fuit eorum insigne?

Vitis.

Quot sunt consideranda in militum delectu?

Tria ferè: ut deligatur ciuis, robustus & in re militari peritus.

Cur Ciuis?

Quia maiore charitate pro aris & focis, pro coniugibus & liberis, pro patria deniqùe dimicatur, quàm pro quauis mercede & pecunia.

Cur robustus?

Quia miles non à moribus, aut fortuna, sed à uiribus probatur. Itaq; miles ex ijs legendus est, qui quotidiano opere laborem ferre didicerint, ut sunt fabri ferrarij, tignarij, lanij, uenatores.

Cur peritus armorum?

Quia id militiæ opus est. Itaq; Romæ campus Martius militarium studiorum schola fuit, ut Rom. iuuentus ad palum omni genere armorum & quidem ueris duplo grauiorũ exerceretur, caput petendo, lateribus insidiando, poplites succidendo, insiliendo, resiliendo, punctim potius quàm cæsim feriendo, & interim tamen assiduè sese protegẽdo, item iaculando Pars enim tyronum tertia, uel quarta, pilis, lapidibus, sagittis, manu, funda, arcu iaculandis exercebatur. Tum uerò saltu, fossæ latitudinem, aut ualli altitudinem superare: præcipuè autẽ cursu, locum occupare, fugientẽ assequi consuescebat. Sic Pompeius (ut à Salustio traditum est) cum alacribus saltu, cum uelocibus cursu, cum ualidis uecte certabat.

Quænam erat exercitatio equitum futurorum?

Equi lignei erant in campo, ut insilire, desilire, dextra, læua, inermis, armatus, districto etiam gladio futurus eques addisceret, ueros etiam equos domaret & futuris prælijs assuefaceret. Sic Cæsari (ait Plutarchus) equitandi usus à puero facilis fuit: Consueuerat enim reflexis & post tergum implicatis manibus equum celeriter agitare. Quinetiam equo (ut Suetonius ait) utebatur insigni, pedibusq; propè humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud secum aruspices imperium orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit, nec patientem sessoris alterius, primus ascendit, cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit. Deniq; Tiberis Martio cãpo uicinus aderat, qui natando traiectus, collectum exercitatione puluerem & sudorem ablueret.

Quottuplex fuit armatura?

Duplex; Grauis & Leuis.

Quæ

Quænam fuit Grauis?

Fuit legionarij peditis cataphracti πανοπλία: in gladio maiore & minore, pilo, scuto, galea, lorica, manicis, ocreis.

Quid fuit pilum?

Fuit telũ Rom. propriũ, lõgitudine ferè bicubitali, crassitudine digitali, spiculo palmi; sed sensim sic attenuato atque acuto, ut statim primo iactu infixum inflecteretur; ne euelli posset.

Quale fuit scutum?

Scuti longitudo quatuor pedibus maior fuit, superficies curua, latitudine ferè tripedali; ut facilè totus miles scuto protegeretur.

Quænam fuit leuis armatura?

Fuit equitis, peditum quoque sagittariorum & funditorum, in gladijs, hastis, gæsis. Atq; hæc de delectu.

In quibus rebus est commeatus?

In stipendio & re frumentaria.

Quibus rebus constabat stipendium?

Nummo, annona, uestibus. Atq; hæc de Apparatu.

DE CASTRIS.

Quot sunt in castris consideranda?

Tria: Progressus agminis in castra, Architectura castrorum, Castrensis armorum meditatio.

Quot sunt consid. in progressu?

Duo: Regionum notitia & Agminis ductus.

Quænam consid. in regione?

Interualla locorum, uiarum genera, compẽdia; diuerticula: montes, flumina, duces uiarum & fideles & probati.

Quotuplex est iter?

Duplex: Terrestre & Flumine, Mariq; impeditum.

Quot modis traijcitur flumen?

Quatuor: Põte, nauib. diducto in plures alucos fluuio, uado.

Quænam sunt consideranda in architectura?

Tria: Locus, Forma, Constructio.

Qualis debet esse locus?

Idoneus frumentationi, pabulationi, aquationi, lignationi, ualetudini militum, uictoriæ si dimicandum sit.

Quænam erat forma castrorum?

De hac suprà diximus in studio antiquitatis.

Qualis erat constructio castrorum?

Castra fiebant per militē legionariū, qui erat artifex tentoriorū, fossarū, uallorū: eaq; faciebat materiando, fodiendo, aggerando. Non quòd omnes milites architecti fuerint, sed quòd materiari & cuilibet operi materiā cædere & dolare consuessent, nec minus laboriosè secures, & dolabras expedire, quàm enses & parmas tractare.

Quænā fuit castrensis meditatio & militaris schola?

Fuit in ambulatione seu decursione, tyronum exercendorum causa & in exercitus lustratione.

Quænam fuit decursio?

Liuius lib. 36. de Scipione Africano sic ait: Primo die legiones in armis quatuor millium spacio decurrerunt, secundo die arma curare & tergere ante tentoria iussit: tertio die sudibus inter se in modum iustæ pugnæ concurrunt, præpilatisq; missilibus iaculati sunt, quarto die quies data, quinto iterum in armis decursum est.

Quænam fuit lustratio?

Qua tanquam in Romani census lustro, cuiusq; peditis & equitis uirtus, aut ignauia pro meritis afficiebatur.

Quænam erant præmia?

Donatiuū, armillæ, torques, equi, agri assignati, honores.

Quænam erant supplicia?

Fustigatio, Decimatio, Ignominiæ causa missio.

Quid

Quid eſt Fuſtigatio?

Si quis furatus eſſet, aut præmij conſequendi gratia peieraſſet, aut locum in acie deſeruiſſet, aut in uigilijs dormitaſſet, fuſtibus cedebatur ac lapidibus obruebatur.

Quid eſt Decimatio?

Si totus exercitus, aut magna pars deliquiſſet, ſorte decimus quiſq; ad ſupplicium legebatur: reliquis extra uallum agentibus annona ordeum tantum erat, donec egregio facinore ſatisfactum uideretur. Vide Brodæum libro 1. Miſcell. cap. 9.

Quid eſt Ignominiæ cauſa miſsio?

Fuit exautoratio militis in pœnam maleficij commiſsi.

DE CONGRESSV.

Quænam conſideranda ſunt in Congreſſu?

Duo: Primò cōmunia & generalia capita. Deinde Speciales prælij differentiæ.

Quot ſunt in prælijs communia?

Quatuor: Vires, Locus, Ordo, *Cohortatio.*

Quales debent eſſe Vires?

Quæ ſatis ſint ad uictoriam. Itaque qui uiribus eſt inferior, aut pugna abſtineat, aut hoſtem diſtrahat.

Qualis debet eſſe Locus?

Superior aut ſitu & natura, aut arte.

Qualis eſt ordo aciei?

Acies uariatur, uel Numero, uel Figura. Numero, ſimplex, duplex, triplex, quadruplex. Figura, cuneata, quadrata, rotunda appellatur.

Quid eſt Cohortatio?

Eſt cos militaris uirtutis. Eſt enim quædam animi incitatio atq; alacritas naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ incenditur. Hanc non reprimere, ſed augere im-

peratores debent. Neque frustra antiquitatis institutum est: ut signa undiq; concinerent, clamoremq; uniuersi tollerent, quib. rebus & hostes terreri & suos incitari existimauerũt.

Quæ nam sunt speciales differentiæ prælij?

Duæ sunt. Est enim aliud terrestre, aliud nauale. Terrestre autem in locis uel patentibus, uel clausis & munitis.

Quomodo expugnantur loca munita?

Vel ex itinere primo impetu, uel longiore oppugnatione. Nam si propter latitudinem fossæ, muriq; altitudinem, repentino impetu urbs expugnari non posiit, uineis, actis, aggere iacto, turribus ambulatorijs constitutis oppugnatur.

Quid est Vinea?

Est machina lignea, crudis corijs intexta, lata pedes octo, alta septem, longa sedecim, sub qua milites tecti ad muros accedunt.

Quid est Agger?

Est tumulus, lapidibus, terra, cratibus aggestus.

Quid est turris ambulatoria?

Est machina, cuius ima parte aries ad subruendum, falxq; ad distrahendũ murum educitur; media, pons aditum in urbem facit; summa, sagittarij & funditores, muro propugnatorem deijciunt.

DE HISTORIA.

Quid est Historia?

Est memoria rerum in hoc mundo gestarum. Eius igitur subiectum sunt res ab hominibus gestæ.

Quottuplex est Historia?

Duplex: Vniuersalis & Particularis.

Quid est Vniuersalis?

Quæ cõmemorat res uniuersas; eaq; est rursus uel Ecclesiastica,

siastica, q̃ *præcipuè cõmemorat res ecclesiæ: eaq; omniũ prima est & antiquissima: & Politica, quæ Monarchiarũ, Imperiorumq; & Rerumpub. initia, cõstitutiones, incrementa, gubernationes, & conuersiones, mutationesq; exponit.*

Quid est Particularis?

Quæ commemorat res particulares.

Quot consid in Historia legenda?

Quinq; 1. *Ordo.* 2. *Tẽpus.* 3. *Locus.* 4. *Autores.* 5. *Synopsis.*

I. Quis est ordo Historiæ?

Historia uniuersalis continet res gestas duplicis mundi, tum eius qui fuit ante eluuionem, tum eius qui postea fuit. Res uerò quæ post eluuionem acciderunt, partim ante Christum natum, partim postea contigerunt.

II. Quid in tempore considerandum est?

Chronologia, quæ ab Eusebio, Lucido, Chytræo, Funccio descripta est. In ea obseruandæ sunt Epochæ seu æræ temporum & Synchronismus.

Quid est Epocha?

Est cuiusq; regni & imperij initium.

Quid est Synchronismus?

Est congruentia temporis, in rebus ab uno populo, aut principe gestis, cũ alterius populi aut principis rebus gestis.

III. Quid in loco considerandum est?

Geographia, cuius autores sunt Ptolemæus, Strabo, Plinius, Solinus, Mela, Dionysius, Glareanus, Munsterus.

IIII. Quinam sunt autores Historiæ uniuersalis?

Iustinus, Diodorus Siculus, Zonaras, Orosius, Iornandes, Sabellicus, Cario.

Quinam specialis?

Moses, Herodotus, Thucydides, Xenophõ, Arrianus, Curtius, Liuius, Dionys. Polybius, Sallust. Cæsar, Sueton, &c.

V. Quǽnam eſt Synopſis hiſtoriæ?

Hiſtoria poſt diluuiũ diuiditur in quatuor Monarchias, Aſsyriorũ, Perſarum, Macedonũ & Romanorũ: ex oraculo Danielis cap. 7. Vide in uiſione mea & ecce quatuor uẽti cœli pugnabãt in mari magno & quatuor beſtiæ grãdes aſcendebãt de mari: prima quaſi leæna: ſecũda ſimilis urſo: tertia ſimilis pardo: quarta aũt beſtia ἀνώνυμος, terribilis erat & mirabilis, & fortis nimis: & habebat cornua decem & ecce cornu paruũ ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus auulſa ſunt ab eo: & ecce oculi, quaſi oculi hominis erant in cornu iſto & os loquens magnifica & cornu illud faciebat bellum aduerſus ſanctos & præualebat eis. Quartam beſtiam omnes intelligunt Monarchiam Rom. & decem cornua, decẽ regna imperio Rom ſubiecta, ut ſunt Syria, Aegyptus, Aſia, Græcia, Italia, Gallia, Hiſpania, Africa, Germania, Anglia. Alij intelligunt decem prouincias conſulares, in quas diuiſum fuiſſe totum imperiũ, Strabo in fine lib. 17 teſtatur. Per paruum cornu intelligunt Turcicum imperium, & hæc opinio cap 13. Apocalypſeos confirmari uidetur.

Quis fuit primus rex Aſſyriorum & ultimus?

NINVS *fuit primus: ultimus* SARDANAPALVS.

Quis fuit primus, quis ultimus Perſarum?

Cyrus fuit primus: Darius ultimus.

Quis fuit primus Monarcha Macedonum?

Alexander Magnus.

Quis fuit primus & ultimus rex Romanorum?

Romulus fuit primus: ultimus Tarquinius Superbus.

Quis fuit primus Imperator Romanus?

Iulius Cæſar, quem ſecutus eſt Auguſtus.

Quis

Quis fuit primus Imperator Constantinopolitanus?

Constantinus Magnus: ultimus fuit Constantinus Palaeologus, sub quo Constantinopolim Turcae ceperunt, &c.

FINIS.

DE IVRISPRVDENTIA.

Quid est Iurisprudentia?

Est ars aequi & boni, Eius subiectum est Iustitia.

Quid est Iustitia?

Est constans & perpetua uoluntas, ius suum cuique tribuendi.

Quottuplex est Ius?

Duplex: Publicum & Priuatum.

Quottuplex est Priuatum?

Duplex: Naturale & Ciuile.

Quid est Ius naturale?

Quod natura omnia animalia docuit. Ex eo iure descenderunt matrimonium, liberorum procreatio & educatio.

Quid est ius Ciuile?

Quod quisque populus aut ciuitas sibi constituit.

Quot sunt eius subiecta?

Tria: Personae, Res, Actiones.

DE PERSONIS.

Quomodo diuiduntur personae?

In seruos & liberos: & liberi rursus sunt, aut alieni iuris, aut sui.

Quinam sunt alieni iuris?

Qui sunt in potestate patria.

Quot causis acquiritur patria potestas?

Tribus: Nuptijs, Legitimatione & Adoptione.

Quid sunt Nuptiæ?

Nuptiæ siue matrimonium est uiri & mulieris coniunctio, indiuiduam uitæ consuetudinem continens. Contrahuntur autem consensu: & impediuntur cognatione, affinitate & publica honestate.

Quid est Legitimatio?

Est actus ciuilis, quo qui naturales sunt, efficiuntur legitimi, idq; uel rescripto principis, comitis'ue palatini, uel testamento.

Quid est Adoptio?

Est actus ciuilis, quo qui filius non est, pro filio habetur ciuiliter, ut scilicet familiam & hæreditatem cernat.

Quot sunt causæ amittendi patriam potestatem?

Quinq; Mors, dignitas summa, captiuitas, emancipatio, adoptio.

Quænam est differentia personarum sui iuris?

Quædam sunt in tutela, quædam in cura.

Quid est Tutela?

Est potestas iuris ciuilis ad tuendum eum qui propter ætatem se defendere nequit.

Quando finitur Tutela?

Pubertate: id est, anno decimoquarto in masculis, duodecimo in fœminis.

Quid est Cura?

Est potestas iuris ciuilis ad tuendas res puberis minoris.

Masculi

Masculi enim puberes & fœmellæ uiripotentes, ad uicesimum quintum annum cōpletum curatores accipiunt. Atq; hæc de Personis, sequitur de Rebus.

DE REBVS.

Quot sunt consid. in rebus?

Duo: Dominium & Obligatio.

Quænam est differentia rerum?

Res quædam sunt extra commercium seu patrimonium nostrum: quædam in patrimonio nostro. Extra cōmercium sunt iuris uel humani, uel diuini.

Quænam sunt iuris humani?

I. Communes, ut aër, aqua proflués, mare, eiusq; littora.

II. Publicæ, ut flumina, portus, ripæ.

III. Vniuersitatis, ut in ciuitatibus, theatra, stadia, balnea, porticus.

Quænam sunt diuini iuris?

I. Res sacræ, quæ Deo ritè per pontifices sacratæ sunt: ut templa, donaria.

II. Religiosæ, ut monumenta.

III. Sanctæ, quæ pœna capitis sancitæ sunt: ut muri & portæ ciuitatis.

Quænam res sunt in patrimonio nostro?

Quæ singulorum sunt & quarum dominium acquiri potest: Suntq; uel Singulares uel Vniuersales. Singulares sunt uel Corporeæ, uel Incorporeæ.

Quænam sunt Corporeæ?

Quæ tangi possunt: ut fundus, uestis, aurum: eaq; acquiruntur occupatione, accessione, inuentione, traditione.

Quid est res incorporea?

Quæ tangi non potest & in iure consistit: ut Seruitus: ut Iter, uia, aquæductus.

Quomodo

Quomodo acquiruntur res uniuersales?

Per hæreditatem, quæ datur uel ex testamento, uel ab intestato.

Quot sunt gradus succesſionis ab intestato?

Quinq; : Descendentium, Ascendentium, Transuersalium, Coniugum, Fisci.

Quid est Obligatio?

Est ius quo imposita est necessitas alicuius rei soluendæ secundum nostræ ciuitatis iura.

Quot sunt species obligationis?

Duæ: oritur enim aut ex contractu, aut ex delicto.

Quænam sunt species contractus?

Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus, Stipulatio, Fideiussio, Syngrapha uel chirographum, Emptio & Venditio, Locatio & conductio, Societas, Mandatum.

Quomodo tollitur obligatio?

Solutione & acceptilatione.

Quæ sunt species delicti?

Furtum, Rapina, Damnum, Iniuria.

DE ACTIONIBVS.

Quid est Actio?

Est ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur.

Quid est Iudicium?

Est actus legitimus ritè cognoscendi & definiendi controuersias ad iudicem deductas.

Quot personæ constituunt iudicium?

Tres: Iudex & duo litigatores, Reus & Actor, qui in criminali iudicio dicitur Accusator.

Quot

Quot sunt consideranda in litigatoribus?

Quatuor: In ius uocatio, Satisdatio, Arma & Pœna temeritatis.

Quæ'nam sunt arma litigatorum?

Actio seu libellus, Exceptiones, Replicationes, Duplicationes, Triplicationes.

Quot modis coërcetur temeritas litigatorum?

Tribus: Iureiurando calumniæ, Mulcta & Infamia.

FINIS.

RVDIMENTA INSTITVTIONVM IVRIS.

Quid est Iurisprudentia?

Est nihil aliud quàm scientia iuris.

Quottuplex est ius?

Duplex: Publicum & priuatũ. Illud est quod ad statum Reip. Hoc, quod ad utilitatem singulorum spectat.

Quottuplex est priuatum?

Duplex: Naturale & Ciuile.

Quid est Naturale?

Quod natura omnia animalia docuit. Id sæpè etiam ius gentium uocatur, quo scilicet omnes gentes utuntur. Huc pertinet iudiciarius processus: præcipuè quoad naturalem defensionem.

Quot sunt consideranda in processu?

Duo: Instantia & Executio.

Quottuplex est instantia?

Duplex: prima & secunda.

Quot sunt in prima instantia consideranda?

Duo: Termini iudiciales & Sententia.

Quot sunt termini iudiciales?

Decem: Aditio iudicis cõpetentis seu citatio, Actio, Inducia seu dilatio, Exceptiones, Satisdatio, Litis cõtestatio, Iusiurandum calumniæ, Positiones & ad eas responsiones, Probationes, Conclusio. Ex his tres priores termini dicuntur præparatorij: quartus dicitur Dilatorius, reliqui dicuntur accepti iudicij. Nam

1. *Actor iudicem competentem adit, cuius iurisdictioni reus est subiectus & reum citari petit.*
2. *Reo comparẽte actor libellum iudici & per hunc aduersario exhibet.*
3. *Reus dilationes petit, ad deliberandum contendere'ne an liti cedere uelit.*
4. *Cùm reus contendendum putat, initiò exceptiones opponit, uel declinatorias fori uel dilatorias: sequuntur replicationes, duplicationes.*
5. *Cùm reus tandem respondere iussus est, utrinq; à partibus satisdatur se usq; ad finem in lite permansuros.*
6. *Reus litem contestatur, affirmando aut negando intentionem libelli actoris.*
7. *Post litem cõtestatã partes utrinq; iusiurandũ calumniæ præstant.*
8. *Actor petitionẽ suam articulis comprehensam (qui positionales appellantur) medio iureiurando offert. His reus medio itidem iureiurando, per uerbum Credit, aut non credit, respondet: & defensionales articulos incõtinenti, uel ex interuallo, responsionibus adiunget.*
9. *Actori terminus cõstituitur ad articulos per reũ negatos*

tos probandũ testibus uel instrumentis. Reus aũt interrogatoria addere potest singulis articulis actoris, de quib. testes simul audiantur: & reus citatur ad examen testiũ, ut uideat iurare testes. Deinde publicantur attestationes utraq; parte præsente, uel in contumaciam absentis: & terminus ad excipiendum contra attestationes & replicandum denuò datur.
10. *His peractis, concluditur in causa. Atq; hæc de terminis iudicialibus ante sententiam.*

Quid est Sententia?

Est nihil aliud quàm pronunciatio iudicis.

Quottuplex est?

Duplex: Interlocutoria & Definitiua.

Quid est Interlocutoria?

Est pronunciatio iudicis, qua aditus ad principalis causæ cognitionem paratur: idq; duobus modis. Iudex enim aut simpliciter aliquid imperat litigantibus: aut remoras exceptionum aufert, ut ad decisionem principalis causæ sine obstaculis peruenire posit.

Quid est Definitiua?

Est pronunciatio iudicis, quæ imponit finem controuersiæ principali, quod fit uel condemnatione, uel absolutione. Atque hæc de prima instantia; sequitur Appellatio, unde oritur secunda instantia.

Quid est Appellatio?

Est suspensio iurisdictionis inferioris iudicis per implorationẽ superioris. Nã si sententia iniqua cõdẽnato uidetur, appellare ab interlocutoria p scriptũ potest: à definitiua uerò uel uiua uoce, uel ex interuallo decẽ dierũ in scriptis. Cui appellationi si iudex defert, Apostolos ad supiorẽ iudicẽ appellãti impertit. Si intra illud tẽpus nõ appellatur, sententia in rẽ iudicatã trãsit, & petẽte parte pro qua pronũciatũ est, à iudice

à iudice ordinario executioni sine mora mandari debet. Quod si reus peremptoriè citatus non compareat, iudex actorem mittit in bona rei ex primo & secundo decreto: in illo pignus, in hoc possessionem permittens. Si uerò reus post litem contestatam cótumaciter emanet: potest iudex de causa cognoscere & pronunciare. Atque hæc de processu iudiciario.

Quid est ius Ciuile?

Quod quisque populus aut ciuitas sibi cóstituit: quod ideò etiam positiuum dicitur.

Quot sunt eius species?

Duæ. Est enim scriptum aut non scriptum: illud lex generaliter, hoc consuetudo dicitur.

Quot sunt subiecta iuris ciuilis?

Tria: Personæ, Res, Actiones.

DE PERSONIS.

Quomodo diuiduntur Personæ?

In seruos & liberos: & liberi rursus sunt aut alieni iuris aut sui.

Qui'nam sunt alieni iuris?

Qui sunt in potestate patria.

Quot causis acquiritur patria potestas?

Tribus: Nuptijs, Legitimatione & Adoptione.

Quid sunt Nuptiæ?

Nuptiæ siue matrimonium est uiri & mulieris cóiunctio, indiuiduam uitæ consuetudinem continens. Contrahuntur autem consensu: & impediuntur cognatione, affinitate & publica honestate.

Quid est Legitimatio?

Est actus ciuilis, quo qui naturales sunt, efficiuntur legitimi

timi, ut uel rescripto principis, comitis'ue palatini, uel testamento.

Quid est Adoptio?

Est actus ciuilis, quo qui filius non est, pro filio habetur ciuiliter, ut scilicet familiam & hæreditatem cernat.

Quot sunt causæ amittendi patriam potestatem?

Quinq; : Mors, dignitas summa, captiuitas, emancipatio, adoptio. Atq; hactenus de personis alieni iuris.

Quænam est differentia personarum sui iuris?

Quædam sunt in tutela, quædam in cura.

Quid est Tutela?

Est potestas iuris ciuilis ad tuendum eum, qui propter ætatem se defendere nequit.

Quottuplex est?

Triplex: Testamentaria, Legitima, Datiua.

Quid est Testamentaria?

Quæ datur à parentibus, liberis impuberibus, in potestate constitutis.

Quid est Legitima?

Quæ à lege defertur: ut agnatis, patronis, parentibus, fratribus.

Quid est Datiua?

Quæ datur à magistratu, cùm testamentarius, aut legitimus tutor nullus est.

In quibus rebus opus est autoritate tutorum?

In negotijs è quibus mutua obligatio oritur: in reliquis suam conditionem pupillus meliorem facere potest etiam

sine tutoris autoritate, exceptis successionibus, quae plerunque controuersijs sunt implicitae.

Quomodo amittitur tutela?

Pubertate: tum enim incipit cura.

Quid est Cura?

Est potestas iuris ciuilis ad tuendas res puberis minoris. Masculi enim puberes & foemellae uiripotentes, ad 25 annum completum curatores accipiunt. Dantur tamen etiam impuberibus, si tutor non sit idoneus, non tamen fraudulentus: aut ex certo tempore datus, aut impeditus sit. Atque haec in specie de Tutoribus & Curatoribus: sequuntur 4 membra utrisq; communia, ut Satisdatio, Actio, Excusatio, Accusatio suspecti.

Quid est Satisdatio tutorum & curatorum?

Est solennis stipulatio, qua tutores & curatores rem pupillis, uel adultis finita tutela aut cura, saluam fore ita caueant, ut datis hoc nomine fideiussoribus securi fiant.

Quaenam Actiones dantur hic?

Tres: 1 Actio tutelae contra tutorem. 2 Actio negotiorum gestorum contra curatorem. 3 Actio subsidiaria contra magistratum.

Quid est Excusatio?

Est allegatio causarum à tutoribus & curatoribus facta ad subterfugiendam tutelam, aut curam.

Quid est Accusatio suspecti?

Est accusatio quasi publica, qua ex lege XII tabb. permittitur cuiuis de populo postulare tutorem suspectum, uel ob dolum, uel ob denegata alimenta, uel ob mores. Conuictus autem fraudis, remouetur & fit infamis. Atque haec de Personis: sequitur de Rebus.

DE REBVS.

Quot sunt consideranda in Rebus?

Duo: Dominium: & Obligatio.

Quid considerandum est in Dominio?

Acquisitio: cuius uariæ sunt causæ pro uarijs rebus.

Quænam igitur est rerum diuisio?

Res quædam sunt extra commercium seu patrimonium nostrum: quædam sunt in patrimonio nostro. Extra cõmercium sunt iuris humani uel diuini.

Quænam sunt iuris humani?

I. Cõmunes, ut aër, aqua profluens, mare, eiusq; littora. II. Publicæ, ut flumina, portus, ripæ. III. Vniuersitatis, ut in ciuitatibus theatra, stadia, balnea, porticus.

Quænam sunt diuini iuris?

I. Res sacræ, quæ Deo ritè per pontifices cõsecratæ sunt: ut templa, donaria. II. Religiosæ, ut monumenta. III. Sanctæ, quæ pœna capitis sancitæ sunt: ut muri & portæ ciuitatis.

Quænam res sunt in nostro patrimonio?

Quæ singulorũ sunt & quarũ dominium acquiri potest.

Quomodo acquiruntur res?

Singulariter aut uniuersaliter. Causa acquirendi singulariter sunt ius gentium & ciuile.

Quottuplices sunt res quæ acquiruntur iure gentium?

Duplices: Corporeæ & Incorporeæ.

Quænam sunt corporales?

Quæ tangi possunt: ut fundus, uestis, aurum.

Quot titulis acquiruntur illæ?

Quatuor: Occupatione, Accessione, Inuentione, Traditione.

Quid est Occupatio?

Est primus & antiquissimus acquirendi dominij modus seu titulus: qui uersatur aut circa animalium uenatum, aucupium, piscationemque, aut circa hostes, aut circa lapillorum inuentionem

Quottuplex est Accessio?

Duplex: Simplex aut Mixta. Simplex est naturalis, aut artificialis. Naturalis rursus, aut discreta, aut concreta.

Quǽnam sunt discretæ accessionis?

Fœtura animalium & insula fluuiatica.

Quǽnam est accessio concreta?

Alluuio, quæ est incrementum latens.

Quótnam sunt artificiales accessiones?

Septem: Specificatio, Textura uel futura, Commixtio seu confusio, Aedificatio, Plantatio seu insitio, Satio seu seminatio, Scriptura.

Quǽnam est mixta accessio?

Est in fructibus naturalibus & industrialibus.

Quomodo acquirimus inuentione?

Per thesauri inuentionem.

Quid est traditio?

Est causa acquirendi, qua res transfertur ex uoluntate tradentis: estque uera, qua res corporalis mobilis de manu in manum transfertur: aut ficta, quæ non fit de manu in manum in personam uel certam ut per patientiam, symbolum, inuestituram uel incertam, ut per iactum missilium & cùm quis quid pro derelicto habet. Atque hactenus de rebus corporeis acquirendis.

Quid eſt res incorporea?

Quæ tangi non poteſt & in iure conſiſtit ut Seruitus.

Quid eſt Seruitus?

Eſt ius quod aut nobis, aut noſtris rebus in alterius rebus competit.

Quottuplex eſt?

Duplex: Realis aut Perſonalis.

Quid eſt Realis?

Quæ à re rei debetur: & prædialis etiam dicitur: quia ſine prædijs conſtitui realis ſeruitus nequit.

Quottuplex eſt Realis?

Duplex: Ruſtica & Vrbana.

Quid eſt Ruſtica?

Quæ prædijs ruſticis inhæret. Eſtq́ duplex: Nominata, ut iter, actus, uia, aquæductus: uel Innominata ut aquæhauſtus, ius paſcendi.

Quid eſt Vrbana?

Quæ ædificijs inhæret: ut ius tigni immittendi, ſtillicidium proijciendi.

Quomodo acquiruntur hæ reales ſeruitutes?

Pactionibus & teſtamentis.

Quid eſt ſeruitus perſonalis?

Quæ à re perſonæ debetur: ut uſusfructus, uſus, habitatio.

Quid eſt Vſusfructus?

Eſt ius utendi fruendi alienis rebus, ſalua rerũ ſubſtantia & acquiritur teſtamento & pactis: finitur autem morte uſufructuarij, &c.

Quid eſt Vſus?

Eſt ius alienis rebus utendi tantum.

Quid est Habitatio?

Est ius in alienis ædibus habitãdi. Atq; hactenus de modis acquirendi de iure gentium: nunc quomodo acquirantur iure ciuili per Vsucapionem & Donationem.

Quid est Vsucapio?

Est acquisitio dominij per possessionis legitimam continuationem.

Quænam requiruntur in Vsucapione?

Bona fides, iustus titulus, diutina possessio, res sine uitio.

Quottuplex est Vsucapio?

Duplex: Priuata & Publica: illa rursus est duplex, Vsucapio & Præscriptio.

Quid est Vsucapio?

Qua res mobiles per triennium acquiruntur.

Quid est Præscriptio?

Qua res immobiles per longi temporis possessionem acquiruntur: inter præsentes decẽnio: inter absentes 20 annis.

Quid est Vsucapio publica?

Qua fiscus uel ærarium res alienas per quadriennium præscribit.

Quid est Donatio?

Est promissio aut traditio alicuius rei ea mente facta ut accipientis fiat & exerceatur liberalitas.

Quottuplex est?

Duplex: Mortis causa, aut inter uiuos.

Quid est donatio mortis causa?

Cùm quis mortalitatis cogitatione donat.

Quid est donatio inter uiuos?

Cùm quis sine mortis cogitatione donat: estq; uel simplex, uel propter nuptias.

Quando

Quando est perfecta simplex donatio?

Cùm de donantis uoluntate constat, eáq; si excedit D aureos debet insinuari: & reuocatur propter ingratitudinem.

Quid est donatio propter nuptias?

Est munus quod à sponso uel marito, uel alio eorum nomine uxori in gratiam dotis uicissim datur. Atque hactenus de modis acquirendi res singulariter: nunc de modis acquirendi uniuersaliter.

Quot modis acquiruntur res uniuersales?

Duobus: Successione & Arrogatione. Successio est Ciuilis, aut prætoria: Illa hæreditas, hæc bonorum possessio dicitur.

Quid est hæreditas?

Est successio in uniuersum ius quod defunctus habuit tempore mortis.

Quottuplex est hæreditas?

Duplex: Testamentaria, quæ datur ex testamento: & Legitima quæ datur ab intestato.

Quid est Testamentum?

Est uoluntatis nostræ iusta sententia de eo quod quis post mortem suam fieri uelit.

Quottuplex est?

Duplex: Testamentum uerum, & quasi testamentum seu Codicillus: illud est uel paganicum, uel militare.

Quid est Paganicum?

Quod à paganis extra militiam fit; estq; scriptum, aut nuncupatiuum.

Quid est scriptum?

Quo hæredis nomen scribitur, quodq́; septem testium præsentium subscriptionibus & signaculis uno contextu celebratum est.

Quid est nuncupatiuum?

Quo hæredis nomen nuncupatur, septem testibus præsentibus.

Quid est testamentum militare?

Quod à militibus in castris fit. Estq́; priuilegiatum testamentũ. Nam supradicta diligens obseruatio militibus (propter imperitiam eorum) remissa est.

Quot considerantur in iure testamentorum?

Tria: Personæ, Infirmatio, Res.

Quǽnam personæ sunt præcipuæ in Testamentis?

Testator & Hæredes. Testator est qui testamentum facit, & hæredes instituit: quod prohibitum est illis qui habent aliquod uitium animi ut impuberes, furiosi, prodigi: uel corporis, ut surdus, mutus, cæcus.

Quottuplices sunt Hæredes?

Duplices: Sui & Extranei. Sui sunt qui in potestate testatoris sunt.

Quottuplex est Institutio hæredum?

Duplex: Vna propriè Institutio dicitur, altera Substitutio.

Quid est Institutio?

Est hæredis designatio, primo gradu facta. Erbsatzung.

Quid

Quid est Substitutio?

Est institutio hæredis, secundo uel ulteriore gradu facta. Affter erbsatzung.

Quottuplex est Substitutio?

Duplex: Directa & Obliqua seu fideicommissaria.

Quid est directa substitutio?

Per quam substitutus directò & sine ministerio alterius hæreditatem testatoris capit: estq; Vulgaris aut Pupillaris.

Quid est Vulgaris substitutio?

Quæ à quolibet cuilibet capaci uerbis apertis & uulgaribus directò in casum nõ acquisitæ hæreditatis fieri potest. Vt si Titius hæres non erit, Seius hæres esto.

Quid est Pupillaris?

Cùm pater liberis substituit: estq; Vetus, aut Iustinianea.

Quid est Vetus?

Cùm pater liberis impuberibus substituit in casum acquisitæ hæreditatis & mortis intra tẽpora pubertatis. Eaq; euanescit pubertate.

Quid est Iustinianea?

Est substitutio à Iustiniano introducta, qua pater substituit liberis furiosis. Quæ etiam Exemplaris dicitur: quia ad exemplum pupillaris introducta est: & dicitur etiam quasi pupillaris. Expirat autem, si liberi resipuerint.

Quid est Obliqua seu fideicommissaria?

Per quam substitutus hæreditatem ex manu alterius & sic uia obliqua capit. Vt Titius hæres esto: rogo te Titi ut restituas hæreditatem Seio. Atq; hæc de suis hæredibus.

Quínam sunt extranei?

Qui testatoris iuri subiecti non sunt: hiq; habent duplex beneficium, Vnum deliberandi, alterum inuentarij.

Quid est beneficium deliberandi?

Est potestas hæredibus data de adeunda intra annum hæreditate.

Quid est Inuentarium?

Est descriptio bonorum defuncti, citatis quorum interest: cuius beneficium est quòd hæres in tantum tenetur, quãtum bona defuncti ualent. Atq; hæc de Personis: sequitur Infirmatio.

Quot modis infirmantur testamenta?

Quatuor modis: Agnatione sui hæredis, Posteriore testamento perfecto, Capitis diminutione, Per querelam inofficiosi.

Quid est querela inofficiosi?

Est subsidiarium remedium quo petitur à iudice, ut testamentum quasi contra pietatis officium scriptum, ex suo officio rescindat. Datur autem liberis, & parentibus: fratribus uerò, sororibusq;, si turpes personæ scriptæ sunt.

Quomodo relinquuntur res in testamento?

Directò uel obliquè: directò relinquuntur res uel uniuersa (ut tota hæreditas de qua hactenus) uel singulares, ut Legata.

Quid est Legatum?

Est donatio quædam à defuncto relicta, ab hærede præstanda.

Quænam actiones dantur pro legatis?

Tres: Personalis ex testamento, In rem, Hypothecaria.

Quæ res possunt legari?

Res propria & aliena, obligata, futura, debita, dos, corpus totum, peculium, res incorporeæ, facta, genus, optio.

Quid

Quid est lex Falcidia?

Est ius quo modus legatis impositus est, ut non liceat ultra dodrantem: id est, 9 uncias totorum bonorum legare.

Quid est Fideicommissum?

Est ius quo testatori obliquè per intermediā personam succedimus.

Quottuplex est?

Duplex: Vniuersale aut Singulare: Illud quo res uniuersæ: hoc, quo res singulæ relinquuntur.

Quid est Codicillus?

Est scriptura minus solennis; qua hæreditas neque dari, neq; adimi directò potest. Requirit autem 5 testes. Atq; hæc de testamentaria hæreditate: sequitur legitima.

Quid est Legitima hæreditas?

Quam lex XII tabularum aut S.C. aliquod ab intestato defert.

Quot sunt gradus successionis ab intestato?

Quinq;.

Quis est primus gradus?

Est descendentium seu suorum: ut filiorum, & filiarum, nepotum: & neptum: illorum in capita: horum in stirpes.

Quis est secundus gradus?

Est ascendētium ut parētum primi & ulterioris gradus: turbato mortalitatis ordine. Vnde uulgatum illud: Ordine turbato succedis Bulgare nato.

Quis est tertius gradus?

Est collateraliū seu transuersaliū: ut fratrum & filiorū fratrū: illorū in capita: horū in stirpes: nisi sint soli: tum enim in capita succedunt. Fratribus autē & fratrum filijs non existentibus: tum demum regulæ locum habēt: Proximior exclu dit remotiorem: & qui sunt in pari gradu succedunt pariter.

Quis

Quis eſt quartus gradus?

Eſt coniugum: cùm neq; liberi, neq; parentes, neque cognati extant.

Quis eſt quintus gradus?

Eſt Fiſci. Nam prædictis omnibus deficientibus bona cenſentur uacantia & cedunt fiſco. Atq; hactenus de ſucceſſionibus iuris ciuilis: nunc de prætorijs ſeu bonorum poſſeſſione.

Quid eſt bonorum poſſeſsio?

Eſt ius à prætore circa ſucceſsiones introductum, ad ius duodecim. Tabb. dilatandum, emendandũ & confirmandũ.

Quottuplex eſt?

Duplex: Ordinaria & Extraordinaria Ordinaria eſt ſtabilis iuris, eaq; datur uel à teſtato, ut ſecundum tabulas & contra tabulas: uel ab inteſtato: ut Vnde liberi, unde legitimi ſeu agnati, unde cognati, unde uir & uxor. Extraordinaria (quæ & ſeptima appellatur) eſt quæ datur ex lege.

Quódnam eſt tempus petendæ bonorum poſſeſsionis?

Liberis & parentibus annus: cæteris cognatis centũ dies. Atq; hactenus de modo acquirendi per ſucceſsionem: ſequitur per arrogationem.

Quid eſt acquiſitio per arrogationem?

Eſt acquiſitio qua arrogator uiuente arrogato acquirit uſumfructum in rebus aduentitijs arrogati. Mortuo autem eo etiam dominium.

DE OBLIGATIONIBVS.

Quid eſt Obligatio?

Eſt ius quo impoſita eſt neceſsitas alicuius rei ſoluendæ ſecundum noſtræ ciuitatis iura.

Quot sunt species obligationis?

Duæ: Oritur enim ex contractu aut maleficio.

Quot sunt species Contractus?

Duæ: Est enim Verus aut quasi contractus. Contractus autem oritur aut ex re, aut è uerbis, aut è literis, aut è consensu.

Quot sunt Species obligationis ex re?

Quinque: Mutuum, Indebitum, Commodatum, Depositum, Pignus.

Quid est Mutuum?

Est contractus, quo ex meo tuum fit, ita ut res quæ pondere, numero, mensura constat, non eadem, sed eiusdem naturæ & qualitatis reddatur. Pro eo datur condictio certi.

Quid est Indebitum?

Est obligatio ex re, qua obstringitur is qui non debitum accepit ab eo qui per errorem soluit. Pro eo datur condictio indebiti.

Quid est Commodatum?

Est contractus, quo is cui res gratuitò utenda datur, adstringitur ad eandem ipsam rem restituendam. Pro ea competit actio commodati.

Quid est Depositum?

Est contractus, quo res apud aliquem deponitur custodiæ causa. Pro ea datur actio depositi.

Quid est Pignus?

Est cõtractus quo res ita creditori obligatur, ut is in credito eo nomine securior sit Pro eo datur actio pignoratitia.

Quid est uerborum obligatio?

Est contractus qui oritur ex interrogatione & responsione: estq; uel principalis, ut Stipulatio: uel accessoria, ut Fideiussio.

Quid

Quid est Stipulatio?

Est uerborum conceptio, qua is qui interrogatur, daturum, facturumue se quod interrogatus est, respondet.

Quænam actiones oriuntur ex stipulatione?

Condictio certi, si certa est stipulatio: secus datur actio ex stipulatu ad interesse.

Quid est Fideiussio?

Est uerborum conceptio, qua quis id quod interrogatus est, alium daturum, aut facturum promittit.

Quot sunt beneficia fideiussorum?

Tria: Excussionis, Diuisionis & Cedendarum actionum.

Quid est beneficium excussionis?

Quo cauetur ne creditor fideiussorem conuenire possit, nō excusso prius principali debitore: nisi is fuerit absens aut non soluendo.

Quid est beneficium diuisionis?

Quo diuidi actio permittitur, ita ut pro uirili tantū parte unusquisq; fideiussorum conueniatur: id quod ex epistola D. Adriani introductum est.

Quid est beneficium cedendarum actionum?

Quo succurritur fideiussori, ut stipulator cōpellatur ei qui solidum soluere paratus est, cedere cæterorum nomina.

Quænam datur actio fideiussori contra reum?

Mandati ad recuperandum ea, quæ soluit pro reo: idq; si præcessit mandatum: secus datur actio negotiorum gestorum.

Quid est Literarum obligatio?

Quæ fit per scripturā: quæ etiam chirographaria dicitur,

tur, cũ quis debere se syngrapha uel chirographo confessus fuerit, quod sibi numeratum non est. Et hinc oritur actio & exceptio. Actio chirographaria seu cōdictio ex lege dicitur, qua obligatio repetitur. Exceptio dicitur non numeratæ pecuniæ, quæ ultra biennium non extenditur.

Quot sunt obligationes ex consensu?

Quatuor: Emptio & uenditio, Locatio & conductio, Societas, Mandatum.

Quid est Emptio?

Est obligatio ex consensu de re certo precio in perpetuũ iure dominij acquirendo. Vnde actio ex empto & uendito.

Ad quem spectat periculum & commodum rei uenditæ?

Ad emptorem.

Quid est Locatio?

Est obligatio ex consensu de re, mercede certa facienda, uel ad tempus utenda. Nam si prædium perpetuò elocetur, non locatio, sed Emphyteusis est.

Quid est Emphyteusis?

Est contractus iuris ciuilis, quo prædiũ perpetuò fruendum alicui traditur, ut quamdiu domino pensionem seu reditum canonem'ue pro eo præstat, tamdiu neque ipsi, neque hæredi eius auferre id liceat.

Quid est Societas?

Est obligatio ex cōsensu quæ de alicuius rei communione contrahitur. Est autem uel Vniuersalis: id est, totorũ bonorum: uel Particularis: id est, unius alicuius negociationis aut rei. Dissoluitur renunciatione, morte, fine negotij, publicatione, cessione bonorũ. Ex ea competit actio pro socio.

Quid est Mandatum?

Est obligatio ex consensu de negotio expediendo nulla

mercede

mercede constituta. Eius regula est, quòd fines mandati diligenter sint custodiendi. Dissoluitur reuocatione, morte, renunciatione. Ex eo competit actio mandati.

Quǽnam obligationes oriuntur ex quasi contractu?

Sex: Gestio negotiorum, Administratio tutelæ, Communio rerum, Communio hæreditatis, Aditio hæreditatis, Solutio indebiti.

Quid est obligatio negotiorum gestorum?

Quæ inde oritur quòd quis negotia absentis gessit sponte & sine mandato. Vnde actio negotiorum gestorum.

Quid est obligatio administratæ tutelæ?

Quæ inde oritur, quòd tutor rem pupilli gessit. Vnde iudicium tutelæ.

Quid est obligatio ex communione rerum?

Quæ inde oritur quòd aliqui in communionem alicuius rei non sponte, sed casu sine societate inciderunt. Vnde actio communi diuidundo.

Quid est obligatio ex communione hæreditatis?

Quæ inde oritur, quòd aliqui cohæredes ex testamento, uel ab intestato sunt. Vnde his datur actio famliæ herciscundæ.

Quid est obligatio ex aditione hæreditatis?

Quæ inde oritur, quòd ab hærede aliquid legatum est: is itaq; quamprimum adijt hæreditatẽ, tacitè legatarijs obligatur: conueniriq́; potest per actionem ex testamento.

Quid

Quid est obligatio ex solutione indebiti?

Quæ inde oritur quòd quis soluit per errorem, quod non debebat. Vnde condictio indebiti.

Quot modis tollitur obligatio?

Quatuor: Solutione, Acceptilatione, Nouatione & Contraria uoluntate.

Quid est Solutio?

Est præstatio eius quod debitum est.

Quid est Acceptilatio?

Est imaginaria solutio: estq; duplex, Vulgaris & Aquiliana. Vulgaris est quæ una stipulatione constat. Aquiliana quæ pluribus.

Quid est Nouatio?

Est prioris debiti in aliam obligationem transfusio atq; translatio, estq; uel personæ, uel rei. Nouatio personæ est alterius debitoris in suum locum substitutio. Nouatio rei est, cum eadem persona manente, res noua in posteriore stipulatione adijcitur, ut conditio, aut fideiussor.

Quænam obligationes soluuntur contraria uoluntate?

Quæ consensu contrahuntur. Atq; hactenus de obligationibus ex contractu: sequuntur ex delicto.

Quottuplex est delictum?

Duplex: Verum & quasi delictum.

Quot sunt species ueri delicti?

Quatuor: Furtum, Rapina, Damnum, Iniuria.

Quid est Furtum?

Est contrectatio fraudulosa, lucrifaciendi gratia, uel ipsius rei, uel etiam usus eius possessionis'ue, quod lege naturali prohibitum est admittere.

Quotuplex est?

Duplex: Manifestum & nec manifestum.

Quid est fur manifestus?

Qui deprehenditur cum furto, quod nõdum detulit ad eum locum ubi eo die cum furto manere destinauit.

Quid est non manifestus fur?

Qui rem detulit quò destinauit.

Quænam actiones dantur pro furto?

Odio furum plures sunt introductæ actiones. Nam ad rem dantur Actio ad exhibendum, Rei uendicatio & Condictio furtiua: ad pœnam uerò datur actio furti.

Quid est Rapina?

Est furtum impudenter & ui factum. Ideoq; à Iuliano I.C. raptor improbus fur definitur. Vnde actio ui bonorum raptorum.

Quid est damnum iniuria datum?

Est damnũ quod non iure fit in rebus tàm animatis quã anima carentibus Vnde actio legis Aquiliæ.

Quid est Iniuria?

Est contumelia quæ personæ alterius infertur: uel re, uel uerbis, uel literis, uel gestibus.

Quot modis æstimatur atrocitas iniuriæ?

Quatuor, ex facto, ex loco seu tempore, ex persona, ex membro.

Quænam actio hinc datur?

Actio iniuriarum.

Quot sunt species quasi delicti?

Quatuor I. Cùm iudex per imprudentiam malè iudicat: tũ enim litem suam facit. II. Cùm quis ex cenaculo aliquid deijciẽdo, aut effundẽdo alicui nocet. III. Cùm in fuga

in suggrunda, aut protecto circa publicũ iter positum uel suspensum est aliquid cuius casus nocere possit. IIII. Cùm furtum uel dolus committitur per illos quorum operà utimur. Ex his omnibus datur actio in factum. Atq; hactenus de personis & rebus: sequuntur actiones.

DE ACTIONIBVS.

Quid est Actio?

Est ius persequendi in iudicio quod sibi debetur.

Quottuplex est Actio seu Persecutio?

Duplex: Priuata seu Ciuilis, & Publica seu Criminalis.

Quot sunt consideranda in Ciuili actione?

Duo: Res de quibus litigatur, & Personæ.

De quibus rebus litigatur?

Aut de proprietate seu dominio: aut de possessione: ob illam actiones proditæ, ob hanc interdicta inuenta sunt.

Quótnam sunt differentiæ actionum?

Octo sunt præcipuæ: Prima est quod omnis actio est, aut ciuilis, aut prætoria.

Secunda quòd aut est persecutoria rei, aut pœnæ, aut mixta.

Tertia quòd aut in simplum, aut in duplum, aut in quadruplum.

Quarta quòd aut est bonæ fidei aut stricti iuris.

Quinta quòd aut est in solidum, aut in quantum patiuntur facultates.

Sexta quòd aut ex nostro contractu, delictóq;, aut ex alieno est.

Quot oriuntur ex alieno contractu?

Sex: Quod iussu, Exercitoria, Institoria, Tributoria, De in rem uerso, De peculio.

Quæ'nam datur ex alieno delicto?

Noxalis & de pauperie.

Quænam est septima differentia actionum?

Quòd alia est perpetua, alia temporalis.

Quæ'nam octaua?

Quòd alia est transitoria ad hæredes, alia non. Atq; hactenus de Actionibus: sequuntur interdicta.

Quid est Interdictum?

Est forma & cóceptio uerborum, quibus prætor aliquid fieri iubebat, aut prohibebat cùm de possessione, aut quasi possessione inter aliquos contendebatur. Dictum quia inter duos dicatur.

Quottuplex est interdictorum diuisio?

Triplex: Nam primò alia sunt prohibitoria, alia restitutoria, alia exhibitoria. Secundò alia sunt possessionis adipiscendæ, alia retinendæ, alia recuperãdæ. Tertiò alia simplicia, alia duplicia. Atque hæc de rebus, nunc de personis quæ iudicium constituunt.

Quot personæ constituunt iudicium?

Tres: Iudex, Actor, Reus: seu duo litigatores, quorum nomine interueniunt procuratores.

Quot sunt consideranda in litigatoribus?

Quatuor: In ius uocatio, Satisdatio, Arma, Pœna temeritatis.

Quid est in ius uocatio?

Est principium instituendarum actionum, quo aduersarius ad iudicem uocatur.

Quid

Quid eſt Satiſdatio?

Eſt cautio qua aduerſarium ſecurum facimus datis fideiuſſoribus.

Quǽnam ſunt arma litigatorum?

Actiones, Exceptiones, Replicationes, Duplicationes, Triplicationes.

Quot modis coërcetur temeritas litigatorum?

Tribus: Iureiurando calumniæ, Mulcta & Infamia.

Quódnam eſt officium iudicis?

Iudicare ſecundum leges ſcriptas, conſtitutiones imperatorum & conſuetudines: & in ſententia ferenda conſiderare cuiuſq; actionis naturã. Atq; hæc de iudicijs ciuilibus.

Quid eſt iudicium publicum?

Quod ex legibus iudiciorum publicorum uenit.

Quottuplex eſt?

Duplex: Capitale & Non capitale.

Quid eſt Capitale?

Quod morte, uel quaſi morte plectit criminoſos.

Quid eſt non capitale?

Quod infamiam cum damno pecuniario irrogat.

FINIS.

DE MEDICINA.

Quid est Medicina?

Est ars benè medendi. Subiectum eius est morbus.

Quid est Morbus?

Est affectus corporis præter naturam, à quo primùm uitiatur actio.

Quot sunt partes Medicinæ?

Duæ: παθολογικὴ & θεραπευτική.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗ.

Quid est παθολογική?

Est prior pars medicinæ de morbi specie & causis: unde etiam αἰτιολογικὴ dicitur.

Quot sunt consideranda in Morbo?

Duo: Communes affectiones, & Species.

Quot sunt communes affectiones Morbi?

Duo: Signa & Iudicium, σημεῖα καὶ κρίσις: unde σημειωτικὴ & κριτική: ad illam pertinent etiam symptomata.

Σημειωτική.

Quot sunt signa morbi?

Duo: Vrina & Pulsus. Sunt & alia, ut uomitus, excrementa, sudor, sputum, sanguis narium. Ratione excrementorum medici dicuntur σκατοφάγοι: dreckfresser.

Quid est Vrina?

Est superfluitas sanguinis in magna uena, delatā per renes & uasa urinaria in uesicam.

Quot sunt consideranda in urinæ inspectione?

Duo: Essentia seu materia & Adiuncta.

Quottuplex est eius substantia?

Duplex: Mediocris, quæ est optima: & præter hāc tenuis,

aut craſſa: hæ imperfectam concoctionem indicant.

Quot ſunt eius adiuncta?

Duo: Quantitas & Qualitas.

Quottuplex eſt urinæ quantitas?

Duplex: aut enim multa eſt, aut pauca.

Quot ſunt cauſæ multæ urinæ?

Sex. I. Multus ciborum humidorum uſus, & potus multus, maximè ſi uinum ſit aqueum.

II. Medicina diuretica: id eſt, urinatoria.

III. Intemperies renum, ut in διαβήτῃ.

IIII. Venter humidus.

V. Hydrops.

VI. Ceſſatio euacuationum.

Quot ſunt cauſæ paucæ urinæ?

Sex cõtrariæ. I. Siccitas ciborũ, paucitas potus: & exercitium uehemens, & cætera quæ corpus deſiccare ſolent.

II. Medicina & cibi glutinoſi, qui meatus claudunt.

III. Imbecillitas excernentis facultatis in renibus.

IIII. Multa uentris exiccatio.

V. Febris uehementia.

VI. Humorum craſſities & tenacitas.

Quot ſunt qualitates urinæ adiunctæ?

Duæ: Color & Contenta.

Quínam ſunt colores urinæ?

Vrinæ ſubſtantia ſemper habet ſibi coniunctum peculiarem colorem.

Primò eſt albus, ſed poſtquam tincturam aliquam accepit, à cruditate ſecedens, fit ſubpallida: hinc pallida, poſtea ſubaurea & aurea: deinde ſubcrocea & crocea: ſequitur ſubrubea & rubea.

Quot ſunt Cauſæ mutati coloris urinæ?

Tres: Cibus, Potus, Colliquatio. Nam ſi cibus nō eſt probè concoctus, aut in ſanguinem mutatus, aut colore infectus eſt: ſimilem reddit urinam. Si uerò aqua, aut uinum album hauritur, alba & aquoſa urina euadit: craſsior uerò & nigrior, ſi uinum craſſum & nigrum bibitur. Colliqueſcentibus autem humidis in corpore partibus (ut pinguedine & adipe) talis & urina apparet.

Quænam ſunt contenta urinæ?

Quæ in urinæ corpore conſiſtunt, & continentur, τὰ παρυφιςάμενα,

Quottuplicia ſunt?

Triplicia: Nam alia in fundo conſiſtunt, αἱ ὑποςάσεις: alia in medio ἐναιωρήματα: alia in ſummo urinæ, ut nubes.

Quot ſunt in his conſideranda?

Tria: Subſtātia, Color, & Quantitas. Atq; hæc de urina.

Quid eſt Pulſus?

Eſt motus cordis & arteriarum, qui eleuando ſeq; extollendo, contrahendo & conſidendo fieri ſolet. Pulſum explorant medici miſſa manu in carpum.

Quot ſunt motus Pulſus?

Duo: Διαςολὴ, qua aër attrahitur, qui robur uitale (unde ſpiritus uitalis gignitur) excitat: & συςολὴ qua fumida ſuperfluitas expellitur.

Quot ſunt genera pulſuum?

Varia: Eſt citus & tardus: latus & longus: uehemens & debilis: durus & mollis: plenus & uacuus: calidus & frigidus, creber & rarus.

ΚΡΙΤΙΚΗ.

Quid eſt Criſis?

Eſt uelox & uehemens motus ad ſanitatem, aut ad mortem,

tem. Est autem bona conuersio cùm ægroto aliqua euacuatio contingit per uomitum, sputum, sanguinis è narib. profluuium, uentris exonerationem, hæmorrhoides, menses & abscessus, urinam, sordes, perspirationem.

Quot sunt tempora morbi?

Quatuor: Initium, incrementum, uigor & declinatio. Huc pertinent dies κριτικοὶ, decretorij: ut 7. 14. 21. 28.

MORBI SPECIES.

Post communes morbi affectiones, ueniendum est ad species & ad singularum specierum causas & symptomata. Medici enim est, ante morbi curationẽ, causas ipsius & symptomata penitùs intueri, ut de remedijs contrarijs spes amplior animo capiatur.

Quottuplex igitur est morbus?

Duplex: Aut enim est ex intemperie, aut ex mala conformatione, cuius species est continui solutio.

Quottuplex est intemperies?

Quadruplex: Calida, Frigida, Humida, Sicca.

Quottuplex est intemperies calida?

Duplex: Simplex, aut Composita. Simplex rursus, uel uniuersalis, uel particularis.

Quænam est uniuersalis intemperies calida?

Est inflammatio sine materia, Græcis φλόγωσις.

Quænam est particularis?

Est in lumbis è regione renum, in uolis manuũ, plantis pedum, uentriculo, facie, syncipite, epate, utero.

Quid est intemperies calida composita?

Est intemperies quæ habet iunctam siccitatem, in corde

primum locata: & dicitur Febris: quam uel humor, cordis ſinibus ſubiectus, partibusq́ uicinis contentus fouet, & auget: uel uapor, halitus, ſpiritus aliquis, qui uel perpetuò, uel per interualla conflagret: uel propria cordis ſubſtantia penitùs continet: quæ tertia ſpecies dicitur hectica.

Quid eſt Febris?

Eſt immoderatus calor præter naturam in corde exiſtés.

Quottuplex eſt Febris?

Duplex: Vna communis omnibus: ut Peſtis. Altera ijs propria qui mala uiuendi conſuetudine utuntur, ut Febris propriè dicta.

Quot ſunt conſideranda in Febri propriè dicta?

Duo: Cauſæ (ex quibus etiam ſumuntur Species) & Symptomata.

Febris cauſa eſt cordis uel
- *Subſtantia: unde Hectica.*
- *Adiunctus*
  - *Spiritus ſeu uapor: unde Diaria*
  - *Humor: unde Synochus ſeu continens febris.*

Quænam ſunt cauſæ febrium?

Cauſæ febrium ſunt Cordis, aut ſubſtantia, aut adiunctus ſpiritus, uel humor. Vnde tres ſpecies, Hectica, Diaria, Synochus.

Quid eſt Hectica?

Eſt febris, quæ in cordis ſubſtantia ſedem fixit, & totum corpus occupat. ἑκτικὴ dicta ab habitu: quia ſtabilis eſt, & ſolutu difficilis. Eius tertius gradus eſt Maraſmus.

Quid

Quid est Diaria?

Est unius diei febris è cordis spiritu calefacto nata. Hæc post hecticam simplicissima est, à breui duratione ἐφήμερος, diaria dicta. Nam ut plurimum eo quo incepit die, penitùs cessat, rarò ad secundum, aut tertium durat.

Quid est Synochus?

Est febris continens, in humoribus (ut sanguine, aut bile) consistens: & instar Euripi subinde recurrens.

Synochus ex inflammatione
- *Sanguinis; Synochus non putris.*
- *Bilis Synochus putris et humoralis*
  - *Simplex*
    - *Continua.*
    - *Interpolata.*
  - *Composita.*

Quottuplex est Synochus?

Duplex: Non putris & putris.

Quid est synochus non putris?

Est ex sanguine inflammato, cuius pars tenuissima flagrat, qui spiritus dicitur.

Quid est synochus putris?

Est humorum inflammatio, unde humoralis dicitur, & biliosa.

Quottuplex est febris humoralis?

Duplex: Simplex aut Composita: & illa rursus, uel continua συνεχὴς, uel interpolata seu remittens.

Febris

- *Febris*
  - *Cōtinua in uasis maioribus ex bile copiosa*
    - *Flaua*
      - *Crassa et retorrida:* καῦσος.
      - *Tenui & liquidiore*
        - *Mobiliore: Tertiana.*
        - *Tardiore. Quartana.*
    - *Pallida: Quotidiana.*
  - *Interpolata in uenis minorib. ex bile pauca & tenui.*

Quid est febris continua?

Cùm materia in corde & uicinis partibus coaceruata, copiosior, uiscidior, crassiorq́; est.

Quottuplex est continua?

Quadruplex, καῦσος, tertiana, quartana, quotidiana.

Quid est καῦσος?

Est febris cæterarum longè omnium flagrantissima: unde & febris ardens dicitur, quæ alternis diebus exacerbationem habet manifestam. Hæc causam habet ex bile crassiore & retorrida.

Quid est tertiana?

Quæ tertio quoq; die habet exacerbationem longè manifestissimam, idq́; propter bilem flauam tenuiorem, liquidiorem & mobiliorem, quæ ad incendij locum alternis diebus sese præcipitans, facilè conflagrat, & flammam insigniorem facit.

Quid est quartana?

Quæ biduo remissior, quarto quoq; die exacerbatur: idq́; propter parciorem bilem ad nouos paroxysmos, seu accessiones succrescentem. Hæc est omnium rarissima. De hac ueteres dixerunt:

Hydrop*s*,

Hydrops, quartana: medicorum scandala plana.

Quid est quotidiana?

Quæ habet quotidianas exacerbationes. Estq́ ex bile pallida seu phlegmate salso, pueris & mulieribus admodum familiaris.

Quorsum pertinet febris pestilens?

Ad continuas.

Quænam dicuntur interpolatæ?

Cùm materia in corde & uicinis partibus coaceruata, est parcior & tenuior. Suntq́ itidem, uel tertianæ, uel quartanæ, uel quotidianæ: eæq́ omnes, uel exquisitæ seu legitimæ, γνήσιοι, ἀκριβεῖς: uel nothæ, & spuriæ.

Quid est composita febris?

Quando uel eædem, uel differētes genere, aut specie inuicē concurrunt: eæq́ uel horis diuersis inuadunt, uel ijsdē.

Quænam sunt febrium symptomata?

Aestus immodicus, lassitudo & corporis contusio, imbecillitas, iactatio, oppressio, dyspnoea, tussis arida, lumborum dolor, cephalalgia, uigiliæ, aut sopor, delirium, sitis: linguæ ariditas, nigredo, asperitas & fissuræ: lentor circa dentes, linguam, palatum, fauces: gustus deprauatus, cibi fastidium seu ἀνορεξία: sæpè bulimia, seu ingens fames, nausea, uomitus, alui astrictio, & quandoq́ profluuium, singultus, lipothymia, syncope & icterus: præter quæ febres intermittentes plerunq́ molestum habent frigus, horrorem uel rigorem, & sudorem.

Quínam morbi sunt ex mala conformatione?

Sunt in figura, numero, quantitate, aut situ.

Quottuplex est solutio continui?

Multiplex. Est enim fractura in osse: uulnus in carnosa parte:

parte: Ruptura in uenis: Conuulsio in neruis: Excoriatio in cute.

Quomodo distinguuntur morbi?

Ex subiectis locis corporis humani. Alij enim sunt capitis, alij oculorum, alij aurium, alij narium, alij faciei, alij dentium, alij oris, alij pectoris, alij uentriculi, alij iecinoris, alij lienis, alij intestinorum, alij renum & uesicæ, alij genitalium, alij articulorum & pedum.

Quínam sunt morbi capitis?

Alopecia: id est, capillorum profluuium. Dicta ἀλωπεκία à uulpe, cuius lotium loca effœta in annum reddit.

Achores, ulcera capitis manantia, ἀχῶρες Porrigo, capitis cutis, furfuraceis squamulis fœda: Der grind.

Sycosis, συκώσις, ficus: est ulcus rotundum, acuminatum, subdurum & subrubeum.

Cephalalgia, κεφαλαλγία, dolor capitis uehemens.

Hemicrania, dolor uehemens in altera tantùm parte capitis, ἡμικρανία.

Vertigo, σκότωμα, affectus quo circumagi in gyrum omnia uidentur: Schwindel.

Ephialtes, incubus ἐφιάλτης, corporis nocturna oppressio & suffocatio quædam: Schrötle.

Epilepsia, ἐπιληψία: morbus comitialis: sacer morbus & Herculeus: est conuulsio totius corporis, certis temporibus rediens. Sant Vältins plag, hinfallende sucht, frais.

Apoplexia, læsio cerebri, qua motus & sensus amittitur in totum. Der Schlag.

Paralysis neruorum resolutio, qua alterum tantùm latus hominis motum & sensum amittit.

Phreⁿ

Phrenitis, φρενῖτις, phrenesis, est inflammatio meningum, seu membranarum, seu inuolucrorum cerebri, comitem semper febrim habens. Taubsucht. Iuuenalis: Cùm sit manifesta phrenesis.

Lethargus, λήθαργος, ueternus, morbus phrenitidi contrarius, in qua marcor est & inexpugnabilis propè dormiendi necessitas. Cùm hoc ferè conuenit κάρωσις, in qua profundus sopor est. Die Schlaffsucht.

Melancholia est mentis alienatio ex atra bile nata, cum mœstitia, metuq́; coniuncta.

Mania, μανία, melancholiæ ferè succedit, ut soboles eius, sed sæuior. Truculento enim est aspectu & præcipite impetu in obuios inuolat, ac proteruè calcib. & pugnis, mordicusq́;, beluæ in modum sæuit.

Lucianus in Abdicato: τῆς μανίας μυρία εἴδη ὄντων καὶ παμπόλλους ἔχει τὰς αἰτίας καὶ οὐδὲ τὰς προσηγορίας αὐτὰς ὁμοίας, οὐ γὰρ ταὐτὸν παρανοεῖν καὶ παραπαίειν ἢ λυττᾶν ἢ μεμηνέναι.

Lycanthropia, mentis alienatio, qua correpti in lupos se conuersos imaginantur, ideoq́; hominum consortia exosi, in secessus & lustra se abdunt.

Spasmus, σπασμὸς, conuulsio.

Melancholici animi iudicium, morbo uitiatum, sibi uidentur aliquando esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut mortui, aut testacei, aut omninò sine capite. Oderunt dissentientes, amant eos qui per dissimulationem ipsorum imaginationi assentantur. Proinde qui his mederi student, nonnunquam simulant sese eodem teneri malo. Porrò contracta beneuolẽtia facilè persuadent remedium, ac paulatim obrepentes, tandem eximunt falsam imaginationem.

Tetanus,

Tetanus, τέτανος, rigor, morbus quo ceruix immobilis fit: duplex est, ἐμπροσθότονος, emprosthotonus, cùm caput & mentum in pectus infigitur: & ὀπισθότονος, opisthotonus cùm in ceruicem reflectitur.

Τρόμος, *tremor capitis.*

Κατάῤῥους, *Catarrhus, humoris ex capite destillatio ad subiectas partes, ut os & fauces.*

Quínam sunt morbi oculorum?

Ὀφθαλμία, *ophthalmia, lippitudo.*

Nyctalopia, νυκταλωπία, oculorũ morbus, quo quis interdiu uidet, noctu cæcutit. Talis dicitur lusciniosus.

Amblyopia, ἀμβλυωπία, hebetudo uisus.

Strabismus, στραβισμὸς obliquus aspectus.

Quínam sunt morbi aurium?

Otalgia, ὠταλγία, *dolor aurium.*

Surditas, κώφωσις.

Sibilus aurium, συριγμὸς: tinnitus aurium.

Quínam sunt morbi narium?

Ozæna, ὀζαίνα, *ulcus narium profundum & putridum.*

Polypus, πολύπους, tuberculum narium: carnis excrescentia in nare propendens Vulgò noli me tangere.

Quínam sunt faciei?

Φακὸς *lenticula, faciei macula à lentis similitudine: Riselen.*

Vari, ἴονθοι, tumores duri & exiles cum pure exiguo.

Quínam dentium?

Odontalgia, *dolor dentium.* Odontagra *forceps euellendis dentibus comparata. Olim in Apollinis Delphici templo ostendebatur plumbeus dentiducus, μολύβδινος ὀδονταγωγὸς, quo significabatur eos tantùm extrahendos esse dentes, qui sint mobiles & eductu faciles.*

Ὀδον-

Ὀδοντοφυΐα, dentitio puerorum. Das Zanen.

Παρῶλις, tuberculum iuxta dentes è gingiuis ortum.

Quínam sunt oris?

Aphthæ, ἄφθαι, *ulcera pueris in ore nascentia: tolluntur melle rosaceo.*

Angina, συνάγχη, *faucium inflammatio.*

Tonsillæ, παρίσθμια, *faucium inflammatio. Geschwollene mandlen.*

Columella, κίων, *cùm uua longior ex destillatione dependet.*

Vuula, σταφυλὴ: *cùm uua increscit in rotundum. Dicitur etiam* γάργαρεών: *id est. gurgulio. Das Zäpfflin. Mediocriter tumentem uuam Celsus frigida aqua ore retenta satis reprimit, quæ subinde mutanda est: sed efficacius fuerit Oxycratum ex aqua cisternæ & aceto rosaceo. Vbi magna ex parte cessauit effluxio, Ioubertus piperis longi (quod calefaciendo & exiccando leuiter astringit) puluere ex cochleari, spatula uel gladio suppositis, columellam tangit. Olim spatula* σταφυλάγρα τον *ab uua tollendá uocata, cochlearis usum præbuit.*

Quínam sunt morbi pectoris?

Pleuritis, dolor lateris acutus & pungens, ex inflammatione membranæ interioris, quæ costás succingit. Aiunt illi mederi succum ex stercore equino expressum. Seitenwehe.

Peripneumonia, pulmonis exulceratio & inflammatio, quam spiritus difficultas cum malarum rubore sequitur. Lungensucht.

Αἱμοπτύσις, *sanguinis expuitio.*

Phthisis, φθίσις, *tabes corporis.*

z Asthma

Aſthma difficultas ſpiritus uehementior. Das Keichen. Hinc Aſthmaticus.

Dyſpnoea, δύσπνοια difficultas ſpiritus modica.

Παλμὸς, palpitatio cordis.

Quínam ſunt morbi uentriculi?

Cardialgia, καρδιαλγία, eſt roſio uel punctio in ore uentriculi.

Ἀνορεξία faſtidium ſtomachi.

Bulimia, βουλιμία, Canina fames: inſatiabilis edendi auiditas.

Singultus, λυγμὸς, ſpaſmus & quaſi conuulſio uentriculi, conantis excutere ea quæ tunicis eius impacta ſunt.

Pica, κίττα, morbus grauidarum mulierum, quo appetunt, cretas, teſtas, carbones extinctos, &c. Dicta ab auis eius uel uerſicolore uarietate, uel inconſtantia.

Quinám ſunt morbi iecinoris & lienis?

Epatici, ἡπατικοὶ dicuntur quibus debile & infirmum iecur eſt.

Cachexia, malus corporis habitus.

Icterus eſt bilis in cutem per uniuerſum corpus ſuffuſio. Dicitur icterus ab aue galbula, cuius colorem refert. Dicitur & Regius morbus, quod in aulis regum molliter curetur ludis, laſciuiaq́; per quæ mens exhilaratur. Item arcuatus morbus à colore, arcus cœleſtis æmulo. Denique aurigo, propter auri colorem.

Hydrops, ὕδρωψ, aqua intercus: cuius tres ſpecies, τυμπανίτης, ἀσκίτης, ἀνασάρκα. Tympanites eſt inflatio uentis diſtenti & ad palmæ ictum inſtar tympani reſonantis. Aſcites

tes est inflatio uentris, qui percussus in morem utris resonat. Anasarca est hydrops toto corpore diffusus.

Lienosus, σπληνικὸς, cui obstructo liene atræ bilis excrementum induruit.

Quinám sunt morbi intestinorum?

Lienteria, λειεντερία, leuitas intestinorum, qua cibus antequam concoctus sit in uentriculo, celerrimè excernitur. Die rhur.

Diarrhoea, διάρροια, copiosus alui fluxus sine exulceratione & inflammatione. Bauchflusz.

Dysenteria, δυσεντερία, cruentalis alui deiectio cũ inflammatione & exulceratione intestinorũ & torminibus. Rotschaden, Rotruhr.

Tenasmus, τεινεσμὸς crebra & inanis desidendi & excernendi cupiditas.

Colicus dolor, κωλική. Grimmen. Perperam Die Mutter, translatione sumpta à matricis dolore.

Lumbrici, ἕλμινθες. Enecantur cornu ceruino raso, uel absinthio marino (Wurmsamen) in lacte hausto, aut in potio assumpto.

Hæmorrhoides, αἱμοῤῥοΐδες, sanguinis profluuium per uenas ani. Guldenadern.

Quínam sunt renum & uesicæ?

Nephritis, νεφρῖτις, morbus renum quiuis, propriè uerò calculus in renibus. Hinc nephritici qui è renibus dolent.

Lithiasis, λιθίασις, calculorum morbus in renibus, aut uesica.

Ischuria, suppressio urinæ.

Stranguria, στραγγουρία, urinæ stillicidium, cùm stillatim urina redditur: à στὰξ στραγγὸς gutta & οὖρον lotium.

Dysuria, δυσουρία, *urinæ difficultas cum cruciatu magno.*

Diabetes, διαβήτης, *urinæ profluuium.*

Quínam morbus est genitalium?

Ramex, herina, κήλη. *Der bruch. Hinc herniosus.*

Quínam sunt morbi articulorum & pedum?

Arthritis, ἀρθρῖτις, *morbus articulorum ex redundantia humorum, qui in articulos decumbunt. Nomen sumit ex loco affecto, ut à pede podagra, à manu chiragra. Hinc Martialis:*

Litigat & podagra Diodorus, Flacce, laborat:
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Ischias, ἰσχιὰς, *dolor coxarum. Hinc Ischiadicus.*

Clauus, tuberculum in cute rotundum, callosum, dura radici affixum. Agerstenaug.

Reduuia, παρωνυχία *cutis circa radices unguium fissura. Nagelschwärung. Prouerbium de reduuia queri. Ubi quis prauo pudore, leuissimis malis quærit remedium, dissimulans maiora. Hinc Cicero pro Roscio Amerino: cùm capiti mederi debeas, reduuiam curas.*

Quínam sunt affectus & tumores corporis externi?

Cancer, καρκῖνος, καρκίνωμα, *tumor in corpore è uenis impletis & extensis ad modum cancri.*

Elephantiasis, est inæqualitas & asperitas cutis, uelut squamis defœdatæ, corio elephanti non dissimilis.

Lepra, ψῶρα, *summæ cutis scabrities. Raud.*

Impetigo,

Impetigo, lichen, Zittermal.

Vitiligo, λευκή.

Varioli, Kindtsblatern.

Apostema, ἀπόστημα, abscessus, Geschwär: concursus malorum humorum ad aliquam corporis partem.

Gangræna, γάγγραινα, serpens ulcus, Faulfleisch.

Erisypelas, ignita rubedo cum inflammatione, Die schöne.

Bubo, βουβὼν, pestilens tumor.

Carbunculus, furunculus, δοθιὴν, ἄνθραξ, Blutgeschwär.

Scirrhus, σκίῤῥος, durities.

Struma, χοιράδες, Kropff.

Intertrigo, παράτριμμα, attritus ex incessu, uel equitatione. Der Wolff.

Chironia & Telephia uulnera, quæ sunt incurabilia.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Quid est θεραπευτική?

Est secunda pars medicinæ de curandis morbis. Latinis Cura.

Quot sunt consideranda in cura?

Duo: Euacuatio & Medicamenta; Κένωσις & Φαρμακοποιΐα.

Quottuplex est Euacuatio?

Duplex, sicut & plenitudo. Vt enim plenitudo alia est laudabilis, quæ πληθώρα dicitur, cùm quatuor humo-

res ex æquo adaugentur, aut etiam sanguis solus: alia praui humoris, quæ κακοχυμία dicitur, quæ in toto corpore ulcerosam lassitudinem, in partibus mollibus ulcera, in articulis arthritidis uarias species creat: ita Euacuatio alia est plethoræ, alia κακοχυμίας.

Quot sunt euacuationes plethoræ?

Duæ: Tarda & Sensilis.

Quid est Tarda?

Est in inedia cum labore, eaq; pertinet ad διαιτητικὴν, quæ est in sex rebus non naturalibus, ut sunt aër, cibus & potus, motus & quies, euacuatio, affectus animi, somnus & uigilia.

Quottuplex est Sensilis?

Duplex: χειρουργικὴ & φαρμακευτική.

In quibus est χειρουργική?

In phlebotomia seu sanguinis missione, (ut in saphena: id est, manifesta uena ad malleolos: & saluatella in metacarpio inter minimum & annularem digitum) in scarificatione seu cucurbitulis, in hirudinibus.

In quibus est φαρμακευτική?

In medicamentis uenas uteri, uel hæmorrhoidas reserantibus, quæ αἱμαγωγὰ dicuntur.

Quottuplex est euacuatio κακοχυμίας?

Duplex: Vniuersalis & Particularis.

Quot modis fit Vniuersalis?

Quatuor: καθαρτικοῖς, ἐμετικοῖς, διουρητικοῖς, ὑδρωτικοῖς: id est, deiectorijs, uomitorijs, urinarijs & sudoriferis.

Quænam

Quænam sunt deiectoria?

Sunt laxatiua seu solutiua, ut electuaria, pilulæ seu catapotia, pulueres, catholica, quæ uniuersalem κακοχυμίαν tollunt.

Quænam sunt uomitoria?

Quæ conciliant uomitum, idq; solo aquæ tepidæ haustu largiore Aesopi exemplo: promptius uerò si oleum, butyrum aut alia pinguedo adijciatur.

Quænam sunt diuretica?

Quæ urinas multum promouent, ut id quod aduersus calculos paratur, λίθων τρίβον.

Quænam sunt sudorifica?

Simplicia contra luem Hispanicam & affectus pituitosos & melancholicos: ut radix Chinæ, & Sarsæ parillæ, buxus & lignum Guaiacum. Ex quibus fiunt decocta sudorem largius prouocantia.

Quænam est particularis euacuatio κακοχυμίας?

Est quæ fit per purgationes topicas partium uel internarum uel externarum.

Quænam est internarum?

Est capitis, pulmonis, thoracis, uentriculi, alui, uteri. Caput purgatur sternutatorijs & apophlegmatismis seu caput purgijs: errhinis, masticatorijs & gargarismis. Pulmo & thorax bechicis expectorantibus. Ventriculus uomitorijs, aluus balanis & clysteribus, uterus pessis & iniectionibus.

Quænam sunt sternutatoria?

Elleborus uel euphorbium, quorum puluis parua quantitate naribus insufflatur.

Quottuplices sunt apophlegmatismi?

Triplices: Alij ad masticandum, alij ad gargarisandum, alij ad continendum, aut illinendum palato.

Quænam sunt errhina?

Quæ naribus illinuntur, uel inspirando hauriuntur, atque ita humores à cerebro eliciunt.

Quænam sunt bechica seu expectorantia?

Quæ pulmonis interioráque thoracis expurgant, cuiusmodi sunt Looch barbaris, Græcè ἐκλείγματα, Latinè linctus.

Quid sunt balani?

Sunt quæ ano induntur, ut crassiora intestina exonerentur, ui eorum expultrice solicitata. Latinis glandes, uulgò suppositoria. Vsitatè fiunt ex melle percocto ad soliditatem, acriores euadunt addito sale.

Quid sunt clysteres?

Sunt organa ano imposita, quibus enemata cathartica ex electuarijs mollibus assumuntur, aut ex pilularum dissolutarum materia.

Quid sunt pessi & iniectiones?

Sunt medicamenta utero expurgando addicta. Iniectiones μητρεγχύται dicuntur Græcis.

Quomodo deplentur partes externæ à κακοχυμία?

Per topica quædam διαφορητικὰ & alia acriora, quæ olim μετασυγκριτικὰ dicta sunt, ut sunt δρῶπαξ, σιναπισμὸς, φοινιγμὸς, quod etiam uesicatorium est. Hic addere licet

licet καυτήρια & καυστικὰ medicamenta. Atque hactenus de euacuatione: in qua perpetuò uniuersalis euacuatio particularem præcedere debet, ne aliunde in affectam sedem humores noxij rapiantur.

DE MEDICAMENTIS.

Quottuplicia sunt medicamenta?

Duplicia: Simplicia & Composita.

Quænam sunt simplicia?

Sunt radices, cortices, folia, flores, fructus, grana seu semina, lachrymæ, succi, animalia & eorum excrementa & opera: marina, sales, metallica.

Quottuplicia sunt composita?

Duplicia: quædam enim sunt assumenda, quædam admouenda foris, τοπικά. Methodus autem curandi ab assumendis initium ducit, ut antecedente causa prius remota, tandem ad illatæ noxæ correctionem ueniamus.

Quottuplicia sunt assumenda?

Triplicia: Præparantia, Purgantia, Corroborantia.

I. Quænam sunt præparantia?

Προπώματα, quibus materiæ inutiles maturantur, & digeruntur ad expulsionem: ut Syrupi & Conserua seu condita.

Quid est Syrupus?

Est liquidior & potabilis succorum, uel infusionum ac

decoctionum conditura & uelut conserua. Etenim saccaro uel melle condiuntur ad præseruationem ut sint durabiliores succi, infusiones & decocta. Dicitur syrupus uel à Græco ὀπὸς uel ab Arabico Rob: utrunque significat succum. Vocantur & mella & oxymella, Latinis mulsum.

Quid est Conserua?

Est conditura seu cōfectura ex nonnullis radicibus, caulibus, folijs, floribus & fructibus, aut eorum partibus: ut est conditura acori, zingiberis, uiolæ, rosæ, cerasorum, cydoniorum, nucum.

II. Quænam sunt purgantia?

Καθαρτικὰ, quæ præparatam à superioribus materiam expellunt & educunt, Hippocrat. Aphoris. 21. lib. 1. Concocta medicari & mouere oportet, non cruda. Sunt autem duplicia, Vniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt electuaria & pilulæ.

Quottuplicia sunt electuaria?

Duplicia: liquida & solida.

Quænam sunt liquida?

Sunt electuaria omniū simplicissima, ad conseruas proximè accedentia, adeò ut pulpæ fructuum conseruæ dici queant. Eiusmodi sunt cassia cum saccaro, aut melle: nec non diabruni confectio. Dicuntur autem & opiatæ.

Quænam sunt solida?

Sunt tabellæ, forma rhomboidis: uulgo lozangiæ. Ex his est frequentissimum electuarium de succo rosarum.

Quid sunt pilulæ?

Sunt quæ Græcis καταπότια dicuntur: & forma ea ut plurimum donantur ea quæ ingrati saporis & odoris

sunt.

sunt. Earum basis communis est aloë uel hiera piera.

Quænam sunt particularia?

Sunt arteriaca & ecligmata.

Quænam sunt arteriaca?

Sunt medicamenta ad sistendas fluxiones in tracheam, pulmonem & alias thoracis partes, quæ pilularum quidem nomine donata sunt, sed purgandi uim non habent ut superiora, cum quibus sola figura & nuncupatione conueniunt. Hæc autem superioribus subijciuntur: quia ab uniuersali purgatione concitata fluxio, magis infestare solet.

Quænam sunt ecligmata?

Sunt alterius formæ arteriaca, quæ Latinis linctus, barbaris looch dicuntur: quorum uelut Opiatæ consistentia esse debet.

III. Quænam sunt corroborantia?

Quæ ab uniuersali & particulari purgatione, multoq; magis ui morbi debilitatas uires instaurant: atque insuper relictas in uisceribus obstructiones & intemperies curant & amouent. Item symptomata morbi (ut dolorē, uigilias, alui fluxum, syncopen) tollunt. Talia sunt: Confectiones cardiacæ seu opiatæ, Pulueres, Trochisci.

Quænam sunt Confectiones opiatæ?

Quæ opio cōstant, quibusq; noxij uapores & tetræ qualitates superantur, uiscera corroborantur & spiritus reficiuntur. Tales antidoti & confectiones cardiacæ sunt, Mithridaticum ex Scinco, & Theriaca, quæ regina medicamentorum uocatur, & γαλήνη, quòd maximam tranquillitatē affert corporibus, à uarijs morbis uelut fluctuantibus & agitatis.

Quinam

Quínam sunt pulueres?

Sunt compositiones in puluere retentæ uel ad electuariorum solidorum seu tabellarum confectionem, uel ad syruporum aromatizationē, uel ad epithemata. Fiunt ex gemmis, margaritis, ambra, moscho, auro.

Quid sunt trochisci?

Sunt rotulæ seu pastilli ex pulueribus instituti ad eorum conseruationem, ut diarhodon, diamargariton. Atque hæc de assumendis.

Quænam sunt foris admouenda?

Duplicia: Simplicissima, ut olea: uel Composita: eaq; uel minus, ut unguenta & cerata: uel maximè & durissima, ut emplastra.

Quottuplex est oleorum confectio?

Triplex: Fit enim uel Expressione uel Impressione, uel Resolutione.

Quid est Impressio?

Est infusio uel decoctio cùm materiæ, in oleo communi maceratæ uel incoctæ, qualitates & uires in ipso relinquuntur.

Quid est Resolutio?

Est Chymiæ propria.

Quid sunt unguenta?

Sunt medicamenta ex oleo, cera & speciebus certis, tumoribus præter naturam & ulceribus potissimùm destinata: quorum alia humores sistunt: alia dolorem sedant: alia ulcera detergent.

Quid est ceratum?

Est medicamentum ex oleis, cera aut resina & speciebus certis, unguento crassius & solidius.

Quid est emplastrum?

Est medicamentum ab unguento differens crassitie specierum ingredientium. Conficitur autem ex herbis, floribus, radicibus crassioribus: quæ omnia tenuissima debent esse in unguentis.

Quottuplicia sunt emplastra?

Triplicia: Astringentia, Suppurantia, Abstergentia, quæ & sarcotica.

PESTILENTIÆ ANALYSIS

Medica ex Auberto.

- Pestis
  - *Causæ sunt*
    - *Aër inquinatus & corruptus.*
    - *Fames.*
    - *Vnguenta & pulueres à ueneficis excogitati.*
  - *Contraria remedia*
    - *Prophylactica sunt*
      - *Fuga: Citò, longè: reuertere tardè.*
      - *Alexiteria seu amuleta: ubi docet quæ sint*
        - *Fugienda: nimirum omnia calefacientia.*
        - *Vsurpanda*
          - *Bolus armena.*
          - *Terra Lemnia.*
          - *Acetum albi uini.*
    - *Therapeutica.* †

† *Therapeutica sunt*
- *Euacuatio*
  - *Pharmaceutica per*
    - *Vomitum.*
    - *Alui purgationem.*
  - *Chirurgica in*
    - *Phlebotomia.*
    - *Cucurbitulis.*
    - *Bubonis et carbunculi cura per nouaculam, aut cauteria.*
- *Medicamenta*
  - *Assumenda. Huc etiam spectat diæta.*
  - *Topica, ut Epithemata*
    - *Cordis.*
    - *Bubonis.*

ERRATA.

Quæ scala pagina 175 posita est, sequi debet: & è contra, quæ pagina 176 posita est, præcedere.

FINIS.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HEN-
RICPETRI, ANNO SALVTIS
nostræ instauratæ CIↃ. IↃ. XXCII.
Mense Septembri.

COM·MARSYLY·